

Regeringens proposition

1997/98:96

Vissa reformer av påföljdssystemet

Prop.
1997/98:96

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 2 mars 1998

Lena Hjelm-Wallén

Laila Freivalds
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas frågor om påföljdssystemets uppbyggnad och innehåll. Ett av syftena är att åstadkomma trovärdiga alternativ till fängelsestraff. Avsikten är vidare att strama upp bestämmelserna om villkorlig frigivning. Ett tredje viktigt mål är att reformera påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Med dessa utgångspunkter föreslår regeringen bl.a. följande.

Systemet med samhällstjänst såsom alternativ till fängelse permanentas och utvidgas. En föreskrift om samhällstjänst skall kunna meddelas vid såväl villkorlig dom som skyddstillsyn. Intensivövervakning med elektronisk kontroll permanentas och skall även i fortsättningen utgöra en verkställighetsform vid korta fängelsestraff.

Möjligheten till villkorlig frigivning efter halva strafftiden avskaffas helt. Föresättningsvis skall villkorlig frigivning få ske tidigast efter att två tredjedelar av strafftiden avtjänats i anstalt. Tidpunkten för den villkorliga frigivningen skall vidare kunna senareläggas om den intagne misskött sig under anstaltstiden. Möjligheterna att förklara villkorligt medgiven frihet förverkad utvidgas också.

Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten skall finnas kvar för unga lagöverträdare. De straffrättsligt motiverade kraven på förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet skall dock ges ett större utrymme. Dessutom införs slutna ungdomsvård som en ny frihetsberövande påföljd för unga lagöverträdare. Påföljden skall vara tidsbestämd och verkställas av Statens institutionsstyrelse.

Reformerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1999.

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om verkställighet av slutna ungdomsvård...	6
2.2	Förslag till lag om ändring i brottbalken	11
2.3	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	37
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken.....	40
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister	41
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.....	43
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.	45
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.....	46
2.9	Förslag till lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning.....	52
2.10	Förslag till lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.	53
2.11	Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.....	54
2.12	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100) ...	56
2.13	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620).....	63
2.14	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	64
2.15	Lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.....	65
2.16	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:451) om försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll	70
3	Ärendet och dess beredning.....	73
4	Vissa delar av straffsystemet bör reformeras.....	74
5	Samhällstjänst.....	82
5.1	Systemet med samhällstjänst permanentas och utvidgas ..	82
5.2	Samhällstjänst skall utgöra ett alternativ till ett fängelsestraff	85
5.3	Antalet timmar samhällstjänst.....	87
5.4	Samhällstjänst i kombination med andra påföljder eller föreskrifter.....	89
5.5	Kravet på samtycke behålls.....	91
5.6	Närmare om förutsättningarna för att döma till samhällstjänst	93
5.7	Ansvar för och tillgången på samhällstjänstplatser.....	99
5.8	Verkställighet av samt ändring eller upphävande av en föreskrift om samhällstjänst	101

5.9	Reaktioner vid misskötsamhet	103
6	Intensivövervakning med elektronisk kontroll	105
6.1	Intensivövervakning med elektronisk kontroll bör permanentas.....	105
6.2	Intensivövervakning med elektronisk kontroll skall vara en verkställighetsform för korta fängelsestraff	107
6.3	Utformningen av intensivövervakning med elektronisk kontroll i övrigt	110
7	Begreppet brottslighetens art	112
8	Böter	116
9	Villkorlig frigivning	118
9.1	Systemet med villkorlig frigivning skall behållas.....	118
9.2	Tidpunkten för villkorlig frigivning.....	119
9.3	Undantag från reglerna om villkorlig frigivning.....	122
9.4	Senareläggning av villkorlig frigivning	124
9.5	Prövotiden efter villkorlig frigivning	128
9.6	Övervakning efter villkorlig frigivning.....	129
9.7	Åtgärder vid misskötsamhet efter villkorlig frigivning..	131
9.8	Tidsfrister för åtgärder vid återfall i brott efter villkorlig frigivning.....	132
9.9	Förverkande av villkorligt medgiven frihet vid återfall..	133
9.10	Beslutsordningen i fråga om villkorlig frigivning.....	135
9.11	Övergången till vistelse utanför anstalt.....	137
10	Påföljder för unga lagöverträdare	138
10.1	Socialtjänsten skall ha det primära ansvaret för unga lagöverträdare.....	138
10.2	Förutsebarhet.....	141
10.3	Proportionalitet.....	143
10.4	Påföljdssystemet skall präglas av konsekvens	147
10.5	En ny frihetsberövande påföljd för unga lagöverträdare.	152
10.6	Tillämpningsområdet	155
10.7	Verkställigheten	158
10.8	Konkurrensfrågor	167
10.9	Förhållandet till lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	168
11	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.....	170
12	Kostnadseffekter m.m.....	174
13	Författningskommentar.....	177
13.1	Förslag till lag om verkställighet av slutna ungdomsvård.....	177
13.2	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	184
13.3	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	205
13.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken.....	207
13.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister	207

		Prop. 1997/98:96
13.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.....	208
13.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid	209
13.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.....	209
13.9	Förslag till lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetskränkning	211
13.10	Förslag till lag om ändring i lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl.....	212
13.11	Förslag till ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.....	212
13.12	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).....	213
13.13	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620).....	214
13.14	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	214
13.15	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård	215
13.16	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:451) om försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll	216
Bilaga 1	Sammanfattning av Ett reformerat straffsystem (SOU 1995:91).....	219
Bilaga 2	Remissinstanserna - Ett reformerat straffsystem (SOU 1995:91).....	233
Bilaga 3	Sammanfattning - departementspromemorian Påföljder för unga lagöverträdare (Ds 1997:32)	234
Bilaga 4	Promemorians lagförslag.....	236
Bilaga 5	Remissinstanser- Påföljder för unga lagöverträdare (Ds 1997:32).....	264
Bilaga 6	Den utvidgade försöksverksamheten med intensivövervakning med elektronisk kontroll	265
Bilaga 7	Lagrådsremissens lagförslag.....	269
Bilaga 8	Lagrådets yttrande	333
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 2 mars 1998.....	342

Regeringen föreslår att riksdagen

antar regeringens förslag till

1. lag om verkställighet av sluten ungdomsvård,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i rättegångsbalken,
4. lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken,
5. lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister,
6. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
7. lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.,
8. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
9. lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning,
10. lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.,
11. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
12. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
13. lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
14. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
15. lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
16. lag om ändring i lagen (1994:451) om försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om verkställighet av sluten ungdomsvård

Häri genom föreskrivs följande.

Allmänna bestämmelser

1 § Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken. Verkställigheten av sluten ungdomsvård skall ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

2 § Verkställigheten av sluten ungdomsvård skall utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas.

3 § Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten. Verkställigheten skall planläggas och genomföras i nära samarbete med socialnämnden i den dömdes hemort.

Intagning m.m.

4 § Verkställigheten inleds genom att den dömden tas in i ett sådant särskilt ungdomshem som avses i 1 §.

5 § Verkställigheten får inledas om den dömden inte inom föreskriven tid har överklagat domen när det gäller påföljden. Detta gäller även om åklagare eller målsägande har överklagat domen.

6 § Verkställigheten får inledas omedelbart, om den dömden före överklagandetidens utgång förklarar att han avstår från att överklaga domen när det gäller påföljden och medger att påföljden får verkställas (nöjdförklaring).

Nöjdförklaring får lämnas inför

1. chefen för häktet, av den som är häktad,
2. den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem, av den som är intagen i ett sådant hem,
3. en polismyndighet.

Nöjdförklaring enligt andra stycket 1 eller 2 får lämnas även inför en annan tjänsteman vid ett häkte eller ett särskilt ungdomshem som har förordnats att ta emot en sådan förklaring.

En tjänsteman som avses i andra stycket 1 eller 2 eller tredje stycket skall så snart det kan ske upplysa den dömden om att han har rätt att lämna en sådan förklaring samt om när och hur det kan ske. En sådan tjänste-

man är vidare skyldig att den dag, då nöjdförklaring först kan lämnas, fråga om den dömde vill lämna en sådan förklaring. Prop. 1997/98:96

7 § När nöjdförklaring lämnas skall ett vittne närvara. Den som har tagit emot förklaringen skall göra en anteckning om det på domen eller på rättens bevis om målets utgång, såvitt rör den dömde (domsbevis). Anteckningen skall undertecknas av mottagaren, den dömde och vittnet.

8 § En nöjdförklaring gäller endast om den dömde har haft betänketid till andra dagen efter den dag då domen avkunnades för honom vid rätten eller på annat sätt delgavs honom och om den som skall ta emot förklaringen har tillgång till domen eller domsbevis. Den dömde skall ges tillfälle att under betänketiden samråda med sin försvarare.

En nöjdförklaring som har lämnats enligt denna lag får inte tas tillbaka. Har den dömde överklagat domen när det gäller påföljden, skall överklagandet anses återkallat genom nöjdförklaringen.

Lämnar den dömde nöjdförklaring inför en sådan tjänsteman som avses i 6 § andra stycket 1 eller 2 eller tredje stycket, skall denne omedelbart se till att domen verkställs. Lämnar den dömde nöjdförklaring inför en polismyndighet, skall den som tar emot förklaringen se till att den dömde förpassas till det särskilda ungdomshem där verkställigheten skall ske.

9 § När domen får verkställas skall Statens institutionsstyrelse förelägga den dömde att senast en viss dag inställa sig vid det särskilda ungdomshem som styrelsen bestämmer. Statens institutionsstyrelse skall se till att intagning sker så snart som möjligt efter det att domen får verkställas.

Om den dömde inte rättar sig efter eller inte kan nås av ett föreläggande enligt första stycket, skall polismyndigheten i den ort där han vistas på begäran av Statens institutionsstyrelse förpassa honom till hemmet.

Den dömde får i väntan på förpassning förvaras i häkte eller i polisrest, om det är nödvändigt för att förpassningen skall kunna genomföras.

10 § Är den dömde, när domen får verkställas, häktad eller intagen på ett särskilt ungdomshem med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, skall häktet eller det särskilda ungdomshemmet omedelbart se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer.

11 § I fråga om beräkning av den tid som verkställigheten skall pågå, skall 19, 21–23 och 25 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. tillämpas på motsvarande sätt.

Så snart domen på slutet ungdomsvård har börjat verkställas, skall Statens institutionsstyrelse fastställa dagen för verkställighetens slut. Styrelsen skall fastställa en ny sådan slutdag om omständigheterna ger anledning till det.

12 § Den dömda skall ges nödvändig vård och behandling och ges tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus.

13 § Den dömda får hindras att lämna det särskilda ungdomshemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att verkställigheten skall kunna genomföras. Den dömdes rörelsefrihet får också inskränkas, när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

14 § Verkställigheten skall inledas på en låsbar enhet. Så snart förhållandena medger det, skall den dömda ges möjlighet till vistelse under öppnare former.

Frågan om den dömda kan ges möjlighet till vistelse under öppnare former skall prövas fortlöpande, dock minst en gång varannan månad.

15 § Vad som sägs i 16, 17, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall gälla även för den som är föremål för verkställighet av slutna ungdomsvård.

16 § Den dömda har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal och ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Den dömda får dock förvägras telefonsamtal och besök, om det kan äventyra säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan.

17 § Om det är särskilt påkallat av att den dömda uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han inte kan hållas till ordningen, får han hållas avskild från de övriga vid hemmet under förutsättning att han står under fortlöpande uppsikt av personalen. Han får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

18 § Den dömda skall tillåtas att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning som krävs på samhällsskydd medger, om det bedöms lämpligt för att främja hans anpassning i samhället eller det annars finns särskilda skäl. Därvid skall de villkor ställas som kan anses nödvändiga.

Tid för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet enligt första stycket skall räknas in i verkställighetstiden.

19 § Om den dömda behöver hälso- och sjukvård, skall han vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Kan nödvändig undersökning och behandling inte lämpligen genomföras vid det särskilda ungdomshemmet, bör den allmänna sjukvården anlitas. Om det behövs, får den dömda föras över till ett allmänt sjukhus. Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att den dömda har en sådan smittsam sjukdom som enligt smittskyddslagen (1988:1472) utgör en samhällsfarlig sjukdom, skall den som förestår vården vid hemmet underrättas, om det inte står klart att det inte finns risk för smittspridning. Föreskrifter om psykiatrisk tvångsvård ges i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Om det finns anledning till det, skall den som enligt första stycket vistas utanför det särskilda ungdomshemmet stå under bevakning eller vara underkastad särskilda föreskrifter. Tiden för sådan vistelse skall räknas in i verkställighetstiden.

I fråga om behandlingen av den som har förts över till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket andra meningen lagen om rättspsykiatrisk vård för frivillig psykiatrisk vård, tillämpas föreskrifterna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård samt bestämmelsen i 8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk vård om befogenhet för Statens institutionsstyrelse att besluta om särskilda restriktioner.

Polishandräckning

20 § Polismyndigheten skall på begäran av den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem lämna biträde för att söka efter och hämta tillbaka den som dömts till slutna ungdomsvård om den dömda avvikit eller för att ombesörja förflyttning av honom.

Underrättelse till målsägande

21 § Om den dömda undergår slutna ungdomsvård för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om vid vilket särskilt ungdomshem den dömda befinner sig samt om han förflyttas, vistas utanför det särskilda ungdomshemmet eller rymmer.

Underrättelse om en planerad vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet behöver inte lämnas, när en underrättelse på grund av beslutad bevakning eller andra förhållanden framstår som uppenbart obehövlig. Detsamma gäller när en underrättelse på goda grunder kan antas allvarligt äventyra den dömdes egen säkerhet.

Underrättelse till målsägande skall lämnas så tidigt som möjligt och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

22 § Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. I frågor som avses i 14 och 18 §§ skall samråd ske med socialnämnden i den dömdes hemort om det inte är uppenbart obehövt.

Beslut i frågor enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas.

23 § Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag i särskilda fall får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 26 kap. 6 a § skall upphöra att gälla,

dels att 26 kap. 5, 6, 7, 9–16 och 19 §§, 27 kap. 4 och 6 §§, 28 kap. 3, 5, 6 a och 9 §§, 30 kap. 5 och 7–9 §§, 31 kap. 1 §, 33 kap. 5 §, 34 kap. 1, 4–6, 10 och 11 §§, 37 kap. 7 och 10 §§ samt 38 kap. 1, 2, 2 a, 3, 6, 8, 9, 12, och 13 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i brottsbalken skall införas nio nya paragrafer 27 kap. 2 a §, 28 kap. 2 a och 5 a §§, 31 kap. 1 a §, 34 kap. 7 §, 35 kap. 10 § samt 38 kap. 14, 15 och 16 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 kap.

5 §¹

Den som dömts till fängelse skall för verkställighet av straffet *intagas* i kriminalvårdsanstalt. *Härom är särskilt stadgat.*

Den som dömts till fängelse skall för verkställighet av straffet *tas in* i kriminalvårdsanstalt *om inte annat är särskilt föreskrivet.*

6 §²

Den som avtjänar fängelse på viss tid *får medges villkorlig frigivning*. Villkorlig frigivning får inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.

Den som avtjänar fängelse på viss tid *skall, om inte annat följer av andra eller tredje stycket eller av 7 §, friges villkorligt när två tredjedelar av strafftiden, dock minst en månad, har avtjänats.*

Om strafftiden är högst ett år, får villkorlig frigivning ske tidigast när två tredjedelar av strafftiden, dock minst två månader, har avtjänats.

Villkorlig frigivning får inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.

Om strafftiden är längre än ett år men kortare än två år, får villkorlig frigivning ske tidigast när åtta månader samt en tredjedel av den tid som överstiger ett år har avtjänats.

Om strafftiden är två år eller mer och annat inte följer av 6 a §, får villkorlig frigivning ske tidigast när halva strafftiden har avtjänats.

Om den dömde begär det, *kan* frigivningen *uppskjutas* till senare tidpunkt än som följer av *andra– fjärde styckena.*

Om den dömde begär det, *får den villkorliga frigivningen skjutas upp till en senare tidpunkt än den som följer av första stycket eller av 7 §.*

¹ Senaste lydelse 1974:205.

² Senaste lydelse 1983:240 och 1993:201.

7 §³

Vid prövning av frågan, om den Bryter den dömden i väsentlig villkorliga frigivningen bör ske grad mot vad som gäller för verk-senare än vid den tidigaste tidpunkt ställigheten i anstalt, får tidpunkten som anges i 6 eller 6 a §, skall det för villkorlig frigivning senareläg-särskilt beaktas om förutsättningar-gas. na för den intagnes anpassning i Senareläggning får ske med samhället framstår som speciellt högst femton dagar varje gång. ogynnsamma med hänsyn till fri- Vid prövning av frågan om givningsförhållandena, hans upp-senareläggning skall beaktas om förande under anstaltsvistelsen förseelsen får eller kan bedömas få eller andra särskilda omständig-andra negativa följder för den heter. dömde.

9 §⁴

Beträffande den som har dömts Kriminalvårdsstyrelsen fattar till fängelse i lägst två år prövar beslut i fråga om att skjuta upp den Kriminalvårdsnämnden frågan om villkorliga frigivningen enligt 6 § villkorlig frigivning från straffet tredje stycket och om att senareläg- eller, om annat straff samtidigt ga den villkorliga frigivningen verkställs, från den sammanlagda enligt 7 §. strafftiden.

Kriminalvårdsstyrelsen eller an-som regeringen bestämmer får nan som styrelsen efter regeringens föreskriva att någon annan kri-bemyndigande föreskriver får på-minalvårdsmyndighet än Kriminal-kalla att Kriminalvårdsnämnden vårdstyrelsen får fatta beslut i även i annat fall prövar frågan om fråga om att skjuta upp eller att villkorlig frigivning. Påkallas inte senarelägga den villkorliga frigiv-prövning skall den dömden friges vid ningen.

den tidpunkt då villkorlig frigivning Beslut i frågor som avses i första enligt 6 § andra och tredje styckena stycket gäller omedelbart om inte tidigast kan ske. något annat förordnas.

Beslut om villkorlig frigivning som inte har gått i verkställighet kan ändras, om den dömden begär att frigivningen skall uppskjutas eller det annars föranleds av ändrade förhållanden.

10 §⁵

För den som villkorligt friges Efter den villkorliga frigivningen gäller en prøvotid av ett år. I beslut gäller en prøvotid som motsvarar om villkorlig frigivning som den strafftid som återstår vid meddelas av Kriminalvårds-frigivningen, dock minst ett år. nämnden kan dock fastställas en längre prøvotid, högst tre år.

³ Senaste lydelse 1993:201.

⁴ Senaste lydelse 1993:201.

⁵ Senaste lydelse 1983:240.

11 §⁶

I anslutning till att villkorlig frigivning äger rum eller senare kan beslutas att den villkorligt frigivne skall stå under övervakning, om det bedöms som påkallat. Beslut om övervakning meddelas av *frivårdsmyndigheten i Kriminalvårdsverket*. Har övervakning beslutats men bedöms därefter att övervakningen inte längre är påkallad, får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Övervakningen skall utan något särskilt beslut upphöra sedan ett år av prövotiden har förflutit, om inte annat följer av 18 §.

Det kan i anslutning till att villkorlig frigivning äger rum eller senare beslutas att den villkorligt frigivne skall stå under övervakning, om det bedöms som påkallat. Beslut om övervakning meddelas av den lokala kriminalvårdsmyndigheten. Har övervakning beslutats men bedöms därefter att övervakningen inte längre är påkallad, får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Övervakningen skall utan något särskilt beslut upphöra sedan ett år av prövotiden har förflutit, om inte annat följer av 18 §.

12 §⁷

Övervakningen och kriminalvården i frihet i övrigt bedrivs under ledning av *frivårdsmyndigheten*. Myndigheten förordnar också övervakare och kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid övervakningen.

Övervakningen och kriminalvården i frihet i övrigt bedrivs under ledning av den lokala kriminalvårdsmyndigheten. Myndigheten förordnar också övervakare och kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid övervakningen.

13 §⁸

Den frigivne skall, om han står under övervakning, hålla övervakaren underrättad om sin bostad, sin arbetsanställning och andra förhållanden av betydelse för övervakningen, på kallelse inställa sig hos övervakaren och i övrigt enligt hans anvisningar upprätthålla förbindelse med honom. I den mån *frivårdsmyndigheten* har bestämt det, gäller vad som nyss har sagts om övervakaren även tjänsteman vid *frivårdsmyndigheten* eller annan person.

Den frigivne skall, om han står under övervakning, hålla övervakaren underrättad om sin bostad, sin arbetsanställning och andra förhållanden av betydelse för övervakningen, på kallelse inställa sig hos övervakaren och i övrigt enligt hans anvisningar upprätthålla förbindelse med honom. I den mån den lokala kriminalvårdsmyndigheten har bestämt det, gäller vad som nyss har sagts om övervakaren även tjänsteman vid den lokala kriminalvårdsmyndigheten eller annan person.

14 §⁹

⁶ Senaste lydelse 1993:201.

⁷ Senaste lydelse 1990:1009.

⁸ Senaste lydelse 1990:1009.

Den frigivne skall under prøvotiden *iaktta skötsamhet*, efter förmåga *söka* försörja sig samt i övrigt *ställa sig till efterrättelse* vad som åligger honom enligt denna balk eller enligt *föreskrift* eller *anvisning* som meddelats med stöd *därav*. Han är skyldig att på kallelse inställa sig hos *frivårdsmyndigheten*. Har han förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, skall han göra vad *i hans förmåga står* att fullgöra denna skyldighet.

När den frigivne står under övervakning, skall *frivårdsmyndigheten* genom tillsyn och förmedling av stöd och hjälp verka för att *denne* inte återfaller i brott och för att hans anpassning i samhället även i övrigt främjas. *Frivårdsmyndigheten* skall för detta ändamål fortlöpande hålla sig underrättad om den frigivnes livsföring och om hans förhållanden i övrigt.

Den frigivne skall under prøvotiden *vara skötsam*, efter förmåga *försöka* försörja sig samt i övrigt *rätta sig efter* vad som åligger honom enligt denna balk eller enligt *föreskrifter* eller *anvisningar* som meddelats med stöd *av den*. Han är skyldig att på kallelse inställa sig hos *den lokala kriminalvårdsmyndigheten*. Har han förpliktats *att* ersätta genom brottet uppkommen skada, skall han göra vad *han kan för* att fullgöra denna skyldighet.

När den frigivne står under övervakning, skall *den lokala kriminalvårdsmyndigheten* genom tillsyn och förmedling av stöd och hjälp verka för att *den frigivne* inte återfaller i brott och för att hans anpassning i samhället även i övrigt främjas. *Den lokala kriminalvårdsmyndigheten* skall för detta ändamål fortlöpande hålla sig underrättad om den frigivnes livsföring och om hans förhållanden i övrigt.

15 §¹⁰

När det finns skäl att anta att den frigivne för sin anpassning i samhället behöver stöd av en särskild föreskrift om vad han *har att* iaktta under prøvotiden, får en sådan föreskrift meddelas för viss tid eller tills vidare. Särskild föreskrift får avse

1. vistelseort eller bostad under viss tid, högst ett år åt gången,
2. arbetsanställning, annan förvärvsverksamhet eller utbildning,
3. läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling i eller *utom* sjukhus eller annan dylik inrättning.

Om den frigivne skall undergå vård eller behandling enligt första stycket 3, får det föreskrivas att han därvid skall vara skyldig att lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av att han inte är påverkad av beroendeframkallande medel.

När det finns skäl att anta att den frigivne för sin anpassning i samhället behöver stöd av en särskild föreskrift om vad han *skall* iaktta under prøvotiden, får en sådan föreskrift meddelas för en viss tid eller tills vidare. Särskild föreskrift får avse

1. vistelseort eller bostad under viss tid, högst ett år åt gången,
2. arbetsanställning, annan förvärvsverksamhet eller utbildning,
3. läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling i eller *utanför* sjukhus eller annan dylik inrättning.

⁹ Senaste lydelse 1990:1009.

¹⁰ Senaste lydelse 1993:209.

Har den frigivne förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, *må meddelas föreskrifter rörande* tid och sätt för skadeståndsskyldighetens fullgörande i den *mån* sådana föreskrifter *ej* med hänsyn till den frigivnes ekonomiska situation och övriga omständigheter kan *antas* motverka hans anpassning i samhället.

Om den frigivne står under övervakning, får särskild föreskrift meddelas om vad som skall gälla för *denna*. I sådan föreskrift anges på vilket sätt och i vilken omfattning den frigivne skall hålla kontakt med övervakaren eller *frivårdsmyndigheten*. Vidare får föreskrivas skyldighet för den frigivne att lämna underrättelse till övervakaren eller *frivårdsmyndigheten* om *utevaro* från arbetsplats, skola eller annan i föreskriften angiven verksamhet eller inrättning.

Har den frigivne förpliktats *att* ersätta genom brottet uppkommen skada, *får föreskrifter meddelas om* tid och sätt för skadeståndsskyldighetens fullgörande i den *utsträckning* sådana föreskrifter *inte* med hänsyn till den frigivnes ekonomiska situation och övriga omständigheter kan *antas* motverka hans anpassning i samhället.

Om den frigivne står under övervakning, får särskild föreskrift meddelas om vad som skall gälla för *övervakningen*. I *en* sådan föreskrift får anges på vilket sätt och i vilken omfattning den frigivne skall hålla kontakt med övervakaren eller *den lokala kriminalvårdsmyndigheten*. Vidare får föreskrivas skyldighet för den frigivne att lämna underrättelse till övervakaren eller *den lokala kriminalvårdsmyndigheten* om *att han uteblivit* från *en* arbetsplats, skola eller annan i föreskriften angiven verksamhet eller inrättning.

16 §¹¹

Föreskrift enligt 15 § meddelas av övervakningsnämnd. *Frivårdsmyndigheten* får meddela sådan föreskrift för tiden intill dess nämnden har beslutat i frågan.

Vidare får kriminalvårdsnämnden meddela sådan föreskrift i beslut om villkorlig frigivning.

Om den frigivnes utveckling och personliga förhållanden i övrigt föranleder det, får övervakningsnämnden ändra eller upphäva meddelad föreskrift eller meddela ny föreskrift.

Föreskrift enligt 15 § meddelas av övervakningsnämnd. *Den lokala kriminalvårdsmyndigheten* får meddela sådan föreskrift för tiden intill dess nämnden har beslutat i frågan.

19 §¹²

Har den frigivne allvarligt åsidosatt sina åligganden och kan det antas att han inte kommer att låta rätta sig genom någon annan åtgärd

Har den frigivne allvarligt åsidosatt sina åligganden och kan det antas att han inte kommer att låta rätta sig genom någon annan åtgärd

¹¹ Senaste lydelse 1990:1009.

¹² Senaste lydelse 1983:240.

som övervakningsnämnden kan som övervakningsnämnden kan
vidta, får nämnden förklara den vidta, får nämnden förklara den
villkorligt medgivna friheten villkorligt medgivna friheten
förverkad till en tid av högst *en* förverkad till en tid av högst *femton*
månad varje gång. *dagar* varje gång.

27 kap.

2 a §

Villkorlig dom får, om den tilltalade samtycker till det, förenas med en föreskrift om samhällstjänst. En sådan föreskrift skall avse skyldighet att utföra oavlönat arbete i lägst fyrtio och högst tvåhundrafyrtio timmar.

När rätten meddelar en föreskrift om samhällstjänst skall den i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

En föreskrift om samhällstjänst får ändras eller upphävas på talan av åklagare, när det finns skäl till det.

4 §¹³

Den dömde skall under prövotiden *Den dömde skall under prövotiden vara skötsam och efter förmåga försöka försörja sig.*
den *iakttaga skötsamhet* och efter förmåga söka försörja sig.

Om den villkorliga domen har förenats med samhällstjänst skall den dömde fullgöra samhällstjänsten enligt en arbetsplan som upprättas av den lokala kriminalvårdsmyndigheten.

6 §¹⁴

Iakttagar den dömde icke vad som åligger honom till följd av den villkorliga domen, må domstol, om åklagare före prövotidens utgång anhängiggör talan därom, efter omständigheterna
den dömde *inte iakttar vad som åligger honom enligt den villkorliga domen, får domstolen, under förutsättning att en åklagare före prövotidens utgång anhängiggör talan om det, efter omständigheterna*

1. besluta att varning skall meddelas den dömde,

1. besluta att varning skall meddelas den dömde,

¹³ Senaste lydelse 1973:918.

¹⁴ Senaste lydelse 1975:1395.

2. meddela föreskrift enligt 5 § eller ändra tidigare meddelad föreskrift,

3. undanröja den villkorliga domen och bestämma annan påföljd för brottet.

Åtgärd enligt första stycket 1 eller 2 *må ej* beslutas efter prövotidens utgång.

Undanröjes den villkorliga domen, skall vid påföljdens bestämmande skälig hänsyn *tagas* till böter som *å dömts* enligt 2 § och 34 kap. 5 §.

2. meddela föreskrift enligt 5 § eller ändra tidigare meddelad föreskrift,

3. undanröja den villkorliga domen och bestämma annan påföljd för brottet.

Åtgärd enligt första stycket 1 eller 2 *får inte* beslutas efter prövotidens utgång.

Undanröjs den villkorliga domen, skall vid påföljdens bestämmande skälig hänsyn *tas* till böter som *dömts ut* enligt 2 § och 34 kap. 5 § *samt till vad den dömda undergått till följd av föreskrift om samhällstjänst. Härvid får dömas till fängelse på kortare tid än som är föreskrivet för brottet. Har uppgift som avses i 2 a § andra stycket lämnats i domen skall, om fängelse döms ut, detta beaktas när straffets längd bestäms.*

28 kap.

2 a §

Skyddstillsyn får, om den tilltalade samtycker till det, förenas med en föreskrift om samhällstjänst. En sådan föreskrift skall avse skyldighet att utföra oavlönat arbete i lägst fyrtio och högst tvåhundrafyrtio timmar.

När rätten meddelar en föreskrift om samhällstjänst skall den i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

Övervakningsnämnden får ändra eller upphäva en föreskrift om samhällstjänst, när det finns skäl till det.

3 §¹⁵

Skyddstillsyn får förenas med fängelse i lägst fjorton dagar och högst tre månader.

Om rätten *dömer till* fängelse *jämte skyddstillsyn* får den *inte* *med* fängelse, får den *inte* samtidigt

¹⁵ Senaste lydelse 1988:942.

samtidigt döma till böter enligt 2 §. döma till böter enligt 2 § *eller Prop. 1997/98:96
meddela föreskrift om samhälls-
stjänst.*

Om förhållandena *påkallar* det, Om förhållandena *kräver* det, får
får rätten förordna att domen på rätten förordna att domen på
fängelse skall gå i verkställighet fängelse skall gå i verkställighet
utan hinder av att den inte har *trots* att den inte har vunnit laga
vunnit laga kraft. kraft.

5 §¹⁶

Skyddstillsyn skall vara förenad med övervakning från dagen för domen.
Rätten får dock förordna att övervakningen skall anstå till dess domen
har vunnit laga kraft mot den dömde. Om domen överklagas, kan högre
rätt förordna att vidare verkställighet inte får äga rum.

Övervakningen skall upphöra utan något särskilt förordnande när
ett år av prövotiden har förflutit, om ett år av prövotiden har förflutit, om
inte annat följer av fjärde stycket inte annat följer av fjärde stycket
eller av 7 eller 9 §. eller av 5 a, 7 eller 9 §.

Har verkställigheten avbrutits till följd av beslut av högre rätt men
döms den tilltalade därefter ändå till skyddstillsyn, skall den tid under
vilken verkställighet *ej* ägt rum inte vilken verkställighet *inte* ägt rum
räknas in i prövotiden eller den tid inte räknas in i prövotiden eller den
som anges i andra stycket. tid som anges i andra stycket.

Har skyddstillsyn förenats med behandlingsplan som den dömde har
åtagit sig att följa, får rätten i domen förordna om längre övervakningstid
än vad som anges i andra stycket. Tiden får dock inte sättas längre än vad
som behövs för att behandlingen skall kunna slutföras och får inte
överstiga prövotiden.

5 a §

Har skyddstillsyn förenats med en föreskrift om samhällstjänst skall den dömde fullgöra samhällstjänsten enligt en arbetsplan som upprättas av den lokala kriminalvårdsmyndigheten.

Om det behövs för att den dömde skall stå under övervakning till dess samhällstjänsten fullgjorts, får övervakningsnämnden besluta om övervakning av den dömde under viss tid efter det att ett år av prövotiden har förflutit, dock längst till prövotidens utgång.

¹⁶ Senaste lydelse 1987:761.

6 a §¹⁷

I fall som avses i 30 kap. 9 § andra stycket 3 skall rätten, om den planerade behandlingen är avgörande betydelse för att döma till skyddstillsyn, i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha *å dömts*, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

I sådant fall skall vidare i domen alltid meddelas föreskrift om den behandlingsplan som den dömde har åtagit sig att följa.

I samband med en sådan behandlingsplan får föreskrivas att den som ansvarar för behandlingen skall anmäla till *frivårdsmyndigheten* och åklagaren om den dömde allvarligt åsidosätter sina åligganden enligt planen.

9 §¹⁸

Undanröjs skyddstillsynen, skall rätten bestämma annan påföljd för brottet. Därvid skall skälig hänsyn tas till vad den dömde har undergått till följd av domen på skyddstillsyn samt till böter eller fängelse som *å dömts* enligt 2 eller 3 § eller 34 kap. 6 §. I fall som här avses får fängelse *å dömas* på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har uppgift som avses i 6 a § första stycket lämnats i domen skall, om fängelse *å döms*, detta *beaktas* när straffets längd bestäms.

Finns tillräckliga skäl ej föreligga att undanröja skyddstillsynen, *må* rätten i stället besluta åtgärd som avses i 7 §. Sådan åtgärd *må ej* beslutas efter prövotidens utgång.

30 kap.

5 §¹⁹

För brott som någon begått innan han fyllt arton år får rätten döma till

¹⁷ Senaste lydelse 1993:209.

¹⁸ Senaste lydelse 1988:942.

¹⁹ Senaste lydelse 1988:942.

fängelse endast om det finns synnerliga skäl.

Prop. 1997/98:96

fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Att rätten därvid i första hand skall bestämma påföljden till slutet ungdomsvård i stället för fängelse framgår av 31 kap. 1 a §.

För brott som någon begått efter det att han fyllt arton men innan han fyllt tjugooett år får rätten döma till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det.

7 §²⁰

Vid val av påföljd skall rätten som skäl för villkorlig dom beakta om det saknas särskild anledning att befara att den tilltalade kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet.

Såsom särskilda skäl för villkorlig dom i stället för fängelse kan rätten beakta, om den tilltalade samtycker till att domen förenas med en föreskrift om samhällstjänst och en sådan föreskrift är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter.

8 §²¹

Villkorlig dom skall förenas med dagsböter, om inte ett bötesstraff med hänsyn till andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt eller om det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter.

Villkorlig dom skall förenas med dagsböter, om inte ett bötesstraff med hänsyn till *skyldighet att fullgöra samhällstjänst* eller andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt eller om det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter.

9 §²²

Vid val av påföljd skall rätten som skäl för skyddstillsyn beakta om det finns anledning att anta att denna påföljd kan bidra till att den tilltalade avhåller sig från fortsatt brottslighet.

Som särskilda skäl för skyddstillsyn kan rätten beakta

Som särskilda skäl för skyddstillsyn *i stället för fängelse* kan rätten beakta

1. om en påtaglig förbättring skett av den tilltalades personliga eller sociala situation i något hänseende som kan antas ha haft samband med hans brottslighet,

1. om en påtaglig förbättring skett av den tilltalades personliga eller sociala situation i något hänseende som kan antas ha haft samband med hans brottslighet,

2. om den tilltalade undergår behandling för missbruk eller annat

2. om den tilltalade undergår behandling för missbruk eller annat

²⁰ Senaste lydelse 1988:942.

²¹ Senaste lydelse 1988:942.

²² Senaste lydelse 1988:942.

förhållande som kan antas ha samband med hans brottslighet eller förhållande som kan antas ha samband med hans brottslighet, Prop. 1997/98:96

3. om missbruk av beroende- framkallande medel eller något annat särskilt förhållande som *påkallar* vård eller annan behandling i väsentlig grad har bidragit till att brottet har begåtts och den tilltalade förklarar sig villig att *undergå* lämplig behandling som enligt en för honom uppgjord plan kan anordnas i samband med verkställigheten.

3. om missbruk av beroende- framkallande medel eller något annat särskilt förhållande som *kräver* vård eller annan behandling i väsentlig grad har bidragit till att brottet har begåtts och den tilltalade förklarar sig villig att *gå igenom* lämplig behandling som enligt en för honom uppgjord plan kan anordnas i samband med verkställigheten *eller*

4. om den tilltalade samtycker till att skyddstillsynen förenas med en föreskrift om samhällstjänst och en sådan föreskrift är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter.

31 kap.

1 §²³

Kan den som är under tjuogoett år och som begått *brottslig gärning* bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga får rätten överlämna åt socialnämnden att föranstalta om *erforderlig* vård inom socialtjänsten.

Kan den som är under tjuogoett år och som begått *brott* bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga får rätten överlämna åt socialnämnden att föranstalta om *nödvändig* vård inom socialtjänsten *enligt en för den tilltalade av nämnden uppgjord vårdplan. Överlämnande får ske endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med böter eller med särskild föreskrift om ungdomstjänst enligt tredje stycket, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet.*

Framgår det av den upprättade planen att den tilltalade skall bli föremål för vård eller annan åtgärd med stöd av socialtjänstlagen, skall rätten meddela föreskrift om att han

²³ Senaste lydelse 1991:240.

skall genomgå sådan vård eller åtgärd.

Om brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet *påkallar det*, får jämte överlämnande till vård inom socialtjänsten *dömas till* dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller inte.

Om *det behövs med hänsyn till* brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet, får rätten *förener ett* överlämnande till vård inom socialtjänsten *med*

1. dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller inte, *eller*

2. *en särskild föreskrift om att den tilltalade skall utföra oavlönat arbete eller delta i annan särskilt anordnad verksamhet (ungdomstjänst) i lägst tjugo och högst etthundra timmar, om den tilltalade samtycker till det.*

En föreskrift om ungdomstjänst får ändras eller upphävas på talan av åklagare, när det finns skäl till det.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den dömdes anpassning i samhället, får rätten, i samband med överlämnande enligt första stycket, föreskriva att den dömda på tid och sätt som anges i domen skall biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

1 a §

Har någon begått brott innan han fyllt 18 år och finner rätten med tillämpning av 30 kap. att påföljden bör bestämmas till fängelse, skall den i stället bestämma påföljden till slutna ungdomsvård under viss tid. Detta gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl däremot.

Rätten får bestämma tiden för slutna ungdomsvård till lägst fjorton dagar och högst fyra år.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (1998:000) om verkställighet av slutna ungdomsvård.

Dömes någon till fängelse på viss tid eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, skall tiden för frihetsberövandet, till den del *därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål*, anses som tid under vilken den *ådömda* påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen *angiva* det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid *varmed* ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, *må* förordnas att *fängelsestraffet* skall anses helt *verkställt* genom frihetsberövandet.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och *dömes* i stället till fängelse på viss tid, *äger, i den mån* tillgodoräknande inte skett enligt första eller tredje stycket, första stycket *tillämpning* även i fråga om

1. frihetsberövande som föregått den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn,

2. frihetsberövande som föregått dom genom vilken förordnats att den villkorliga domen eller skyddstillsynen skall avse även ytterligare brott samt

3. sådant omhändertagande som avses i 28 kap. 6 b § eller 11 § tredje stycket.

Döms någon till fängelse på viss tid *eller till slutet ungdomsvård* eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning av misstanke om brott som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, skall tiden för frihetsberövandet, till den del *under vilken inte samtidigt en dom i ett annat mål verkställts*, anses som tid under vilken den *utdömda* påföljden verkställts i anstalt *eller vid särskilt ungdomshem*. Domstolen skall i domen *ange* det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid *med vilken* påföljden överstiger frihetsberövandet ringa, *får* förordnas att *påföljden* skall anses helt *verkställd* genom frihetsberövandet.

Undanröjs villkorlig dom eller skyddstillsyn och *döms* i stället till fängelse på viss tid *eller till slutet ungdomsvård*, *skall, om* tillgodoräknande inte skett enligt första eller tredje stycket, första stycket *tillämpas* även i fråga om

1. frihetsberövande som föregått den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn,

2. frihetsberövande som föregått dom genom vilken förordnats att den villkorliga domen eller skyddstillsynen skall avse även ytterligare brott samt

3. sådant omhändertagande som avses i 28 kap. 6 b § eller 11 § tredje stycket.

²⁴ Senaste lydelse 1992:373.

Dömes någon till böter och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, varit berövad friheten på sätt som *angives* i första stycket, *må* förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Döms någon till böter och har han med anledning av misstanke om brott som prövats genom dom i målet varit berövad friheten på sätt som *anges* i första stycket, *får* förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

34 kap.

1 §²⁵

Finnes den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn *ha* begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller *eljest* upphört, *må* rätten, med iakttagande av vad för vissa fall är föreskrivet i 2–6 §§, efter omständigheterna

1. förordna att den tidigare *å dömda* påföljden skall avse *jämväl* det andra brottet,

2. döma särskilt till påföljd för detta brott, eller

3. *därest* den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den *å dömda* påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

Har *jämte* skyddstillsyn *å dömts* fängelse enligt 28 kap. 3 §, skall vid tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel den *å dömda* fängelsepåföljden anses som en del av skyddstillsynen.

Har den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn *eller slutet ungdomsvård* begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller *annars* upphört, *får* rätten, med iakttagande av vad för vissa fall är föreskrivet i 2–7 §§, efter omständigheterna

1. förordna att den tidigare *ut dömda* påföljden skall avse *också* det andra brottet,

2. döma särskilt till påföljd för detta brott, eller

3. *om* den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den *ut dömda* påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

Har *en* skyddstillsyn *förenats med* fängelse enligt 28 kap. 3 §, skall vid tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel den *ut dömda* fängelsepåföljden anses som en del av skyddstillsynen.

4 §²⁶

Tillämpas 1 § 1 eller 2 *beträffande* någon som villkorligt frigivits från fängelse, *må*, om brottet begåtts under prøvotiden, den villkorligt medgivna friheten eller del *därav* förklaras förverkad.

Vid bedömande av om förverkande bör beslutas och i så fall av hur

Tillämpas 1 § 1 eller 2 *i fråga om* någon som villkorligt frigivits från fängelse, *skall*, om brottet begåtts under prøvotiden, den villkorligt medgivna friheten eller *en del av denna* förklaras förverkad *om inte särskilda skäl talar mot det*.

Såsom särskilda skäl för att inte förverka eller för att förverka

²⁵ Senaste lydelse 1981:211.

²⁶ Senaste lydelse 1988:942.

stor del av den villkorligt medgivna friheten som skall förklaras förverkad skall beaktas, om den tidigare och den nya brottsligheten är likartade, om brottsligheten i båda fallen är allvarlig samt om Vidare skall beaktas den tid som förflutit mellan brotten.

Beslutas ej förverkande enligt första stycket, äger rätten besluta åtgärd som avses i 26 kap. 18 § ett år utöver den bestämda tiden.

Förverkande eller åtgärd som nyss sagts må ej beslutas, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den frigivne häktats eller erhållit del av åtal före utgång.

endast en del av villkorligt medgiven frihet kan rätten beakta
1. om den nya brottsligheten i förhållande till den tidigare är av lindrig beskaffenhet,
2. om lång tid har förflutit mellan brotten, eller
3. om ett förverkande annars skulle framstå som oskäligt.

Beslutas inte förverkande enligt första stycket, får rätten besluta åtgärd som avses i 26 kap. 18 § ett år utöver den tid som följer av 26 kap. 10 §.

En åtgärd enligt tredje stycket får beslutas endast före prövotidens utgång. Förverkande får beslutas endast om fråga därom uppkommer i ett mål där den frigivne häktats eller fått del av åtal inom ett år från prövotidens utgång.

5 §²⁷

Är den tidigare påföljden villkorlig dom, får förordnande enligt 1 § 1 meddelas endast för brott som begåtts före prövotidens början.

Meddelas förordnande enligt 1 § 1, får rätten, om den nya brottslighetens straffvärde eller art påkallar det, även döma till dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller inte.

Om det behövs för att rätten skall kunna tillämpa 1 § 1 i stället för att undanröja den villkorliga domen enligt 1 § 3 och döma till fängelse, får rätten, om det finns sådana särskilda skäl som anges i 30 kap. 7 § andra stycket, besluta att den villkorliga domen skall förenas med en föreskrift om samhällstjänst. Meddelas en sådan föreskrift skall rätten tillämpa 27 kap. 2 a § andra stycket.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, får rätten besluta åtgärd som sägs i 27 kap. 6 § 1 eller 2 eller förlänga prövotiden till tre år, dock endast om fråga därom uppkommer i mål vari den

Tillämpas 1 § 1 eller 2, får rätten besluta åtgärd enligt 27 kap. 6 § 1 eller 2 eller förlänga prövotiden till tre år, dock endast om fråga därom uppkommer i mål där den dömde

²⁷ Senaste lydelse 1991:240.

dömde häktats eller *erhållit* del av åtal före provotidens utgång. häktats eller *fått* del av åtal före provotidens utgång. Prop. 1997/98:96

Undanröjs en villkorlig dom med stöd av 1 § 3 skall rätten, när den bestämmer ny påföljd, ta skälig hänsyn till böter som har dömts ut enligt andra stycket eller 27 kap. 2 § samt till vad den dömde undergått till följd av föreskrift om samhällstjänst. Härvid får dömas till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har en uppgift som avses i 27 kap. 2 a § andra stycket lämnats skall, om fängelse döms ut, detta beaktas när straffets längd bestäms.

Undanröjande av villkorlig dom enligt 1 § 3 får inte ske, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den dömde häktats eller erhållit del av åtal inom ett år från provotidens utgång. En villkorlig dom får undanröjas enligt 1 § 3 endast om fråga därom uppkommer i mål där den dömde häktats eller fått del av åtal inom ett år från provotidens utgång.

6 §²⁸

Är den tidigare påföljden skyddstillsyn, får rätten vid tillämpning av 1 § 1, om den nya brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet *påkallar* det, även döma till dagsböter, högst tvåhundra, *vare sig böter har föreskrivits* för brottet eller inte. Är fängelse föreskrivet för det nya brottet och kan, med hänsyn till *sådana* omständigheter *som i* 30 kap. 11 § sägs, 1 § 1 inte tillämpas *med mindre än* att sådant förordnande förenas med frihetsberövande, får rätten i stället för att döma till böter döma till fängelse enligt 28 kap. 3 §.

Är den tidigare påföljden skyddstillsyn, får rätten vid tillämpning av 1 § 1, om den nya brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet *kräver* det, även döma till dagsböter, högst tvåhundra, *oavsett om böter är föreskrivet* för brottet eller inte.

Om det behövs för att rätten skall kunna tillämpa 1 § 1 i stället för att undanröja skyddstillsynen med stöd av 1 § 3 och döma till fängelse, får rätten, om det finns sådana särskilda skäl som anges i 30 kap. 9 § andra stycket 4, besluta att

²⁸ Senaste lydelse 1991:240.

skyddstillsynen skall förenas med en föreskrift om samhällstjänst. Meddelas en sådan föreskrift skall rätten tillämpa 28 kap. 2 a § andra stycket.

Är fängelse föreskrivet för det nya brottet och kan, med hänsyn till omständigheter som i 30 kap. 11 § sägs, 1 § 1 inte tillämpas utan att sådant förordnande förenas med frihetsberövande, får rätten i stället för att döma till böter enligt första stycket döma till fängelse enligt 28 kap. 3 §.

Tillämpas 1 § 1 eller 2 får rätten besluta åtgärd som avses i 28 kap. 9 § eller förlänga prövotiden till högst fem år. Har den dömda åtagit sig att följa en sådan behandlingsplan som avses i 30 kap. 9 § andra stycket 3, tillämpas bestämmelserna i 28 kap. 6 a §.

Döms den tilltalade med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall när straffets längd bestäms skälig hänsyn tas till vad han har undergått till följd av domen på skyddstillsyn och till vad han har avtjänat av fängelse som dömts ut enligt första stycket eller 28 kap. 3 § liksom till böter som dömts ut enligt första stycket eller 28 kap. 2 §. I fall som här avses får fängelse dömas ut på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har uppgift som avses i 28 kap. 6 a § första stycket lämnats i domen skall, om fängelse döms ut, detta beaktas, när straffets längd bestäms.

Fängelse enligt första stycket får inte dömas ut och beslut enligt andra stycket eller beslut om undanröjande av skyddstillsyn får inte meddelas, i annat fall än när fråga därom uppkommer i mål vari den dömda häktats eller *erhållit* del av åtal före prövotidens utgång.

Tillämpas 1 § 1 eller 2 får rätten besluta åtgärd som avses i 28 kap. 9 § eller förlänga prövotiden till högst fem år. Har den dömda åtagit sig att följa en sådan behandlingsplan som avses i 30 kap. 9 § andra stycket 3, tillämpas bestämmelserna i 28 kap. 6 a §.

Döms den tilltalade med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall, när straffets längd bestäms, skälig hänsyn tas till vad han har undergått till följd av domen på skyddstillsyn och till vad han har avtjänat av fängelse som dömts ut enligt första stycket eller 28 kap. 3 § liksom till böter som dömts ut enligt första stycket eller 28 kap. 2 §. I fall som här avses får fängelse dömas ut på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har *en* uppgift som avses i 28 kap. 2 a § andra stycket eller 6 a § första stycket lämnats i domen skall, om fängelse döms ut, detta beaktas, när straffets längd bestäms.

Fängelse enligt tredje stycket får inte dömas ut och beslut om föreskrift enligt andra stycket, beslut enligt fjärde stycket eller beslut om undanröjande av skyddstillsyn får inte meddelas, i annat fall än när fråga därom uppkommer i mål vari den dömda häktats eller *fått* del av åtal före prövotidens utgång.

7 §

Är den tidigare påföljden sluten ungdomsvård får förordnande enligt 1 § 1 meddelas endast om det är uppenbart, att det nya brottet i jämförelse med det förra är med hänsyn till påföljden utan nämnvärd betydelse, eller det annars finns särskilda skäl för det.

Döms med tillämpning av 1 § 2 till påföljd för brott som begåtts innan den tidigare domen börjat verkställas, skall vid påföljdens bestämmande iakttas att påföljderna tillsammans inte överstiger vad som skulle ha dömts ut för båda brotten. Rätten får därvid få döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

Döms den tilltalade med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall, när straffets längd bestäms, skälig hänsyn tas till vad han har undergått till följd av domen på sluten ungdomsvård. Beslut om undanröjande av sluten ungdomsvård får ske endast om dom meddelas innan den fastställda verkställighetstiden har löpt ut.

10 §²⁹

Har med tillämpning av 1 § 1 genom lagakraftvunnen dom förordnats, att fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn som ådömts i tidigare mål skall avse ytterligare brott, och ändras den tidigare ådömda påföljden av högre rätt genom dom som vinner laga kraft, skall frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare ånyo prövas av domstol. Detsamma skall gälla, när straff bestäms med tillämpning av 3 § andra stycket och det tidigare ådömda straffet ändras.

Har med tillämpning av 1 § 1 genom lagakraftvunnen dom förordnats, att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård som dömts ut i tidigare mål skall avse ytterligare brott, och ändras den tidigare påföljden av högre rätt genom dom som vinner laga kraft, skall frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare på nytt prövas av domstol. Detsamma skall gälla, när påföljd bestäms med tillämpning av 3 § andra stycket eller 7 § andra stycket och den tidigare påföljden ändras.

²⁹ Senaste lydelse 1981:211.

Finnes, när dom å fängelse på viss tid skall verkställas, att den dömden begått brottet innan sådant straff som ådömts honom för annat brott börjat verkställas, och framgår ej av domarna att det andra straffet beaktats, skall sedan domarna vunnit laga kraft domstol, efter anmälan av åklagare, med tillämpning av 3 § andra stycket bestämma det straff den dömden skall undergå till följd av den dom, som sist förekommer till verkställighet.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid eller på sluten ungdomsvård skall verkställas, att den dömden begått brottet innan en påföljd som han dömts till för något annat brott börjat verkställas, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, skall sedan domarna vunnit laga kraft, domstol efter anmälan av åklagare med tillämpning av 3 § andra stycket eller 7 § andra stycket bestämma vad den dömden skall undergå till följd av den dom som sist skall verkställas.

11 §³⁰

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom eller skyddstillsyn, skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan det förstnämnda fängelsestraffet har börjat avtjänas, skall det straffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård, skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år eller sluten ungdomsvård i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan de förstnämnda påföljderna har börjat verkställas, skall fängelsestraffet eller utdömd sluten ungdomsvård träda i stället för den andra påföljden.

35 kap.

10 §

Sluten ungdomsvård bortfaller, om domen inte börjat verkställas innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft.

Avbryts verkställigheten av dom på sluten ungdomsvård skall vad som sägs i första stycket tillämpas på motsvarande sätt i fråga om den fortsatta verkställigheten. Tiden

³⁰ Senaste lydelse 1986:645.

37 kap.

7 §³¹

Den som har dömts till fängelse får begära prövning av *en frivårdsmyndighets* beslut enligt 26 kap. 11 §, 12 § andra meningen eller 13 § andra meningen hos den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde *frivårdsmyndigheten* är verksam. Nämnden får också självmant ta upp ett sådant beslut till omprövning *och i övrigt fatta beslut i ett ärende, vars avgörande enligt någon av de bestämmelser som har angetts nu ankommer på frivårdsmyndigheten.* *Frivårdsmyndigheten kan hänskjuta ett sådant ärende till nämnden för avgörande.*

Den som har dömts till fängelse får begära prövning av *den lokala kriminalvårdsmyndighetens* beslut enligt 26 kap. 11 §, 12 § andra meningen eller 13 § andra mening- en hos den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde *den lokala kriminalvårdsmyndigheten* är verksam. Nämnden får också självmant ta upp ett sådant beslut till omprövning *eller själv meddela ett sådant beslut.* *Den lokala kriminalvårdsmyndigheten kan överlämna ett ärende enligt nämnda bestämmelser till nämnden för avgörande.*

Om den som har dömts till fängelse inte är nöjd med ett beslut av en övervakningsnämnd enligt 26 kap. 11, 15, 18, 19 eller 22 §, får han hos kriminalvårdsnämnden begära prövning av beslutet.

Kriminalvårdsnämnden kan i samband med beslut om villkorlig frigivning enligt 26 kap. 9 § meddela sådant förordnande om övervakning som enligt 11 § samma kapitel ankommer på frivårdsmyndigheten.

10 §³²

Frivårdsmyndighets och övervakningsnämnds beslut som avses i 7 och 8 §§ länder omedelbart till ett sådant beslut som avses i 7 och 8 §§ gäller omedelbart, om inte förordnas.

38 kap.

1 §³³

Den som har dömts till villkorlig dom får före *fullföljstidens* utgång avge förklaring, att han är nöjd med domen *i vad gäller den ådömda påföljden.* Sådan förklaring skall *utdömda* påföljden. *En sådan*

³¹ Senaste lydelse 1990:1009.

³² Senaste lydelse 1990:1009.

³³ Senaste lydelse 1983:240.

avse även böter, som ådömts med stöd av 27 kap. 2 §. Förklaringen avges i den ordning regeringen föreskriver.

Förklaring, som *avgivits* i föreskriven ordning, *må icke återtagas*. Har den dömda *fullföljt talan mot domen*, skall hans talan *i vad angår påföljd* för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Angående nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse är särskilt stadgat.

förklaring skall avse även böter, som ådömts med stöd av 27 kap. 2 §. Förklaringen avges i den ordning regeringen föreskriver.

En förklaring som lämnats i föreskriven ordning får inte tas tillbaka. Har den dömda *överklagat domen*, skall hans talan *när det gäller påföljden* för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Angående nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse *och dom på slutna ungdomsvård* är särskilt stadgat.

2 §³⁴

Har domstol med stöd av 31 kap. 1 § överlämnat någon till vård inom socialtjänsten *men finnes därefter att vården ej kan genomföras med den dömdes samtycke eller, vid prövning i därför stadgad ordning, att i lag angivna förutsättningar brister för vård av det slag som socialnämnd i yttrande till domstolen förklarar sig ämna anordna*, äger efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet.

Vad nu har sagts gäller på motsvarande sätt när domstolen har överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 § och den vård som socialnämnden i yttrande till domstolen har förklarar sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas.

Har domstol med stöd av 31 kap. 1 § överlämnat någon till vård inom socialtjänsten *och bryter därefter den dömda i väsentlig grad mot en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § andra eller tredje stycket*, får efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet. *Därvid skall skälig hänsyn tas till böter som har dömts ut enligt 31 kap. 1 § tredje stycket 1 och till vad den dömda undergått till följd av en föreskrift om ungdomstjänst enligt 31 kap. 1 § tredje stycket 2*.

Rätten kan, i stället för att undanröja förordnandet enligt första stycket, besluta att varning skall meddelas den dömda, om detta är en tillräcklig åtgärd.

Även om fall som avses i första stycket inte föreligger skall bestämmelserna där tillämpas på motsvarande sätt om den planerade vården eller åtgärderna som socialnämnden redovisat i yttrande enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare inte kommer till stånd eller om vården i väsentlig

³⁴ Senaste lydelse 1994:97.

utsträckning avviker från den i yttrandet redovisade planen. Det samma gäller när domstolen har överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 § och den vård som socialnämnden i yttrande till domstolen har förklarat sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas.

2 a §³⁵

Har vid straffmätning eller val av påföljd enligt vad som framgår av domen särskilt beaktats huruvida den tilltalade till följd av brottet kan komma att drabbas av avskedande eller uppsägning från arbetsanställning och har det antagande som i detta hänseende legat till grund för domen visat sig felaktigt, får den rätt som först dömt i målet efter ansökan av åklagaren eller den dömde undanröja den ådömda påföljden och döma till ny påföljd för brottet. Detta gäller dock endast om den tidigare ådömda påföljden inte har till fullo verkställts. Görs en sådan ansökan, får rätten förordna att den tidigare ådömda påföljden tills vidare inte får verkställas.

Är den tidigare påföljden skyddstillsyn och bestäms den nya påföljden till fängelse, skall vid straffets bestämmande skälig hänsyn tas till vad den dömde undergått till följd av domen på skyddstillsyn. Härvid får dömas till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Undanröjs och dömer rätten till *nytt fängelsestraff*, skall den tid under vilken det tidigare *straffet* verkställts anses som verkställighet av *det nya straffet*. Rätten skall i beslutet ange den *sålunda* verkställda tiden.

Är den tidigare påföljden *villkorlig dom eller skyddstillsyn* och bestäms den nya påföljden till fängelse, skall vid straffets bestämmande skälig hänsyn tas till vad den dömde undergått till följd av *den villkorliga domen* eller domen på skyddstillsyn. Härvid får dömas till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Undanröjs fängelse *eller slutet ungdomsvård* och dömer rätten till *ny påföljd av nu angivet slag*, skall den tid under vilken den tidigare *påföljden* verkställts anses som verkställighet av *den nya påföljden*. Rätten skall i beslutet ange den *redan* verkställda tiden.

3 §³⁶

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 5 § tredje stycket eller 6 § *upptages* av den rätt som först avgjort det mål *vari* meddelats villkorlig dom. Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § *tredje stycket*, 5 § tredje stycket eller 6 § *tas upp* av den rätt som först avgjort det mål *där* villkorlig dom meddelats. *Fråga om åtgärd enligt 31 kap. 1 § fjärde*

³⁵ Senaste lydelse 1988:942 och 1990:36.

³⁶ Senaste lydelse 1987:761.

stycket tas upp av den rätt som först avgjort det mål i vilket dömts till överlämnande till vård inom socialtjänsten.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam, eller vid den rätt som först avgjort det mål *vari* skyddstillsyn *å*dömts.

Mål som avses i denna paragraf *må ock upptagas* av domstol, där brottmål mot den dömda är anhängigt, eller av rätten i den ort, där den dömda mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid *den* tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam, eller vid den rätt som först avgjort det mål *där* skyddstillsyn *dö*mts *ut*.

Mål som avses i denna paragraf *får också tas upp* av *en* domstol, där brottmål mot den dömda är anhängigt, eller av rätten i den ort, där den dömda mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

6 §³⁷

Nämndemän skall *deltaga vid underrätts avgörande* av fråga, som avses i 2 eller 2 a § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

Vid avgörande av fråga, som avses i 27 kap. 5 § tredje stycket eller 28 kap. 11 § första och andra styckena, är *underrätt* domför med en lagfaren domare.

Nämndemän skall *delta när en tingsrätt avgör en fråga*, som avses i 2 eller 2 a § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

Vid avgörande av *en* fråga som avses i 27 kap. 2 a § *tredje stycket* eller 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena eller 31 kap. 1 § *fjärde stycket*, är *en tingsrätt* domför med en lagfaren domare.

8 §³⁸

I mål om åtgärd enligt 2 eller 2 a § eller 27 kap. 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket skall *underrätt lämna* den dömda tillfälle att yttra

I mål om åtgärd enligt 2 eller 2 a § eller 27 kap. 2 a § *tredje stycket*, 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 31 kap. 1 § *fjärde stycket* eller 34 kap. 10 § andra

³⁷ Senaste lydelse 1988:942.

³⁸ Senaste lydelse 1988:942.

sig. Begär han att *bliva muntligen* stycket skall *tingsrätten ge* den hörd, skall tillfälle *därtill beredas* dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att *bli hörd muntligen*, skall han *ges tillfälle till det*. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde *lämnas* enligt 34 kap. 18 § skall den dömde tillfälle att yttra sig *där så är* möjligt. Rättens avgörande av *ges tillfälle att yttra sig, om det är* saken sker genom beslut. möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Åtgärd enligt 28 kap. 11 § första och andra styckena får beslutas utan att *tillfälle bereds* den dömde att beslutas utan att den dömde *ges* yttra sig. *tillfälle* att yttra sig.

9 §³⁹

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § *länder omedelbart till efterrättelse* om ej *annorlunda förordnas*. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prövotid. Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § *tredje stycket eller* 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena, *31 kap. 1 § fjärde stycket* eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § *gäller* omedelbart, om *inte något annat förordnas*. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prövotid.

12 §⁴⁰

Det åligger polismyndighet att lämna domstol, övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden och frivårdsmyndighet handräckning för *Polismyndigheten skall lämna domstolar, övervakningsnämnder, kriminalvårdsnämnden och lokala frivårdsmyndigheter* handräckning för den dömde *inställande* i mål eller ärende enligt denna balk eller hans omhändertagande enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 6 b § eller 11 §. *inställelse* i mål eller ärende enligt denna balk eller för hans omhändertagande enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 6 b § eller 11 §.

13 §⁴¹

Kriminalvårdsstyrelsen eller, efter styrelsens bemyndigande, chefen för kriminalvårdsregionen, kan ändra vad en *frivårdsmyndighet* har beslutat enligt denna balk. Styrelsens beslut i en sådan fråga kan inte överklagas. Detsamma gäller i fråga om regionchefens eller, efter styrelsens bemyndigande, chefen för kriminalvårdsregionen, kan ändra vad en *lokal kriminalvårdsmyndighet* har beslutat enligt denna balk. Styrelsens beslut i en sådan fråga kan inte överklagas. Detsamma gäller i fråga om

³⁹ Senaste lydelse 1987:761.

⁴⁰ Senaste lydelse 1993:207.

⁴¹ Senaste lydelse 1990:1009.

beslut, som dock kan ändras av styrelsen. regionchefens beslut, som dock kan ändras av styrelsen. Prop. 1997/98:96

Första stycket gäller inte beslut som avses i 26 kap. 11 §, 12 § andra meningen, 13 § andra meningen eller 16 § första stycket andra meningen.

Första stycket gäller inte beslut som avses i 26 kap. 6 § tredje stycket, 7 §, 11 §, 12 § andra meningen, 13 § andra meningen eller 16 § första stycket andra meningen.

14 §

Kriminalvårdsstyrelsen kan ändra ett beslut i fråga om att skjuta upp eller senarelägga villkorlig frigivning som enligt bemyndigandet i 26 kap. 9 § andra stycket meddelats av en annan kriminalvårdsmyndighet. Den som beslutet angår får begära styrelsens prövning av ett sådant beslut, om det har gått honom emot.

Kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt 26 kap. 6 § tredje stycket och 7 § får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

15 §

Kriminalvårdsstyrelsen får överta uppgiften enligt 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) att i länsrätt och kammarrätt föra det allmännas talan.

Kriminalvårdsstyrelsen för det allmännas talan i Regeringsrätten.

16 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som har orsakats av den dömda vid sådant oavlönat arbete som avses i 27 kap. 2 a § första stycket, 28 kap. 2 a § första stycket samt 31 kap. 1 § tredje stycket 2.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2. Bestämmelserna i 26 kap. 6 , 6 a , och 9 §§ skall tillämpas i sina äldre lydelse i fråga om den som före ikraftträdandet dömts till fängelse på viss tid, lägst tre månader. Beslut som avses i 6 § femte stycket skall dock fattas av Kriminalvårdsstyrelsen.

Första stycket tillämpas även på fängelse som verkställs gemensamt med fängelse som dömts ut efter ikraftträdandet.

3. Beslut enligt 26 kap. 7 § i dess nya lydelse får endast grundas på förhållanden som har inträffat efter ikraftträdandet.

4. Bestämmelserna i 26 kap. 10 § i sin äldre lydelse skall tillämpas i fall då en villkorlig frigivning har ägt rum före ikraftträdandet.

5. Bestämmelserna i 34 kap. 4 § om förverkande av villkorligt medgiven frihet i sin äldre lydelse skall tillämpas när återfall i brott under prövotiden har skett före ikraftträdandet.

6. Bestämmelserna i 31 kap. 1 och 1 a §§ i deras nya lydelse skall tillämpas också på gärningar som begåtts före ikraftträdandet.

7. Genom denna lag upphävs lagen (1989:928) om samhällstjänst. Bestämmelserna i 4 § lagen om samhällstjänst skall dock fortfarande gälla beträffande den som utför sådant arbete som där avses på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av den lagen.

Härigenom föreskrivs att 29 kap. 2 §, 30 kap. 6 §, 48 kap. 4 § samt 51 kap. 13 och 25 §§ rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 kap.

2 §¹

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Över frågor som avser ansvar skall röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, skall dock röstas särskilt angående

1. frågan om den tilltalade begått gärningen och hur denna i sådant fall skall bedömas,

2. frågor om åtgärder, som inte avser påföljd men som har omedelbar betydelse för bestämmande av påföljd,

3. frågan om påföljd, utom såvitt gäller storleken av dagsbot, föreskrifter, varning, övervakning, förlängning av provotid eller verkställighet av påföljd,

4. återstående frågor som avser ansvar.

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård *av annat slag än som avses i 31 kap. 1 a § brottsbalken*, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

30 kap.

6 §²

Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, högst sex månader, får domen varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.

Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse *eller slutet ungdomvård* eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, högst sex månader, får domen varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.

Förs i målet talan om enskilt anspråk i anledning av brott, gäller vad som sägs i första stycket första meningen endast om den tilltalade medger anspråket eller om rätten finner saken vara uppenbar.

¹ Senaste lydelse 1988:1369.

² Senaste lydelse 1981:1093.

48 kap.4 §³

Bötesstraff får föreläggas genom strafföreläggande beträffande brott, för vilket böter ingår i straffskalan, dock inte normerade böter. Det finns särskilda bestämmelser om föreläggande av bötesstraff för brott som har begåtts av någon som är under arton år. Bestämmelsen i 34 kap. 1 § första stycket 2 brottsbalken är tillämplig vid föreläggande av bötesstraff.

Villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter får föreläggas genom strafföreläggande i fall då det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. *Vad som nu sagts gäller dock inte beträffande brott som har begåtts av någon som inte har fyllt 18 år.*

Villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter får föreläggas genom strafföreläggande i fall då det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. *Detta gäller dock inte för brott som har begåtts av någon som inte har fyllt 18 år eller om det finns anledning att förena den villkorliga domen med en föreskrift om samhällstjänst.*

51 kap.13 §⁴

Hovrätten får avgöra målet utan huvudförhandling,

1. om åklagaren har överklagat endast till den tilltalades förmån,
2. om endast den tilltalade överklagat och hans ändringsyrkande godtas av motparten,
3. om det är uppenbart att överklagandet är ogrundat, eller
4. om det inte finns anledning att döma den tilltalade till ansvar eller ådöma honom påföljd, eller döma honom till annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening.

Med de påföljder som anges i första stycket 4 likställs vite och om det inte samtidigt är fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet från fängelsestraff, förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken.

Med de påföljder som anges i första stycket 4 likställs vite och om det inte samtidigt är fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet från fängelsestraff, förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken. *Det som sägs i första stycket 4 om villkorlig dom gäller inte villkorlig dom som förenas med föreskrift om samhällstjänst.*

Har i fall som avses i första stycket en part begärt huvudförhandling, skall sådan hållas, om det inte är uppenbart obehövt.

Avser överklagandet även annat än ansvar, får målet avgöras utan huvudförhandling endast om denna talan enligt 50 kap. 13 § får prövas utan huvudförhandling.

För prövning som inte avser själva saken behöver huvudförhandling inte hållas.

³ Senaste lydelse 1996:1462.

⁴ Senaste lydelse 1994:1034.

25 §⁵

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till hans förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock besluta om överlämnande till särskild vård eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd.

Vid tillämpningen av första stycket skall slutet ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken jämföras med fängelse.

Har tingsrätten förenat villkorlig dom eller skyddstillsyn med en föreskrift som förutsätter samtycke och samtycker den dömda inte längre till föreskriften, får hovrätten trots första stycket döma till en svårare eller mer ingripande påföljd.

Hovrätten får inte heller med anledning av ett överklagande som anges i första stycket besluta om utvisning, om tingsrätten inte har meddelat sådant beslut, eller bestämma längre tid än tingsrätten gjort för förbud för den tilltalade att återvända till Sverige.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

⁵ Senaste lydelse 1988:943 och 1994:1034.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

19 §¹

Har någon genom dom, som får verkställas, trots att den inte äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i kriminalvårdsanstalt, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. Detsamma gäller i fråga om den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han intagen i anstalt som avses i första stycket, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid betalas av staten.

Har någon genom dom, som får verkställas, trots att den inte äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i kriminalvårdsanstalt *eller i särskilt ungdomshem med stöd av 31 kap. 1 a § brottsbalken*, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. Detsamma gäller i fråga om den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han *för verkställighet av påföljd* intagen i anstalt *eller särskilt ungdomshem* som avses i första stycket, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid betalas av staten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1996:1626.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs att 2 och 4 §§ lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Registret skall innehålla uppgifter angående dem som av domstol i riket

1. dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn;	1. dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn <i>eller slutet ungdomsvård</i> ;
2. överlämnats till rättspsykiatrisk vård eller, om för brottet är föreskrivet fängelse, till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall; eller	2. överlämnats till rättspsykiatrisk vård eller, om för brottet är föreskrivet fängelse, till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall; eller
3. ålagts förvandlingsstraff för böter.	3. ålagts förvandlingsstraff för böter.

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn eller villkorlig dom, enligt domen begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning, skall detta särskilt anmärkas i registret.

Vad som sägs i första och andra stycket gäller även dem som förelagts villkorlig dom enligt 48 kap. rättegångsbalken.

I registret skall antecknas brottet samt uppgift om verkställd personutredning och om domen, beslutet eller föreläggandet.

4 §²

Registret skall innehålla anteckning om

1. verkställighetens början beträffande den som dömts till fängelse eller ålagts förvandlingsstraff för böter samt frigivning från sådana straff, med angivande vid villkorlig frigivning av prövotiden och den återstående strafftiden; <i>samt</i>	1. verkställighetens början beträffande den som dömts till fängelse eller ålagts förvandlingsstraff för böter samt frigivning från sådana straff, med angivande vid villkorlig frigivning av prövotiden och den återstående strafftiden;
2. förordnande om anstånd med övervakning eller om att vidare verkställighet ej får äga rum beträffande den som dömts till skyddstillsyn.	2. förordnande om anstånd med övervakning eller om att vidare verkställighet ej får äga rum beträffande den som dömts till skyddstillsyn; <i>samt</i>

¹ Senaste lydelse 1996:1463.

² Senaste lydelse 1983:357.

3. verkställighetens början och slut för den som dömts till sluten ungdomsvård. Prop. 1997/98:96

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs att 4 och 11 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom *fyra* veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Tidsfristen får överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom *sex* veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Tidsfristen får överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

11 §

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han fyllt arton år skall åklagaren, innan han fattar beslut i åtalsfrågan, *inhämta* yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (1980:620) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skäligen misstanke att han har begått brottet. Yttrande behöver inte *inhämtas* om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt.

Ett yttrande enligt första stycket skall *avse frågan om nämnden har vidtagit eller avser att vidta någon åtgärd beträffande den unge och om en sådan åtgärd enligt nämndens mening är den lämpligaste för*

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han fyllt arton år skall åklagaren, innan han fattar beslut i åtalsfrågan, *hämta in* yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (1980:620) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skäligen misstanke att han har begått brottet. Yttrande behöver inte *hämtas in* om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt.

Ett yttrande enligt första stycket skall *innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en plan för de åtgärder som nämnden avser att vidta, varvid*

¹ Lagen omtryckt 1994:1760.

honom. Yttrandet skall, om åklagaren begär det eller nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och hans levnadsomständigheter i övrigt.

arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna skall framgå. Yttrandet skall, om åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och hans levnadsomständigheter i övrigt.

Nämnden skall även utan samband med yttrande lämna åklagaren de upplysningar som denne begär i fråga om den unge.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs att 20 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §¹

För den som har börjat avtjäna fängelse på viss tid skall Kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. Om strafftiden *överstiger två månader* skall styrelsen därvid även fastställa den tidigaste tidpunkt då villkorlig frigivning kan komma i fråga samt tidpunkten för prøvotidens utgång. *Är det fråga om ett sådant fall som avses i 26 kap. 9 § första stycket brottsbalken, skall i stället den eller de dagar anges, som är av betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om sådan frigivning, samt den strafftid som då återstår.*

För den som har börjat avtjäna fängelse på viss tid skall Kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. Om strafftiden *uppgår till mer än en månad* skall styrelsen därvid även fastställa den tidigaste tidpunkten då villkorlig frigivning kan komma i fråga samt tidpunkten för prøvotidens utgång.

När omständigheterna ger anledning till det, skall ett beslut enligt första stycket ändras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1993:202.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs ifråga om lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt¹

dels att 33, 47 och 48 §§ skall upphöra att gälla

dels att 1, 30, 35, 36, 39, 49-51, 54-56, 59, 61, 63 och 64 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag avser kriminalvård i anstalt efter dom på fängelse.

Vad som *föreskrives* i lagen om den som dömts till fängelse gäller även den som ålagts fängelse som förvandlingsstraff för böter.

Vad som *föreskrivs* i lagen om den som dömts till fängelse gäller även den som ålagts fängelse som förvandlingsstraff för böter.

Bestämmelser om verkställighet av fängelsestraff i vissa fall finns i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

30 §

Telefonsamtal mellan intagna och personer *utom* anstalten får äga rum i den utsträckning det lämpligen kan ske. En intagen kan förvägras telefonsamtal som är *ägnat* att äventyra säkerheten i anstalten eller som kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan. Om en intagen under utredningen av *ett disciplinärende* hålls avskild från andra intagna, får han också hindras från kontakter med andra personer genom telefonsamtal i den *mån* det är *oundgängligen* nödvändigt för att syftet med utredningen inte skall äventyras.

Telefonsamtal mellan intagna och personer *utanför* anstalten får äga rum i den utsträckning det lämpligen kan ske. En intagen kan förvägras telefonsamtal som är *ägnade* att äventyra säkerheten i anstalten eller som kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan. Om en intagen under utredningen av *frågor som avses i 49 §* hålls avskild från andra intagna, får han också hindras från kontakter med andra personer genom telefonsamtal i den *utsträckning* det är *absolut* nödvändigt för att syftet med utredningen inte skall äventyras.

Beträffande den som den intagne önskar samtala med kan sådan kontroll som avses i 29 § andra stycket göras i den *mån* det anses behövligt.

I fråga om den som den intagne önskar samtala med kan sådan kontroll som avses i 29 § andra stycket göras i den *utsträckning* det anses behövligt.

¹ Lagen omtryckt 1990:1011
senaste lydelse av 33 § 1993:203

Om det är *påkallat* med hänsyn till säkerheten, skall tjänsteman på lämpligt sätt avlyssna telefonsamtal. Avlyssning får *äga rum endast med den intagnes vetskap*. Telefonsamtal med advokat som biträder den intagne i rättslig angelägenhet får *icke* avlyssnas utan den intagnes medgivande.

Om det är *nödvändigt* med hänsyn till säkerheten, skall *en* tjänsteman på lämpligt sätt avlyssna telefonsamtal. Avlyssning får *endast ske om den intagne känner till det*. Telefonsamtal med advokat som biträder den intagne i *en* rättslig angelägenhet får *inte* avlyssnas utan den intagnes medgivande.

35 §²

Om en intagen avtjänat straff för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om i vilken *kriminalvårdsanstalt* den intagne befinner sig, den *intagnes förflyttning* till *öppen anstalt, permissioner och vistelser utanför anstalten* enligt 32–34 §§, *frigivning, rymning och uteblivande* efter permission.

Om en intagen avtjänat straff för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om *följande*:

- i vilken *anstalt* den intagne befinner sig,
- om den *intagne förflyttas* till *öppen anstalt*,
- om den *intagne får permission* enligt 32 §,
- om den *intagne vistas* utanför *anstalt* enligt 34 §,
- om den *intagne frigés*,
- om den *intagne rymmer, och*
- om den *intagne uteblir* efter permission.

Har målsäganden begärt under rättelse, skall den *lämnas beträffande* frigivning lämplig tid före frigivningen och i andra fall så tidigt som möjligt.

Har målsäganden begärt under rättelse, skall den *vid* frigivning *lämnas i* lämplig tid före frigivningen och i andra fall så tidigt som möjligt.

36 §

Med de begränsningar som följer av gällande bestämmelser och avtal för verksamheten inom kriminalvården har de intagna rätt att i lämplig ordning överlägga med *anstaltsledningen* i frågor som är av gemensamt intresse för de intagna. De har också rätt att i lämplig ordning sammanträda med varandra för överläggning i sådana frågor. Intagen som hålls avskild från

Med de begränsningar som följer av gällande bestämmelser och avtal för verksamheten inom kriminalvården har de intagna rätt att i lämplig ordning överlägga med *ledningen för den lokala kriminalvårdsmyndigheten* i frågor som är av gemensamt intresse för de intagna. De har också rätt att i lämplig ordning sammanträda med varandra för överläggning i sådana

² Senaste lydelse 1994:422.

andra intagna får dock deltaga i frågor. Intagen som hålls avskild
överläggning eller sammanträde från andra intagna får dock deltaga i
endast om det kan ske utan olägen- överläggning eller sammanträde
het. endast om det kan ske utan olägen-
het.

39 §

Tid för vistelse utanför anstalt Tid för vistelse utanför anstalt
enligt 11 §, 14 § andra stycket eller enligt 11 §, 14 § andra stycket eller
32, 33, 34 eller 37 § eller enligt 32, 34 eller 37 § *räknas in i*
bestämmelse som avses i 38 § verkställighetstiden, om inte
inräknas i verkställighetstiden, om särskilda skäl talar mot det.
inte särskilda skäl talar mot det.

49 §

Föreligger flera förseelser skall Bestämmelser om senareläggning
disciplinär bestraffning bestämmas av tidpunkten för villkorlig frigiv-
gemensamt för samtliga förseelser. ning av en intagen som i väsentlig
Genom upprepade förordnanden grad bryter mot vad som gäller för
enligt 47 § andra stycket 2 får den verkställigheten finns i 26 kap. 7 §
tid som inte skall inräknas i brottsbalken. Om det i ett sådant
verkställighetstiden ej överstiga, fall inte finns tillräckliga skäl att
1. *beträffande den som undergår senarelägga den villkorliga*
fängelse i högst en månad sam- frigivningen, får den intagne, om
manlagt tio dagar, det bedöms att han inte kommer att
2. *beträffande den som undergår rätta sig av en tillsägelse, i stället*
fängelse i mer än en men högst fyra tilldelas en varning.
månader sammanlagt femton dagar
samt
3. *beträffande den som undergår*
fängelse på längre tid än fyra
månader sammanlagt fyrtiofem
dagar.

50 §

Under utredningen av *ett disciplin-* Under utredningen av *frågor som*
linärende får en intagen tillfälligt *avses i 49 §* får en intagen tillfälligt
hållas avskild från andra intagna i hållas avskild från andra intagna i
den *mån* det är *oundgängligen* den *utsträckning* det är *absolut*
nödvändigt för att syftet med nödvändigt för att syftet med
utredningen *ej* skall äventyras. utredningen *inte* skall äventyras.
Åtgärden får *i intet fall* bestå längre Åtgärden får *inte* bestå längre än
än fyra dygn. Kan den intagne inte fyra dygn. Kan den intagne inte
hållas avskild på anstalten, får han hållas avskild på anstalten, får han
placeras i allmänt häkte, om detta är placeras i allmänt häkte, om detta är
lämpligare än att han förs över till lämpligare än att han förs över till
en annan anstalt. Den intagne skall en annan anstalt. Den intagne skall
få den lättnad i avskildheten som är få den lättnad i avskildheten som är
möjlig. möjlig.

51 §

Disciplinärenden skall avgöras *Frågor som avses i 49 §* skall skyndsamt. Innan beslut meddelas avgöras skyndsamt. Innan beslut skall förhör hållas med den intagne. meddelas skall förhör hållas med Över vad som förekommit vid den intagne. Över vad som föreförhör och annan undersökning kommit vid förhör och annan skall *protokoll föras.* undersökning skall *föras protokoll.*

54 §

Frågor som avses i 33 § prövas *Frågor enligt 34 §* prövas av av *kriminalvårdsnämnden. Det- Kriminalvårdsnämnden,* om den *samma gäller frågor som avses i* intagne har dömts till fängelse i 34 §, om den intagne har dömts till lägst två år. *Frågor enligt 34 § i* fängelse i lägst två år. Övriga frågor *andra fall* prövas av den övervakningsnämnd till vars verksamhetsområde anstalten hör.

55 §

Regeringen kan förordna att *Regeringen kan förordna att* tillämpningen av 33 och 34 §§ får tillämpningen av 34 § får *flyttas överflyttas* från kriminalvårdsnämnden till den övervakningsnämnden till den övervakningsnämnd, till vars verksamhetsområde anstalten hör.

56 §

Intagen får hos kriminalvårdsnämnden *påkalla* prövning av vårdsnämnden *begära* prövning av övervakningsnämndens beslut i övervakningsnämndens beslut i frågor som avses i 33 och 34 §§. frågor som avses i 34 §.

59 §³

Kriminalvårdsstyrelsens beslut i *Kriminalvårdsstyrelsens beslut i* *särskilt* fall enligt denna lag får *särskilda* fall enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Beslut i fråga om vistelse *utom* anstalt för en intagen vistelse *utanför* anstalt för en *beträffande* vilken regeringen har intagen *för* vilken regeringen har meddelat förordnande enligt 31 § meddelat förordnande enligt 31 § överklagas dock hos regeringen. överklagas dock hos regeringen. Detsamma gäller andra beslut av styrelsen enligt denna lag än som styrelsen enligt denna lag än som nu har angetts.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

³ Senaste lydelse 1994:440.

I fråga om överklagande av beslut som avses i 49 § första meningen finns bestämmelser i 38 kap. brottsbalken.

61 §

Kriminalvårdsstyrelsen kan ändra beslut i andra frågor än som avses i 54–56 §§ som efter bemyndigande enligt 60 § har meddelats av en annan kriminalvårdsmyndighet. Den som beslutet angår får *påkalla* styrelsens prövning av ett sådant beslut, om det har gått honom emot.

Har till följd av en föreskrift enligt 60 § någon annan kriminalvårdsmyndighet än kriminalvårdsstyrelsen meddelat beslut enligt 47 § andra stycket 2 om disciplinär åtgärd, skall beslutet omedelbart anmälas för kriminalvårdsstyrelsen.

63 §

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel får omhändertas,

1. om de påträffas hos en intagen,
2. om en intagen får dem sig tillsända,
3. om de medförs av någon som skall tas in i kriminalvårdsanstalt, eller
4. om de annars påträffas inom anstalt och det inte finns någon känd ägare till dem.

Kriminalvårdsanstalten skall låta förstöra eller *försälja* den omhändertagna egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

Bestämmelserna i första och andra styckena tillämpas även i fråga om *injektionsspruta* eller *kanyl* som kan användas för insprutning i människokroppen eller i fråga om andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika.

Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagna egendom, tillfaller staten.

Pengar, som påträffas hos eller ankommer till en intagen i strid med vad som är särskilt föreskrivet

Den lokala kriminalvårdsmyndigheten skall låta förstöra eller *sälja* den omhändertagna egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

Bestämmelserna i första och andra styckena tillämpas även i fråga om *injektionssprutor* eller *kanyler* som kan användas för insprutning i människokroppen eller i fråga om andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika.

Pengar, som påträffas hos eller ankommer till en intagen i strid med vad som är särskilt föreskrivet

om intagnas rätt att inneha pengar, skall omhändertas, om det inte är uppenbart oskäligt. Omhändertagna pengar skall genom *anstaltens* försorg göras räntebärande men får *ej* disponeras av den intagne förrän vid *anstaltsvårdens* slut, om det inte *föreligger* särskilda skäl.

om intagnas rätt att inneha pengar, skall omhändertas, om det inte är uppenbart oskäligt. Omhändertagna pengar skall genom *den lokala kriminalvårdsmyndighetens* försorg göras räntebärande men får *inte* disponeras av den intagne förrän vid *anstaltsvistelsens* slut, om det inte *finns* särskilda skäl.

64 §⁴

Anträffas i andra fall än som avses i 63 § inom anstalten egendom som kan antas bli tagen i beslag, får *kriminalvårdsanstalten* omhänderta egendomen i avvaktan på beslut därom. Omhändertagandet skall så snart *det kan ske* anmälas till den som får besluta om beslag.

Anträffas i andra fall än som avses i 63 § inom anstalten egendom som kan antas bli tagen i beslag, får *den lokala kriminalvårdsmyndigheten* omhänderta egendomen i avvaktan på beslut *i frågan*. Omhändertagandet skall så snart *som möjligt* anmälas till den som får besluta om beslag.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2. Bestämmelserna i 47 § skall även fortsättningsvis gälla i fråga om förhållanden som har inträffat före ikraftträdandet.

⁴ Senaste lydelse 1995:495.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §²

Den som har undergått fängelse, förvandlingsstraff för böter eller utgångsförbud enligt lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådöms eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjs utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har genomgått rättspsykiatrisk vård.

Den som har undergått fängelse, *sluten ungdomsvård*, förvandlingsstraff för böter eller utgångsförbud enligt lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådöms eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjs utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har genomgått rättspsykiatrisk vård.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Lagen omtryckt 1980:422.

² Senaste lydelse 1991:1146.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:371) om
behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Vad som sägs i denna lag om häktad *har motsvarande tillämpning* på

1. den som anhållits eller gripits på grund av misstanke om brott,

2. den som har *intagits* i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt,

3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 23 § tredje stycket, 43 § första stycket tredje meningen eller 50 § tredje meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt *och*

4. den som har omhändertagits enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken i avvaktan på att beslut om undanröjande av skyddstillsyn vinner laga kraft.

Vad som sägs i denna lag om häktad *skall också tillämpas på*

1. den som anhållits eller gripits på grund av misstanke om brott,

2. den som har *tagits in* i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt,

3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 23 § tredje stycket, 43 § första stycket tredje meningen eller 50 § tredje meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,

4. den som har omhändertagits enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken i avvaktan på att beslut om undanröjande av skyddstillsyn vinner laga kraft, *och*

5. *den som med stöd av 9 § tredje stycket lagen (1998:000) om verkställighet av dom på sluten ungdomsvård tagits in i häkte eller polisarrest i väntan på förpassning till särskilt ungdomshem*

Denna lag tillämpas inte på den som har gripits enligt 34 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1994:1761.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs att 1 och 4 §§ lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller inställer sig till mönstring, eller annan uttagning enligt den lagen eller till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning,

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med räddningskår enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller inställer sig till mönstring, eller annan uttagning enligt den lagen eller till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning,

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med räddningskår enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

4. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,

5. den som utför ungdomstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken,

¹ Senaste lydelse 1994:2073.

6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som i annat fall än som avses i första stycket frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret eller i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

4 §

Personskadeskyddet inträder när den första färden påbörjas till verksamhet eller intagning som avses i 1 § och gäller till dess sista färden från verksamheten eller intagningen avslutats.

Personskadeskyddet inträder när den första färden påbörjas till verksamhet eller intagning som avses i 1 § 1–3 och gäller till dess sista färden från verksamheten eller intagningen avslutats.

Vid sådan verksamhet som avses i 1 § 4–6 inträder personskadeskyddet när den dömden påbörjar resa till platsen för verksamheten och upphör när resa från platsen avslutats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 och 19 §§ samt 16 kap 1 § sekretesslagen (1980:100)¹ skall ha följande lydelse.

7 kap.

4 §²

Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. Sekretessen gäller dock inte beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke. Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild som uppnått myndig ålder om förhållanden av betydelse för att denne skall få vetskap om vilka hans biologiska föräldrar är.

Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. Sekretessen gäller dock inte beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke *eller beslut om sluten ungdomsvård*. Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild som uppnått myndig ålder om förhållanden av betydelse för att denne skall få vetskap om vilka hans biologiska föräldrar är.

Inom kommunal familjerådgivning gäller sekretess för uppgift som enskild har lämnat i förtroende eller som har inhämtats i samband med rådgivningen.

Med socialtjänst förstås verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst och den särskilda lagstiftningen om vård av unga och av missbrukare utan samtycke samt verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd. Till socialtjänst räknas också verksamhet hos annan myndighet som innefattar omprövning av socialnämnds beslut eller särskild tillsyn över nämndens verksamhet samt verksamhet hos kommunal invandrarbyrå. Med socialtjänst jämställs ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlänningar, ärenden om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar, ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade samt verksamhet enligt lagstiftningen om stöd

Med socialtjänst förstås verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst och den särskilda lagstiftningen om vård av unga och av missbrukare utan samtycke samt verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd *eller av Statens institutionsstyrelse*. Till socialtjänst räknas också verksamhet hos annan myndighet som innefattar omprövning av socialnämnds beslut eller särskild tillsyn över nämndens verksamhet samt verksamhet hos kommunal invandrarbyrå. Med socialtjänst jämställs ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlänningar, ärenden om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar, ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade samt verksam-

¹ Lagen omtryckt 1992:1474.

² Senaste lydelse 1997:738.

och service till vissa funktionshindrade.

het enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Prop. 1997/98:96

Sekretess gäller i verksamhet som avser omhändertagande av personakt enligt 70 c § socialtjänstlagen (1980:620) för uppgift om enskilda personliga förhållanden. Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till socialnämnd om uppgiften behövs för handläggning av ärende eller genomförande av beslut om stödinsatser, vård eller behandling och det är av synnerlig vikt att uppgiften lämnas.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Sekretess enligt första stycket gäller inte

1. beslut i ärenden om ansvar eller behörighet för personal inom kommunal hälso- och sjukvård, eller

2. beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt.

Beträffande anmälan i ärende om ansvar eller behörighet för personal inom kommunal hälso- och sjukvård gäller sekretess om det kan antas att den som uppgiften rör eller någon honom närstående lider betydande men om uppgiften röjs.

19 §

Sekretess gäller hos polismyndighet för sådan uppgift om enskilda personliga förhållanden som hänför sig till

1. verksamhet som enbart innefattar hjälp eller annat bistånd åt enskild,

2. ärende om omhändertagande eller handräckning enligt lagstiftningen om psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård eller om vård av missbrukare utan samtycke inom socialtjänsten,

3. ärende om handräckning enligt lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda eller vård av unga utan samtycke inom socialtjänsten,

4. ärende som avses i 21 kap. föräldrabalken, eller

5. verksamhet som innefattar handräckning enligt smittskyddslagstiftningen eller annat bistånd åt smittskyddsläkare,

om det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs.

Sekretess gäller hos polismyndighet för sådan uppgift om enskilda personliga förhållanden som hänför sig till

1. verksamhet som enbart innefattar hjälp eller annat bistånd åt enskild,

2. ärende om omhändertagande eller handräckning enligt lagstiftningen om psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård eller om vård av missbrukare utan samtycke inom socialtjänsten,

3. ärende om handräckning enligt lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, vård av unga utan samtycke inom socialtjänsten *eller enligt lagen (1998:000) om verkställighet av sluten ungdomsvård,*

4. ärende som avses i 21 kap. föräldrabalken, eller

5. verksamhet som innefattar handräckning enligt smittskyddslagstiftningen eller annat bistånd åt smittskyddsläkare,

om det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs.

Sekretess gäller i ärende enligt lagen (1988:688) om besöksförbud för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs. Sekretessen gäller inte beslut i ärendet.

Prop. 1997/98:96

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

16 kap.

1 §¹

Nuvarande lydelse

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1–8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

2. 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen

3. denna lag enligt

2 kap. 1 § såvitt avser uppgift vars röjande kan antas sätta rikets säkerhet i fara eller annars skada landet allvarligt

3 kap. 1 § såvitt avser uppgift hos Riksbanken

5 kap. 1 § såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare

5 kap. 2–4 §§
7 kap. 1 § såvitt avser uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke

¹ Senaste lydelse 1997:1214.

- 7 kap. 2 § såvitt avser uppgift i anmälan till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd
- 7 kap. 4 § såvitt avser uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke
- 7 kap. 6 §
7 kap. 9 § såvitt avser uppgift som hänförs till annat än ärende om tillrättförande av elev eller skiljande av elev från vidare studier
- 7 kap. 11 § första eller andra stycket, 12 § andra stycket eller 14 § första stycket
- 7 kap. 21 § såvitt avser uppgift vars röjande kan antas medföra fara för att någon utsätts för våld eller annat allvarligt men
- 7 kap. 29 §
7 kap. 34 §
7 kap. 37 §
7 kap. 38 §
- 8 kap. 3 §, 5 § första stycket 2,
6 § första stycket 2
8 kap. 6 § andra stycket såvitt avser uppgift om andra ekonomiska eller personliga förhållanden än affärs- eller driftförhållanden för den som trätt i affärsförbindelse eller liknande förbindelse med den som är föremål för myndighetens verksamhet
- 8 kap. 7 § första stycket 2 eller
8 § första stycket
8 kap. 8 § andra stycket såvitt avser uppgift som hänförs till myndighets affärsmässiga utlåningsverksamhet
- 8 kap. 9 §, 12 § första stycket,
13 § eller 15 §
- 8 kap. 21 § såvitt avser uppgift om enskilda personliga förhållanden vars röjande kan vålla allvarligt men
- 8 kap. 23 § första stycket 2

9 kap. 1–4 §§

9 kap. 6 §

såvitt avser uppgift om registre-
rads förhållanden

9 kap. 7 §, 8 § första eller andra
stycket, 9 § eller 10 § första stycket

1

9 kap. 11 §

såvitt avser uppgift som hänför
sig till ärende om annat än ekono-
miskt bistånd till enskild

12 kap. 5 eller 7 §

Föreslagen lydelse

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1–8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

2. 3 kap. 3 § tryckfrihetsförord-
ningen eller 2 kap. 3 § yttrandefri-
hetsgrundlagen

3. denna lag enligt

2 kap. 1 §

såvitt avser uppgift vars röjande
kan antas sätta rikets säkerhet i fara
eller annars skada landet allvarligt

3 kap. 1 §

såvitt avser uppgift hos Riksban-
ken

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om kvarhål-
lande av försändelse på beford-
ringsföretag, hemlig teleavlyssning
och hemlig teleövervakning eller
hemlig kameraövervakning på
grund av beslut av domstol, under-
sökningssledare eller åklagare

5 kap. 2–4 §§ 7 kap. 1 §	såvitt avser uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke
7 kap. 2 §	såvitt avser uppgift i anmälan till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd
7 kap. 4 §	såvitt avser uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke <i>eller beslut om slutet ungdomsvård</i>
7 kap. 6 § 7 kap. 9 §	såvitt avser uppgift som hänför sig till annat än ärende om tillrättförande av elev eller skiljande av elev från vidare studier
7 kap. 11 § första eller andra stycket, 12 § andra stycket eller 14 § första stycket	
7 kap. 21 §	såvitt avser uppgift vars röjande kan antas medföra fara för att någon utsätts för våld eller annat allvarligt men
7 kap. 29 § 7 kap. 34 § 7 kap. 37 § 7 kap. 38 §	
8 kap. 3 §, 5 § första stycket 2, 6 § första stycket 2 8 kap. 6 § andra stycket	såvitt avser uppgift om andra ekonomiska eller personliga förhållanden än affärs- eller driftförhållanden för den som trätt i affärsförbindelse eller liknande förbindelse med den som är föremål för myndighetens verksamhet
8 kap. 7 § första stycket 2 eller 8 § första stycket 8 kap. 8 § andra stycket	såvitt avser uppgift som hänför sig till myndighets affärsmässiga utlåningsverksamhet

8 kap. 9 §, 12 § första stycket,
13 § eller 15 §

8 kap. 21 §

såvitt avser uppgift om enskilds
personliga förhållanden vars
röjande kan vålla allvarligt men

8 kap. 23 § första stycket 2

9 kap. 1–4 §§

9 kap. 6 §

såvitt avser uppgift om registre-
rads förhållanden

9 kap. 7 §, 8 § första eller andra
stycket, 9 § eller 10 § första stycket
1

9 kap. 11 §

såvitt avser uppgift som hänför
sig till ärende om annat än ekono-
miskt bistånd till enskild

12 kap. 5 eller 7 §

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2.13 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen
(1980:620)

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs att det i socialtjänstlagen (1980:620) skall införas en ny paragraf, 65 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

65 a §

Har någon som påföljd för brott överlämnats till vård inom socialtjänsten, skall socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten, om vården eller de andra åtgärder som redovisats i vårdplanen inte kommer till stånd.

Detsamma gäller om den som överlämnats till vård inom socialtjänsten bryter mot en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Vård skall också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2.15 Lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs att 1, 4, 5, 6, 8, 11, 15, 19 och 29 §§ lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård skall ha följande lydelse.

1 §

Föreskrifter om psykiatrisk vård som är förenad med frihetsberövande och annat tvång i andra fall än som avses i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (rättspsykiatrisk vård) ges i denna lag.

Lagen gäller den som

1. efter beslut av domstol skall ges rättspsykiatrisk vård,
2. är anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning *eller*
3. är intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt.

Lagen gäller den som

1. efter beslut av domstol skall ges rättspsykiatrisk vård,
2. är anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning,
3. är intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt *eller*
4. är intagen i eller skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken.

4 §

Den som avses i 1 § andra stycket 2 *eller* 3 får ges rättspsykiatrisk vård om

1. han lider av en allvarlig psykisk störning,
2. han med hänsyn till sitt psykiska tillstånd och sina personliga förhållanden i övrigt har behov av psykiatrisk vård, som kan tillgodoses genom att han är intagen på en sjukvårdsinrättning, och
3. han motsätter sig sådan vård eller till följd av sitt psykiska tillstånd uppenbart saknar förmåga att ge uttryck för ett grundat ställningstagande i frågan.

Den som avses i 1 § andra stycket 2, 3 *eller* 4 får ges rättspsykiatrisk vård om

1. han lider av en allvarlig psykisk störning,
2. han med hänsyn till sitt psykiska tillstånd och sina personliga förhållanden i övrigt har behov av psykiatrisk vård, som kan tillgodoses genom att han är intagen på en sjukvårdsinrättning, och
3. han motsätter sig sådan vård eller till följd av sitt psykiska tillstånd uppenbart saknar förmåga att ge uttryck för ett grundat ställningstagande i frågan.

Om någon som vårdas enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård anhålls, häktas, tas in på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning eller tas in i eller förpassas till kriminalvårdsanstalt, skall beslutet om sådan vård anses som ett beslut om rättspsykiatrisk vård.

5 §

Beslut om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket fattas av en chefsöverläkare vid en enhet som avses i 6 § första stycket andra meningen eller andra stycket. För ett sådant beslut krävs att ett vårdintyg har utfärdats av någon annan läkare. Beträffande vårdintyg och undersökning för vårdintyg gäller därvid bestämmelserna i 4 § första och andra styckena, 5 § och 6 § första stycket tredje meningen lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård i tillämpliga delar.

En fråga om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket skall avgöras skyndsamt efter undersökning av patienten.

Om rätten har fattat beslut om rättspsykiatrisk undersökning och den misstänkte har tagits in på undersökningsenheten, krävs inte något vårdintyg för beslut om rättspsykiatrisk vård. Detsamma gäller den som är anhållen, häktad eller intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt och som förts till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket andra meningen för frivillig psykiatrisk vård.

6 §

Rättspsykiatrisk vård ges på en sjukvårdsinrättning som drivs av en landstingskommun. Regeringen beslutar vid vilka sådana vårdinrättningar rättspsykiatrisk vård får ges i fall som avses i 1 § andra stycket 2 och 3.

På en enhet för rättspsykiatrisk undersökning får rättspsykiatrisk vård ges åt den som genomgår undersökning.

8 §

Vid rättspsykiatrisk vård gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 16–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

Beträffande den som är anhållen, häktad eller intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt får kriminalvårdsstyrelsen i särskilda fall, om det är påkallat från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka

Om rätten har fattat beslut om rättspsykiatrisk undersökning och den misstänkte har tagits in på undersökningsenheten, krävs inte något vårdintyg för beslut om rättspsykiatrisk vård. Detsamma gäller den som är anhållen, häktad, intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt eller som är intagen i eller skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken och som förts till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket andra meningen för frivillig psykiatrisk vård.

Rättspsykiatrisk vård ges på en sjukvårdsinrättning som drivs av en landstingskommun. Regeringen beslutar vid vilka sådana vårdinrättningar rättspsykiatrisk vård får ges i fall som avses i 1 § andra stycket 2, 3 och 4.

8 §

Beträffande den som är anhållen, häktad eller intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt får kriminalvårdsstyrelsen i särskilda fall, om det är påkallat från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka

försändelser, att ta emot besök eller att samtala i telefon med utomstående. Brev som avses i 9 § första stycket första meningen lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. från den som är häktad eller anhållen liksom brev som avses i 25 § första stycket första meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt från den som är intagen skall dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

försändelser, att ta emot besök eller att samtala i telefon med utomstående. *Beträffande den som är intagen i eller skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut.* Brev som avses i 9 § första stycket första meningen lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. från den som är häktad eller anhållen, brev som avses i 25 § första stycket första meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt från den som är intagen liksom brev som avses i 19 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

Beträffande den som ges rättspsykiatrisk vård efter beslut av domstol eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt får regeringen i särskilda fall, om det är påkallat med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att denne under vistelsen på sjukvårdsinrättningen medverkar till brott som innefattar användande av våld, hot eller tvång för politiska syften, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller samtala i telefon med utomstående.

11 §

Den som är intagen i kriminalvårdsanstalt och som genomgår rättspsykiatrisk vård får ges tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Därvid gäller bestämmelserna i 25 § första stycket andra meningen och andra stycket lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

Den som är intagen i kriminalvårdsanstalt eller i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken och som genomgår rättspsykiatrisk vård får ges tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Därvid gäller bestämmelserna i 25 § första stycket andra meningen och andra stycket lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

En fråga om tillstånd enligt första stycket avgörs av kriminalvårdsstyrelsen efter ansökan av chefsöverläkaren eller patienten. Om ansökan har gjorts av patienten, skall

En fråga om tillstånd enligt första stycket avgörs av Kriminalvårdsstyrelsen i fråga om den som är intagen i kriminalvårdsanstalt och av Statens institutionsstyrelse i

yttrande inhämtas från chefsöverläkaren.

fråga om den som är intagen i ett särskilt ungdomshem efter ansökan av chefsöverläkaren eller patienten. Om ansökan har gjorts av patienten, skall yttrande inhämtas från chefsöverläkaren.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får genom föreskrifter eller beslut i särskilda fall flytta över kriminalvårdsstyrelsens befogenhet enligt andra stycket till någon annan kriminalvårdsmyndighet än styrelsen eller till tjänstemän inom kriminalvården.

15 §

Rättspsykiatrisk vård enligt 4 § skall upphöra senast

1. beträffande den som är anhöllen eller häktad, när beslutet om frihetsberövande upphört att gälla,

2. beträffande den som är intagen med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, när denne inte längre får hållas kvar på undersökningsenheten,

3. beträffande den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, när frigivning sker.

Rättspsykiatrisk vård enligt 4 § skall upphöra senast

1. beträffande den som är anhöllen eller häktad, när beslutet om frihetsberövande upphört att gälla,

2. beträffande den som är intagen med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, när denne inte längre får hållas kvar på undersökningsenheten,

3. beträffande den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, när frigivning sker,

4. beträffande den som är intagen i ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på slutet ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken, vid verkställighetens slut.

19 §

Kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt 8 § andra stycket första meningen eller 11 § andra stycket får överklagas av patienten hos kammarrätten.

Kriminalvårdsstyrelsens *och Statens institutionsstyrelsens* beslut enligt 8 § andra stycket eller 11 § andra stycket får överklagas av patienten hos kammarrätten.

Utöver vad som annars följer av lag eller förordning är chefsöverläkaren skyldig att till kriminalvården lämna ut uppgift om en patient som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande skall förpassas till häkte eller kriminalvårdsanstalt, om uppgiften behövs inom kriminalvården.

Motsvarande skyldighet att lämna uppgifter gäller för chefsöverläkaren i förhållande till Statens institutionsstyrelse beträffande den som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på slutet ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1991:1968.

2.16 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:451) om försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll

Prop. 1997/98:96

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:451) om försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll¹

dels att i 7, 8, 10, 13, 15, 16, 18 och 18 a §§ ordet "frivårdsmyndigheten" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "den lokala kriminalvårdsmyndigheten" i motsvarande form,

dels att rubriken till lagen, 2, 6 och 20 §§ samt punkt 1 i övergångsbestämmelserna skall ha följande lydelse.

Lag om intensivövervakning med elektronisk kontroll

Nuvarande lydelse

I fall som avses i 1 § får, på ansökan av den dömde, beslutas att fängelsestraffet skall verkställas utanför anstalt. En ansökan får inte bifallas om den dömde är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som ansökan avser eller om särskilda skäl annars talar mot verkställighet utanför anstalt.

Beträffande verkställigheten utanför anstalt skall, *i stället för bestämmelserna i 26 kap. 5 § brottsbalken och lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt*, gälla vad som föreskrivs i denna lag. Äger villkorlig frigivning rum, skall denna lag inte tillämpas på den fortsatta verkställigheten av fängelsestraffet. Vad som gäller för intagna enligt

Föreslagen lydelse

2 §²

I fall som avses i 1 § får, på ansökan av den dömde, beslutas att fängelsestraffet skall verkställas utanför anstalt. En ansökan får inte bifallas, om den dömde är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som ansökan avser eller om särskilda skäl annars talar mot verkställighet utanför anstalt.

Har den dömde tidigare undergått verkställighet utanför anstalt i form av intensivövervakning, får en ansökan bifallas endast om det därefter förflutit en period av minst tre år under vilken den dömde inte begått något brott som har föranlett strängare påföljd än böter.

För verkställigheten utanför anstalt skall gälla vad som föreskrivs i denna lag. Verksställigheten bedrivs under ledning av den lokala kriminalvårdsmyndighet inom vars verksamhetsområde den dömde har sin bostad.

Äger villkorlig frigivning rum, skall *bestämmelserna i lagen (1974:203) om kriminalvård i*

¹ Senaste lydelse av 16 § 1996:784.

Senaste lydelse av 18 a § 1996:784.

² Senaste lydelse 1996:784.

26 kap. 7 § brottsbalken gäller anstalt tillämpas på den fortsatta också för dem som undergår verkställigheten av fängelsestraffet. verkställighet utanför anstalt.

Verkställigheten utanför anstalt bedrivs under ledning av den frivårdsmyndighet inom vars verksamhetsområde den dömden har sin bostad.

6 §

Frivårdsmyndigheten skall under anstalt pågå utöva tillsyn över den dömden och fortlöpande hålla sig underrättad om hans förhållanden.

Den lokala kriminalvårdsmyndigheten skall under den tid verkställigheten utanför anstalt pågår utöva noggrann tillsyn över den dömden och fortlöpande hålla sig underrättad om hans förhållanden. Myndigheten skall också genom förmedling av stöd och hjälp verka för att den dömden inte fortsätter att begå brott och för att hans anpassning i samhället även i övrigt främjas.

Frivårdsmyndigheten kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen.

Den lokala kriminalvårdsmyndigheten kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen.

20 §

Lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall tillämpas på den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 denna lag. I stället för vad som föreskrivs om skyddstid i 4 § lagen om statligt personskadeskydd gäller att personskadeskyddet inträder när den dömden påbörjar en resa till arbetsplatsen i enlighet med föreskriften och upphör när en resa från arbetsplatsen avslutas.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som orsakats av den dömden vid sådant arbete som avses i första stycket.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som orsakats av den dömden vid oavlönat arbete som utförts enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2.

1. Denna lag träder i kraft den 1 augusti 1994 *och upphör att gälla vid utgången av år 1998. Lagen skall dock även därefter tillämpas på verkställighet utanför anstalt som pågår eller om vilken beslut föreligger när lagen upphör att gälla. En ansökan enligt 9 § första stycket som har gjorts innan lagen upphört att gälla skall prövas enligt lagen. Beslutas det i sådant fall om verkställighet utanför anstalt skall lagen fortsätta att tillämpas på denna verkställighet.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 augusti 1994.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade chefen för Justitiedepartementet i april 1992 en kommitté med uppdrag att göra en översyn av vissa frågor som rör påföljdssystemet. Kommittén fick i uppdrag att göra en genomgripande översyn av brottsbalkens påföljdssystem. Ett viktigt mål för reformen var att minska användningen av fängelsestraff. Utredningen antog namnet Straffsystemkommittén (Ju 1992:07)

Kommittén lade i oktober 1995 fram betänkandet Ett reformerat straffsystem (SOU 1995:91). I betänkandet presenteras ett straffsystem med de självständiga straffen böter, prövotidsstraff, övervakningsstraff, samhällstjänst, fängelse och kontraktsvård. Vidare behandlas frågan om villkorlig frigivning. Kommitténs sammanfattning av innehållet i betänkandet finns i *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats. I *bilaga 2* finns en förteckning över remissinstanserna. En sammanställning av remissyttrandena har upprättats och finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr 95-4141).

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade chefen för Justitiedepartementet i juni 1990 en kommitté för att göra en översyn av det allmännas insatser vid brott av unga och för att utvärdera det nuvarande regelsystemet. Utredningen antog namnet Ungdomsbrottskommittén (Ju 1990:07).

Kommittén lade i juni 1993 fram betänkandet Reaktion mot ungdomsbrott (SOU 1993:35). Betänkandet tar upp frågor om påföljder för unga lagöverträdare och handläggningen av ungdomsmål. Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena har upprättats och finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr 93-2490). Betänkandet har lagts till grund för lagstiftning såvitt avser frågor om hur ungdomsmål skall handläggas, framför allt hos polis, åklagare och domstol (prop. 1994/95:12, bet. 1994/95:JuU1, rskr. 1994/95:39, bet. 1994/95:JuU6, rskr. 1994/95:165, SFS 1994:1760).

Delvis med utgångspunkt från betänkandet Reaktion mot ungdomsbrott har inom Justitiedepartementet promemorian Påföljder för unga lagöverträdare (Ds 1997:32) upprättats. I promemorian lämnas förslag till ändringar beträffande påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Vidare föreslås en ny frihetsberövande påföljd för unga lagöverträdare. En sammanfattning av innehållet i promemorian finns i *bilaga 3*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 4*.

Promemorian har remissbehandlats. I *bilaga 5* finns en förteckning över remissinstanserna. En sammanställning av remissyttrandena har upprättats och finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr 93-2490).

I detta ärende tar regeringen upp de frågor om påföljdssystemet som behandlats av Straffsystemkommittén liksom de frågor om påföljder för unga lagöverträdare som behandlats i promemorian Påföljder för unga lagöverträdare.

Regeringen beslutade den 15 januari 1998 att inhämta Lagrådets yttrande över de förslag som finns i *bilaga 7*. Lagrådet har i allt väsentligt godtagit förslagen men har förordat vissa ändringar av huvudsakligen lagteknisk natur. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 8*.

Regeringen har i propositionen i allt väsentligt följt Lagrådets förslag. Därutöver har vissa ändringar, främst av redaktionell art, gjorts. Lagrådets synpunkter, i den mån de inte enbart är av språklig karaktär och som föranlett ändringar i lagtexten, behandlas i avsnitt 11 samt i författningskommentaren till de lagrum som ändrats med anledning av Lagrådets synpunkter.

4 Vissa delar av straffsystemet bör reformeras

Regeringens bedömning: Det finns ett behov av att reformera vissa delar av straffsystemet, bl.a. i fråga om alternativ till fängelse och villkorlig frigivning. Vidare finns skäl att, med bibehållande av socialtjänstens huvudansvar, reformera påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Den genomgripande förändring av påföljdssystemet som Straffsystemkommittén har föreslagit bör dock inte genomföras.

Vissa frågor om påföljdssystemet, särskilt frågan om införande av villkorligt fängelse och bötesstraffets ställning, bör övervägas ytterligare.

Straffsystemkommitténs förslag: Kommittén har föreslagit en genomgripande förändring av påföljdssystemet. Syftet med förslagen är att åstadkomma ett sammanhållet straffsystem, som tillgodoser de krav som måste ställas på proportionalitet, rättvisa, klarhet, förutsebarhet och humanitet. En annan viktig målsättning är att begränsa användningen av fängelse genom att ersätta en stor del av de korta fängelsestraffen med bärkraftiga alternativ. Prognostänkande som grund för straffbestämning bör enligt kommittén slopas.

Kommittén förordar att straffsystemet skall bestå av de självständiga straffen böter, prøvotidsstraff, övervakningsstraff, samhällstjänst, fängelse och kontraktsvård. När rätten dömer till fängelse skall den enligt förslaget bestämma att straffet skall verkställas antingen genom elektronisk övervakning eller i anstalt. Kontraktsvård blir en egen påföljd på samma nivå som samhällstjänst, elektronisk övervakning och fängelse. Val av straff bör enligt kommittén normalt ske efter ett återfalls-kriterium. De självständiga straffen bildar därigenom en påföljdstrappa som innebär att den som återfaller i brott efter hand döms till allt strängare påföljd. Vid straffvärden på ett år eller mer skall dock fängelse kunna utdömas redan vid första brottet. Vidare skall för de s.k. artbrotten (grovt rattfylleri, misshandel m.fl.) fängelse genom elektronisk övervakning kunna utdömas direkt.

Enligt kommittén bör villkorligt fängelse inte införas.

Sammanfattning av remissvaren: Kommitténs förslag till ett reformerat straffsystem får ett blandat mottagande.

Många remissinstanser anser att det straffsystem som kommittén föreslår saknar flexibilitet och att det inte ger domstolarna tillräckligt utrymme för individuella hänsynstaganden vid påföljdsbestämningen. Från många håll framhålls vidare att omfattningen och detaljrikedomen gör det förslagna straffsystemet svåröverskådligt. Några remissinstanser pekar på att det finns ett betydande egenvärde i att det straffrättsliga systemet präglas av kontinuitet och stabilitet.

Kommitténs ambition att hålla tillbaka bruket av fängelse välkomnas allmänt. Några remissinstanser betvivlar dock att kommitténs förslag får den effekten.

Vissa remissinstanser, bland andra ett *antal åklagarmyndigheter* och *Sveriges Advokatsamfund*, tillstyrker eller lämnar utan erinran kommitténs förslag till ett nytt straffsystem eller huvuddragen i förslaget. Även *Kriminalvårdsstyrelsen* delar i stor utsträckning kommitténs uppfattning om utformningen av straffsystemet, bl.a. vad gäller förslaget att slopa prognostänkandet vid valet av straff.

Flertalet remissinstanser som yttrat sig särskilt om förslaget till nytt straffsystem anser dock att det inte finns ett behov av att göra så genomgripande förändringar som kommittén föreslår. Bland dem som i huvudsak avstyrker kommitténs förslag till straffsystem kan nämnas *Riksåklagaren*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och praktiskt taget samtliga *allmänna domstolar* som yttrat sig. Bland dem som avstyrker förslagen pekar emellertid ett flertal på att det finns reformbehov på flera områden, bl.a. i fråga om alternativ till fängelse och villkorlig frigivning.

Remissopinionen är delad i frågan om villkorligt fängelse bör införas. Flera remissinstanser anser att denna fråga borde ha blivit föremål för ytterligare överväganden från kommitténs sida eller framför att ytterligare överväganden bör göras i den fortsatta beredningen av kommitténs förslag.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Sammanfattning av remissvaren: Samtliga remissinstanser som har yttrat sig har anslutit sig till bedömningen att det finns anledning till reformering av påföljdssystemet för unga lagöveträdare. I detaljer skiljer sig dock bedömningarna.

Skälen för regeringens bedömning: Kriminalpolitiken har som främsta syfte att förebygga brott. Påföljdssystemet har naturligtvis en central roll i det sammanhanget. Straff och andra påföljder syftar i första hand till att på olika sätt motverka brottslighet i samhället.

Även om påföljdssystemets övergripande kriminalpolitiska roll är oomtvistelig har genom åren förekommit en kritisk diskussion om de närmare grunderna för och tillämpningen av detta system. Den påföljdsreglering som infördes genom brottsbalken år 1965 präglades i stor utsträckning av behandlingstanken. Brottslingen ansågs vara en produkt av den sociala miljön och den påverkan han utsatts för utifrån och påföljdssystemet skulle verka för att rehabilitera honom och därmed förebygga fortsatt brottslighet. Ett straff skulle således legitimeras av brottslingens behov av behandling. Behandlingstanken balanserades emellertid av allmänpreventiva hänsyn.

Efter balkens ikraftträdande har dock en växande kritik framförts mot behandlingstanken som grund för påföljdsbestämningen. Kritiken har framför allt gått ut på att straff utmätt efter den enskildes vårdbehov leder till olikheter inför lagen och att det ändå i praktiken är omöjligt att i det enskilda fallet göra säkra prognoser över detta vårdbehov. Det reformarbete som därefter skett på påföljdsområdet har också i betydande utsträckning haft som inriktning att gå ifrån behandlingstanken och i stället betona klassiska principer såsom rättvisa, proportionalitet mellan brott och straff, legalitet och förutsebarhet. Den omfattande reform av påföljdssystemet som genomfördes år 1989 präglas i allt väsentligt av dessa grundläggande värden.

Straffsystemet bör vara så utformat att det brottsförebyggande syftet bakom samhällets ingripande så långt möjligt tillgodoses. Det ska samtidigt präglas av humanitet. Kriminalisering med därpå följande bestraffning utgör statens yttersta maktmedel mot medborgarna. Användning av tvångsåtgärder mot enskilda får aldrig göras mer ingripande än som är nödvändigt med hänsyn till syftet med åtgärden.

Även om allmänprevention och individualprevention i någon utsträckning förlorat sin centrala roll som styrande för påföljdssystemet har de ändå alltså betydelse för att beskriva de närmare ändamålen med påföljdsregleringen.

Det torde således inte kunna bestridas att påföljdssystemet skall syfta till allmänprevention. Den moralbildande eller moralförstärkande effekt som kriminalisering och upprätthållandet av det därmed följande straffhotet innebär måste således tas till vara. Allmänpreventionen verkar huvudsakligen genom lagens straffhot och en i anslutning därtill upprätthållen fast och konsekvent praxis som visar att straffhotet inte är tomt.

Reformarbetet på påföljdsområdet har inneburit att individualpreventiva hänsyn fått en minskad betydelse vid påföljdsbestämningen. Det måste på det hela taget anses vara en riktig utveckling att sätta brottet, och inte brottslingen, i centrum. Samtidigt finns det fortfarande starka skäl för att ta hänsyn till den dömdes personliga förhållanden inte minst för att straffsystemet skall präglas av humanitet. Individualpreventiva hänsyn bör därför många gånger kunna prägla verkställigheten av en påföljd. Dessutom finns det ett intresse av att kunna döma ut påföljder som medför den kontroll och påverkan som kan antas bäst tillgodose det brottsförebyggande syftet. Det kan också vara nödvändigt att bedöma om en person kan genomföra en viss sanktion. Påföljdssystemets trovärdighet torde nämligen vara beroende av att utdömda påföljder också i stor utsträckning genomförs.

Även om det sålunda finns goda skäl för att i vissa fall ta hänsyn till den dömdes personliga förhållanden måste den grundläggande utgångspunkten för påföljdsbestämningen vara brottets svårhet. Ju allvarligare brottet är, desto allvarligare straffrättsligt ingripande bör följa. Påföljdssystemet bör tillgodose krav på proportionalitet, rättvisa, klarhet, förutsebarhet och konsekvens.

Det finns också ett intresse av att påföljdssystemet tillgodoser samhällsskyddet. Vid grova brott eller vid återfall i brott måste samhället kunna reagera med stränga sanktioner. Människor har en rätt till skydd mot grov brottslighet.

Påföljdsreformen år 1989 innebar en omfattande förändring av den grundläggande ordningen för påföljdsbestämningen i svensk rätt. Även om regleringen i sina huvuddrag nära anknöt till den praxis som utbildats vid domstolarna innebar den en betydande förändring av såväl strukturen som begreppsapparaten för påföljdsval och straffmätning.

Reformen har blivit väl mottagen. Inte minst av remisskritiken kan utläsas att reformen har inneburit en välbehövlig uppstramning av grunderna för påföljdsvalet och straffmätningen. I detta avseende synes den ha väl tjänat sitt syfte att bl.a. öka förutsebarheten och likheten inför lagen.

Straffsystemkommitténs förslag kan sägas bygga vidare på den grundsyn som 1989 års reform vilade på. Genom förslagen undanröjs de sista resterna av behandlings- och prognostänkande som grundval för straffmätning och påföljdsval. Kommittén har, bl.a. för att åstadkomma detta, föreslagit omfattande förändringar i regelverket och begreppsapparaten. De nuvarande påföljderna döps om och omstruktureras och nya påföljder införs. Även om i vissa avseenden betydande likheter finns med nuvarande reglering har kommittén presenterat ett i stort sett helt nytt författningsförslag i relevanta delar av brottsbalken.

I likhet med kommittén anser regeringen att det är viktigt att straffsystemet utformas så att krav på proportionalitet, rättvisa, klarhet och förutsebarhet tillgodoses. Kommitténs förslag innebär obestriddligen ett ytterligare hävdande av dessa principer. Förslaget i dessa delar framstår också som mycket genomarbetat, logiskt och konsekvent. Betydande remisskritik har dock framförts av innebörd att kommittén har drivit de nämnda principerna för långt och föreslagit ett system som saknar nödvändig flexibilitet. Regeringen kan i viss utsträckning ansluta sig till denna bedömning.

Vid utformningen av påföljdssystemet går inte att bortse ifrån att det yttersta syftet med straffsystemet är att förebygga brottslighet. Även om påföljdsregleringen inte i sina grundläggande drag skall bygga på prognoser om den dömdes möjlighet att avhålla sig från fortsatt brottslighet finns ett intresse av att kunna välja den påföljd som är bäst ägnad att motverka återfall i brott. I dagens påföljdssystem medges i viss utsträckning att sådana hänsyn tas. Det ger sig tillkänna främst vid valet mellan villkorlig dom och skyddstillsyn, vid den närmare utformningen av skyddstillsynspåföljden i det enskilda fallet och vid vårdpåföljderna. Särskilt från de allmänna domstolarna har framförts kritik mot kommitténs förslag att reducera möjligheterna till sådana bedömningar. Det har framförts att påföljdssystemet härigenom blir stelbent och mekaniskt. Det finns enligt regeringens mening en betydande risk för att ett system som bortser från de individuella förutsättningarna leder till minskat hänsynstagande till humanitära aspekter. Förslaget kan härigenom, trots sina ambitioner i motsatt riktning, leda till ett mer repressivt system än det vi har idag.

Kommittén har anfört att behandlingstanken får sin betydelse först på verkställighetsstadiet. Enligt regeringens mening kan man dock inte helt

bortse från det samband som finns mellan påföljdsregleringen och reglerna för verkställighet. Om verkställigheten, utformad efter ett individuellt behov, blir alltför olika framstår ändå inte systemet som konsekvent och rättvist i alla avseenden. Vid påföljdsbestämningen måste således viss hänsyn tas till de individuella förutsättningarna för verkställighet.

Den påföljdstrappa som kommittén föreslagit medför, även om den till det yttre bygger på ett renodlat återfallskriterium, också av nödvändighet att sådana hänsyn tas. Således fordrar tre av trappstegen, samhällstjänst, fängelse genom elektronisk övervakning och kontraktsvård, i princip samtycke av den tilltalade. I detta avseende skiljer sig inte förslaget, vare sig principiellt eller praktiskt, från vad som gäller redan i dag. Det innebär att dessa tre trappsteg inte är tillgängliga för domstolen vid påföljdsvalet om sådant samtycke inte ges. Den olikhet beträffande påföljdsvalet för olika dömda som ligger i kravet på samtycke kvarstår således med kommitténs förslag. Systemet blir härigenom inte så renodlat och konsekvent som kommittén föresatt sig.

Att i en strafftrappa byggd huvudsakligen på ett återfallskriterium inkludera denna typ av påföljder, vilka fordrar en aktiv medverkan från den dömda, ger också andra problem. Straffsystemets trovärdighet torde vara beroende av att utdömda påföljder också kan genomföras. Någon lämplighetsprövning vid utdömandet av särskilt samhällstjänst och fängelse genom elektronisk övervakning skall enligt kommittén normalt inte ske. Med hänsyn till utformningen av systemet framstår detta också som konsekvent. Det kan dock inte bortses från risken att förslaget kan medföra en ogynnsam klientsammansättning vid samhällstjänst och intensivövervakning. Det finns således en viss risk att antalet avbrutna och undanröjda påföljder härigenom blir så stort att påföljdsformerna förlorar i trovärdighet. En visst utrymme för prövning av lämpligheten i det enskilda fallet av vissa påföljder torde därför inte kunna undvaras.

Det är vidare angeläget att domarnas erfarenhet och kompetens tas till vara. Även om principen om likhet inför lagen skall hävdas, bör, inom de ramar som detta medger, domarna ges möjlighet att anpassa påföljden med hänsyn till den tilltalades personliga förhållanden. De, i och för sig begränsade, möjligheter därtill som dagens påföljdssystem medger bör enligt regeringens mening i huvudsak behållas. Erfarenheten talar för att denna ordning främjar inte minst humaniteten i påföljdssystemet.

Vad som nu sagts innebär att kommitténs förslag skulle behöva underkastas en betydande omarbetning, bl.a. för att skapa ökad flexibilitet i systemet. En sådan omarbetning skulle emellertid vara svår att göra utan att förändra den grundstruktur som systemet bygger på. Som tidigare framhållits framstår kommitténs förslag i sina huvuddelar som mycket genomarbetat, logiskt och konsekvent. Förslaget till nytt straffsystem utgör således en sammanhängande struktur som dock är starkt präglad av de grundläggande kriminalpolitiska ställningstaganden som kommittén valt som utgångspunkt för sitt arbete. Att genomföra en sådant förslag endast delvis eller i starkt modifierad form ter sig svårt. Konsekvensen i systemet skulle därvid gå förlorad. Det framstår inte heller som försvarligt att genomföra sådana omfattande systematiska och begreppsmässiga förändringar som kommittén föreslagit, om inte detta föranleds av ett

motsvarande behov av att förändra reglerna i materiellt hänseende. Kontinuiteten i påföljdssystemet bör således inte brytas utan att det finns starka skäl för det. Med hänsyn till vad vi tidigare anfört anser regeringen inte att de skäl som kan anföras till stöd för kommitténs förslag är tillräckliga härför.

Sammanfattningsvis anser regeringen att kommitténs förslag i dess huvuddel inte bör läggas till grund för en genomgripande reform av påföljdssystemet. Som vi återkommer till nedan bör vissa frågor om påföljdssystemets utformning bli föremål för ytterligare överväganden. Några av de frågor som kommittén behandlat bör emellertid tas upp redan nu. En av dessa avser bestämmelserna om villkorlig frigivning. I denna del ansluter sig regeringen i stor utsträckning till kommitténs överväganden. Kommittén har också behandlat angelägna frågor om samhällstjänst och om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Vi återkommer till dessa frågor i det följande.

Vissa delar av straffsystemet bör reformeras

Det reformarbete som skett på påföljdsområdet har i stor utsträckning avsett möjligheten att finna bärkraftiga alternativ till fängelsestraffet. Detta reformarbete måste enligt regeringens mening fortsätta. Det finns starka skäl att begränsa användningen av fängelse. Skadeverkningarna av anstaltsvistelse och den negativa inverkan ett fängelsestraff kan ha för den dömdes möjlighet att anpassa sig i samhället är välkända. Det gäller i särskilt hög grad för unga människor. Samtidigt finns anledning att betona att en absolut förutsättning för att alternativa åtgärder skall bli framgångsrika och vinna acceptans hos allmänheten är att de framstår som trovärdiga.

Försöksverksamheterna med samhällstjänst och intensivövervakning med elektronisk kontroll har i detta avseende fallit väl ut. Såväl samhällstjänst som intensivövervakning har på kort tid blivit naturliga inslag i påföljdssystemet. De har medgett utvidgade möjligheter att undvika anstaltsvistelse utan att påföljdssystemet, såvitt kan bedömas, förlorat i trovärdighet. Även om regeringen inte finner skäl att välja den lösning för permanentning av dessa inslag i påföljdssystemet som kommittén föreslagit bör i detta lagstiftningsärende ställning tas till vad som skall gälla fortsättningsvis för samhällstjänst och intensivövervakning med elektronisk kontroll. Den försöksvisa ordning som hittills gällt bör därför upphöra.

Regeringen behandlar i avsnitt 5 nedan samhällstjänstens ställning. Där föreslås att samhällstjänst utvidgas och permanentas. Förslaget innebär att samhällstjänst införs som ett förstärkande inslag vid skyddstillsyn och villkorlig dom. Samhällstjänst skall även fortsättningsvis utgöra ett alternativ till fängelse.

Intensivövervakning med elektronisk kontroll är i nuvarande försöksverksamhet utformad som en verkställighetsreglering. Korta fängelsestraff kan under vissa i lagen angivna förhållanden verkställas i form av intensivövervakning. Regeringen föreslår i avsnitt 6 nedan att denna ordning skall gälla även fortsättningsvis.

Reglerna om villkorlig frigivning bör reformeras. Dagens system där vissa intagna kan erhålla villkorlig frigivning efter halva strafftiden avskaffas. Regeringen föreslår att ett system med generell villkorlig frigivning efter två tredjedelar av strafftiden skall införas. Reglerna om förverkande av villkorligt medgiven frihet skall samtidigt stramas upp. Särskilda regler om senareläggning av villkorlig frigivning vid misskötsamhet under anstaltstiden skall också införas. Förslagen behandlas i avsnitt 9 nedan.

Ungdomspåföljderna skall reformeras. Promemorians förslag har fått bred anslutning av remissinstanserna. Det bör nu i allt väsentligt genomföras. Det innebär att socialtjänsten skall behålla huvudansvaret för ungdomar i åldern 15–17 år som begår brott. Samtidigt skall påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten göras tydligare. De grundläggande principerna om rättvisa, proportionalitet och förutsebarhet skall i ökad utsträckning prägla påföljdsbestämningen också för unga lagöverträdare. Möjligheterna att döma ungdomar till fängelse skall minska ytterligare. I detta syfte föreslås införande av en ny påföljd – slutna ungdomsvård – som skall vara tillämplig när synnerliga skäl för ett frihetsberövande föreligger. Regeringen behandlar dessa förslag i avsnitt 10 nedan.

Vissa frågor bör övervägas ytterligare

De förändringar som regeringen nu förordar medför inte att påföljdssystemet blir fritt från invändningar. Det kommer således att kvarstå brister som inte avhjälpas genom regeringens förslag.

En sådan brist kan sägas vara risken för viss otydlighet som systemet medför. Det gäller särskilt förutsättningarna för utdömande av och relationen mellan de icke frihetsberövande påföljderna. En huvuduppgift för kommittén var att överväga denna fråga. Ett alternativ som kommittén därvid hade att ta ställning till var om de icke frihetsberövande påföljderna skulle inordnas i ett system med villkorligt fängelse. Kommitténs har avvisat en sådan lösning. Kommittén anför som skäl härför bl.a. att ett system med villkorligt fängelse, vid en närmare granskning, inte framstår som så tydligt som det i förstone kan tyckas och att det riskerar att öka repressionen i påföljdssystemet.

Ett relativt stort antal remissinstanser har beklagat att kommittén inte lagt fram ett fullständigt förslag till ett alternativ med villkorligt fängelse. De har anfört att kommittén överdrivit svårigheterna och nackdelarna med ett sådant system.

Regeringen vill inte bestrida att de ytterligare alternativ vid påföljdsbestämningen som nu införs knappast ökar tydligheten och överskådligheten i påföljdssystemet. Det är emellertid ett pris som regeringen i detta läge anser värt att betala för att skapa ändamålsenliga och trovärdiga alternativ till fängelse. Den bristande överskådlighet som således alltjämt finns i påföljdssystemet bör dock inte negligeras.

Regeringen är för sin del inte övertygad om att de nackdelar som obestridligen är förenade med ett system med villkorligt fängelse och som kommittén pekar på inte skulle kunna överbryggas. Kommitténs redovisning i denna fråga ger dock inte ett fullständigt underlag för denna

bedömning. Regeringen avser därför att ta initiativ till en fortsatt analys av möjligheterna att skapa en reglering av särskilt de icke frihetsberövande påföljderna som är tydligare och mer lättillgänglig än dagens regler och därvid göra en fördjupad analys av möjligheterna att skapa ett system med villkorligt fängelse.

Domstolarnas påföljdsval, särskilt vid straffvärden på fängelse upp till ett år, styrs i mycket hög utsträckning, förutom av den tilltalades tidigare brottslighet, av brottets art. Kommittén har särskilt uppehållit sig vid val av påföljd vid sådan s.k. artbrottslighet, alltså sådana brott som normalt föranleder fängelsestraff redan vid straffvärden på en eller ett par månader. Kommittén betonar vikten av att vid bedömningen av om ett brott är av en sådan art att det bör föranleda fängelse beakta förhållandena i det enskilda fallet. Bl.a. i syfte att betona att påföljdsvalet skall göras efter en avvägning av samtliga omständigheter har kommittén föreslagit att det av lagtexten skall framgå att en sammanvägning av brottets straffvärde och art skall göras vid detta val. Regeringen delar i och för sig kommitténs bedömning att ett klagörande av påföljdsvalet vid s.k. artbrottslighet skulle kunna motiveras. Denna fråga kan dock inte ses isolerat från bedömningen av vilka omständigheter som skall föranleda en sådan kategorisering och relationen mellan en sådan bedömning och straffvärdebedömningen. Såsom närmare redovisas i avsnitt 7 nedan bör frågor med anknytning härtill övervägas ytterligare inom ramen för den analys om villkorligt fängelse som regeringen nämnt ovan.

Regeringen gör i avsnitt 8 nedan bedömningen att kommitténs förslag avseende utvidgad användning av böter som påföljd nu inte bör genomföras. Som motiv anför regeringen bl.a. att tillgänglig statistik talar för att betalningsfrekvensen för böter sjunkit påtagligt under senare tid och att detta riskerar urholka trovärdigheten i den utvidgning som kommittén föreslår. Regeringen delar dock kommitténs bedömning att bötestraffet generellt bör komma till ökad användning. Det finns enligt regeringens mening anledning att i lämpligt sammanhang på nytt överväga denna fråga. Regeringen avser att återkomma härtill. I det sammanhanget bör också övervägas hur verkställigheten av bötesstraffet kan effektiviseras.

Kommittén pekar vidare på problemet att engagemanget hos frivårdsmyndigheterna kan vara avgörande för påföljdsvalet i enskilda fall. Detta är en berättigad kritik. I denna del vill regeringen hänvisa till och betona vikten av det utvecklingsarbete som pågår inom kriminalvården när det gäller att få större likformighet i tillämpningen av frivårdspåföljder. Också införandet av lokala kriminalvårdsmyndigheter bör vara av godo i denna process. Regeringen vill vidare betona att det i domstolarnas ansvar för påföljdsfrågan ingår att se till att det finns ett tillräckligt underlag för att bedöma dessa frågor.

Slutligen måste också frågan om betalningsansvaret för kontraktsvården få sin lösning. Kommittén kritiserar att finansieringen av sådan vård kan påverka straffbestämningen i enskilda fall men föreslår ingen lösning på problemet. Den nämnda kritiken är berättigad. Regeringen konstaterar att denna fråga tagits upp i ett flertal sammanhang utan att ha fått någon tillfredsställande lösning. Regeringen avser mot denna bakgrund att tillsätta en utredning med uppdrag att lägga fram förslag som innebär att

5 Samhällstjänst

5.1 Systemet med samhällstjänst permanentas och utvidgas

Regeringens förslag: Samhällstjänst skall utgöra ett permanent inslag i påföljdssystemet och ha formen av en särskild föreskrift vid skyddstillsyn eller villkorlig dom.

Straffsystemkommitténs förslag: Kommitténs förslag innebär att samhällstjänst införs såsom ett permanent inslag i straffsystemet och utformas som ett självständigt straff.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag. Några remissinstanser, bl.a. *Helsingborgs tingsrätt*, *Brottsförebyggande rådet (BRÅ)* samt *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* ställer sig dock negativa till att göra samhällstjänsten till en självständig påföljd. Fakultetsnämnden anser att samhällstjänst bör kunna användas som ett förstärkande inslag även vid villkorlig dom.

Bakgrund: Den 1 januari 1990 påbörjades en lokalt avgränsad försöksverksamhet med samhällstjänst. Verksamheten omfattade brottmål som prövades vid Uppsala, Linköpings, Helsingborgs, Malmö och Gävle tingsrätter samt mål som överklagades från någon av dessa tingsrätter till högre rätt. Domstolen gavs här möjlighet att under vissa förutsättningar döma till samhällstjänst i stället för till fängelse. Försöksverksamheten reglerades i lagen (1989:928) om försöksverksamhet med samhällstjänst.

Den 1 januari 1993 utvidgades försöksverksamheten, genom lag 1993:372, till att avse hela landet. Den utvidgade tillämpningen tidsbegränsades till utgången av år 1995 i avvaktan på att en mer permanent ordning kan införas. I samband därmed ändrades lagens rubrik på så sätt att ordet försöksverksamhet togs bort. Detta gjordes för att markera att den andra treårsperioden mer hade karaktären av en provisorisk lösning än en egentlig försöksverksamhet (prop. 1991/92:109 s. 12). Lagens giltighetstid har därefter, genom lag 1995:1361, förlängts till utgången av år 1998.

Gällande rätt

Samhällstjänst är utformad som en speciell form av föreskrift vid skyddstillsyn. Skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst är avsedd att vara ett alternativ till fängelse. En förutsättning för samhällstjänst är därför att föreskriften bedöms vara av avgörande betydelse för att rätten skall kunna döma till skyddstillsyn i stället för till fängelse. Dessutom krävs att den tilltalade förklarar sig villig att följa en sådan föreskrift.

En föreskrift om samhällstjänst innebär att den dömda åläggs att utföra oavlönat arbete under viss tid, lägst 40 och högst 200 timmar. Antalet timmar bestäms av domstolen efter brottslighetens straffvärde. Anledningen till att straffvärdet valts som grund för omfattningen av det arbete som den dömda skall utföra är främst att en sådan ordning antas bäst kunna tillgodose kraven på förutsebarhet, enhetlighet och proportionalitet (prop. 1989/90:7 s. 24).

Vid bedömningen av frågan om samhällstjänst kan ådömas skall förutom brottets art och svårhet samt gärningsmannens ålder även dennes lämplighet tillmätas betydelse. Den närmare kriterierna för användningen av samhällstjänst redovisas i förarbetena till försökslagen (prop. 1989/90:7 s. 19 ff).

Som tidigare nämnts får en dom på samhällstjänst meddelas endast om den tilltalade samtyckt. Kravet på samtycke motiveras bl.a. med att det behövs samarbetsvilja från den dömdes sida för att samhällstjänsten skall kunna genomföras. Som ett ytterligare skäl för detta krav anges i förarbetena att det är oklart, huruvida samhällstjänst av den typ som det här är fråga om omfattas av det i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (art. 4) intagna förbudet mot att utsätta andra straffade personer än dem som är intagna i kriminalvårdsanstalt eller villkorligt frigivna för påtvingat arbete.

För att samhällstjänst skall kunna komma i fråga måste de allmänna förutsättningarna för skyddstillsyn vara uppfyllda. Det skall alltså finnas anledning att anta att påföljden kan bidra till att den tilltalade avhåller sig från fortsatt brottslighet (30 kap. 9 § brottsbalken).

Brottsförebyggande rådets utvärdering

När regeringen fattade beslut om att inleda en försöksverksamhet med samhällstjänst fick BRÅ i uppdrag att utvärdera denna. I juni 1994 presenterade BRÅ en rapport benämnd Samhällstjänst som alternativ till fängelse. Rapporten är en utvärdering av den regionalt avgränsade försöksverksamhet som bedrevs under åren 1990 – 1992.

Utvärderingen belyser i huvudsak två övergripande frågeställningar. Den ena är hur den praktiska verksamheten har fungerat och utvecklats i jämförelse med de uttalanden som gjordes i propositionen. Den andra är hur resultaten av verksamheten stämmer överens med de mål och grundläggande antaganden som framgår av propositionen. Starkt sammanfattat kan sägas att verksamheten i sig har fungerat problemfritt men att alla mål inte har uppfyllts. Det bör påpekas att man i rapporten, av ett antal närmare angivna skäl, framhåller att det förhållandet att alla mål som anges i propositionen inte har uppnåtts inte är detsamma som att försöksverksamheten har misslyckats. Vidare kan nämnas att rättsväsendets erfarenheter enligt rapporten i huvudsak är positiva, med undantag för en samfällid kritik mot kopplingen mellan samhällstjänst och skyddstillsyn. Nästan 90 procent av de dömda slutförde samhällstjänsten. Däremot har samhällstjänst, enligt rapporten, endast i 50 – 75 procent av fallen ersatt fängelse. Vidare anges att samhällstjänst hade kunnat dömas ut i dubbelt så många fall, om urvalsrutinerna hade fungerat bättre.

Skälen för regeringens förslag: Samhällstjänst har utgjort ett inslag i det svenska påföljdssystemet i snart åtta år, de första åren i form av en försöksverksamhet och därefter såsom en mera provisorisk ordning i avvaktan på ett slutligt ställningstagande beträffande dess plats i påföljdssystemet. Som vi tidigare framhållit talar starka skäl för att så långt det är möjligt försöka ersätta fängelsestraff som verkställs i anstalt med andra påföljder eller verkställighetsformer. Detta förutsätter emellertid att det finns alternativ till fängelse som är trovärdiga i den meningen att de kan anses i sådan grad ingripande för den dömda att de utgör en tillräcklig reaktion på den brottsliga gärningen. Både erfarenheterna från andra länder och från den hittillsvarande tillämpningen i Sverige talar för att samhällstjänst kan spela en viktig roll för att åstadkomma sådana trovärdiga alternativ till fängelse.

Mot denna bakgrund får nu tiden anses vara mogen att ta upp frågan om att permanenta samhällstjänsten och, utifrån de erfarenheter som vunnits genom den hittillsvarande tillämpningen, göra de ytterligare överväganden som är nödvändiga beträffande dess närmare utformning och tillämpning.

Av Brottsförebyggande rådets utvärdering av de två första årens användning av samhällstjänst framgår att denna i huvudsak har fungerat bra under försöksperioden. I stort bör därför den nuvarande ordningen, som baseras på innehållet i den tidsbegränsade lagen om samhällstjänst och den praxis som har utvecklats kring denna, kunna läggas till grund för en reform som innebär att samhällstjänsten görs till ett permanent inslag i påföljdssystemet och att bestämmelserna om samhällstjänst arbetas in i brottsbalken.

Redan under försökstiden framfördes emellertid kritik mot att möjligheten att meddela föreskrift om samhällstjänst är begränsad till fall där påföljden bestäms till skyddstillsyn. En förutsättning för att döma till den påföljden är att det kan antas att påföljden kan bidra till att den tilltalade avhåller sig från fortsatt brottslighet. Om det aktuella brottet antas utgöra en engångsföreteelse hos en i övrigt skötsam person är förutsättningarna för skyddstillsyn oftast inte uppfyllda. I ett sådant fall ligger det närmast till hands att döma till villkorlig dom. Detta förutsätter att den villkorliga domen i kombination med eventuella böter är en tillräckligt ingripande påföljd med hänsyn till brottets straffvärde och art. I annat fall måste påföljden bestämmas till fängelse. Vad nu sagts innebär att det kan förekomma fall där påföljden måste bestämmas till fängelse endast därför att det inte finns anledning anta att den dömda skall göra sig skyldighet till fortsatt brottslighet, trots att samhällstjänst framstår som en lämplig reaktion på brottet.

En möjlighet att åstadkomma en ordning där samhällstjänst kan användas såsom alternativ till fängelse även när förutsättningar för att döma till skyddstillsyn saknas är att såsom kommittén föreslagit göra samhällstjänsten till en egen påföljd. I enlighet med vad vi tidigare anfört i avsnitt 4 ställer vi emellertid oss tveksamma till den långtgående reform av påföljdssystemet som kommittén har föreslagit. Detta innebär att vi också anser att försiktighet bör iaktas när det gäller att införa nya självständiga påföljder för brott. Att infoga samhällstjänsten som en ny självständig påföljd i påföljdssystemet skulle nämligen innebära att

betydande ändringar fick göras av nuvarande regler om påföljdsval. Således skulle det vara nödvändigt att inbördes rangordna de icke frihetsberövande påföljderna och skapa nya bestämmelser om valet mellan dem. Det skulle dessutom vara nödvändigt att tillskapa en ny återfallsreglering. En sådan omfattande omdaning av påföljdssystemet anser vi i enlighet med vad vi tidigare sagt inte vara motiverat. *Svea hovrätt* förordar också i sitt remissvar en friare möjlighet att som en skärpning av påföljden meddela föreskrifter om samhällstjänst än vad kommittén har föreslagit. Regeringen finner med hänsyn till det anförda att övervägande skäl talar emot att göra samhällstjänst till en självständig påföljd.

Ett annat alternativ är att ändra förutsättningarna för skyddstillsyn så att den påföljden kan användas även när det inte föreligger någon risk för fortsatt brottslighet. Skyddstillsyn innebär emellertid att den dömda ställs under övervakning som syftar till att avhålla honom från fortsatt brottslighet. Även i andra avseenden är påföljden uppbyggd kring intresset av att rehabilitera den dömda. Att införa en möjlighet att döma även sådana personer till skyddstillsyn som inte har något behov av övervakning eller andra åtgärder för att avhålla sig från fortsatt brottslighet skulle innebära ett omotiverat avsteg från de principer som bär upp vårt nuvarande påföljdssystem.

Vi förordar i stället en tredje möjlighet, nämligen att det görs möjligt att förena även en villkorlig dom med en föreskrift om samhällstjänst. Som *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anför i sitt remissvar bör samhällstjänst kunna utnyttjas för att ge ett inslag av straffmättningskaraktär också vid villkorlig dom. Därigenom erhålls en ordning som innebär att samhällstjänst kan komma ifråga såsom alternativ till ett fängelsestraff även när det saknas behov av att ställa den dömda under övervakning. Genom att förena den villkorliga domen med en föreskrift om samhällstjänst erhåller påföljden erforderlig skärpa för att på ett trovärdigt sätt kunna ersätta ett fängelsestraff också i vissa fall där en villkorlig dom i kombination med böter inte medför tillräcklig grad av ingripande.

Vi återkommer i det följande beträffande de förslag som en sådan reform föranleder.

5.2 Samhällstjänst skall utgöra ett alternativ till ett fängelsestraff

Regeringens förslag: Villkorlig dom eller skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst skall dömas ut endast i fall där ett fängelsestraff annars skulle komma ifråga. Längden av det alternativa fängelsestraffet skall anges i domslutet.

Straffsystemkommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Kommittén har dock föreslagit att det skall finnas en möjlighet att i domslutet ange hur lång tid av villkorligt medgiven frihet som rätten hade förklarats förverkad om fängelse hade dömts ut.

Remissinstanserna: Det flesta remissinstanser tillstyrker utredningens förslag eller lämnar det utan erinran. *Regionåklagarmyndigheten i Jönköping* anser att det är ologiskt att sätta ut ett alternativt straff eftersom samhällstjänst är att betrakta som lindrigare än fängelse. Några remissinstanser anser att det förhållandet att samhällstjänsten skall utgöra ett alternativ till fängelse medför att ungdomar, för vilka det krävs särskilda eller synnerliga skäl för att döma till fängelse, kommer i fråga för samhällstjänst i alltför liten utsträckning.

Skälen för regeringens förslag: När försöksverksamheten med samhällstjänst inleddes 1990 var utgångspunkten att skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst skulle utgöra ett alternativ till fängelsestraff. Enligt lagen (1989:928) om samhällstjänst får en föreskrift om samhällstjänst meddelas om en sådan föreskrift är av avgörande betydelse för att rätten skall kunna döma till skyddstillsyn eller förordna att tidigare ådömd skyddstillsyn skall omfatta nya brott. Resultatet av Brottsförebyggande rådets utvärdering av samhällstjänsten under försöksverksamheten tyder på att möjligheten att döma till samhällstjänst till övervägande delen också har använts i fall där rätten annars hade dömt till ett fängelsestraff. Till viss del torde emellertid samhällstjänst ha kommit att tillämpas i fall där rätten annars hade dömt till villkorlig dom eller skyddstillsyn utan föreskrift om samhällstjänst. Detta torde vara svårt att undvika. Särskilt när det gäller unga lagöverträdare kan det i och för sig vara förståeligt om rätten har lättare att finna att tillräckliga skäl för fängelse föreligger när detta i praktiken leder till en dom på skyddstillsyn med samhällstjänst än när fängelsestraffet faktiskt måste dömas ut. Utvärderingen ger emellertid inte vid handen att detta skett i så stor omfattning att inte samhällstjänsten fortfarande kan sägas vara ett alternativ till fängelse.

Såsom några remissinstanser har påpekat innebär det förhållandet att det krävs synnerliga respektive särskilda skäl för att döma unga personer till fängelse en begränsning av möjligheten att meddela föreskrift om samhällstjänst för unga lagöverträdare. Enligt regeringens mening finns emellertid inte tillräckliga skäl att utvidga möjligheterna att meddela en föreskrift om samhällstjänst även till sådana fall där frivårdspåföljden inte är avsedd att ersätta ett fängelsestraff. Ett viktigt syfte med att införa samhällstjänst i påföljdssystemet är att minska antalet fängelsestraff och därmed den skadliga inverkan ett sådant frihetsberövande kan ha, särskilt på unga individer. Detta syfte skulle förfelas om samhällstjänsten i stor utsträckning i stället kom att användas som en förstärkning av påföljden i andra fall än där det är aktuellt att döma till fängelse. En möjlighet att utdöma samhällstjänst i sådana fall skulle huvudsakligen tjäna som en ökning av repressionsgraden i påföljdssystemet. Såsom anges i avsnitt 10 nedan föreslår regeringen vidare att en möjlighet skall ges att kombinera påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten med en föreskrift om att den unge skall utföra oavlönat arbete eller liknande under ett visst antal timmar. Härigenom tillgodoses också till viss del de önskemål som framförts om utvidgade möjligheter att använda samhällstjänst för ungdomar.

Genom kravet på att längden av det alternativa fängelsestraffet skall anges i domslutet markeras på ett tydligt sätt att det endast är i situationer

där rätten annars skulle ha dömt till fängelse som det kan komma i fråga att välja en frivårdspåföljd i kombination med samhällstjänst (angående påföljden slutna ungdomsvård, se avsnitt 10). Dessutom fyller en sådan uppgift i domslutet en viktig funktion, dels genom att det görs klart för den dömda vad han har att vänta om han inte fullgör den föreskrivna samhällstjänsten, dels genom att straffmätningen görs tydlig för åklagaren och andra som har att ta ställning till domens innehåll.

Kommittén föreslår att det skall vara möjligt för rätten att när den bestämmer alternativstraffet även ange hur stor del av eventuell villkorligt medgiven frihet som skulle ha förklarats förverkad om rätten i stället hade dömt till fängelse. Som kommittén själv påpekar är det emellertid endast undantagsvis som rätten har anledning att döma till samhällstjänst när förverkande av villkorlig frihet är aktuellt. Det torde således vara mycket sällsynt att förutsättningarna för att döma till en frivårdspåföljd med föreskrift om samhällstjänst är uppfyllda om den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott för vilket han har dömts till fängelse och dessutom återfallit i brott under prövotiden. För de få fall detta skulle bli aktuellt bör det vara möjligt att underlåta att förklara villkorlig frihet förverkad. Att som kommittén föreslår införa ett slags villkorligt förverkande framstår som mindre tilltalande från principiell synpunkt. En sådan ordning skulle motverka syftet bakom systemet med villkorlig frigivning och dessutom onödigt komplicera påföljdssystemet.

5.3 Antalet timmar samhällstjänst

Regeringens förslag: Antalet timmar samhällstjänst som den dömda skall utföra skall bestämmas till lägst 40 och högst 240.

Straffsystemkommitténs förslag överensstämmer med regeringens. Kommittén har dock även föreslagit att det i lagtexten skall anges på vilket sätt antalet timmar samhällstjänst skall förhålla sig till det alternativa fängelsestraffets längd.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag eller lämnar dem utan erinran. *Falu tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten i Köping* anser att det lägsta antalet timmar samhällstjänst bör sättas lägre än fyrtio timmar.

Skälen för regeringens förslag: Enligt nuvarande lag är det lägsta antalet timmar samhällstjänst som rätten kan föreskriva att den dömda skall utföra 40 och det högsta antalet 200. I den proposition som föregick försökslagen anges att minimi- respektive maximitiden överensstämmer med vad som är vanligast i de andra länder där samhällstjänst förekommer (prop. 1989/90:7 s. 24). Det var mot denna bakgrund som försökslagen utformades. Vidare angavs i propositionen att antalet arbetstimmar vid strafftider som annars skulle uppgå till åtta månader eller mer bör bestämmas till det maximala antalet, medan ett alternativt fängelsestraff på upp till en månad inte bör föranleda mer än 40 timmars arbete. För alternativa straff däremellan angavs såsom en grov tumregel att varje tänkt månads fängelse anses motsvara ca 25 arbetstimmar.

Försöksverksamheten visar enligt Brottsförebyggande rådets rapport en tendens att domstolarna bestämmer antalet timmar samhällstjänst något lägre än vad den i förarbetena angivna tumregeln motsvarar. Som exempel kan anges att två månaders alternativstraff vanligtvis resulterade i 60 timmar, fyra månader i 100 timmar och sex månader i 150 timmar samhällstjänst. Ett problem som framhålls i rapporten är att tumregeln 25 timmar per månad jämfört med det fastslagna högsta respektive lägsta antalet timmar, 40 respektive 200, inte går jämt ut.

Kommittén föreslår med utgångspunkt i vad nu sagts att minimiantalet 40 timmar behålls oförändrat och skall motsvara en månads alternativt fängelsestraff. Antalet timmar ökas sedan med 20 för varje ytterligare månads alternativt fängelsestraff upp till 240 timmar, motsvarande elva månaders fängelse. Detta innebär alltså att det maximala antalet timmar föreslås ökat med 40. Ökningen svarar mot kommitténs uppfattning att det vid påföljdsvalet skall råda en presumtion för att påföljden, vid en bedömning enbart utifrån brottets straffvärde, skall bestämmas till samhällstjänst när straffvärdet uppgår till mellan nio månader och ett år.

Kommittén diskuterar även huruvida minimigränsen bör sänkas för att på så sätt kunna uppnå full proportionalitet mellan antalet timmar samhällstjänst och det alternativa fängelsestraffet. Därvid anför kommittén bl.a. att en för låg minimigräns skulle kunna få till följd att man i allmänhet ansåg att samhällstjänst inte var tillräckligt ingripande för att ersätta fängelse eller att domstolarna fick denna uppfattning och blev mer obenägna att välja en sådan påföljd.

Regeringen instämmer i huvudsak i vad kommittén sålunda anfört. Det minsta antalet timmar samhällstjänst som kan kopplas till en villkorlig dom eller skyddstillsyn bör alltså vara 40. Vidare bör det högsta antalet timmar höjas från dagens 200 till 240 såsom kommittén föreslagit. Detta innebär att samhällstjänst kan utnyttjas i större utsträckning än i dag såsom alternativ till fängelse. Vi kan även i huvudsak instämma i vad kommittén har anfört beträffande förhållandet mellan antalet timmar samhällstjänst och längden på det alternativa fängelsestraffet. Kommitténs förslag i denna del bör således kunna tjäna som vägledning för domstolarna.

Till skillnad från kommittén anser vi emellertid inte att förhållandet mellan antalet timmar samhällstjänst och längden av det alternativa fängelsestraffet bör regleras i lag. En sådan reglering skulle på ett olyckligt sätt binda upp domstolarna vid bestämmande av påföljden i det enskilda fallet. Även om kommitténs förslag alltså bör tjäna som utgångspunkt vid bestämmande av antalet timmar samhällstjänst, kan det i vissa fall finnas skäl att göra en avvikande bedömning. Avgörande för denna bedömning måste vara om påföljden i dess helhet framstår som en tillräckligt ingripande reaktion på brottet. Därvid måste den tilltalades personliga förhållanden vägas in liksom vilken grad av ingripande påföljden innebär utöver samhällstjänsten, t.ex. i form av böter, övervakning eller eventuell behandling. Det kan inte heller bortses från att en villkorlig dom är i praktiken mindre ingripande än en skyddstillsyn, eftersom den villkorliga domen inte är förenad med övervakning och inte heller kan förenas med föreskrifter om behandling. Också detta talar för att antalet timmars samhällstjänst bör bestämmas utifrån en helhetsbe-

dömning. Skillnaden i graden av ingripande mellan villkorlig dom och skyddstillsyn uppvägs i någon mån av att den villkorliga domen, till skillnad från skyddstillsyn, regelmässigt förenas med böter. Som vi återkommer till nedan förslår vi att den rådande presumtionen för att en villkorlig dom skall förenas med böter inte skall gälla i fall där rätten meddelar en föreskrift om samhällstjänst. Något förbud mot att samtidigt döma till böter och meddela en föreskrift om samhällstjänst föreslår vi emellertid inte. Vi återkommer till detta i det följande avsnittet.

5.4 Samhällstjänst i kombination med andra påföljder eller föreskrifter

Regeringens förslag: Samhällstjänst skall inte kunna kombineras med fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken eller med kontraktsvård. Det skall vara möjligt att kombinera samhällstjänst med ett bötesstraff, men någon presumtion för detta skall inte gälla. I övrigt skall det inte finnas någon inskränkning i möjligheterna att kombinera samhällstjänsten med sådana föreskrifter som kan förekomma vid villkorlig dom eller skyddstillsyn.

Straffsystemkommitténs förslag utgår från att samhällstjänst inte kan kombineras med andra påföljder. Kommittén har dock föreslagit att ett påverkansprogram skall ingå som ett obligatoriskt inslag vid samhällstjänst.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig i denna del. *Malmö tingsrätt*, *Falu tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten i Uppsala*, *Kriminalvårdsstyrelsen* och *Sveriges Kristna råd* tillstyrker kommitténs förslag såvitt avser påverkansprogram medan *SACO samverkansorgan inom kriminalvården* och *Akademikerförbundet SSR* avstyrker att påverkansprogrammet görs till ett obligatorium.

Skälen för regeringens förslag: I den nuvarande lagen om samhällstjänst föreskrivs ingen begränsning av möjligheten för rätten att när den dömer till skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst även döma till böter enligt 28 kap. 2 § brottsbalken eller fängelse enligt 3 § i samma kapitel. Frågan berörs heller inte i motiven. Det får emellertid anses vara uppenbart att det inte varit lagstiftarens avsikt att samhällstjänst skall kombineras med fängelse. Tvärtom framgår av motiven att en kategori av brottslingar som kan komma i fråga för samhällstjänst är bl.a. sådana som på grund av återfall i brott är aktuella för att dömas till fortsatt skyddstillsyn kombinerad med fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken. Samhällstjänsten är således snarare avsedd att ersätta ett sådant fängelsestraff än att komplettera det. När det gäller frågan om samhällstjänst skall kunna kombineras med böter finns ingen annan vägledning än bestämmelsen i 30 kap. 10 § brottsbalken enligt vilken rätten vid bedömningen av om skyddstillsyn skall förenas med böter skall beakta om detta är påkallat med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet. Som regel torde det inte föreligga skäl för ett

bötesstraff om de nu angivna omständigheterna i stället beaktas på så sätt att skyddstillsynen förenas med en föreskrift om samhällstjänst.

I samband med att samhällstjänsten permanentas såsom en del av påföljdssystemet finns anledning att uttryckligen reglera frågan om samhällstjänst skall kunna kombineras med böter eller fängelse.

Till en början anser regeringen att eftersom samhällstjänst syftar till att utgöra ett alternativ till fängelse ter det sig naturligt att det inte skall vara möjligt att i det enskilda fallet kombinera skyddstillsyn med både samhällstjänst och fängelse. Detta bör komma till klart uttryck i lagen.

När det sedan gäller frågan om böter skall kunna dömas ut i kombination med en frivårdspåföljd som förenats med föreskrift om samhällstjänst gör regeringen följande överväganden. Som tidigare nämnts finns inget förbud mot att kombinera skyddstillsyn med böter i fall där skyddstillsynen förenas med en föreskrift om samhällstjänst, även om detta i praktiken knappast förekommer. Det saknas enligt vår mening skäl att göra ändring häri. Huvudregeln bör således liksom i dag vara att brottslighetens straffvärde, art och den tilltalades tidigare brottslighet i tillräcklig utsträckning kan beaktas genom föreskriften om samhällstjänst. Det kan emellertid inte uteslutas att det kan finnas enstaka fall där omständigheterna är sådana att det framstår som befogat att även döma ut ett bötesstraff. Det kan till exempel röra sig om situationer där brottets art är sådan att det framstår som oundgängligen påkallat att förstärka skyddstillsynen även med ett bötesstraff för att kunna undvika att döma till fängelse.

När rätten dömer till villkorlig dom finns en presumtion för att domen skall kombineras med ett bötesstraff. Således föreskrivs i 30 kap. 8 § brottsbalken att villkorlig dom skall förenas med dagsböter, om inte ett bötesstraff med hänsyn till andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt. Denna presumtion bör inte gälla när den villkorliga domen förenas med samhällstjänst. I sådana fall bör i stället samhällstjänsten användas som ett skärpande inslag i påföljden i syfte att åstadkomma en tillräcklig reaktion på brottet. Liksom när det gäller skyddstillsyn i förening med samhällstjänst kan det emellertid finnas situationer där samhällstjänsten inte ensam kan tillgodose detta intresse. För dessa fall bör det vara möjligt att döma till böter jämte den villkorliga domen. Sådana situationer som nu avses kan antas vara vanligare när rätten dömer till villkorlig dom än till skyddstillsyn eftersom den villkorliga domen inte innebär någon övervakning och därför är mindre ingripande i sig. Som vi tidigare nämnt kan detta i vissa fall föranleda rätten att förena en villkorlig dom med ett högre antal timmars samhällstjänst än vad den skulle gjort om den i stället hade dömt till skyddstillsyn. Rätten bör emellertid vara oförhindrad att i stället förstärka den villkorliga domen också med ett bötesstraff om detta i det enskilda fallet framstår som mer ändamålsenligt än att öka antalet timmar samhällstjänst.

Liksom kommittén anser vi att det inte skall vara möjligt att vid en dom på skyddstillsyn meddela föreskrifter om både kontraktsvård och samhällstjänst. Detta torde framgå redan av systematiken i nuvarande bestämmelser om påföljdsval. Såväl kontraktsvård som samhällstjänst utgör således alternativ till fängelse. De har emellertid i sådan grad skilda

tillämpningsområden att de får anses oförenliga. Vi anser inte att det behövs någon uttrycklig bestämmelse i lag för att markera detta.

När det slutligen gäller möjligheten att förena den villkorliga domen eller skyddstillsynen med såväl samhällstjänst som annan föreskrift än som nu nämnts, t.ex. om vård mot missbruk, anser vi att det inte bör gälla några särskilda begränsningar. Andra föreskrifter än att fullgöra samhällstjänst kommer i fråga främst i samband med skyddstillsyn och avser då vanligen skyldighet för den dömde att underkasta sig viss behandling. Även vid villkorlig dom är det emellertid möjligt att meddela vissa föreskrifter, nämligen att den dömde skall söka fullgöra skadeståndsskyldighet eller att biträda den skadelidande med visst arbete som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan (27 kap. 5 § brottsbalken). Som vi tidigare anfört måste rätten när den bestämmer påföljden göra en bedömning av vilken grad av ingripande påföljden sammantaget medför för den tilltalade. Eventuella föreskrifter utöver samhällstjänsten bör således beaktas vid fastställandet av antalet timmar samhällstjänst och vid bedömningen om böter skall dömas ut jämte samhällstjänsten.

I motsats till kommittén anser vi inte att ett påverkansprogram skall ingå som en obligatorisk del i en påföljd som innefattar samhällstjänst. Särskilt i fall där samhällstjänst döms ut i samband med villkorlig dom framstår ett påverkansprogram som omotiverat eftersom en förutsättning för att välja den påföljden är att det saknas särskild anledning att befara att den tilltalade skall göra sig skyldig till fortsatt brottslighet. Inte heller anser vi det motiverat att alltid förena skyddstillsyn med en föreskrift om att genomgå påverkansprogram. Detta bör i stället beslutas av domstolen i varje enskilt fall med utgångspunkt i den tilltalades behov.

5.5 Kravet på samtycke behålls

Regeringen bedömning: Någon ändring bör inte göras beträffande kravet på den tilltalades samtycke för att domstolen skall kunna meddela en föreskrift om samhällstjänst.

Straffsystemkommitténs bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker kommitténs bedömning eller lämnar den utan erinran. *Malmö tingsrätt*, *Brottsförebyggande rådet (BRÅ)* och *Svenska Röda Korset* framhåller vikten av att den tilltalade är informerad om vad han samtycker till. *BRÅ* anser att det är ett grundläggande krav att planeringen av samhällstjänsten vid tidpunkten för huvudförhandlingen har kommit så långt att tillräcklig information föreligger. *Svenska Röda Korset* pekar på risken att en brottsling som samtyckt till samhällstjänst som sådan tvingas utföra samhällstjänst hos en kyrka tillhörande en annan religion än den han bekänner sig till.

Skälen för regeringens bedömning: Det har i olika sammanhang uttryckts farhågor för att samhällstjänst utan samtycke skulle kunna strida mot Sveriges internationella åtaganden enligt olika konventioner och

rekommendationer på människorättens område. Främst är det olika bestämmelser om förbud mot tvångsarbete som har aktualiserats.

Kommittén har mot bakgrund härav övervägt innehållet i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (SÖ 1952:35), Europarådets Recommendation No. R. (92) 16 on Community Sanctions and Measures, FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (SÖ 1971:42) samt United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Justice ("Beijing Rules").

Kommitténs överväganden leder fram till slutsatsen att det liksom tidigare är tveksamt huruvida samhällstjänst utan krav på samtycke skulle strida mot Sveriges konventionsåtaganden. Regeringen kan instämma i denna slutsats i och för sig. Ett krav på samtycke för att bl.a. samhällstjänst skall kunna användas på förundersökningsstadiet ställs visserligen upp i både Recommendation on Community Sanctions and Measures och Beijing Rules. Någon omedelbar vägledning när det gäller frågan om krav på samtycke från konventionssynpunkt är nödvändigt, när samhällstjänst döms ut av domstol efter fällande dom, ger emellertid inte detta. Det kan tilläggas att krav på samtycke finns i ett antal länder, bl.a. Finland, Norge och England, åtminstone delvis av konventions skull.

Jämfört med det underlag man haft i tidigare lagstiftningsarbete där frågan varit aktuell är det inte mycket nytt som har tillförts. Betydelsen av samtycke till samhällstjänst skall emellertid inte överdrivas i nu aktuellt hänseende. Som vi tidigare anfört är samhällstjänsten avsedd att utgöra ett alternativ till fängelse. Om samhällstjänst av någon anledning inte kan komma i fråga i ett visst fall innebär detta normalt att påföljden i stället bestäms till fängelse. Situationen är densamma om någon som har dömts till en frivårdspåföljd med samhällstjänst missköter denna och påföljden undanröjs. Även då torde påföljden regelmässigt bestämmas till fängelse. I båda fallen bestäms fängelsestraffets längd med utgångspunkt i brottets straffvärde. En eventuell vägran att fullgöra samhällstjänsten leder inte till att fängelsestraffet blir längre än annars. En föreskrift om samhällstjänst kan inte heller verkställas tvångsvis. Härav följer att om en person som dömts till samhällstjänst vägrar att fullgöra denna försätter han sig inte i en sämre position än om han före domen hade avböjt att dömas till samhällstjänst.

Mot bakgrund av vad som nu sagts framstår det som mindre sannolikt att möjligheten att föreskriva samhällstjänst såsom den nu är konstruerad skulle anses strida mot Sveriges internationella åtaganden på människorättsområdet, även om kravet på samtycke för själva påföljdsvalet skulle tas bort. Frågan om att behålla kravet på samtycke eller inte bör därför diskuteras också från andra synpunkter.

Mot att behålla kravet på samtycke kan anföras att ett sådant krav är principiellt tveksamt eftersom det kan sägas ge den tilltalade ett bestämmande inflytande över samhällets reaktion på hans brott. En annan nackdel med kravet på samtycke är att det begränsar samhällstjänstens tillämpningsområde. Dessutom kan det, som någon remissinstans har framhållit, anses olämpligt att ha en ordning som förutsätter att även en tilltalad som förnekar brott tvingas ta ställning om han samtycker till att fullgöra samhällstjänst.

Såsom kommittén anfört finns det emellertid också vissa fördelar med att behålla kravet på samtycke. Särskilt kan framhållas att om det inte krävs samtycke finns det en ökad risk för att den dömde inte är motive-rad. Samtidigt är det särskilt angeläget att försöka undvika misslyckanden när det gäller samhällstjänst, eftersom sådana på sikt kan leda till att det blir svårt att finna "arbetsgivare". Av naturliga skäl är samtycke en förutsättning för att kunna döma till skyddstillsyn med kontraktsvård. Samtycke krävs också för att ett fängelsestraff skall kunna verkställas genom intensivövervakning med elektronisk kontroll. I skenet av detta väger principiella invändningar mot krav på samtycke vid samhällstjänst mindre tungt.

Vad nu sagts leder enligt regeringens mening fram till slutsatsen att kravet på samtycke bör behållas. Samtycket bör liksom i dag avges inför rätten. Såsom vissa remissinstanser framhållit är det naturligtvis viktigt att den tilltalade när han skall avge sitt samtycke har tillräcklig information om vad samhällstjänsten kommer att innebära, så att han har möjlighet att göra ett reellt övervägande. Detta kan i vissa fall vara svårt att förena med intresset av att kunna döma till samhällstjänst även i fall där sådan inte planerats i förväg av kriminalvårdsmyndigheten. Dessa svårigheter skall emellertid inte tillmätas alltför stor betydelse. Den tilltalade bör kunna upplysas av rätten om vad en dom som innefattar samhällstjänst normalt innebär. Om den till samhällstjänst dömde sedermera skulle finna att han inte kan acceptera det arbete han ålagts att utföra och därför vägrar att utföra detta får rätten ta ställning till om påföljden skall undanröjas och ett fängelsestraff utdömas. Som vi tidigare framhållit befinner sig den dömde i ett sådant fall inte i sämre ställning än om han från början förklarat att han inte samtyckte till samhällstjänsten. Om de dömde har ett godtagbart skäl för sin vägran, t.ex. att arbetet kommer i konflikt med hans religiösa eller etiska övertygelse, bör påföljden givetvis inte undanröjas utan en annan samhällstjänstplacering sökas.

5.6 Närmare om förutsättningarna för att döma till samhällstjänst

Regeringens förslag: Rätten skall såsom särskilda skäl för att döma till villkorlig dom eller skyddstillsyn kunna beakta att den tilltalade har samtyckt till att den villkorliga domen eller skyddstillsynen förenas med en föreskrift om samhällstjänst och en sådan föreskrift är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter.

Straffsystemkommitténs förslag innebär att lämplighetsprövningen för att döma till samhällstjänst ersätts med en straffvalsregel och att samhällstjänst skall väljas som förstahandspåföljd när brottets straffvärde uppgår till mellan 8–10 månader och ett år.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna är positiva till att samhällstjänst får ett utvidgat tillämpningsområde i och för sig. *Svea*

hovrätt förordar dock en friare möjlighet för domstolen att som en skärpning av påföljden meddela föreskrift om samhällstjänst än vad kommittén har föreslagit. *Hovrätten för Västra Sverige* anser att kommitténs förslag leder till omotiverad straffskärpning för personer som utan att vara straffade tidigare begått brott med ett straffvärde på mellan åtta månader och ett år. Flera remissinstanser, däribland *Hovrätten för Övre Norrland* och *Stockholms tingsrätt*, anser att lämplighetsprövningen bör vara kvar. Många remissinstanser framhåller att samhällstjänst är en särskilt lämplig påföljd för unga lagöverträdare.

Skälen för regeringens förslag: Som vi tidigare framhållit utgör samhällstjänsten ett viktigt instrument för att åstadkomma alternativ till fängelsestraff. Med hänsyn härtill och de hittillsvarande goda erfarenheterna bör enligt regeringens mening samhällstjänsten i framtiden kunna få ett utökat användningsområde. I enlighet härmed har vi i de tidigare avsnitten föreslagit dels att samhällstjänst skall kunna användas också såsom en föreskrift vid villkorlig dom, dels att det maximala antalet timmar samhällstjänst skall ökas från 200 till 240 och dels att det i vissa fall skall vara möjligt att kombinera samhällstjänst med böter. Det bör emellertid även övervägas om det i den nuvarande lagstiftningen finns ytterligare hinder som bör undanröjas i syfte att utöka användningen av samhällstjänst som alternativ till fängelse.

Brottets straffvärde

I förarbetena till lagen (1989:928) om samhällstjänst uttalas dels att samhällstjänst endast undantagsvis bör kunna komma i fråga när brottslighetens straffvärde överstiger ett års fängelse samt, såsom ett riktmärke, att ett fängelsestraff på 8–10 månader bör motsvara det högsta antalet timmar samhällstjänst (prop. 1989/90:7 s. 20). Vi kan i princip ansluta oss till dessa uttalanden. Det bör således inte komma i fråga att döma ut samhällstjänst när straffvärdet är så högt att det enbart på grund därav föreligger hinder mot att välja en icke frihetsberövande påföljd enligt de allmänna principerna för påföljdsval i 30 kap. brottsbalken. Vårt förslag att öka det maximala antalet timmar samhällstjänst innebär emellertid också att det antal månader fängelse som motsvaras av det maximala timantalet ökar. Med tillämpning av den tumregel som vi tidigare redogjort för skulle ett maximalt antal timmar samhällstjänst motsvara ett fängelsestraff om 11 månader. Detta innebär alltså att användningsområdet för samhällstjänst vidgas något. Det måste emellertid understrykas att vad som nu sagts endast utgör en riktlinje och att samtliga omständigheter måste beaktas när det gäller att bestämma antalet timmar samhällstjänst i det enskilda fallet.

Brottets art

För närvarande är samhällstjänst avsedd att användas för främst två kategorier brottslingar, nämligen den grupp som döms till frihetsstraff efter återfall i inte alltför allvarliga förmögenhets- eller våldsbrott och den grupp som med hänsyn till brottslighetens art döms till korta fängelsestraff från 14 dagar till några få månader (se prop. 1989/90:7 s. 19).

Samhällstjänst kan alltså användas även vid artbrottslighet. Som exempel anges i propositionen misshandelsbrott av inte alltför allvarlig art. Även om försiktighet är påkallad när det gäller användningen av samhällstjänst vid narkotikabrottslighet, innebär förarbetena att inte heller sådana brott är generellt undantagna. Också vid rattfylleri kan det, enligt propositionen, finnas förutsättningar att använda samhällstjänst, speciellt för yngre lagöverträdare.

Vissa ändringar avseende rattfylleribrott trädde i kraft den 1 februari 1994. Enligt ändringarna är normalpåföljden för grovt rattfylleri fängelse (prop. 1993/94:44 s. 35). Den motivering som anfördes härför är att grovt rattfylleribrott alltid innebär ett abstrakt faromoment. I propositionen framhölls vidare att genom detta synsätt själva beteendet – att köra påverkad – sätts i centrum. Även om relativt kort tid förflutit sedan rattfyllerireformen trädde i kraft, torde kunna sägas att samhällstjänst tillämpas förhållandevis sällan vid grovt rattfylleri. Under år 1994 dömdes till samhällstjänst för grovt rattfylleri i endast 129 fall, vilket i och för sig är en icke ringa andel av det totala antalet samhällstjänstdömda. Men siffran kan jämföras med att fängelse blev påföljden för grovt rattfylleri i 3 586 domar.

Högsta domstolen dömde i rättsfallet NJA 1997 s. 278 en kvinna född 1968 till skyddstillsyn med samhällstjänst för grovt rattfylleri. Högsta domstolen konstaterar därvid att det i själva lagtexten till lagen om samhällstjänst inte finns någon begränsning till unga lagöverträdare eller något förbud mot att föreskriva samhällstjänst som påföljd för rattfylleri eller annat s.k. artbrott. Högsta domstolen fortsatte: ”Enligt HD bör det vid valet mellan fängelse och skyddstillsyn som påföljd för grovt rattfylleri vara möjligt att välja det senare alternativet för en tilltalad med måttliga alkoholproblem, om skyddstillsynen innehåller ett frihetsinskränkande moment som ger påföljden erforderlig skärpa (jfr prop. 1989/90:70 s 40f). Ett sådant innehåll får den, om skyddstillsynen förenas med samhällstjänst av tillräcklig omfattning”.

Det är inte regeringens avsikt att den nu aktuella reformen skall innebära någon ändring av gällande rätt såvitt avser användningen av samhällstjänst vid artbrottslighet såsom den kommit till uttryck vid kombination med skyddstillsyn. Möjligheten att välja villkorlig dom eller skyddstillsyn med samhällstjänst i stället för fängelse som påföljd för brott som med hänsyn till sin art annars skulle ha lett till ett fängelsestraff bör således tillämpas med utgångspunkt i den praxis som har utvecklats på grundval av lagen om samhällstjänst (se bl.a NJA 1991 s. 444 och 507, NJA 1992 s. 590, NJA 1994 s.153 och 468 samt det tidigare nämnda NJA 1997 s. 278). Införande av kombinationen villkorlig dom med samhällstjänst medför dock, även med denna utgångspunkt, en utvidgning av möjligheterna att döma till frivårdspåföljd med samhällstjänst också vid artbrottslighet. Det gäller särskilt sådana fall där de objektiva förutsättningarna varit sådana att rätten skulle ha kunnat bestämma påföljden till skyddstillsyn med samhällstjänst, men där den tilltalades personliga förhållanden varit sådana att förutsättningar för skyddstillsyn saknats, t.ex. eftersom det inte funnits något övervakningsbehov.

En av de grupper som enligt förarbetena till den nuvarande lagen kan komma ifråga för samhällstjänst utgörs av personer som annars skulle dömas till fängelse efter återfall i inte alltför allvarliga förmögenhets- eller våldsbrott. I denna grupp finner man enligt förarbetena bl.a. personer som efter tidigare domar på skyddstillsyn på grund av återfall i brott är aktuella antingen för att få en dom på s.k. fortsatt skyddstillsyn kombinerad med ett fängelsestraff enligt 28 kap. 3 § brottsbalken eller för att för den nya brottsligheten dömas till ett särskilt fängelsestraff med stöd av 34 kap. 1 § första stycket 2 brottsbalken samtidigt som verkställigheten av den tidigare ådömda skyddstillsynen fortsätter (prop. 1989/90:7 s. 19).

Det är alltså möjligt enligt gällande rätt att döma till samhällstjänst i fall där den tilltalade annars skulle ha dömts till fängelse på grund av sin tidigare brottslighet. Enligt vår mening bör detta gälla även fortsättningsvis. Vi kan inte se något behov av att begränsa samhällstjänstens användningsområde i detta hänseende. Den som tidigare dömts till villkorlig dom eller skyddstillsyn och som återfaller i brott under prøvotid bör alltså ofta kunna bli föremål för en föreskrift om samhällstjänst, om inte den nya brottslighetens straffvärde eller art utgör hinder mot detta i enlighet med vad som tidigare sagts. Om den tidigare påföljden är villkorlig dom bör det alltså vara möjligt att på grund av återfallet i stället döma till skyddstillsyn med samhällstjänst när förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. Är den tidigare påföljden skyddstillsyn bör det vara möjligt att med stöd av 34 kap. brottsbalken döma till fortsatt skyddstillsyn och förena denna med samhällstjänst. Som vi tidigare anfört kan det däremot mera sällan komma i fråga att döma till en frivårdspåföljd med samhällstjänst när den tilltalade har återfallit i brott under prøvotid efter villkorlig frigivning från fängelse. I dessa fall torde den tidigare brottsligheten ofta tala emot att den tilltalade är lämplig för samhällstjänst.

Om den tilltalade har återfallit i brott under prøvotid efter en tidigare dom som innefattar föreskrift om samhällstjänst bör det endast undantagsvis kunna komma i fråga att på nytt låta samhällstjänst ingå i påföljden. Är den tidigare påföljden villkorlig dom är detta naturligt. Av 34 kap. 5 § första stycket brottsbalken följer att det inte är möjligt att förordna att en villkorlig dom skall omfatta ytterligare brott, om dessa begåtts efter prøvotidens början. I de flesta fall bör därför återfall i brott under prøvotid efter villkorlig dom leda till att den villkorliga domen undanröjs och ersätts av ett fängelsestraff. Det kan även tänkas att rätten väljer att döma särskilt för den nya brottsligheten till ett fängelsestraff.

Det kan emellertid förekomma fall där den nya brottsligheten, med hänsyn till att den är bagatellartad eller av annat skäl, inte bör föranleda att ett fängelsestraff döms ut. I dessa situationer bör det vara möjligt att undanröja den villkorliga domen och i stället döma till skyddstillsyn med samhällstjänst.

Är den tidigare påföljden skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst och sker återfallet under prøvotiden kan rätten enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken förordna att den tidigare påföljden skall omfatta även det nya brottet. I enlighet med vad tidigare sagts bör

emellertid denna möjlighet utnyttjas restriktivt. För de fall som trots detta kan komma ifråga bör rätten ges möjlighet att utöka antalet timmar samhällstjänst.

Även när en tidigare påföljd som innefattar samhällstjänst är till fullo verkställd bör iakttas återhållsamhet med att på nytt döma till en frivårdspåföljd med föreskrift om samhällstjänst. Att det vid återfall i brott mer sällan blir fråga om att döma till villkorlig dom med samhällstjänst följer av innehållet i 30 kap. 7 § första stycket brottsbalken. Också för att döma till skyddstillsyn med samhällstjänst bör emellertid en viss inte alltför kort tid förflyta efter att någon avtjänat en frivårdspåföljd med föreskrift om samhällstjänst i stället för fängelse innan han på nytt kan komma i fråga för en sådan påföljd (jfr motsvarande förslag när det gäller verkställighet av fängelse genom intensivövervakning med elektronisk kontroll, avsnitt 6.3 nedan). Det finns inte anledning att här ange någon exakt tidsgräns, men i vart fall några år bör ha förflutit sedan den tidigare påföljden till fullo verkställts. Dessutom bör krävas att den tilltalade under mellantiden inte dömts för annan brottslighet till svårare straff än böter.

Åldersprövningen

Enligt förarbetena till den nuvarande lagen om samhällstjänst är det främst personer i ålderskategorin 18–24 år för vilka samhällstjänst bör kunna bli aktuell (prop. 1989/90:7 s. 21). Samtidigt sägs emellertid i propositionen att lagöverträdare som är äldre än 24–25 år inte bör uteslutas. Avsikten var att låta försöksverksamheten utvisa huruvida det finns personer inom den äldre åldersgruppen som är lämpliga för samhällstjänst (a. prop. s. 21). När det gäller personer som är yngre än 18 år påpekades att bestämmelsen i 30 kap. 5 § brottsbalken om att det krävs synnerliga skäl för att döma till fängelse gör att utrymmet för samhällstjänst blir ytterst begränsat.

Av de 743 personer som under 1996 dömdes till skyddstillsyn med samhällstjänst tillhörde 613 åldersgruppen 18–24 år medan 113 var äldre och 17 var yngre. Domstolarna har således i enlighet med förarbetena betraktat samhällstjänsten såsom främst avsedd för unga lagöverträdare. Av Brottsförebyggande rådets utvärdering av samhällstjänsten framgår emellertid att de personer över 24 år som har dömts till samhällstjänst har klarat att genomföra den lika väl som personerna i den yngre åldersgruppen. Det har över huvud taget inte framkommit något som talar för att personer över 24 år skulle vara mindre lämpade för samhällstjänst i och för sig. Som tidigare nämnts har också Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1997 s. 278 dömt en kvinna född 1968 för grovt rattfylleri till skyddstillsyn med samhällstjänst under åberopande av bl.a. att det i lagtexten inte finns någon begränsning av samhällstjänstens tillämpningsområde till unga lagöverträdare.

Regeringen anser mot bakgrund härav att det inte finns skäl att nu införa någon begränsning av samhällstjänstens användningsområde till någon viss åldersgrupp. Visserligen kan samhällstjänsten sägas vara särskilt lämpad för unga lagöverträdare eftersom kontakten med en arbetsplats kan fylla en rehabiliterande funktion för den unge. Detta bör

emellertid inte utesluta att samhällstjänsten utnyttjas såsom alternativ till fängelsestraff också för äldre lagöverträdare, om de övriga förutsättningarna för samhällstjänst är uppfyllda.

Lämplighetsprövningen

Enligt gällande rätt skall avseende fästas vid gärningsmannens möjligheter att genomföra den samhällstjänst som kan komma att åläggas. I förarbetena till lagen om samhällstjänst uttalades att eftersom målsättningen är att den dömda skall klara att genomföra samhällstjänsten är det naturligt att bedömningen av hans möjligheter i detta avseenden tillmäts betydelse. Departementschefen anförde därvid att samhällstjänst torde vara mindre lämplig som påföljd för personer med allvarliga missbruksproblem. Det kunde enligt henne över huvud taget ifrågasättas om aktiva missbrukare, oavsett missbrukets art, har förmåga att genomföra ett sådant arbete (prop. 1989/90:7 s. 21). Några andra kriterier för bedömningen av den tilltalades lämplighet angavs inte.

Enligt Brottsförebyggande rådets utvärdering av den regionalt avgränsade försöksverksamheten med samhällstjänst undanröjdes samhällstjänsten för personer med missbruksproblem i större utsträckning än för andra. Emellertid genomförde 70 procent av missbrukarna sin samhällstjänst, vilket kan jämföras med att den totala genomförandefrekvensen var 88 procent. I rapporten anges också att 30 procent av dem som dömdes till samhällstjänst hade mera allmänna missbruksproblem och att sju procent hade uttalade missbruksproblem.

Enligt regeringens mening talar starka skäl för att behålla lämplighetsprövningen. För att samhällstjänst skall kunna utgöra ett trovärdigt alternativ till fängelse är det av yttersta vikt att en hög andel av de dömda också fullgör vad som ålagts dem och att möjligheten till undanröjande av påföljden mera sällan behöver användas. *Riksåklagaren* har också i sitt remissvar betonat att möjligheterna för bl.a. samhällstjänsten att kunna behålla sin trovärdighet är på ett avgörande sätt förbundna med att det görs ett urval av dem som skall komma i fråga för påföljden. Det bör därför ankomma på domstolen att med utgångspunkt i vad som är känt om den tilltalades personliga förhållanden göra en bedömning av hans möjligheter att fullgöra samhällstjänsten. Därvid bör naturligtvis tas hänsyn till den tilltalades egen inställning till samhällstjänsten. Missbruksproblem hos den tilltalade bör inte omedelbart diskvalificera honom från att dömas till en påföljd som innefattar samhällstjänst, utan bedömningen måste göras utifrån samtliga relevanta förhållanden. Vid mer allvarligt missbruk är det emellertid naturligt att i stället välja ett mer behandlingsinriktat påföljdsalternativ, såsom kontraktsvård. Detta gäller särskilt om missbruket är pågående. Några närmare riktlinjer för bedömningen av en persons lämplighet att fullgöra samhällstjänst behöver enligt vår mening inte ges. Det bör således ankomma på domstolen att utifrån omständigheterna i varje enskilt fall göra den erforderliga bedömningen. Därvid är det naturligtvis av stor vikt att rätten har tillgång till ett fullödigt underlag. Vi har i avsnitt 4 pekat på betydelsen av det utvecklingsarbete som pågår inom kriminalvården när det gäller att få större likformighet i tillämpningen av frivårdspåföljder samtidigt som vi har

5.7 Ansvaret för och tillgången på samhällstjänstplatser

Regeringens förslag: Kriminalvårdsmyndigheten skall ha ansvar för att en samhällstjänstplats ordnas för den dömda. En sådan plats behöver inte vara anvisad innan domstolen dömer i målet. I huvudsak skall samhällstjänsten förläggas till ideell verksamhet. Samhällstjänst skall emellertid också kunna verkställas inom ramen för offentlig verksamhet.

Straffsystemkommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Många remissinstanser ifrågasätter om det är möjligt att uppbringa erforderligt antal samhällstjänstplatser. Flera remissinstanser har också framhållit att offentlig verksamhet lämpar sig mindre väl för verkställighet av samhällstjänst.

Skälen för regeringens förslag: Den nuvarande ordningen innebär att den plats där samhällstjänsten skall utföras inte behöver vara anvisad när domstolen dömer till samhällstjänst. Denna ordning förefaller inte ha medfört några problem under försöksverksamheten. Enligt förarbetena till denna (prop. 1989/90:7 s. 23 f.) bör strävan emellertid vara att domstolen skall ha ett så fylligt underlag som möjligt, av vilket det framgår vilka arbeten som det kan bli frågan om, ifall påföljden bestäms till samhällstjänst, och vilka regler som i övrigt skall gälla för verkställigheten. Mot bakgrund av erfarenheterna från försöksverksamheten och vårt förslag att samhällstjänsten skall kunna tillämpas i större utsträckning än för närvarande och även i situationer där den tilltalade inte är i behov av övervakning, menar vi att det inte är nödvändigt att domstolen har någon närmare information om vad en samhällstjänst i det enskilda fallet kommer att innebära.

Vi förordar alltså att den lokala kriminalvårdsmyndigheten även i fortsättningen skall ha ansvar för att anskaffa samhällstjänstplatser. En sådan plats behöver dock inte vara ordnad innan domstolen dömer i målet. Domstolen behöver inte heller förses med uppgifter om olika möjliga samhällstjänstplatser. Däremot bör den lokala kriminalvårdsmyndigheten före huvudförhandlingen, i de fall då personutredning görs, informera den tilltalade om vad samhällstjänst i allmänhet innebär och inhämta hans inställning till att fullgöra samhällstjänst.

Tillgången på samhällstjänstplatser

Vårt förslag att vidga tillämpningsområdet för samhällstjänsten aktualiserar frågan vilken inriktningen skall vara när det gäller valet av samhällstjänstplatser. I detta hänseende uttalade departementschefen i förarbetena till försöksverksamheten (prop. 1989/90:7 s. 27) att ett värde med att införa samhällstjänst ligger i att den dömda får känna att han gör något meningsfullt och att han ges möjlighet att ingå i en arbetsgemenskap med

personer som inte tillhör hans vanliga umgängeskrets. Därvid hänvisade hon till erfarenheterna från Danmark enligt vilka många dömda fortsätter att hålla kontakten med arbetsplatserna även efter det att de har fullgjort samhällstjänsten. Hon anförde vidare att det därför är viktigt att valet av arbetsuppgifter sker så att de dömda inte uppfattar samhällstjänsten som förnedrande eller integritetskränkande samt att arbetsuppgifterna så långt det är möjligt bör vara av annan art än sådana som normalt utförs av anställda. Departementschefen uttalade mot denna bakgrund att det ligger ett särskilt värde i att förlägga samhällstjänsten till någon form av ideell verksamhet.

Utvärderingen av samhällstjänsten visar att valet av arbetsuppgifter och samhällstjänstplatser under försöksverksamheten stämmer överens med den inriktning som anges i propositionen. Verksamheten förefaller dessutom ha fungerat väl. Vi anser därför att valet av arbetsuppgifter även fortsättningsvis bör ske från i huvudsak samma utgångspunkter som under försöksverksamheten.

Som flera remissinstanser har framhållit är det emellertid osäkert om det ökade behov av platser som vårt förslag innebär kan täckas av ideella organisationer. Kommittén uppger att dess kontakter med olika frivårdsmyndigheter i och för sig har gett vid handen att ett ökat behov av i storleksordningen två till tre gånger troligen i huvudsak kan tillgodoses genom de ideella organisationerna. Men i den mån så inte kan ske menar vi liksom kommittén att man bör kunna prova även nya typer av samhällstjänstplatser. Närmast till hands ligger då offentlig, dvs. kommunal och statlig verksamhet, men inte heller andra lösningar bör uteslutas.

Ett skäl för att under försöksverksamheten använda ideell verksamhet var att man därmed hoppades kunna etablera fortsatta kontakter mellan den dömda och hans "arbetsplats". Av Brottsförebyggande rådets rapport framgår emellertid att denna förhoppning inte har infriats. Givetvis anser vi att kontakter av detta slag är värdefulla och att ansträngningar bör göras för att åstadkomma sådana, särskilt för yngre personer. Detta bör emellertid inte ensamt utgöra ett skäl mot att pröva också andra arbetsgivare för samhällstjänsten när detta framstår som lämpligt.

Något som också talar för att det bör ske en utvidgning av kretsen av arbetsgivare är att vissa nya grupper, som kan förväntas ha delvis andra behov än de som omfattas av försöksverksamheten, kommer att bli aktuella för samhällstjänst. Som exempel kan nämnas en tidigare ostraffad person i medelåldern som har begått ett skattebrott inom ramen för sin näringsverksamhet och där omständigheterna är sådana att påföljden inte kan stanna vid enbart villkorlig dom och böter. Ett annat exempel är en tilltalad som har vissa missbruksproblem vilka dock inte är så allvarliga att samhällstjänst inte bör kunna komma i fråga. Det är inte säkert att ideell verksamhet i alla sådana fall är det bästa alternativet. Här kan offentlig verksamhet vara en möjlighet. En annan möjlighet som bör kunna komma i fråga, åtminstone för vissa kategorier av samhällstjänstdömda, är att kriminalvården i egen regi anordnar lämpligt arbete, t.ex. genom att sätta upp särskilda arbetslag som utför miljövårdsinsatser eller annat arbete utanför den reguljära arbetsmarknadens ram.

I den mån samhällstjänstplacering inom offentlig verksamhet kommer i fråga är det viktigt att detta sker med urskiljning. Det får inte förekomma

att en placering av en samhällstjänstdömd innebär att personer som är föremål för det offentliga omsorgen eller service utsätts för risker. Restriktivitet bör iaktas t.ex. när det gäller att placera samhällstjänstdömda inom verksamheter som avser omsorg eller vård, särskilt av barn och äldre personer. Vissa former av placeringar anser vi uteslagna. Personer som är dömda för sexualbrottslighet bör t.ex. inte utföra samhällstjänst bland barn. Är den dömda missbrukare är det vidare viktigt att placeringen inte innebär att hans tillgång till t.ex. narkotiska preparat underlättas.

En synpunkt som har framförts vid tidigare diskussioner om införande av samhällstjänst är att ett straff av detta slag riskerar att inkräkta på tillgången på arbeten på den normala arbetsmarknaden. Den nuvarande utformningen av samhällstjänsten kan emellertid knappast sägas ha lett till att dessa farhågor har besannats. I detta sammanhang bör man också betänka att kriminalvården sedan länge anordnat sysselsättning för intagna i form av bl.a. verkstadsproduktion, utan att detta har ansetts otillbörligt påverka antalet arbetstillfällen hos motsvarande verksamhet inom näringslivet.

Med hänsyn till vad som nu sagts anser vi således att kriminalvården bör kunna söka lämpliga placeringar för samhällstjänstdömda inom ett något större område än vad som varit fallet hitintills. Därvid bör de olika förutsättningar och behov som finns hos skilda kategorier av dömda beaktas. De tidigare nämnda utgångspunkterna, dvs. att arbetsuppgifterna skall kunna upplevas som meningsfulla, att den dömda får ingå i någon form av arbetsgemenskap samt att arbetet inte får vara av integritetskränkande natur skall naturligtvis gälla inom de nya områdena för samhällstjänstplacering. Som *Kriminalvårdsstyrelsen* framhåller i sitt remissvar är det viktigt att se utbyggnaden och de ändrade förutsättningarna i ett långsiktigt perspektiv, där det handlar om att systematiskt bygga upp arbetsmöjligheter genom samordning med andra aktörer.

5.8 Verkställighet av samt ändring eller upphävande av en föreskrift om samhällstjänst

Regeringens förslag: En föreskrift om samhällstjänst verkställs av den lokala kriminalvårdsmyndigheten. Föreskriften får ändras eller upphävas av övervakningsnämnden om påföljden är skyddstillsyn och av rätten om påföljden är villkorlig dom.

Straffsystemkommitténs förslag om verkställighet av samhällstjänst överensstämmer i sak med regeringens. Kommitténs har föreslagit att övervakningsnämnden skall få ändra vad som bestämts i fråga och det oavlönade arbetes omfattning, om det finns särskilda skäl till det.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser har tillstyrkt kommitténs förslag eller lämnat det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Enligt det nuvarande systemet är samhällstjänsten alltid kopplad till en dom på skyddstillsyn. Det är därför naturligt att den lokala kriminalvårdsmyndigheten som verkställer

skyddstillsynen också verkställer samhällstjänsten. Detta bör gälla också fortsättningsvis.

Vid införande av en möjlighet att förena även villkorlig dom med en föreskrift om samhällstjänst uppkommer frågan om vilken myndighet som i sådana fall skall ha ansvaret för verkställigheten. En villkorlig dom innebär inte i sig någon kontakt med kriminalvården och det vore därför inte uteslutet att låta någon annan myndighet ansvara för verkställigheten av en eventuell föreskrift om samhällstjänst. I praktiken vore det emellertid förenat med betydande nackdelar att ha parallella organisationer för att verkställa samhällstjänst beroende på om föreskriften därom har meddelats i samband med villkorlig dom eller dom på skyddstillsyn. Övervägande skäl talar därför för att kriminalvården bör ges i uppgift att verkställa samhällstjänst också i samband med villkorlig dom.

Verkställighet av samhällstjänst efter villkorlig dom bör inte skilja sig från verkställighet efter dom på skyddstillsyn, fränsett att den dömde inte är underkastad övervakning. Det bör således i båda fallen ankomma på den lokala kriminalvårdsmyndigheten att upprätta en arbetsplan för den dömde och att sedan kontrollera att denna följs.

Liksom i dag bör samhällstjänsten kunna börja verkställas beträffande den som dömts till skyddstillsyn redan från dagen för domen om inte rätten enligt 28 kap. 5 § brottsbalken förordnat annat. Har däremot någon dömts till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst kan påföljden börja verkställas först när domen, genom nöjdförklaring eller annars, vunnit laga kraft mot den dömde. Ingenting hindrar emellertid att den lokala kriminalvårdsmyndigheten påbörjar planeringen av samhällstjänsten redan dessförinnan, t.ex. genom att förbereda en arbetsplan. Myndigheten bör emellertid avvakta med att ta kontakt med den dömde tills domen har vunnit laga kraft mot honom.

Liksom i dag bör en arbetsplan för samhällstjänst innehålla såväl det minsta som det högsta antalet timmars arbete som samhällstjänsten skall omfatta per vecka eller månad. Antalet timmar per månad bör avpassas så att avvecklingstiden för samhällstjänsten, dvs. den tidsperiod under vilken samhällstjänsten verkställs i praktiken, blir lämpligt avpassad. Lika med kommittén anser vi att såsom ett riktmärke bör gälla att 40–60 timmar samhällstjänst bör motsvara två månader i avvecklingstid och varje ytterligare tjugotal timmar bör motsvara ytterligare en månad i avvecklingstid. Ett enskilt arbetspass bör såsom ett riktmärke motsvara fyra timmar.

Givetvis kan det finnas skäl att i enskilda fall avvika från vad som nu sagts, t.ex. om detta föranleds av arbetsuppgifterna i ett visst fall. Liksom i dag bör den lokala kriminalvårdsmyndigheten också kunna justera en beslutad arbetsplan, om detta behövs på grund av ändrade förhållanden, t.ex. arbetsbrist eller sjukdom.

Det kan emellertid även uppstå situationer då det finns skäl att ändra innehållet i själva föreskriften om samhällstjänst, utan att omständigheterna är sådana att den utdömda påföljden skall undanröjas. Om det exempelvis utan den dömdes egen förskyllan uppstår hinder mot att fullfölja samhällstjänsten hos en viss arbetsgivare och det endast återstår några enstaka timmars arbete, bör det vara möjligt att i stället för att anordna en ny placering sätta ned antalet timmar. Också i det fallet att

den dömde efter domen drabbas av allvarlig sjukdom eller skada som gör att han är förhindrad att fullgöra samhällstjänsten före prövotidens utgång, bör det vara möjligt att justera eller helt ta bort föreskriften om samhällstjänst.

I den nuvarande lagen om samhällstjänst har uppgiften att ändra innehållet i föreskriften om samhällstjänst lagts på övervakningsmyndigheten. Regeringen anser att denna ordning, som överensstämmer med kommitténs förslag, bör bestå för de fall då samhällstjänsten utgör en föreskrift vid skyddstillsyn. I de fall då samhällstjänsten i stället utgör en föreskrift vid villkorlig dom anser vi emellertid, som vi kommer att närmare utveckla i det följande avsnittet, att övervakningsnämnden inte bör ha denna uppgift. I stället bör det ankomma på rätten att efter anmälan från åklagare vid behov ändra eller upphäva föreskriften om samhällstjänst.

5.9 Reaktioner vid misskötsamhet

Regeringens förslag: Systemen för reaktioner mot misskötsamhet vid villkorlig dom eller skyddstillsyn tillämpas på motsvarande sätt när en sådan påföljd förenats med samhällstjänst.

Straffsystemkommitténs förslag överensstämmer i sak med regeringens såvitt avser skyddstillsyn.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag eller lämnar det utan erinran. *Göteborgs tingsrätt* anser att en undanröjd samhällstjänst skall leda till fängelse i anstalt och inte elektronisk övervakning.

Skälen för regeringens förslag: Enligt den nuvarande ordningen är samhällstjänst alltid kopplad till en dom på skyddstillsyn. Detta innebär att om någon missköter samhällstjänsten tillämpas samma reaktioner som vid misskötsamhet av skyddstillsynen i allmänhet. Om den dömde inte iakttar vad som åligger honom enligt domen på skyddstillsyn får övervakningsnämnden således enligt 28 kap. 7 § brottsbalken bl.a. meddela särskilda föreskrifter om vistelseort, bostad, arbetsanställning, utbildning, läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling av den dömde. Vidare kan övervakningsnämnden enligt bestämmelsen meddela varning eller besluta om förlängning av övervakningen. Om den dömde allvarligt åsidosatt sina åligganden och det kan antas att de nyssnämnda åtgärderna inte är tillräckliga, skall övervakningsnämnden enligt 28 kap. 8 § brottsbalken begära att en åklagare för talan hos domstol om att skyddstillsynen skall undanröjas.

I förarbetena till lagen (1989:928) om samhällstjänst uttalas att det är viktigt för att samhällstjänst skall vara ett trovärdigt alternativ till fängelse att man har som utgångspunkt att misskötsamhet skall leda till att talan förs om undanröjande (prop. 1989/90:7 s. 29). Normalt bör en misskött samhällstjänst alltså betraktas som ett sådant allvarligt åsidosättande av den dömdes åligganden att 28 kap. 8 § brottsbalken är tillämplig. I propositionen sägs dock även att omständigheterna kan vara sådana att övervakningsnämnden kan nöja sig med en varning.

Detta system för reaktion på misskötsamhet av skyddstillsyn som förenats med samhällstjänst bör enligt regeringens mening gälla även fortsättningsvis. Någon ändring av förutsättningarna för undanröjande av påföljden på grund av misskötsamhet är inte heller avsedd.

Om någon åsidosätter sina åligganden enligt en villkorlig dom ankommer det på åklagare att anhängiggöra talan vid domstol före prøvotidens utgång. Enligt 27 kap. 6 § brottsbalken kan domstolen därvid meddela varning, meddela föreskrift om att den dömde skall fullgöra skadeståndsskyldighet eller biträda den skadelidande med visst arbete, eller undanröja den villkorliga domen och bestämma annan påföljd för brottet.

Regeringen anser att detta system bör tillämpas även när en villkorlig dom förenats med samhällstjänst och den dömde har misskött fullgörandet av samhällstjänsten. I dessa fall skall således den lokala kriminalvårdsmyndigheten rapportera allvarigare misskötsamhet direkt till åklagare. Vad tidigare sagts om att misskötsamhet normalt skall leda till att talan förs om undanröjande bör gälla även när samhällstjänsten utgör en föreskrift vid villkorlig dom.

Något olika system kommer således att gälla vid misskötsamhet av dem som dömts till samhällstjänst, beroende på om samhällstjänsten utgör en föreskrift till en villkorlig dom eller en dom på skyddstillsyn. Detta får emellertid anses vara en följd av att villkorlig dom inte är förenad med övervakning eller möjlighet att meddela föreskrifter om t.ex. vård, behandling eller utbildning. Enligt vår mening skulle övervakningsnämnden vid dessa förhållanden inte ha någon funktion att fylla inom ramen för verkställigheten.

Om en skyddstillsyn eller villkorlig dom med samhällstjänst undanröjs på grund av misskötsamhet skall rätten bestämma annan påföljd för brottet. Den skall därvid beakta bl.a. uppgiften i domen om längden av det alternativa fängelsestraffet. Rätten bör emellertid inte vara bunden härav. Om den dömde exempelvis redan fullgjort en stor del av samhällstjänsten kan detta beaktas i lindrande riktning. Domstolen bör därvid ha möjlighet att döma till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. I fråga om fängelsestraff som har dömts ut enligt vad som nu sagts gäller samma verkställighetsföreskrifter som beträffande andra fängelsestraff. Detta innebär att fängelsestraff upp till tre månader kan verkställas genom intensivövervakning med elektronisk kontroll, om övriga förutsättningar härför är uppfyllda. Regeringen ser inget skäl att införa någon särskild begränsning i detta hänseende för de fall då fängelsestraffet dömts ut efter undanröjande av en frivårdspåföljd som förenats med föreskrift om samhällstjänst.

Består misskötsamheten i ny brottslighet aktualiseras inte det nu redovisade systemet för reaktioner. I stället blir 34 kap. brottsbalken tillämpligt. Det är alltså fråga om en återfallssituation. Sådana situationer har vi behandlat i avsnitt 5.6.

6 Intensivövervakning med elektronisk kontroll

Prop. 1997/98:96

6.1 Intensivövervakning med elektronisk kontroll bör permanentas

Regeringens förslag: Intensivövervakning med elektronisk kontroll införs som ett nytt permanent inslag i straffsystemet.

Straffsystemkommitténs förslag överensstämmer med regeringens, dock att kommittén benämner sanktionen ”fängelse genom elektronisk övervakning”.

Remissinstanserna: Nästan alla remissinstanser som yttrat sig i frågan anser i likhet med kommittén att elektronisk övervakning bör införas som en permanent del av straffsystemet. Några instanser anser dock att tiden inte är mogen för detta utan förordar i stället en fortsatt försöksverksamhet. *Datainspektionen* framhåller den negativa inverkan elektronisk övervakning har på skyddet för den personliga integriteten.

Många instanser vänder sig mot att elektronisk övervakning benämns fängelse eftersom det inte är fråga om en vistelse i anstalt. Som möjliga benämningar förordas ”intensivövervakning”, ”husarrest”, ”frihetsinskränkning”, ”elektronisk övervakning”, ”elektroniskt fängelse”, ”elektroniskt övervakningsstraff” eller ”elektronisk intensivövervakning”.

Bakgrund: En tvåårig försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll inleddes den 1 augusti 1994 inom Karlskoga, Luleå, Malmö Norra, Malmö Södra, Norrköpings och Sundsvalls frivårdsdistrikt. Under försöksperioden har fängelsestraff på högst två månader i vissa fall kunnat verkställas utanför anstalt i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Försöksverksamheten har därefter förlängts till utgången av år 1998. Vidare har försöksverksamheten, från den 1 januari 1997, utvidgats till att avse hela landet samt till att omfatta fängelsestraff på högst tre månader.

Den som deltar i försöksverksamheten är förbjuden att lämna sin bostad annat än för vissa av frivårdsmyndigheten bestämda ändamål och på särskilt angivna tider. Sådana ändamål kan vara arbete, studier, behandling, deltagande i kriminalvårdens programverksamhet eller kontakter med frivårdsmyndigheten. Efterlevnaden av förbudet att lämna bostaden kontrolleras under hela verkställighetstiden med elektroniska hjälpmedel. Elektronisk kontroll får avse också att den dömda fullständigt avhåller sig från alkohol. Den dömda åläggs i vissa fall att betala en avgift på 50 kronor per dag som skall verkställas. Vid misskötsamhet tas den dömda in i kriminalvårdsanstalt för att där undergå fortsatt verkställighet av straffet.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har i uppdrag att utvärdera försöksverksamheten. BRÅ har avgivit en rapport den 14 mars 1997 avseende den inledande geografiskt begränsade försöksverksamheten samt en rapport den 2 oktober 1997 avseende det första halvåret av den

utvidgade försöksverksamheten. BRÅ:s sammanfattning av sistnämnda rapport finns i *bilaga 6*.

Skälen för regeringens förslag: Enligt regeringens mening finns det starka skäl för att ta vara på möjligheterna att utveckla fängelsestraffet från inlåsning i anstalt till mindre skadliga och kostnadskrävande former, inte minst när det gäller de i vårt land vanligt förekommande korta fängelsestraffen. I många sådana fall torde andra former av frihetsinskränkande åtgärder än inlåsning i anstalt vara mer lämpliga med hänsyn till det brottsförebyggande och brottsbekämpande syftet bakom samhällets ingripande. Användningen av intensivövervakning med elektronisk kontroll är ett led i detta utvecklingsarbete.

Erfarenheterna från försöksverksamheten med intensivövervakning med elektronisk kontroll måste sägas vara mycket positiva. Det har sålunda visat sig att intensivövervakningen gör det möjligt att upprätthålla en långtgående frihetsinskränkning utan att ta in den dömde i anstalt. Det grundläggande innehållet i intensivövervakningen innefattar ett krav på att den dömde skall uppehålla sig i sin bostad under tid då han inte fullgör en sysselsättningsplikt eller deltar i någon godkänd aktivitet och att han därvid fullständigt skall avhålla sig från alkohol och andra droger. Genom utgångsförbudet och den intensiva övervakningen får den dömde vidkännas en betydande inskränkning av sin frihet. Av redovisningarna från BRÅ framgår också att nivån på kontrollen av de dömda varit hög, att toleransen mot avvikelser från vad som bestämts varit liten samt att de dömda uppfattat verkställigheten som sträng. Intensivövervakning med elektronisk kontroll bör sålunda kunna tillgodose även högt ställda krav på att brott skall följas av tydliga och kännbara reaktioner.

Samtidigt som intensivövervakning med elektronisk kontroll sålunda innebär en långtgående frihetsinskränkning kan åtgärder vidtas under verkställigheten för att främja den dömdes anpassning i samhället. En påtaglig fördel med intensivövervakning är också att den är väsentligt humanare än anstaltsvistelser. Den som ställs under intensivövervakning får vara kvar i sin vanliga miljö. Den dömde kan under verkställigheten fortsätta att upprätthålla normala kontakter med sin familj. Han eller hon kan också sköta sitt arbete, sina studier eller annan sysselsättning.

Även från samhällsekonomisk synpunkt är intensivövervakning med elektronisk kontroll att föredra framför anstaltsvistelser. Hittillsvarande erfarenheter talar sålunda för att en intensivövervakning kan genomföras till en genomsnittlig dygnskostnad som inte överstiger 450 kr, medan motsvarande kostnad per klient för placering i en anstalt med lägsta säkerhetsklass år 1996 uppgick till 1 341 kr.

Med hänsyn till det anförda anser regeringen, i likhet med nästan alla remissinstanser, att tiden nu är mogen att införa intensivövervakning med elektronisk kontroll i det ordinarie straffsystemet. Datainspektionen har betänkligheter i fråga om den påverkan som intensivövervakning kan ha på skyddet av den personliga integriteten. Det framstår emellertid som uppenbart att integritetsintrånget blir mindre vid intensivövervakning än om den dömde tas in i anstalt. Regeringen kan därför inte dela Datainspektionens farhågor.

I det följande kommer regeringen att föreslå att intensivövervakning med elektronisk kontroll införs som en verkställighetsform för korta fängelsestraff. Regeringen anser mot den bakgrunden att den nuvarande benämningen, intensivövervakning med elektronisk kontroll, bör behållas. Denna benämning beskriver väl vad det är fråga om, nämligen en intensiv övervakning som upprätthålls bl.a. genom elektronisk kontroll.

6.2 Intensivövervakning med elektronisk kontroll skall vara en verkställighetsform för korta fängelsestraff

Regeringens förslag: Intensivövervakning med elektronisk kontroll införs som verkställighetsform för korta fängelsestraff, högst tre månader.

Straffsystemkommitténs förslag: Kommittén förordar att straffsystemet skall bestå av de självständiga straffen böter, prøvotidsstraff, övervakningsstraff, samhällstjänst, fängelse och kontraktsvård. När rätten dömer till fängelse skall den bestämma att straffet skall verkställas antingen genom elektronisk övervakning eller i anstalt. Fängelse genom elektronisk övervakning blir enligt förslaget ett självständigt straff.

Val av straff bör enligt kommittén normalt ske efter ett återfallskriterium. Vid straffvärden på ett år eller mer skall dock fängelse kunna utdömas redan vid första brottet. Vidare skall för de s.k. artbrotten fängelse genom elektronisk övervakning kunna utdömas direkt.

Remissinstanserna: Förslaget att införa elektronisk övervakning som ett självständigt straff bemöts positivt av remissopinionen. Flera instanser vill emellertid att elektronisk övervakning skall införas i straffsystemet som en form av verkställighet av fängelsestraff. Det framförs också från något håll att elektronisk övervakning bara bör användas som förstärkning av andra påföljder.

Flera remissinstanser anser, i likhet med kommittén, att domstol bör avgöra om fängelse skall avtjänas genom elektronisk övervakning. Några instanser pekar på att domstolens inflytande kan tillgodoses också om elektronisk övervakning används på verkställighetsstadiet, exempelvis genom att domstolen ges möjlighet att i det enskilda fallet föreskriva att denna verkställighetsform inte får användas.

Förslaget att elektronisk övervakning skall kunna användas vid straff-tider upp till ett år får stöd från något håll men kritiserar av flera remissinstanser. Som en lämplig gräns för tillämpningsområdet förordas av sistnämnda instanser fängelsestraff som är kortare än två, fyra eller sex månader eller fängelsestraff t.o.m. sex månader.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har i det föregående gjort den bedömningen att en så genomgripande förändring av påföljdssystemet som kommittén föreslagit för närvarande inte bör genomföras. I linje med det ställningstagandet ligger att inte heller kommitténs förslag om intensivövervakningens ställning i det ordinarie straffsystemet bör genomföras. Som framförts i det föregående bör emellertid intensivöver-

vakning med elektronisk kontroll införs som ett permanent inslag i straffsystemet. Vid övervägandena om hur intensivövervakning därvid bör utformas bör beaktas vad kommittén framfört i dessa frågor.

Intensivövervakning passar bäst för korta strafftider

Det finns anledning att till en början behandla den grundläggande frågan om vilka strafftider som lämpligen bör komma i fråga vid intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Kommitténs förslag innebär att intensivövervakning skall kunna användas vid strafftider på upp till ett år. Förslaget går sålunda långt utöver vad som prövats under försöksverksamheten. Enligt regeringens mening finns det inte ett tillräckligt underlag för att föreslå en sådan användning av intensivövervakning.

Försöksverksamheten är som nämnts öppen för den som är dömd till högst tre månaders fängelse. Reglerna om villkorlig frigivning innebär emellertid att normalt endast två månader av ett sådant straff verkställs genom intensivövervakning. Det innebär i praktiken att dömda underkastas intensivövervakning under som längst två månader. Det står klart att längre tider av intensivövervakning skulle innebära att de dömda utsätts för större påfrestningar och också föra med sig ett klientel som generellt sett kan antas ha sämre förutsättningar att klara de krav som intensivövervakning ställer. Enligt regeringens mening kan det därför befaras att längre tider av intensivövervakning medför fler misslyckanden. Det är av stor betydelse för straffsystemets trovärdighet att straffrättsliga sanktioner verkligen genomförs. Detta talar enligt regeringens bedömning mot att utvidga användningen av intensivövervakning.

En viktig omständighet i sammanhanget är vidare att intensivövervakning med elektronisk kontroll bör användas som alternativ till fängelse i dess traditionella form. För att intensivövervakning skall vara ett trovärdigt alternativ till anstaltsvistelser krävs att ingripandenivån inte skiljer sig från alternativets i någon betydande utsträckning. Detta torde emellertid bli svårt att uppnå vid längre strafftider, bl.a. med hänsyn till att det kan vara svårt att under mer än ett par månader upprätthålla de tämligen rigorösa regler som i dag gäller.

Regeringen anser mot denna bakgrund att intensivövervakning inte bör användas vid längre strafftider än vad som sker under den pågående försöksverksamheten. Samtidigt kan konstateras att försöksverksamheten fungerat bra också beträffande dem med de längsta strafftiderna, dvs. tre månader. Regeringen anser därför att denna längsta strafftid också bör gälla när intensivövervakning blir ett permanent inslag i straffsystemet.

Övervägande skäl talar för att intensivövervakning bör bli en verkställighetsform och inte en självständig påföljd

Vad därefter gäller frågan om vilken ställning intensivövervakning med elektronisk kontroll bör ha i det ordinarie straffsystemet är konstruktionen av intensivövervakning av betydelse. Det grundläggande innehållet i intensivövervakning innefattar ett krav på att den dömda skall uppehålla sig i sin bostad under tid då han inte fullgör en sysselsättningsplikt eller

deltar i någon godkänd aktivitet och att han därvid fullständigt skall avhålla sig från alkohol och andra droger. Genom utgångsförbudet och den intensiva övervakningen får den dömda vidkännas en betydande inskränkning av sin frihet. Avsikten är sålunda att bl.a. med hjälp av elektronisk övervakningsteknik skapa en form för den straffrättsliga reaktionen som är i princip lika ingripande som verkställighet i anstalt av kortare fängelsestraff. Detta mål synes också ha uppfyllts under försöksverksamheten. Utvärderingen av den hittillsvarande verksamheten tyder klart på att ingripandenivån varit hög. De som underkastats verkställighet i denna form synes också i stor utsträckning ha uppfattat intensivövervakningen som väl så sträng som ett traditionellt fängelsestraff. Utgångspunkten att intensivövervakning bör vara i princip lika ingripande som verkställighet i anstalt av kortare fängelsestraff, vilken bör gälla också sedan intensivövervakningen permanentats, talar för att intensivövervakning bör användas som en verkställighetsform och sålunda inte införas som en självständig påföljd.

Av betydelse i sammanhanget är också att införande av intensivövervakning med elektronisk kontroll som ett permanent inslag i straffsystemet motiveras av såväl humanitära som samhällsekonomiska skäl. Hur stor betydelse i dessa båda hänseenden intensivövervakningen kommer att få, beror emellertid på möjligheterna att begränsa användningen av intensivövervakning till sådana fall där alternativet verkligen är en anstaltsvistelse. Om intensivövervakning kom att användas även i en del andra fall, dvs. där påföljden annars hade blivit någon form av kriminalvård i frihet, skulle de humanitära och samhällsekonomiska fördelarna av intensivövervakningen minska i motsvarande mån. Genom att införa intensivövervakning som en verkställighetsform för kortare fängelsestraff kan sådana effekter minimeras. Intensivövervakning med elektronisk kontroll bör därför endast komma till stånd i fall där en domstol först kommit fram till att påföljden skall vara fängelse.

Om intensivövervakning med elektronisk kontroll hade getts ett så brett tillämpningsområde som kommittén har föreslagit hade det framstått som naturligt att införa intensivövervakning som en självständig påföljd. En sådan lösning hade innefattat sådana överväganden att de borde prövas av domstol. Intresset av att ge domstolen inflytande är emellertid inte lika framträdande vid den lösning regeringen nyss förordat.

Vid bedömningen av om beslutanderätten bör ligga på domstol eller inom kriminalvården bör vidare beaktas vilken typ av beslut det här är fråga om. Liksom hittills är avsikten att reglerna om verkställighet av fängelsestraff genom intensivövervakning skall innehålla standardiserade kriterier som endast ger det beslutande organet ett begränsat utrymme för skönmässiga bedömningar. En huvudregel bör sålunda, liksom under försöksverksamheten, vara att de dömda som önskar avtjäna kortare fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll också skall få göra det. Det blir därför inte fråga om sådana kvalificerade bedömningar som domstolar är särskilt lämpade för. I många fall kommer heller inte det nödvändiga underlaget för de bedömningar som trots allt måste göras att kunna föreligga vid den tidpunkt domstolen avgör målet. Om inte grundkriterierna för intensivövervakningen görs om, vilket

regeringen som ovan framgått inte finner motiverat, framstår domstolens medverkan inte som ändamålsenlig.

Någon remissinstans har pekat på att domstolens inflytande kunde tillgodoses genom att domstolen gavs rätt att i enskilda fall bestämma att fängelsestraff inte får verkställas genom intensivövervakning. Detta är i och för sig en ordning som skulle kunna övervägas. Vissa av de faktorer som skall prövas vid beslutet om att medge verkställighet genom intensivövervakning är sådana att det skulle kunna övervägas att lägga dem på domstol. Det gäller särskilt betydelsen av återfall. Såsom framgår nedan anser dock regeringen att en tämligen standardiserad reglering bör gälla för prövningen när den dömde tidigare gjort sig skyldig till brott som föranlett straff som avtjänats genom intensivövervakning. Inte heller till följd härav torde således domstols medverkan kunna anses erforderlig.

Med hänsyn till det anförda anser regeringen att intensivövervakning med elektronisk kontroll också i fortsättningen bör vara upplagd som en ren verkställighetsreglering. Det innebär att några särskilda regler för domstolarna avseende denna verkställighetsform i princip inte behövs. Domstolarna skall alltså välja och utmäta påföljder enligt vanliga regler, utan hänsyn till att korta fängelsestraff i vissa fall kan verkställas genom intensivövervakning. Det innebär vidare att de lokala kriminalvårdsmyndigheterna till domstolen skall avge sedvanligt underlag i form av yttranden beträffande påföljdsval.

6.3 Utformningen av intensivövervakning med elektronisk kontroll i övrigt

Regeringens bedömning: De närmare bestämmelser om intensivövervakning med elektronisk kontroll som gäller under försöksverksamheten behålls.

Straffsystemkommitténs förslag: Kommittén har som nämnts föreslagit att fängelse genom elektronisk övervakning införs som ett självständigt straff. Någon bedömning av den tilltalades lämplighet för fängelse genom elektronisk övervakning skall normalt inte göras vid straffbestämningen.

Remissinstanserna: Medan några remissinstanser delar kommitténs syn på lämplighetsprövning anser många instanser att en mer ingående bedömning av den tilltalades förutsättningar att genomföra elektronisk övervakning bör göras. Från något håll sägs att personer med missbruksproblem inte bör komma i fråga för elektronisk övervakning eller att sådan övervakning skall vara utesluten vid vissa brottstyper såsom våldsbrott i allmänhet, våld mot tjänsteman eller ekonomiska brott.

Någon instans pekar på risken för att elektronisk övervakning blir socialt diskriminerande. Från något håll uppmärksammas att de som sammanbor med den som undergår elektronisk övervakning kan utsättas för stora påfrestningar

Skälen för regeringens bedömning: Erfarenheterna från det hittillsvarande försöket ger vid handen att det nuvarande regelsystemet fallit väl ut. Det har sålunda inte framkommit skäl att ändra de grundläggande principerna för verksamheten eller den relativt detaljerade regleringen av verkställigheten utanför anstalt.

Även i fortsättningen bör sålunda intensivövervakning med elektronisk kontroll gå ut på att kontrollera den dömdes och beskärans rörelsefrihet på ett sätt som är jämförbart med verkställighet i anstalt men också, och i lika hög grad, på att sätta in olika behandlings- och påverkansprogram för att försöka motverka fortsatt brottslighet från den dömdes sida efter verkställigheten. Av central betydelse är härvid att komma till rätta med de missbruksproblem som ofta föreligger. Detta torde emellertid kräva ett intensivt arbete under lång tid. De åtgärder mot drogmisbruk som sätts in under intensivövervakningen kan därför i de allra flesta fall inte ses isolerat utan som ett första steg i ett rehabiliteringsprogram. Ambitionen bör naturligtvis vara att lägga en grund så att den dömdes efter verkställigheten av egen kraft skall kunna och vilja fortsätta med behandling eller andra åtgärder för att komma till rätta med sina missbruksproblem. Särskild uppmärksamhet bör därför ägnas åt att den dömdes under intensivövervakningen får hjälp med att knyta de kontakter som behövs för en sådan uppföljning.

Det finns anledning att stryka under att den elektroniska kontrollen inte skall ersätta den mänskliga kontakten mellan den dömdes och kriminalvården. Sådana mänskliga kontakter bör tvärtom vara ett centralt inslag i en intensivövervakning. Vad den elektroniska kontrollen syftar till är främst att kontrollera att de frihetsinskränkande föreskrifterna efterlevs. Detta är viktigt inte minst för att göra intensivövervakningen till en trovärdig och för allmänheten godtagbar straffrättslig reaktion i de fall som omfattas av verksamheten.

Även om de regler som styr den pågående försöksverksamheten i princip bör gälla framgent finns det anledning att ta upp vissa frågor.

Under remissbehandlingen har sålunda pekats på risken för att intensivövervakning med elektronisk kontroll blir socialt diskriminerande. En utgångspunkt för försöket, som bör gälla även framgent, är att intensivövervakningen skall utformas för att så långt det är möjligt tillgodose rättvisaspekter. Huvudregeln bör sålunda, liksom under försöksverksamheten, vara att den som uppfyller kravet i fråga om straffets längd skall kunna avtjäna straffet utanför anstalt i form av intensivövervakning. I den nämnda redovisningen från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) avseende den inledande geografiskt begränsade försöksverksamheten framkommer att av de dömda som önskat delta i försöksverksamheten har det stora flertalet (92,1%) fått göra det. Denna andel har enligt BRÅ:s redovisning avseende det första halvåret av den utvidgade försöksverksamheten sjunkit något (87,5%). Även om det av den sistnämnda redovisningen framgår att det vanligaste skälet till att någon vägrats delta i försöket är att vederbörande inte har medverkat i utredningen vill regeringen understryka vikten av att så få dömda som möjligt vägras intensivövervakning. Regeringen anser vidare att det inte finns skäl att tillföra några ytterligare begränsningar av möjligheten att verkställa straff genom intensivövervakning.

I vissa speciella situationer är emellertid förhållandena sådana att det inte är lämpligt eller ens möjligt att verkställa straffet utanför anstalt i form av intensivövervakning. Liksom för närvarande bör exempelvis den som sammanbor med den dömda kunna få slippa att verkställigheten äger rum i det gemensamma hemmet. Med anledning av vad som har anförts under remissbehandlingen vill regeringen betona vikten av att sammanboendes intressen tillvaratas.

En annan fråga som det finns anledning att behandla gäller om dömda skall kunna avtjäna fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll mer än en gång. Under den tidsbegränsade försöksverksamheten har detta ansetts inte böra komma ifråga (se prop. 1993/94:184 s. 34). Enligt regeringens mening bör det inte heller fortsättningsvis komma i fråga att en person gång efter annan får möjlighet att avtjäna fängelsestraff genom intensivövervakning. Om någon som har avtjänat ett kortare fängelsestraff i form av intensivövervakning på nytt döms till fängelse bör straffet i princip inte kunna verkställas utanför anstalt i form av intensivövervakning.

Med hänsyn till att intensivövervakningen infogas i det permanenta påföljdssystemet bör dock den nämnda principen modifieras något. Det kan sålunda förekomma att någon som har avtjänat ett kortare fängelsestraff i form av intensivövervakning på nytt döms till ett sådant fängelsestraff sedan avsevärd tid har förflutit. Om det har gått så lång tid mellan den tidigare verkställigheten och den nya brottsligheten att någon återfallssituation inte kan sägas vara för handen bör en ny verkställighet genom intensivövervakning vara möjlig. Detta förutsätter självfallet att den dömda inte heller under mellantiden begått något allvarigare brott.

Det får anses rimligt att den som avtjänat ett fängelsestraff genom intensivövervakning därefter måste avhålla sig från att begå nya brott som föranleder strängare påföljd än böter under en period av minst tre år för att åter kunna komma i fråga för denna verkställighetsform. Med hänsyn härtill och vad som tidigare anförts om ett standardiserat regelverk, bör det i lag införas en bestämmelse som medför att en ny intensivövervakning inte kommer i fråga med mindre denna förutsättning är uppfylld.

7 Begreppet brottslighetens art

Regeringens bedömning: Det finns för närvarande inte tillräckliga skäl att göra ändring i bestämmelsen om påföljdsval i 30 kap. 4 § andra stycket brottsbalken med avseende på begreppet brottslighetens art.

Straffsystemkommitténs förslag: Enligt kommittén bör det vid straffbestämningen göras en sammanvägning av brottets straffvärde och art. Kommittén föreslår att resultatet av denna samlade bedömning benämns brottets karaktär samt att det i lag anges att bedömningen av ett brotts karaktär skall grundas på dess straffvärde och att rätten, om det är

påkallat, därjämte får beakta intresset av att för brott av viss art döma till en särskilt sträng form av straff.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser anser att den begreppsapparatur som kommittén introducerar komplicerar straffsystemet i onödan. Det framförs därvid att de invanda begreppen "brottets straffvärde och art" är tillfyllest. Från något håll förordas dock att termen "brottets karaktär" införs i lagstiftningen.

Flera instanser anser att det av lagtexten bör framgå vilken typ av brottslighet som skall bedömas som artbrottslighet eller närmare anges vilka faktorer som skall medföra en sådan bedömning. Från något håll framförs att termen brottets art bör begränsas till ett fåtal brottstyper.

Bakgrund: Valet mellan fängelse, å ena sidan, och en icke frihetsberövande påföljd, å andra sidan, styrs i huvudsak av bestämmelsen i nuvarande 30 kap. 4 § brottsbalken. Enligt första stycket i paragrafen skall domstolen vid val av påföljd fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Det föreligger således en presumtion för att en lindrigare påföljd skall väljas. I andra stycket anges tre omständigheter som kan bryta denna presumtion, nämligen brottslighetens straffvärde och art och den tilltalades tidigare brottslighet.

Domstolen kan alltså åberopa brottslighetens art som skäl för att döma den tilltalade till fängelse, trots att varken brottslighetens straffvärde eller den tilltalades tidigare brottslighet talar för fängelse. Vid påföljdsbestämningsreformen år 1989 angavs som ett riktvärde att en presumtion för fängelse gäller vid brott som vid straffvärdebedömningen ansetts böra medföra ett års fängelse eller mer (prop. 1987/88:120 s. 100). Det är således främst vid straffvärden under ett års fängelse som brottslighetens art får betydelse vid påföljdsvalet.

Begreppet brottslighetens art infördes i samband med påföljdsbestämningsreformen år 1989 för att ersätta uttrycket "av hänsyn till allmän laglydnad" med vilket domstolarna tidigare hade motiverat de korta fängelsestraffen för t.ex. rattfylleri, misshandel och mened. Begreppsförändringen år 1989 innebar dock inte att allmänpreventiva hänsyn inte längre skulle få beaktas i straffrättskipningen. Man ansåg emellertid att detta i princip skulle ske på lagstiftningsnivån eller annars på ett mera övergripande plan och inte vid domstolarnas överväganden av påföljdsfrågan i enskilda fall. Skälet för detta var att straffets allmänpreventiva funktion främst torde upprätthållas genom en fast och konsekvent praxis som visar att lagens straffhot inte är tomt samt att enskilda domar mera sällan kan antas i sig vara av betydelse för allmänpreventionen (prop. 1987/88:120 s. 32 f.). Även före påföljdsbestämningsreformen torde domstolarna emellertid ha åberopat hänsynen till allmän laglydnad som grund för påföljdsvalet på ett mera generellt plan. Syftet med reformen var att begreppet brottslighetens art skulle anknyta till rådande praxis för påföljdsvalet (prop. 1987/88:120 s. 100). Det kan därför sägas att det inte blev någon större förändring i den praktiska rättskipningen genom införandet av begreppet brottslighetens art.

Artbrottslighet kan således beskrivas som brott av sådan art att det bedöms lämpligt att av i huvudsak allmänpreventiva skäl ingripa med en sträng påföljd omedelbart trots att straffvärdet i sig inte är påtagligt högt.

Vad man härigenom förväntar sig att uppnå är en på generell nivå både moralbildande eller moralförstärkande effekt och en avskräckningseffekt som motverkar den aktuella typen av brott.

Som exempel på brott som enligt praxis särbehandlas vid val av påföljd nämns i påföljdsbestämmingspropositionen (prop. 1987/88:120 s. 100) trafiknykterhetsbrott, vissa brott mot vapen- och jaktlagstiftningen samt olovlig vistelse i riket. Vidare nämns vissa former av misshandel och våld mot tjänsteman liksom även vissa skattebrott, för vilka i praxis frihetsstraff utdöms i större utsträckning än vid flertalet förmögenhetsbrott.

Från praxis kan såsom ytterligare exempel på brott som med hänsyn till sin art kan föranleda särbehandling i påföljdshänseende nämnas narkotikabrott, vissa bokföringsbrott, mened samt övergrepp i rättssak.

Det är således främst genom Högsta domstolens avgöranden som det har fastslagits vilka brottstyper som med hänsyn till sin art skall kunna föranleda särbehandling i påföljdshänseende. Detta har i stor utsträckning skett brottstyp för brottstyp snarare än genom generella riktlinjer. Det mest tydliga exemplet på denna praxisbildning är de mycket specifika riktlinjer för påföljdsvalet som Högsta domstolen har formulerat när det gäller brott mot totalförsvarsplikten.

Det är mot bakgrund härav svårt att göra någon fullständig uppräknings av vilka omständigheter som är av betydelse för att viss brottslighet skall anses vara av nu angiven art. En sådan omständighet kan emellertid vara att en brottstyp blivit mera utbredd. Vidare torde beaktas om en brottstyp visat sig svår att förebygga eller upptäcka (se NJA 1992 s. 190). Andra relevanta omständigheter torde vara att brottstypen innefattar ett angrepp på den personliga integriteten eller ett åsidosättande av respekten för rättsväsendet och dess företrädare eller att den påverkar möjligheterna att upprätthålla straffsystemets effektivitet.

Att en gärning i det enskilda fallet rubriceras som ett brott tillhörande en sådan brottstyp som nu sagts innebär emellertid inte automatiskt att brottet skall anses vara av sådan art att påföljden enbart med hänsyn härtill skall bestämmas till fängelse. Under straffbestämmelsen om misshandel av normalgraden i 3 kap. 5 § brottsbalken ryms t.ex. både oprovocerad gatumisshandel, där presumtionen för fängelse på grund av brottets art är stark, och s.k. dansbaneslagsmål mellan två berusade personer, där det inte sällan döms till villkorlig dom jämte böter och någon mer ingripande påföljd ofta inte heller framstår som påkallad.

En bedömning av styrkan av de skäl som kan föranleda särbehandling i påföljdshänseende måste således göras i varje enskilt fall.

Skälen för regeringens bedömning: Såväl genom kommitténs förslag som i andra sammanhang har uppmärksamats frågan om vilken brottslighet som är av den arten att den skall särbehandlas vid påföljdsvalet. Flera remissinstanser har ansett det angeläget att domstolarna ges en mera utförlig vägledning för sin bedömning av vad som är artbrottslighet. Kommittén har som nämnts föreslagit att ett nytt begrepp, brottets karaktär, förs in i lagen. Enligt kommitténs förslag kan det vid bedömningen av brottets karaktär beaktas bl.a. intresset av att för brott av viss art ådöma en särskilt sträng form av straff. Förslaget kan dock, vilket påpekats av flera remissinstanser, inte sägas innebära något förtydligade

av de omständigheter som bör leda till att ett visst brott anses vara av den arten att den skall särbehandlas vid påföljdsvalet. Någon anledning att i det syftet genomföra förslaget finns följaktligen inte.

Det står emellertid klart att bedömningen om ett visst brott med hänsyn till sin art bör särbehandlas i påföljdshänseende ofta vållar svårigheter i rättstillämpningen. I avsaknad av mera generella riktlinjer för vad som skall föranleda sådan särbehandling har domstolarna att falla tillbaka på en relativt kasuistisk rättspraxis, vilket inte sällan leder till en stelbent tillämpning med endast begränsat utrymme för att ta hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. En väg att från lagstiftarens sida möta dessa svårigheter vore naturligtvis att helt avskaffa begreppet brottslighetens art. Detta torde emellertid inte vara möjligt utan att förändra den grundläggande konstruktionen av påföljdssystemet. Så länge det råder en presumtion för att domstolen i första hand skall välja en lindrigare påföljd än fängelse, torde det vara nödvändigt att, utöver straffvärdet och eventuell tidigare brottslighet, kunna beakta också brottslighetens art såsom ett skäl för att döma till fängelse.

Kommitténs förslag innebär enligt motiven ett förtydligande av att domstolen vid påföljdsvalet skall göra en sammanvägning av straffvärde och sådana omständigheter som kan föranleda att ett brott särbehandlas på grund av sin art. Sistnämnda omständigheter benämner kommittén i sina motiv brottets ”artvärde”.

Regeringen instämmer i kommitténs överväganden såvitt avser behovet av att åstadkomma en nyanserad syn på betydelsen av brottslighetens art för påföljdsvalet. Det bör således eftersträvas att resultatet av påföljdsbestämningen framstår som rättvist med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Kommitténs förslag synes i och för sig kunna bidra till detta.

Som vi tidigare anfört är det emellertid svårt att med utgångspunkt i gällande rätt göra en uttömmande redovisning av de omständigheter som föranleder att en viss brottstyp anses vara av sådan art att särbehandling skall ske i påföljdshänseende. De exempel som kan lämnas på sådana artomständigheter är också relativt allmängiltiga. Vissa av dessa omständigheter, såsom exempelvis att brottet utgör ett angrepp på den personliga integriteten, är vidare sådana att de påverkar också straffvärdebedömningen. Detta innebär att det framstår som osäkert vilket resultat den av kommitténs förslagna ordningen skulle åstadkomma i praktiken. Härutöver måste beaktas att begreppet brottets art numera är väl inarbetat och att det bör krävas starka skäl för att i enlighet med kommitténs förslag införa ett nytt begrepp att användas vid påföljdsbestämningen.

Vidare kan hävdas att redan de förändringar av påföljdssystemet som genomförts under senare år och som vi nu föreslår skall fullföljas leder till att brottslighetens art påverkar påföljden på ett mer nyanserat sätt än tidigare. Införandet av alternativ till fängelse, såsom samhällstjänst och intensivövervakning med elektronisk kontroll, innebär sålunda att övergången från de rena frivårdspåföljderna till fängelse som verkställs i anstalt indelas i fler steg. Enbart det förhållandet att viss brottslighet bedöms vara av sådan art att särbehandling skall ske vid påföljdsvalet behöver därmed inte leda till ett fängelsestraff som skall verkställas i anstalt. Den föreslagna breddningen av samhällstjänsten bör kunna bidra

till en ytterligare nyansering av påföljdsvalet med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Med hänsyn till vad som nu sagts finns enligt regeringens mening inte tillräckliga skäl för att nu förändra bestämmelsen i 30 kap. 4 § brottsbalken om valet mellan fängelse och övriga påföljder. Som vi angett i avsnitt 4 avser vi att ta initiativ till en fortsatt analys av påföljdssystemet och därvid särskilt överväga frågan om möjligheterna att införa villkorligt fängelse. I det sammanhanget är det naturligt att också frågan om brottslighetens art tas upp till ytterligare belysning.

8 Böter

Regeringens bedömning: Det finns för närvarande inte tillräckliga skäl att genomföra någon lagändring i syfte att utvidga användningen av bötesstraffet.

Straffsystemkommitténs förslag: Kommittén föreslår att gränsen mellan den lägre graden och normalgraden av de centrala förmögenhetsbrotten och häleribrottet höjs samt att brottsbeteckningarna *snatteri*, *bedrägligt beteende* och *undandräkt* utmönstras. Vidare föreslår kommittén att beteckningen *häleriförseelse* reserveras för häleribrott som inte är uppsåtligt. Kommittén föreslår också att minsta beloppet för en dagsbot höjs från 30 till 50 kr och att det allmänna bötesminimum vid dagsböter höjs till 750 kr.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser är positiva till kommitténs förslag. Några remissinstanser, däribland *Riksåklagaren* ställer sig dock avvisande. *Riksåklagaren* invänder bl.a. mot den konsekvensen av förslaget att en betydande mängd av de tillgreppsbrott som i dag betecknas som stöld skulle klassas ned till mindre allvarliga och dessutom bli straffria på försöksstadiet. Ett flertal remissinstanser framför också kritik mot enskildheter i förslaget, bl.a. ifrågasätts lämpligheten i att ta bort inarbetade brottsbeteckningar såsom exempelvis *snatteri*.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen instämmer i vad som är utgångspunkten för kommitténs förslag, nämligen att bötesstraffet bör kunna få en utökad användning i och för sig. Som kommittén framhåller har bötesstraffet flera fördelar i förhållande till andra straffrättsliga sanktioner. Bötesstraffet kan anpassas efter brottets svårhet och ett högt bötesstraff torde allmänt uppfattas som ett kännbart straff. Tilläggas kan att bötesstraffet har den fördelen framför skyddstillsyn och andra mera ingripande påföljder att det ger staten en nettointäkt. Böter leder dessutom inte till de skadeeffekter som ofta kan vara förknippade med ett fängelsestraff.

Efter förslag från Fängelsestraffkommittén har år 1992 skett genomgripande ändringar i fråga om bötesstraffets utformning. Dessa ändringar har inneburit bl.a. att det maximala antalet dagsböter höjts från 120 till 150 för ett brott och från 180 till 200 som gemensamt straff för flera brott. Det lägsta antalet dagsböter som får dömas ut har också höjts från

en dagsbot till 30 dagsböter. Vidare har det minsta beloppet för en dagsbot höjts från 10 till 30 kr.

Om ett brott för vilket är föreskrivet böter bör föranleda ett lägre straff än 30 dagsböter, skall enligt de nya reglerna penningböter dömas ut. Avsikten är emellertid inte att alla de brott som före reformen föranledde lägre straff än 30 dagsböter numera skall bestraffas med penningböter. I propositionen som föregick reformen (prop. 1990/91:68) angavs att brott som tidigare bestraffades med 20 dagsböter fortsättningsvis skulle rendera 30 dagsböter. För att det skall vara möjligt att bibehålla proportionen i straffmätningen borde, sades det vidare, en liknande skärpning ske vid brott som förskyller högre dagsbotsantal.

Sammantaget har de genomförda förändringarna lett till en påtaglig skärpning av bötesstraffet. Böterna ligger enligt vår mening numera på en relativt hög nivå. Som exempel kan nämnas att enligt de rekommendationer för normalböter vid utfärdande av strafföreläggande, som tillämpas av åklagarna, skall snatteri och bedrägligt beteende bestraffas med upp till 120 dagsböter.

Kommittén föreslår att gränsen mellan den lägre graden och normalgraden av de centrala förmögenhetsbrotten och häleribrottet skall gå vid en femtondel av basbeloppet eller omkring 2 450 kr med dagens basbelopp. Om förslaget genomförs utan att det maximala antalet dagsböter höjdes, skulle detta innebära en sänkning av antalet dagsböter för sådana brott som i dag betecknas som snatteri, förutsatt att antalet dagsböter även fortsättningsvis skall stå i proportion till det tillgripnas värde. Sänkningen skulle innebära att antalet dagsböter blev mindre än hälften så stort i förhållande till i dag. En annan konsekvens av kommitténs förslag är att försök till stöld, bedrägeri eller förskingring upp till den angivna värdegränsen blir straffritt.

En sådan sänkning av bötesnivåerna som nu har sagts är svår att motivera, bl.a. mot bakgrund av de problem som snatterierna utgör för handeln. Att i ett slag halvera bötesbeloppen skulle alltså felaktigt kunna ge intryck av en mildrad syn på denna mycket vanliga form av tillgreppsbrott. Detta skulle inte överensstämja med den strävan som enligt vår mening bör finnas att i ökad utsträckning förebygga och beivra s.k. vardagsbrottslighet. Samma skäl talar emot att försöksbrott avkriminaliseras på sätt som skulle bli följden av kommitténs förslag.

En möjlighet att med bibehållna bötesnivåer kunna genomföra kommitténs förslag vore att samtidigt höja det maximala antalet dagsböter som får dömas ut. Med de principer som i dag gäller för att beräkna varje dagsbots storlek kan emellertid även en normalinkomsttagare som begår ett brott som föranleder ett högre antal dagsböter drabbas av bötesstraff som i kronor räknat är mycket kännbart. En höjning av det högsta antalet dagsböter skulle riskera att leda till bötesbelopp som inte står i proportion till brottets straffvärde. Det finns också en risk att de högsta bötesstraffen därmed skulle komma att framstå som mer ingripande än de kortaste fängelsestraffen.

Vad nu sagts talar för att frågan om en utökad användning av böter skulle behöva underkastas mer ingående överväganden än vad som är möjligt inom ramen för detta lagstiftningsärende.

En ytterligare omständighet som måste beaktas i detta sammanhang är betalningsfrekvensen för utdömda böter. Avgörande för att bötesstraffet skall kunna få ett utökat användningsområde är att utdömda böter faktiskt betalas. Kommittén har i sitt betänkande redovisat statistik över betalningsfrekvensen för böter som ålagts åren 1989–1993. Denna ger vid handen att betalningsfrekvensen var mycket hög. Av de böter som bestämdes år 1989 inflöt sålunda 96,5 procent. Statistiken detta år är slutlig i den meningen att ytterligare indrivning inte är aktuell. De uppgifter som kommittén redovisar för övriga år, dvs. 1990–93, pekar på att böter som bestämdes under de åren också betalades i mycket hög utsträckning. Vi saknar ett fullständigt underlag för att göra en helt rättvisande jämförelse avseende senare års betalningsfrekvens. Tillgänglig statistik talar emellertid för att betalningsfrekvensen har sjunkit påtagligt under senare år. Även om det saknas underlag för att dra några slutsatser om orsakerna härtill eller om nedgången är annat än mera tillfällig, utgör nyssnämnda förhållande ytterligare ett skäl att avvakta med en reform som innebär att användningen av böter utökas.

Sammanfattningsvis är det alltså regeringens uppfattning att det för närvarande inte finns skäl att genomföra en sådan reform som kommittén har föreslagit. Därmed anser vi inte heller att det finns anledning att nu ta upp frågan om att höja det minsta dagsbotsbeloppet eller det allmänna bötesminimum vid dagsböter. Som vi har nämnt i avsnitt 4 avser vi att återkomma till frågan om bötesstraffets användning sedan denna övervägts på nytt i lämpligt sammanhang. Därvid bör reformbehovet i dess helhet avseende bötesstraffets utformning och tillämpning tas upp till bedömning.

9 Villkorlig frigivning

9.1 Systemet med villkorlig frigivning skall behållas

Regeringens bedömning: Systemet med villkorlig frigivning skall behållas.

Straffsystemkommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser antingen tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens bedömning: Den villkorliga frigivningen infördes i svensk rätt år 1906 samtidigt som den villkorliga domen. De närmare regler som styr den villkorliga frigivningen har under årens lopp förändrats vid upprepade tillfällen. Särskilt sedan brottsbalken infördes har förändringstakten varit hög. Frågan om den villkorliga frigivningen bör behållas har också diskuterats i olika sammanhang sedan brottsbalken infördes.

Det finns skäl som talar för att helt avskaffa möjligheten till villkorlig frigivning. Ett system där det av domstolen utdömda fängelsestraffet faktiskt verkställs genom ett frihetsberövande framstår som klart, enkelt

och rättvist. Det kan vidare uppstå risk för dubbelbestraffning när fakultativa regler om villkorlig frigivning kombineras med regler om disciplinär bestraffning inom kriminalvården.

Regeringen anser dock att fördelarna med ett system med villkorlig frigivning överväger de skäl som kan tala emot ett sådant system. Utredningen har också föreslagit att systemet behålls, en uppfattning som delas av remissinstanserna. Systemet med villkorlig frigivning löser på ett rimligt sätt problemet med hur övergången från vistelse i anstalt till vistelse i frihet skall vara anordnad. Det ger möjlighet att ställa krav på den frigivne och att tillgripa sanktioner om kraven inte uppfylls. Vidare är det ändamålsenligt att i vart fall de som avtjänat längre fängelsestraff kan ställas under övervakning efter frigivningen. Den villkorliga frigivningen ger också möjlighet att på ett lämpligt sätt utforma reaktionen mot den som efter avtjänandet av ett fängelsestraff fortsätter att begå brott.

Ett system med förtida frigivning från fängelsestraff finns i de övriga nordiska länderna och i andra jämförbara länder. Detta talar också för att systemet bör bibehållas. Slutligen kan nämnas att avskaffandet av den villkorliga frigivningen skulle innebära en kraftig ökning av repressionen i straffsystemet. En sådan effekt är inte avsedd med den nu aktuella reformen. Den villkorliga frigivningen skall därför behållas.

9.2 Tidpunkten för villkorlig frigivning

Regeringens förslag: Villkorlig frigivning skall kunna ske tidigast när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats.

Ingen särskild kategori intagna skall särbehandlas när det gäller tidpunkten för villkorlig frigivning.

Straffsystemkommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Helsingborgs tingsrätt*, *Riksåklagaren*, *Statsåklagarmyndigheten för speciella mål* och *Brottsförebyggande rådet* anser att man bör överväga särskilda regler som innebär att unga lagöverträdare kan friges villkorligt tidigare. *Kriminalvårdsnämnden* förespråkar att man inför någon form av ”ventil” som gör det möjligt att korta av anstaltstiden för vissa kategorier långtidsdömda. *Svenska skyddsförbundet* anser att alla förstagångsdömda till fängelse obligatoriskt skall friges efter halva strafftiden. *Falu tingsrätt* anför att det bör finnas möjlighet att låta vissa dömda avtjäna större del av straffet innan villkorlig frigivning kan bli aktuell.

Skälen för regeringens förslag: Tidpunkten för när villkorlig frigivning tidigast får äga rum är i dag beroende av strafftidens längd. Är straffet ett år eller kortare tid gäller att villkorlig frigivning inte får ske innan två tredjedelar av straffet har avtjänats. Är straffets längd mer än ett år men mindre än två år får villkorlig ske när åtta månader jämte en tredjedel av den tid som överstiger ett år har avtjänats. Är slutligen straffet två år eller mer får frigivning ske redan när halva strafftiden avtjänats. Avser domen eller, om det är flera domar, en av dem två års

fängelse eller mer för särskilt allvarlig brottslighet som har riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa eller som har ingått som ett led i en yrkesmässig eller organiserad brottslighet, får enligt 26 kap. 6 a § brottsbalken villkorlig frigivning - om det bedöms föreligga påtaglig risk för att den dömda efter frigivningen återfaller i brottslighet av samma slag - inte ske förrän två tredjedelar av den i domen bestämda strafftiden har avtjänats.

Villkorlig frigivning efter avtjänande av halva strafftiden eller två tredjedelar av strafftiden är i princip de enda alternativa kvotdelar som har diskuterats i Sverige sedan brottsbalken infördes. Det nuvarande systemet med villkorlig frigivning efter halva strafftiden i vissa fall har utsatts för betydande kritik, främst med hänsyn till skillnaden mellan det utdömda fängelsestraffet och den tid som avtjänas i anstalt. Regeringen delar bedömningen att det inte är lämpligt med ett system som i många fall innebär att bara halva det utdömda straffet verkställs genom vistelse i anstalt. Den nuvarande möjligheten till villkorlig frigivning efter halva strafftiden vid längre fängelsestraff bör därför slopas. Inte heller finns det skäl att behålla den nuvarande, närmast provisoriska ordningen att villkorlig frigivning i vissa intervall kan ske efter det att mer än halva men mindre än två tredjedelar av strafftiden har avtjänats.

Kvotdelen två tredjedelar har bred internationell tillämplighet och har förekommit i svensk rätt sedan systemet med villkorlig frigivning infördes. Frigivning efter två tredjedelar av avtjänad tid utgör en lämplig avvägning mellan, å ena sidan, intresset av att verkställigheten av straffet inte skall skilja sig alltför mycket från vad domstolen har bestämt i domen och, å andra sidan, intresset av att vid en reform av den villkorliga frigivningen i möjligaste mån verka för att repressionen inte ökar. Regeringen anser därför att villkorlig frigivning tidigast bör kunna ske sedan två tredjedelar av straffet avtjänats i anstalt. Förslaget leder till en bättre överensstämmelse mellan utdömd strafftid och faktisk avtjänad tid. En sådan konstruktion tillgodoser också ändamålet att åstadkomma en lämplig övergång från anstaltsvistelsen till livet i frihet.

Bestämmelsen om villkorlig frigivning bör utformas så att presumtion för frigivning råder när två tredjedelar av straffet avtjänats. Detta innebär att förutsebarheten ökar och att det övervägande antalet intagna i praktiken kommer att frigges när de avtjänat två tredjedelar av strafftiden. Det är en fördel att reglerna är klara och enkla och i så stor utsträckning som möjligt gäller lika för alla. Som *Kriminalvårdsstyrelsen* påpekat medför enkla och klara regler bl.a. att risken minskar för att de dömda missuppfattar hur lång tid de ska avtjäna i anstalt, vilket enligt styrelsen inte så sällan inträffar i dag, framför allt bland dem som dömts till längre straff.

Förslaget skulle förlora i fråga om tydlighet om någon kategori särbehandlades i fråga om villkorlig frigivning. Rättsviseskäl talar också mot en sådan ordning. Starka skäl talar alltså mot att någon grupp skall särbehandlas i detta hänseende. Det finns ändå anledning att överväga om regleringen bör utformas annorlunda för någon kategori intagna.

Flera remissinstanser har förespråkat att de unga lagöverträdarna skall särbehandlas positivt i fråga om villkorlig frigivning. När det gäller unga lagöverträdare har hänsyn redan tagits till deras ungdom såväl vid valet

av påföljd som vid straffmätningen. I 29 kap. 7 § brottsbalken föreskrivs att om någon begått brott innan han fyllt 21 år skall hans ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen och att lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet i sådana fall får dömas ut. I samma paragraf finns det en föreskrift som förhindrar att någon döms till livstids fängelse för brott som han begått innan han har fyllt 21 år. Vidare föreskrivs i 30 kap. 5 § att den som begått brott innan han fyllt 18 år får dömas till fängelse endast om det finns synnerliga skäl och att den som begått brott innan han fyllt 21 år får dömas till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det. Reglerna är ett uttryck för tanken att det inte är rimligt att ingripa lika hårt mot ungdomar som begått brott som mot vuxna som begått brott. Reglerna innebär i praktiken att det endast är ett fåtal ungdomar som döms till så långa fängelsestraff att de med dagens system har möjlighet till halvtidsfrigivning. Genom införandet av påföljden slutna ungdomsvård (se avsnitt 10) för dem som har begått brott innan de fyllt 18 år kommer utrymmet för fängelsestraff för denna kategori att bli mycket litet. Någon särbehandling av unga lagöverträdare bör mot bakgrund av vad som nu anförts inte införas. I detta sammanhang finns dock anledning att framhålla vikten av att andra åtgärder vidtas för att så långt som möjligt motverka skadliga följder av frihetsberövandet. Verkställigheten av fängelsestraff bör i största möjliga utsträckning anpassas till ungdomarnas speciella situation och särskilda insatser behövs för att tillgodose de ungas behov av behandlinginsatser. Vidare är det angeläget att ta till vara de möjligheter till vistelse utom anstalt som förekommer enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL). Frågan om placering av ungdomar som dömts till ett fängelsestraff behandlas av regeringen i lagrådsremissen Ändringar i kriminalvårdslagstiftningen m.m.

Det har också framförts synpunkter på att den som första gången döms till fängelse bör särbehandlas positivt. Enligt regeringens mening vore en sådan ordning i många fall olämplig. Det är t.ex. svårt att motivera en sådan särbehandling för personer som döms för vissa grova brott eller personer som vid tidigare tillfällen dömts till icke frihetsberövande påföljd och som, då fängelsestraffet döms ut, lagförs för ett flertal brott. Att skapa en begränsad positiv särbehandling av vissa personer som döms till fängelse för första gången skulle vidare leda till avgränsningssvårigheter. Det skulle också göra systemet svåröverskådligt. En sådan särreglering är därför inte motiverad.

Vidare har framförts att det bör skapas en möjlighet att förkorta anstaltstiden för vissa långtidsdömda. Regeringen delar uppfattningen att frågan om övergången från anstalt till ett liv i frihet för dem som avtjänar långa fängelsestraff bör ägnas särskild uppmärksamhet. Det finns emellertid enligt regeringens mening inte anledning att lösa denna fråga genom särreglering av villkorlig frigivning för denna kategori. Vad som i stället bör vidareutvecklas är formerna för utslussning ur anstalt. Vistelse utanför anstalt med stöd av 34 § KvaL, s.k. § 34-placering, erbjuder i dag vissa sådana möjligheter. Ytterligare möjligheter till strukturerad utslussning bör dock övervägas. Regeringen avser att återkomma härtill i ett senare sammanhang.

9.3 Undantag från reglerna om villkorlig frigivning

Regeringens förslag: Den minsta tid i anstalt som skall avtjänas innan villkorlig frigivning kan få ske skall sänkas från två månader till en månad. Allmänna straffminimum för fängelse, 14 dagar, skall behållas. Nuvarande undantag från reglerna om villkorlig frigivning vad avser förvandlingsstraff för böter och fängelse som dömts ut i kombination med skyddstillsyn enligt 28 kap. 3 § brottsbalken skall behållas.

Straffsystemkommitténs förslag: Kommittén har föreslagit att den minsta tid i anstalt som skall avtjänas innan villkorlig frigivning kan få ske sänks till 20 dagar samt att allmänna fängelseminimum höjs till en månad. Kommittén har vidare föreslagit att undantag från reglerna om villkorlig frigivning skall göras för förverkande av villkorligt medgiven frihet som beslutats på grund av misskötsamhet. Eftersom kommittén har föreslagit att möjligheten att döma till fängelse i kombination med skyddstillsyn skall avskaffas tar kommittén inte upp frågan om sådana fängelsestraff i detta sammanhang. I övrigt överensstämmer kommitténs förslag med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag eller lämnar dem utan erinran. Några remissinstanser har ifrågasatt den föreslagna höjningen av allmänna straffminimum. *Riksåklagaren* anför att de kortaste straffen bör vara undantagna villkorlig frigivning och att gränsen bör vara densamma som i dag.

Skälen för regeringens förslag: Den nuvarande regleringen av villkorlig frigivning, med en minsta tid i anstalt på två månader och tvåtredjedelsfrigivning vid de korta fängelsestraffen, innebär att domar på två och tre månaders fängelse i praktiken medför lika lång tids vistelse i anstalt, nämligen två månader. Trots att de som friges från ett fängelsestraff om tre månader får en provotid och i vissa fall övervakning är det praktiska resultatet otillfredsställande. Det innebär att domstolarna i viss mån saknar möjlighet att på ett trovärdigt sätt utmäta straff i det aktuella intervallet. Även om det är svårt att komma ifrån tröskeeffekterna vid minsta tider i anstalt för att villkorlig frigivning skall få ske finns det nu anledning att överväga en förändring av denna tid, inte minst mot bakgrund av att cirka en fjärdedel av samtliga utdömda fängelsestraff avser två och tre månaders fängelse.

Kommittén har föreslagit att den minsta tid i anstalt som skall avtjänas innan villkorlig frigivning kan få ske sänks från två månader till tjugo dagar. Det skulle innebära att fängelsestraff om en månad, t.ex. för rattfylleri, skulle avtjänas genom tjugo dagar i anstalt. Det kan ifrågasättas om en anstaltsvistelse om tjugo dagar är tillräckligt ingripande beträffande de brott som leder till fängelsestraff om en månad. Det kan

också ifrågasättas om det kan försvaras att ha så korta reststraff som 10 dagar.

Kommittén har i detta sammanhang också föreslagit en höjning av allmänna fängelseminimum från 14 dagar till en månad. En sänkning av minimitiden för villkorlig frigivning till tjugo dagar i kombination med en höjning av allmänna straffminimum till en månad skulle innebära att samtliga som döms till ett tidsbestämt fängelsestraff skulle omfattas av reglerna om villkorlig frigivning. Det är också syftet med kommitténs förslag.

Regeringen delar visserligen utredningens uppfattning att det vore fördelaktigt om samtliga som döms till tidsbestämda fängelsestraff omfattades av reglerna om villkorlig frigivning. Samtidigt finns det risk för att en sådan höjning av allmänna fängelseminimum skulle kunna medföra andra nackdelar som talar mot den föreslagna förändringen. Allmänna straffminimum sänktes från en månad till 14 dagar genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1981 (SFS 1981:331). Ett av skälen till sänkningen var att öppna möjligheten att nyansera straffbestämningen i fråga om de brott som vanligen bestraffades med en månads fängelse (prop. 1980/81:44 s. 12).

Fängelsestraff som understiger en månad används i huvudsak vid vissa typer av brott eller när omständigheterna är mer speciella. Beträffande vissa rattfylleribrott bestäms t.ex. påföljden till fängelse 14 dagar om det finns omständigheter som enligt 29 kap. 5 § brottsbalken bör beaktas. Vidare finns en utbildad praxis t.ex. om fängelsestraff på 14 dagar när det gäller olovlig körning. Om allmänna fängelseminimum skulle höjas minskar möjligheterna till differentiering beträffande de korta frihetsstraffen, en negativ effekt som också påtalats av några remissinstanser. En höjning av straffminimum skulle också medföra förändringar i påföljdspraxis och riskera att leda till en allmän straffskärpning i vissa fall. Med hänsyn härtill anser regeringen att någon höjning av allmänna fängelseminimum inte bör ske.

Samtidigt är det angeläget att reglerna om villkorlig frigivning ges en så bred tillämpning som möjligt. De allmänna fördelarna med villkorlig frigivning, att anstaltsvistelsen begränsas och att en ändamålsenlig reglering vid återfall skapas, gör sig gällande också vid relativt korta fängelsestraff. En lämplig avvägning mellan de intressen som här står mot varandra är enligt regeringens mening att den minsta tid i anstalt som skall avtjänas innan villkorlig frigivning kan få ske sänks till en månad vilket innebär att fängelsestraff på en månad eller mindre undantas från villkorlig frigivning. Vidare behålls som tidigare nämnts allmänna fängelseminimum vid 14 dagar. En minskning från två månader till en månad minskar också de berörda tröskeeffekterna. Mot en gräns på en månad skulle i och för sig kunna anföras att de som avtjänar sådana straff därigenom inte skulle ha något incitament att sköta sig under anstaltstiden eftersom någon senareläggning av tidpunkten för frigivningen då inte kan komma i fråga enligt vårt förslag (se avsnitt 9.4). Det bör dock beaktas att merparten i denna kategori ges möjlighet att avtjäna straffet genom intensivövervakning med elektronisk kontroll. Skötsamhetskravet vid sådan verkställighet är högt ställt. Det angivna problemets vidd är därför begränsad.

För närvarande gäller undantag från reglerna om villkorlig frigivning beträffande förvandlingsstraff för böter och fängelse som dömts ut i kombination med skyddstillsyn enligt 28 kap. 3 § brottsbalken. Enligt kommitténs uppfattning bör undantaget behållas beträffande förvandlingsstraff för böter. Regeringen delar kommitténs uppfattning i denna del. Regeringen finner inte heller skäl att ändra undantaget beträffande fängelse som döms ut i kombination med skyddstillsyn enligt 28 kap. 3 § brottsbalken.

Kommittén har också föreslagit att ett motsvarande undantag skall göras beträffande förverkande av villkorlig frigivning som beslutas på grund av misskötsamhet. Som grund för sitt ställningstagande i denna del har kommittén anfört att en annan ordning skulle innebära att den frigivne, om förverkande skett på grund av misskötsamhet och han villkorligt frigges från detta straff, två (eller flera) parallella prövotider skulle löpa i fråga om samma fängelsestraff. Kommitténs förslag bör ses mot bakgrund av att den minsta tid i anstalt som skall avtjänas innan villkorlig frigivning kan få ske enligt kommittén bör sänkas till 20 dagar.

De förslag som nu läggs fram innebär dock att den minsta tid i anstalt som skall avtjänas innan villkorlig frigivning kan få ske skall bestämmas till en månad och att den tid som kan förverkas vid misskötsamhet begränsas till femton dagar varje gång. Härigenom begränsas risken för att dubbla prövotider skall löpa. Det förekommer för övrigt redan i dag att dubbla prövotider löper i sådana situationer eller liknande situationer vid återfall i brott. Det har inte framkommit att detta medför sådana olägenheter att det finns anledning att göra undantag beträffande förverkande som skett vid misskötsamhet, inte minst med hänsyn till att reglerna bör göras klara och entydiga och att nya undantag inte bör införas utan att starka skäl talar härför. Det finns därför inte anledning att ändra de nu gällande undantagen från villkorlig frigivning.

9.4 Senareläggning av villkorlig frigivning

Regeringens förslag: Den villkorliga frigivningen skall ha ett fakultativt inslag. Detta skall bestå i att tidpunkten för den villkorliga frigivningen skall kunna senareläggas, om den intagne missköter sig under anstaltstiden. Sådan senareläggning skall kunna uppgå till högst femton dagar vid varje beslutstillfälle. Förslaget innebär att disciplinär bestraffning enligt 47 § andra stycket 2 lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall slopas. Varningsinstitutet skall dock finnas kvar.

Straffsystemkommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag eller lämnar det utan erinran. *Falu tingsrätt* anser dock att det med hänsyn till samhällsskyddsaspekten bör finnas möjlighet att låta vissa intagna avtjäna större del av straffet innan villkorlig frigivning kan bli aktuell. *Regionåklagarmyndigheten i Kalmar* menar att den villkorliga

frigivningens fakultativa inslag bör förstärkas såvitt avser misskötsamhet hos den intagne. *Helsingborgs tingsrätt* avstyrker däremot förslaget att det fortfarande skall finnas ett fakultativt inslag i den villkorliga frigivningen. *Kriminalvårdsnämnden* och *Brottsförebyggande rådet* anser att en maximitid bör gälla för senareläggningen av den villkorliga frigivningen. *Brottsförebyggande rådet* avstyrker därvid att senareläggning skall kunna ske i sådan utsträckning att dess yttersta gräns blir den nominella strafftiden. *Svenska fångvårdssällskapet* anser inte att kommitténs förslag i denna del innehåller någon förbättring i förhållande till nuvarande regler om s.k. disciplinärt tidstillägg. *Föreningen Styresmän och Assisterer m.fl. inom Kriminalvården* förordar en förändrad grundinställning i frågan innebärande att misskötsamhet inte som nu leder till senarelagd frigivning utan att i stället skötsamhet resulterar i tidigarelagd frigivning. Även *Svenska Skyddsförbundet* förordar införandet av positiva incitament för skötsamhet och framhåller att förbundet inte tror på värdet av extradagar som disciplinmedel.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 26 kap. 7 § brottsbalken skall, vid prövning av frågan om villkorlig frigivning bör ske senare än vid den tidigaste tidpunkt som anges i 26 kap. 6 eller 6 a § brottsbalken, särskilt beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället framstår som speciellt ogynnsamma med hänsyn till frigivningsförhållanden, hans uppförande under anstaltsvistelsen eller andra särskilda omständigheter.

Vidare kan den villkorliga frigivningen komma att förskjutas på grund av misskötsamhet under anstaltsvistelsen. Enligt 47 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) får en intagen såsom disciplinär bestraffning tilldelas varning eller förordnande meddelas att viss bestämd tid, högst tio dagar, inte skall inräknas i verkställighetstiden för den påföljd som den intagne undergår (tidstillägg).

Av 48 § samma lag följer att det vid prövningen skall tas hänsyn till om den intagne drabbas av andra menliga följder av förseelsen. I lagtexten pekas särskilt på indragen frigång enligt 11 § KvaL och indragna korttidspermissioner enligt 32 § eller frigivningspermissioner enligt 33 § KvaL. Dubbelbestraffning skall således undvikas.

Enligt 49 § KvaL skall om flera förseelser föreligger disciplinär bestraffning bestämmas gemensamt för samtliga förseelser. I samma paragraf ges bestämmelser för hur mycket tidstillägg som får ges, om den intagne gör sig skyldig till upprepade förseelser. Sammanlagt får flera förordnanden om att viss tid inte skall räknas in i verkställigheten uppgå till högst

tio dagar för den som undergår fängelse på högst en månad

femton dagar för den som undergår fängelse på mer än en men högst fyra månader

fyrtiofem dagar för den som undergår fängelse på mer än fyra månader.

Under utredningen av ett disciplinärende får en intagen hållas avskild från andra intagna i den mån det är absolut nödvändigt för att syftet med utredningen inte skall äventyras. En sådan avskildhet får inte pågå i mer än fyra dygn. Kan avskildheten inte ordnas på anstalten, får den intagne placeras i allmänt häkte, om detta är lämpligare än att han förs över till en annan anstalt. Detta framgår av 50 § KvaL.

Disciplinärenden skall enligt 51 § KvaL avgöras skyndsamt. Innan beslut meddelas skall förhör hållas med den intagne. Över vad som förekommit vid förhöret och över annan undersökning som utförts skall föras protokoll.

Senareläggning av villkorlig frigivning skall kunna ske vid allvarigare överträdelser mot regler och anvisningar

Starka rättviseskäl talar för att reglerna om villkorlig frigivning i princip skall vara obligatoriska. En långtgående fakultativitet där omständigheterna i det enskilda fallet skall avgöra om en intagen skall frigges eller inte öppnar för godtycke och social diskriminering. Det leder till att intagna som av domstolen fått samma straff kan komma att avtjäna olika lång tid i anstalt. För att skapa goda förhållanden på anstalten och för att främja den dömdes rehabilitering bör å andra sidan i någon utsträckning markeras att den dömden kan påverka sin verkställighet genom att vara skötsam. Fakultativa inslag kan därför inte helt undvaras. Kommittén har föreslagit att tidpunkten för den villkorliga frigivningen skall kunna senareläggas, om den intagne missköter sig under verkställigheten. Kommitténs förslag i denna del har godtagits av flertalet remissinstanser. Det är också regeringens uppfattning att kommitténs förslag bör genomföras.

Det fakultativa inslaget vid villkorlig frigivning bör således enbart utgå från den intagnes bristande skötsamhet under anstaltsvistelsen. Ett sådant system understryker vikten av att den intagne iakttar de regler som gäller och ger möjlighet till sanktioner mot överträdelser. Skötsamhetskrav med möjligheter till sanktioner mot dem som inte uppfyller detta finns också på flera andra områden i straffsystemet. Reglerna ansluter logiskt till bestämmelserna om förverkande av villkorligt medgiven frihet vid misskötsamhet eller brott efter att den fängelsedömden lämnat anstalten. Det är rimligt att också den som missköter sig riskerar att få avtjäna en större del av straffet i anstalt innan han frigges villkorligt.

Senareläggning av villkorlig frigivning bör inte kunna ske i de fall ett fängelsestraff verkställs utanför anstalt i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. Om den dömden vid sådan verkställighet åsidosätter vad som åligger honom, och det som ligger honom till last inte är av mindre betydelse, skall beslutet om verkställighet utanför anstalt upphävas. Det bör i sådana fall inte vara möjligt att dessutom senarelägga den villkorliga frigivningen.

För att motverka risken för att ett misskötsamhetskriterium leder till en socialt orättvis tillämpning bör reglerna utformas på ett sådant sätt att frigivningstidpunkten inte påverkas av den intagnes uppförande i största allmänhet. Senareläggning bör endast komma i fråga om man i det enskilda fallet kan peka på att den intagne klart och i väsentlig grad brutit mot de regler och anvisningar som gällt.

Reglerna om senareläggning av den villkorliga frigivningen på grund av misskötsamhet måste samordnas med reglerna om disciplinär bestraffning. Annars blir följden ett system med risk för dubbelbestraffning. Systemet med att förordna att viss tid, enligt 47 § KvaL, inte skall räknas in i verkställigheten bör således ersättas med ett system med senarelägg-

ning av tidpunkten för villkorlig frigivning. Härigenom skapas en enhetlig ordning för prövningen av vilken betydelse den intagnes misskötsamhet under anstaltsvistelsen skall få på frigivningstidpunkten och undanröjer risken för att den intagne blir utsatt för två olika typer av tidstillägg för samma misskötsamhet. Varningsinstitutet som i dag är reglerat i 47 § KvaL bör dock behållas.

I förhållande till nuvarande 47 § KvaL, som alltså upphävs, innebär regleringen bl.a. den skillnaden att det inte krävs att misskötsamheten skall ha ägt rum när den intagne befann sig inom anstalten eller utom anstalten under tillsyn av personal inom kriminalvården. All misskötsamhet som äger rum från och med att verkställigheten påbörjas till dess att villkorlig frigivning sker, kan alltså leda till senareläggning av den villkorliga frigivningen. Exempel på situationer där senareläggning skall kunna beslutas men som för närvarande inte kan bestraffas enligt 47 § KvaL är förseelser under frigång och vid placering utanför anstalt enligt 34 § KvaL. Även vistelse utanför anstalt enligt 14 § andra stycket KvaL kan nämnas.

Misskötsamhet från den intagnes sida kan också få andra menliga följder för honom. Det kan t.ex. vara fråga om indragning av permisioner, nekad frigång enligt 11 § KvaL, avslag på begäran att vistas utanför anstalt enligt 14 § KvaL samt förflyttningar till anstalt med högre säkerhetsgrad och beslut om avskildhetsåtgärder. Även denna typ av menliga följder för den intagne skall beaktas vid beslut om senareläggning av villkorlig frigivning.

Tiden för senareläggning bör vara så tilltagen att den framstår som en rimlig reaktion mot även allvarlig misskötsamhet. Den maximala tiden för senareläggning vid varje beslutstillfälle bör därför vara 15 dagar och bör kunna användas när det är fråga om flera förseelser som skall bedömas samtidigt. Det innebär att den maximala tiden för senareläggning vid varje beslutstillfälle ligger nära det kortaste fängelsestraff som kan dömas ut av domstol, 14 dagar. Den kortaste tiden för senareläggning, som endast undantagsvis bör komma i fråga, bör vara en dag.

Någon särskild begränsning av den sammanlagda tiden för senareläggning föreslås inte. Det innebär att senareläggning kan få ske med en tid som motsvarar hela reststraffet. Ett eller flera beslut om senareläggning kan således tillsammans innebära att villkorlig frigivning inte kommer till stånd över huvud taget. Den yttersta gränsen för senareläggning blir således den av domstolen bestämda strafftiden. Det bör dock – i vart fall om det rör sig om straff som överstiger några månader – ytterst sällan och endast vid omfattande misskötsamhet bli fråga om att någon får sin villkorliga frigivning senarelagd så mycket att villkorlig frigivning inte alls kommer till stånd. Den villkorliga frigivningen är förenad med många fördelar, inte minst med den övervakning som förekommer inom systemet. Att frekvent låta intagna som dömts till längre fängelsestraff sitta av hela straffet och frige dem utan provotid och övervakning är inte lämpligt.

De förfaranderegler som i dag gäller vid prövning av frågan om tidstillägg lämpar sig väl även beträffande prövning av frågan om senareläggning av villkorlig frigivning. Under utredningen av ett sådant ärende bör således den intagne kunna hållas avskild från andra intagna i

den mån det är absolut nödvändigt för att syftet med utredningen inte skall äventyras. En sådan avskildhet bör inte få pågå i mer än fyra dygn. Kan avskildheten inte ordnas på anstalten, bör den intagne få placeras i allmänt häkte, om detta är lämpligare än att han förs över till en annan anstalt. Innan beslut meddelas skall förhör hållas med den intagne. Över vad som förekommit vid förhöret och över annan undersökning som utförts skall föras protokoll. Frågor om förfarandet vid beslut om senareläggning bör regleras i KvaL.

9.5 Prövotiden efter villkorlig frigivning

Regeringens förslag: Prövotiden efter villkorlig frigivning skall vara lika lång som reststraffet, dock minst ett år.

Straffsystemkommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig över kommitténs förslag i denna del ställer sig drygt hälften helt bakom det. *Hovrätten för Västra Sverige* ifrågasätter om inte prövotiden liksom vid villkorlig dom och skyddstillsyn bör vara ett år. *Riksåklagaren* anför att det system som gäller i dag är att föredra. *Statsåklagaren för speciella mål* anser att den skärpning som det innebär att inte ha någon maximigräns i vissa fall kan leda till alltför långtgående resultat. *Helsingborgs tingsrätt* och *Brottsförebyggande rådet* anser att en förutsättning för att förslaget om att utsträcka prövotiden skall kunna accepteras är att kommitténs förslag om en utvidgning av möjligheterna att förverka reststraffet inte genomförs. Vidare motsätter sig de båda remissinstanserna att prövotiden utsträcks till längre än ett år för ungdomar som dömts till fängelse.

Skälen för regeringens förslag: Villkorligt medgiven frihet kan förklaras förverkad om den frigivne begått brott under prövotiden. Enligt 26 kap. 24 § brottsbalken skall ett fängelsestraff anses till fullo verkställt vid prövotidens utgång om villkorligt medgiven frihet inte längre kan förklaras förverkad. Prövotiden har alltså betydelse för när ett fängelsestraff skall anses till fullo verkställt. Samtidigt har bestämmelserna om prövotid utformats för att skapa förutsättningar för ett meningsfullt frivårdsarbete efter den villkorliga frigivningen. Övervakning kan inte pågå under längre tid än prövotiden. För närvarande gäller att prövotiden schablonmässigt bestäms till ett år. Längre prövotider kan bestämmas av Kriminalvårdsnämnden men torde vara sällsynta.

Bred enighet föreligger om att ha en prövotid efter villkorlig frigivning under vilken ett straffhot vilar över den dömde och under vilken man kan sätta in övervakning av honom och i övrigt ingripa mot honom om de förpliktelser han har inte uppfylls. I systemet med prövotid ligger främst att när denna löpt ut utan att den frigivne har begått nya brott så har han till fullo verkställt sitt straff. Detta talar för att vad som gäller efter frigivningen bör vara kopplat till det utmätta straffet. Det är knappast rimligt att som i dag prövotiden efter villkorlig frigivning är lika lång för den som dömts till tre månaders fängelse för stöld som för den som

dömts till tio års fängelse för mord. Prövotiden bör därför vara beroende av det vid den villkorliga frigivningen återstående reststraffets längd. Det framstår också som logiskt att prövotiden anpassas till reststraffets längd så att prövotiden löper till dess att den av domstolen bestämda strafftiden löpt ut.

Hur korta prövotider som helst är emellertid inte lämpliga. För att förverkande av villkorligt medgiven frihet skall framstå som en trovärdig reaktion vid återfall i brott är det inte rimligt med en prövotid som endast uppgår till ett par månader. Reglerna om prövotid bör också sättas i relation till bestämmelserna om övervakning. För att en övervakning skall kunna innebära en reell möjlighet att stödja den frigivne måste den pågå under en viss tid. För närvarande är huvudregeln att övervakning skall pågå i ett år och någon förändring härav förelås inte. Vid en samlad bedömning framstår därför en minsta prövotid om ett år som lämplig. Även frågan om en maximigräns för prövotiden bör avgöras utifrån en lämplighetsbedömning. En minsta prövotid om ett år innebär att alla som döms till fängelsestraff upp till tre år kommer att få samma prövotid, ett år. Om någon maximigräns inte införs kommer den längsta prövotiden normalt att uppgå till tre år och fyra månader. Det kommer dock, bl.a. vid återfall i grov brottslighet, att förekomma ännu längre prövotider. För dem som begår de allra grövsta brotten, t.ex. mord och mycket grova narkotikabrott, framstår det dock som rimligt att det finns en möjlighet att förverka den villkorligt medgivna friheten även om de nya brotten begås mer än tre år efter frigivningen. Det är därför inte orimligt att prövotiden utsträcks på sätt som föreslagits. Därmed undviker man också att ett fängelsestraff kan bli till fullo verkställt redan innan den utdömda strafftiden gått till ända. Det bör dock betonas att det vid prövningen av frågan om förverkande av villkorligt medgiven frihet finns skäl att beakta den tid som förflutit mellan brotten. Har flera år förflutit sedan den villkorliga frigivningen kan detta exempelvis föranleda att endast en del av reststraffet förverkas. Någon formell övre gräns för prövotiden bör därför inte fastställas.

Det är mycket ovanligt att ungdomar döms till så långa straff att prövotiden efter villkorlig frigivning enligt vårt förslag blir längre än ett år. Det fåtal fall som förekommer gäller ungdomer som begått mycket allvarliga brott. Det saknas skäl att införa särregler för dessa fall.

9.6 Övervakning efter villkorlig frigivning

Regeringens bedömning: Nuvarande system för övervakning efter villkorlig frigivning skall behållas.

Straffsystemkommitténs förslag: Övervakning efter villkorlig frigivning skall vara obligatorisk för alla frigivna som har undergått fängelsestraff på sex månader eller mer. Den som vid frigivningen är under 21 år skall dock ställas under övervakning, om fängelsestraffet uppgått till fyra månader eller mer. Liksom för närvarande skall övervakningen i princip pågå under ett år.

Remissinstanserna: Bland de remissinstanser som yttrat sig över kommitténs förslag i denna del ställer sig drygt hälften bakom förslaget. Av övriga remissinstanser som har yttrat sig anser flertalet, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Stockholms tingsrätt*, *Kriminalvårdsnämnden*, *Övervakningsnämnden i Örebro* och *Göteborgs första övervakningsnämnd*, att en prövning i det enskilda fallet bör vara möjlig för att avgöra om övervakning skall ske. *Helsingborgs tingsrätt* och *Brottsförebyggande rådet* anser att antingen samtliga villkorligt frigivna eller också ingen bör ställas under övervakning. Sistnämnda remissinstanser framhåller särskilt att det enligt deras mening inte finns skäl att negativt särbehandla unga lagöverträdare när det gäller övervakning efter villkorlig frigivning.

Skälen för regeringens bedömning: För närvarande gäller att övervakning efter villkorlig frigivning skall beslutas, om det bedöms vara påkallat. Detta innebär att frivårdsmyndigheten skall bedöma om det finns behov av övervakning och besluta om sådan när det framstår som motiverat. I praktiken torde detta innebära att övervakning ofta underlåts i de fall frigivning sker från korta fängelsestraff, medan den som avtjänat fängelsestraff på sex månader eller mer regelmässigt ställs under övervakning.

Kommittén ser övervakningen som ett led i straffverkställigheten. Ett system som innebär att behovet av övervakning skall vara avgörande för om övervakning skall komma till stånd eller inte riskerar enligt kommittén att få en socialt sned tillämpning och därmed upplevas som orättvist. Principiellt borde därför samtliga villkorligt frigivna ställas under övervakning. Denna princip går enligt kommittén emellertid av resursskäl inte att tillämpa fullt ut. I stället föreslår kommittén att gränsen dras vid sex månaders avtjänat straff och att samtliga personer som avtjänat straff minst denna tid skall ställas under övervakning. När det gäller unga lagöverträdare anser kommittén att gränsen bör sättas vid fyra månader eftersom åldern redan beaktats i sänkande riktning vid straffmätningen. Övervakningen bör pågå under hela prövotiden, dock längst ett år.

Övervakning efter villkorlig frigivning utgör en form av verkställighet genom kriminalvård i frihet. Genom övervakningen sker en önskvärd kontroll av den villkorligt frigivne och skapas förutsättningar för att ingripa vid fortsatt brottslighet eller annan misskötsamhet. Samtidigt utgör övervakningen ett stöd för den frigivne och medger möjligheter för denne att få hjälp t.ex. med att inte återfalla i missbruk eller med att ordna sina bostadsförhållanden.

Rättsviseskäl skulle i och för sig kunna motivera att sätta in övervakning beträffande samtliga som frigives villkorligt. Å andra sidan är det svårt att motivera övervakning för dem som uppenbarligen inte är i behov av det. En sådan ordning skulle också vara resurskrävande. Det vore t.ex. orimligt att ställa en socialt välanpassad person som inte riskerar att återfalla i brott under övervakning enbart av rättsviseskäl. Det är inte heller rimligt att en person, som har avtjänat kortare tid än sex månader i anstalt, inte skall kunna övervakas efter villkorlig frigivning trots att han flera gånger tidigare återfallit i missbruksrelaterad brottslighet. Övervakningsmyndigheterna bör därför koncentrera sina resurser på dem för vilka övervakning är mest angeläget.

Som tidigare nämnts innebär den nuvarande ordningen att övervakning ofta underlåts i de fall frigivning sker från korta fängelsestraff, medan den som avtjänat fängelsestraff på sex månader eller mer regelmässigt ställs under övervakning. Den nuvarande regleringen ger utrymme för en viss flexibilitet även om tillämpningen leder till att frigivning efter ett straff av viss längd oftast medför övervakning. Det har inte framkommit att denna ordning inte fungerat väl.

Det sagda leder, enligt regeringens mening, till att de nuvarande reglerna om övervakning efter villkorlig frigivning bör behållas. Avgörande för bedömningen om övervakning skall beslutas bör liksom tidigare vara om det föreligger behov av övervakning och det bör vara möjligt med en individuell prövning av behovet av övervakning.

9.7 Åtgärder vid misskötsamhet efter villkorlig frigivning

Regeringen förslag: Den längsta tid som, enligt 26 kap. 19 § brottsbalken, vid ett och samma tillfälle kan förverkas på grund av misskötsamhet under prövotiden skall sänkas från en månad till femton dagar. Övriga regler om åtgärder vid sådan misskötsamhet skall behållas oförändrade.

Straffsystemkommitténs förslag: Kommittén har föreslagit att viss del av prövotiden efter villkorlig frigivning inte skall räknas som verkställighet av prövotid och övervakningstid vid misskötsamhet. I övrigt överensstämmer kommitténs förslag i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig särskilt över kommitténs förslag i denna del. Dessa tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Åtgärder som kan tillgripas mot en villkorligt frigiven, som inte följer de regler eller anvisningar som gäller för honom, är bl.a. beslut om särskilda föreskrifter enligt 26 kap. 15 § brottsbalken, beslut om övervakning i de fall den frigivne inte är föremål för sådan, varning och beslut om att övervakningen skall pågå under viss tid efter det att ett år av prövotiden har förflutit. Ett beslut av sistnämnda slag får endast fattas i de fall prövotiden är längre än ett år och får inte gälla efter prövotidens utgång. Beslut som nu sagts får inte fattas efter prövotidens utgång. Om den frigivne allvarligt åsidosatt sina åligganden, och det kan antas att han inte kommer att låta sig rätta genom någon annan åtgärd som övervakningsnämnden kan vidta, kan villkorligt medgiven frihet förklarad förverkad till en tid av högst en månad varje gång. Beslut om förverkande fattas av övervakningsnämnden. Sådant beslut får fattas efter prövotidens utgång om frågan har tagits upp av övervakningsnämnden dessförinnan.

Den villkorligt medgivna friheten kan således under vissa förutsättningar förklarad förverkad till en tid av högst en månad varje gång, om den frigivne utan att begå brott allvarligt åsidosätter sina åligganden. Allmänna fängelseminimum är 14 dagar och någon förändring föreslås

inte i denna del. Det innebär att den som efter anstaltsvistelsen missköter sig, utan att begå brott, riskerar att som påföljd få vistas längre tid i anstalt än den som döms till fängelse på grund av brott. Det kan ifrågasättas om detta är en rimlig ordning. Den längsta tid som kan förverkas vid misskötsamhet efter villkorlig frigivning bör därför sänkas till en nivå som motsvarar allmänna fängelseminimum. Genom en sänkning till femton dagar uppnås också likhet med den senareläggning av villkorlig frigivning som vi föreslår skall kunna göras beträffande den som missköter sig under en anstaltsvistelse. Förverkande av villkorligt medgiven frihet vid misskötsamhet efter frigivningen bör därför kunna ske med högst 15 dagar varje gång.

Kommittén har också föreslagit att viss del av prövotiden efter villkorlig frigivning inte skall räknas som verkställighet av prövotid och övervakningstid vid misskötsamhet. Redan i dag finns möjlighet att förlänga övervakningen vid misskötsamhet och någon förändring föreslås inte i denna del. Med hänsyn härtill och då prövotiden förlängs beträffande dem som frigives villkorligt från långa fängelsestraff finner regeringen inte skäl att genomföra kommitténs förslag i denna del.

9.8 Tidsfrister för åtgärder vid återfall i brott efter villkorlig frigivning

Regeringens förslag: Förverkande av villkorligt medgiven frihet på grund av brott under prövotiden skall kunna ske om den frigivne häktas eller får del av åtal inom ett år från prövotidens utgång. Annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § brottsbalken på grund av brott under prövotiden skall inte få beslutas efter prövotidens utgång.

Straffsystemkommitténs förslag: Kommittén har föreslagit att även annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § brottsbalken än förverkande av villkorligt medgiven frihet skall kunna ske om den frigivne häktas eller får del av åtal inom ett år från prövotidens utgång.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig särskilt i denna del. Av dessa är flertalet kritiska till förslaget att det skall vara möjligt att förverka villkorligt medgiven frihet på grund av brott under prövotiden om den frigivne häktats eller fått del av åtal inom ett år från prövotidens utgång. *Helsingborgs tingsrätt* och *Brottsförebyggande rådet* framhåller att förslaget innebär att frågan om när ett fängelsestraff är till fullo verkställt kan komma att hållas öppen under avsevärd tid.

Skälen för regeringens förslag: Om den frigivne begått brott under prövotiden finns möjlighet till samma åtgärder som vid misskötsamhet. Därutöver kan prövotiden förlängas med högst ett år utöver den vid frigivningen bestämda tiden. Den villkorligt medgivna friheten kan också förverkas helt eller delvis. Beslut om förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd på grund av brott som begåtts under prövotiden får inte beslutas om inte frågan om det uppkommer i ett mål där den frigivne häktats eller fått del av åtalet före prövotidens utgång.

Den nuvarande ordningen innebär att domstolen många gånger, av formella skäl, saknar möjlighet att förklara villkorligt medgiven frihet förverkad trots att den tilltalade återfallit i brott under prövotid efter villkorlig frigivning. Om brottet begåtts under slutet av prövotiden torde det i vissa fall inte vara praktiskt möjligt att uppfylla de krav som ställs i 34 kap. 4 § brottsbalken, dvs. att den frigivne skall ha häktats eller erhållit del av åtalet före prövotidens utgång. Förutsättningarna för detta kan i hög grad påverkas av den misstänkte själv. Den som undandrar sig utredning och på annat sätt håller sig undan kan således komma ifrån ett förverkande medan den som grips direkt eller själv ger sig till känna kan få sin villkorligt medgivna frihet förverkad. Det kan ifrågasättas om detta är en ändamålsenlig ordning. Rättsväsendet bör ha ytterligare någon tid på sig innan möjligheterna till förverkande upphör. Denna tid bör, som utredningen föreslagit, sättas till ett år.

Utredningen har föreslagit att samma tidsfrist skall gälla beträffande övriga sanktioner på grund av brott som begåtts efter den villkorliga frigivningen. Förslaget innebär bl.a. att det under relativt lång tid efter prövotidens utgång kan komma i fråga att förlänga prövotiden. Det bör inte komma i fråga att en prövotid återupptas efter det att den prövotid som bestämdes vid frigivningen har löpt ut. Det är inte heller motiverat att någon, som begått brott efter att han villkorligt frigivits, skall kunna tilldelas en varning lång tid efter prövotidens utgång. Enligt regeringens uppfattning bör beslut om annan åtgärd än förverkande av villkorligt medgiven frihet därför inte kunna beslutas efter prövotidens utgång. En sådan ordning medför också att tidsfristerna i denna del överensstämmer med dem som enligt 26 kap. 20 § brottsbalken gäller vid åtgärder på grund av misskötsamhet efter villkorlig frigivning.

9.9 Förverkande av villkorligt medgiven frihet vid återfall

Regeringens förslag: En presumtion för att villkorligt medgiven frihet skall förklaras förverkad om den dömda återfaller i brott under prövotiden skall införas. Såsom särskilda skäl för att helt eller delvis underlåta förverkande får rätten beakta om den nya brottsligheten i förhållande till den tidigare är av lindrig beskaffenhet, om lång tid förflutit sedan den tidigare brottsligheten eller om ett förverkande annars skulle framstå som oskäligt.

Straffsystemkommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens såvitt avser presumtionen för att förverkande skall ske vid återfall. Kommittén förslår därvid att även den nya och den tidigare brottslighetens omfattning och typ samt den tid som förflutit mellan brotten skall beaktas vid bedömningen av om förverkande skall underlåtas samt att det särskilt skall beaktas om brottsligheten i båda fallen är allvarlig.

Remissinstanserna: Några remissinstanser avstyrker att det införs en presumtion för förverkande av villkorligt medgiven frihet.

Skälen för regeringens förslag: Återfall i brottslighet kan enligt gällande lag föranleda särskilda reaktioner på olika sätt. Domstolen får enligt 30 kap. 4 § brottsbalken som skäl för fängelse beakta att den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott. Har det nya brottet begåtts under prövotiden efter villkorlig frigivning kan rätten, som tidigare nämnts, med stöd av 34 kap. 4 § brottsbalken besluta om åtgärd enligt 26 kap. 18 § brottsbalken, förlänga prövotiden eller förklara den villkorligt medgivna friheten helt eller delvis förverkad. Av bestämmelsen i 29 kap. 4 § brottsbalken följer vidare att domstolen vid straffmätningen kan beakta att den dömda tidigare gjort sig skyldig till brott, om tillräcklig hänsyn till detta inte kan tas genom påföljdsvalet eller genom förverkande av villkorligt medgiven frihet.

Återfall i brott under prövotiden kan således leda till förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 34 kap. 4 § brottsbalken. Förverkande av villkorligt medgiven frihet innebär att den dömda, regelmässigt vid sidan av straffet för det nya brottet, även får avtjäna en del av eller hela den strafftid (det s.k. reststraffet) som återstod vid den villkorliga frigivningen.

Vid bedömning av om förverkande bör beslutas och i så fall av hur stor del av den villkorligt medgivna friheten som skall förklaras förverkad har domstolen enligt 34 kap. 4 § brottsbalken att beakta om den tidigare och den nya brottsligheten är likartad, om brottsligheten i båda fallen är allvarlig samt om den nya brottsligheten är svårare eller lindrigare än den tidigare. Vidare skall beaktas den tid som förflutit mellan brotten. I påföljdsbestämningspropositionen (1987/88:120) uttalades att de i lagrummet angivna omständigheterna ger exempel på vad som skall beaktas vid bedömningen av förverkandefrågan och att det inte är uteslutet att även andra synpunkter kan komma i fråga (prop. s. 110).

I påföljdsbestämningspropositionen uttalade departementschefen att hon såg det som naturligt att förverkande sker vid ny brottslighet. Hon påminde emellertid (a. prop. s. 55) om att förverkande i princip är en reaktion på att någon brutit mot de villkor som var förenade med den villkorliga frigivningen och egentligen avser ändrade verkställighetsvillkor beträffande den första domen. Enligt hennes uppfattning finns det mot denna bakgrund mindre anledning att vara restriktiv beträffande förverkande än när det gäller en skärpt straffmätning vid återfall.

Regeringen instämmer i denna uppfattning. Förverkande av villkorligt medgiven frihet är en lämplig åtgärd när det gäller att möta ny brottslighet efter ett tidigare fängelsestraff. I sammanhanget bör framhållas att förverkande av villkorligt medgiven frihet har flera fördelar i förhållande till den allmänna återfallsskärpningen enligt 29 kap. 4 § brottsbalken. Det är redan från början klart både hur mycket den dömda riskerar i återfallsskärpning, om han på nytt begår brott, och under vilken tid skärpningen kan tillämpas. Dessutom är pedagogiken i systemet mycket tydlig. Med hänsyn härtill finns det skäl att i så stor utsträckning som möjligt styra över återfallsskärpningen till förverkandet. Det bör därför, även fortsättningsvis, i första hand vara genom förverkande av villkorligt medgiven frihet som hänsyn tas till återfall beträffande den som avtjänat ett fängelsestraff i anstalt.

I likhet med kommittén anser dock regeringen att den nuvarande lagstiftningen är otydlig beträffande vilken grundinställning som gäller för att utnyttja förverkandemöjligheten. På denna punkt föreslås därför en förändring genom att det i lagtexten uttryckligen anges att det råder en presumtion för att förverkande skall ske vid ny brottslighet under prövotiden. Detta uttrycks genom att det anges att förverkande skall ske om inte särskilda skäl talar däremot.

Som särskilt skäl för att underlåta förverkande eller att förverka endast en del av reststraffet bör, liksom tidigare, brottets svårhet och tidsaspekten beaktas. Om den nya brottsligheten är av lindrig beskaffenhet eller om lång tid förflutit mellan brotten bör detta kunna leda till att förverkande underlåts eller att endast delförverkande sker. Naturligtvis bör även den tid som förflutit sedan den tidigare domen eller den villkorliga frigivningen kunna beaktas. Genom den förlängning av prövotiden vid långa fängelsestraff som nu föreslagits får denna omständighet ökad betydelse. Vid återfall i slutet av en lång prövotid kan således finnas skäl att underlåta att förverka, i vart fall en del av den villkorligt medgivna friheten.

Vidare föreslås att det, som särskilda skäl för att underlåta förverkande eller förverka endast en del av den villkorligt medgivna friheten, skall kunna beaktas om ett förverkande skulle framstå som oskäligt. Vid bedömningen av om förverkandet framstår som oskäligt bör bl.a. sådana omständigheter som anges i 29 kap. 5 § kunna beaktas. Vidare bör bl.a. kunna beaktas om brotten framstår som så olikartade och väsensskilda att ett förverkande inte ter sig som rimligt.

Liksom tidigare bör gälla att de i lagrummet angivna omständigheterna utgör exempel på vad som kan beaktas och att det även i fortsättningen bör kunna komma i fråga att beakta andra synpunkter. Syftet är att det vid en samlad skälighetsbedömning skall vara möjligt att underlåta förverkande eller att endast förverka en del av reststraffet.

I avsnitt 9.8 föreslås att den inskränkning i möjligheten att förklara villkorligt medgiven frihet förverkad, som ligger i att åtal eller häktning skall ha skett före prövotidens utgång, tas bort. I stället bör enligt vår mening gälla att detta skall ha skett inom ett år från prövotidens utgång. Härigenom ökar möjligheterna att förklara villkorligt medgiven frihet förverkad.

9.10 Beslutsordningen i fråga om villkorlig frigivning

Regeringens förslag: Beslut i fråga om att skjuta upp eller att senarelägga tidpunkten för villkorlig frigivning skall fattas inom kriminalvården. Beslutet skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Straffsystemkommitténs förslag: Beslut om senareläggning av villkorlig frigivning skall fattas av kriminalvårdsanstalten. Beslutet skall kunna överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Som en följd av förslaget avskaffas Kriminalvårdsnämnden.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig över kommitténs förslag i denna del är en majoritet kritiska till förslaget att låta kriminalvårdsanstalten fatta beslut om senareläggning som första instans. *Hovrätten för Västra Sverige* framhåller risken för att den intagne upplever sig som utlämnad till anstaltspersonalen och ytterst anstaltschefen. *Hovrätten* föreslår att uppgiften i stället tilldelas övervakningsnämnderna. *Helsingborgs tingsrätt* och *Brottsförebyggande rådet* anför rättssäkerhetsskäl för att beslutanderätten skall ligga utanför anstalten och föreslår att uppgiften läggs på övervakningsnämnderna.

Skälen för regeringens förslag: Enligt nuvarande reglering skall Kriminalvårdsnämnden göra den fakultativa prövningen av om villkorlig frigivning skall ske. Kriminalvårdsnämnden skall alltid pröva frågan om villkorlig frigivning för den som dömts till fängelse i två år eller på längre tid. Kriminalvårdsnämnden prövar också frågan om senareläggning enligt 26 kap. 7 § med hänsyn till förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället och frågor om att enligt 26 kap. 6 § brottsbalken skjuta upp den villkorliga frigivningen på den dömdes begäran. I det senare fallet ankommer det på kriminalvården att initiera en prövning hos Kriminalvårdsnämnden (prop. 1992/93:4 s. 42). Talan får inte föras mot Kriminalvårdsnämndens beslut i dessa frågor.

I materiellt hänseende har frågan om senareläggning på grund av misskötsamhet likheter med den nuvarande disciplinära bestraffningen i form av s.k. tidstillägg. Enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) skall beslut om tidstillägg fattas av Kriminalvårdsstyrelsen. Beslutanderätten har delegerats med stöd av förordningen (1974:248) om kriminalvård i anstalt och i praktiken beslutar kriminalvårdsanstalterna om tidstillägg. Beslut som fattas av annan än Kriminalvårdsstyrelsen skall dock anmälas till styrelsen. Den beslutet angår kan också, utan begränsning i tiden, påkalla Kriminalvårdsstyrelsens prövning av ett sådant beslut. Kriminalvårdsstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Ett beslut om senareläggning av villkorlig frigivning är av stor betydelse för den intagne. Det är därför viktigt att beslutsordningen är tillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt. Detta talar för att beslut om senareläggning av villkorlig frigivning skall fattas av domstol. Mot att lägga beslutet om senareläggning på allmän domstol kan anföras att det sannolikt skulle bli fråga om ett stort antal ärenden som inte är alltför komplicerade. Tidstillägg enligt 47 § KvaL beslutades år 1996 i 1 931 fall. Beslut om varning fattades under samma år i 3 746 fall. Det skulle innebära en stor belastning på domstolarna att ta över handläggningen av dessa ärenden. För att hanteringen inte skall bli alltför tungrodd och resurskrävande kan visserligen en förenklad hantering övervägas. Om förenklade handlägningsrutiner skulle införas finns å andra sidan risk för att rättssäkerhetsvinsterna inte blir så stora.

Senareläggning av villkorlig frigivning företer, som tidigare har påpekats, likheter med det system som nu tillämpas när det gäller tidstillägg som disciplinär bestraffning. Detta system hanteras av kriminalvården. Beslutets karaktär talar för att beslutsordningen bör vara densamma som nu gäller för s.k. tidstillägg. Beslutanderätten i dessa frågor bör därför anförtros Kriminalvårdsstyrelsen med möjlighet att delegera beslutande-

rätten från styrelsen till annan myndighet inom Kriminalvårdsverket, en beslutsordning som också föreslagits av kommittén. Beslutsordningen bör vara densamma beträffande frågor om att skjuta upp den villkorliga frigivningen på den dömdes begäran. En sådan ordning gör systemet enkelt och överskådligt.

Genom en organisatorisk förändring som trädde i kraft den 1 januari 1998 har lokala kriminalvårdmyndigheter inrättats i hela landet. Inom de lokala kriminalvårdsmyndigheterna bedrivs verksamhet inom häkte, anstalt och frivård. I de flesta lokala kriminalvårdsmyndigheter finns en eller flera kriminalvårdsanstalter. Beslutanderätten i frågor om att skjuta upp eller senarelägga den villkorliga frigivningen bör kunna anförtros de lokala kriminalvårdsmyndigheterna. Detta minskar risken för att de intagna skall känna sig utlämnade till chefen och personalen på anstalterna, en risk som vissa remissinstanser framfört.

Om beslut fattas av annan än Kriminalvårdsstyrelsen bör styrelsen ha möjlighet att ändra beslutet. Den intagne bör också, utan begränsning i tid, ha möjlighet att påkalla styrelsens prövning, om beslutet gått honom emot. Besluten bör gälla omedelbart om inte något annat förordnas. Kriminalvårdsstyrelsens beslut bör kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Den förslagna beslutsordningen överensstämmer väl med det prövningssystem som i övrigt gäller enligt KvaL.

Kommittén har som en följd av den förslagna beslutsordningen även föreslagit att Kriminalvårdsnämnden skall upphöra. De föreslagna reglerna om tidpunkten för villkorlig frigivning och beslutsordningen i dessa frågor innebär att vissa av Kriminalvårdsnämndens huvuduppgifter kommer att försvinna. Kriminalvårdsnämndens uppgifter kommer efter genomförandet av de nu föreslagna förändringarna att begränsas till frågor som avses i 34 § KvaL avseende intagna som dömts till fängelse i lägst två år och överprövning av övervakningsnämndernas beslut i vissa frågor enligt brottsbalken, KvaL och passlagen (1978:302). De övergångsbestämmelser som föreslås när det gäller villkorlig frigivning innebär dock att äldre bestämmelser alltjämt skall tillämpas beträffande dem som före ikraftträdandet dömts till fängelse på viss tid, som uppgår till tre månader eller mer. Det innebär att Kriminalvårdsnämnden även efter den 1 januari 1999 kommer att ha till uppgift att som självständig beslutsinstans pröva frågor om villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6 och 6 a §§ i dess nuvarande lydelse.

Det finns därför inte anledning att nu ta ställning till frågan om Kriminalvårdsnämndens framtid. Regeringen avser dock att återkomma till denna fråga i ett senare sammanhang.

9.11 Övergången till vistelse utanför anstalt

Regeringens förslag: Den nuvarande möjligheten till frigivningspermission skall slopas.

Straffsystemkommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna anför någon invändning mot förslaget att avskaffa möjligheten till frigivningspermission.

Skälen för regeringens förslag: Systemet med frigivningspermission är utformat så att den intagne kan släppas ut från anstalten från och med den dag när villkorlig frigivning tidigast kan beviljas. Frigivningspermissionen är ett led i förberedelserna för frigivningen. Tanken är att sådan permission skall övervägas i samband med ett beslut enligt 26 kap. 7 § brottsbalken att senarelägga den villkorliga frigivningen på grund av ogynnsamma frigivningsförhållanden för att pröva om det är möjligt att den intagne själv kan medverka till att hans frigivningsförhållanden blir sådana att villkorlig frigivning kan ske. Erforderliga villkor beträffande vistelseort, anmälningsskyldighet och annat får ställas upp. Om den dömde inte följer givna regler och anvisningar som gäller för permissionen kan han återintas i anstalt. Frågor om frigivningspermission prövas av Kriminalvårdsnämnden. Det nuvarande systemet med frigivningspermissioner har inte kommit att tillämpas i praktiken och sådan permission har inte heller beslutats i något fall under de senaste åren.

Frigivningspermissionen har inte heller någon roll att spela i det föreslagna systemet med en enhetlig kvotdel för villkorlig frigivning. Med den nu föreslagna regleringen av villkorlig frigivning skulle institutet endast kunna omfatta dem som på grund av misskötsamhet fått sin anstaltstid förlängd. Det är dock inte lämpligt att de som fått sin anstaltsvistelse förlängd på grund av misskötsamhet ändå skulle släppas ut ur anstalten efter två tredjedelar av strafftiden genom tillämpning av bestämmelserna om frigivningspermission. Ingen av remissinstanserna har heller haft några invändningar mot förslaget. Det finns därför inte skäl att behålla reglerna om frigivningspermission.

10 Påföljder för unga lagöverträdare

10.1 Socialtjänsten skall ha det primära ansvaret för unga lagöverträdare

Regeringens bedömning: Unga lagöverträdare skall även i fortsättningen i första hand vara en angelägenhet för socialtjänsten. Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten skall därför finnas kvar. De straffrättsligt motiverade kraven på förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet skall ges ett större utrymme

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna delar den bedömning som redovisats i promemorian. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser emellertid att man bör avskaffa påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. *Brottsförebyggande rådet* anser inte att de förslag som presenteras i promemorian lyckas lösa konflikten mellan de socialrättsliga och straffrättsliga systemen och att förslagen inte är ägnade att läggas till grund för lagstiftning. *Akademikerförbundet* anser att frågan

om överlämnande till vård inom socialtjänsten bör övervägas ytterligare och att de förslag som lämnats av Ungdomsbrottskommittén och Straffsystemkommittén bör vägas in. *Helsingborgs tingsrätt* delar uppfattningen att ungdomar som begår brott, främst i åldern 15–17 år, i första hand bör vara en angelägenhet för socialtjänsten men framhåller att principen att på frivillighetens grund underkasta sig åtgärder från socialtjänstens sida är svåröfrenlig med de straffrättsliga principerna om förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet som påföljdssystemet bygger på. *Gävle tingsrätt* delar uppfattningen att socialtjänsten som regel skall ha ansvaret för de unga lagöverträdarna, åtminstone för ålderskategorierna 15–17 år men anser att kriminalvården – vad gäller ungdomar som har fyllt 18 år – också skall ha ett ansvar. *Linköpings tingsrätt* anser att förslagen är alltför begränsade

Skälen för regeringens bedömning: Det är i vårt samhälle en självklarhet att det allmänna bör verka för att barn och ungdomar får växa upp under goda förhållanden och att de ungdomar som riskerar att utvecklas ogynnsamt får stöd och hjälp. Barn och ungdomar som begår kriminella handlingar är ofta socialt utsatta och har ett särskilt behov av stöd och hjälp. Det gäller inte minst de ungdomar som ägnar sig åt omfattande eller allvarlig brottslighet. Det är en angelägen uppgift för samhället att bistå dem på ett sådant sätt att de slutar att begå brott. För att lösa denna uppgift krävs att samhället agerar på bred front i en rad olika sammanhang. Ett särskilt ansvar åvilar därvid socialtjänsten.

Intresset av att stödja och hjälpa de ungdomar som begår brottsliga gärningar måste emellertid tillgodoses med beaktande även av andra angelägna samhällsintressen. Ett sådant intresse är att reagera på och motverka brott. Det är nödvändigt att samhället konsekvent hävdar de grundläggande värden som skyddas av de straffrättsliga reglerna. Detta gäller inte minst i förhållande till barn och ungdomar. Denna uppgift vilar ytterst på de rättsvårdande organen, polis, åklagare och domstol. Samhället har således dubbla uppgifter när det gäller unga lagöverträdare. Uppgifterna kan synas oförenliga men det bör understrykas att socialtjänsten och rättsväsendet har ett gemensamt intresse av att förhindra och motverka brott.

Principen om att unga lagöverträdare skall särbehandlas har en lång tradition och bred förankring i vårt land. Denna princip gäller särskilt för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Tanken bygger på erfarenheten att straffrättsliga ingripanden mot unga människor måste anpassas till den unges brist på mognad, begränsade erfarenhet och särskilda förhållanden. Ett resultat av detta synsätt är bl.a bestämmelsen i 1 kap. 6 § brottsbalken, enligt vilken påföljd inte får dömas ut för brott som någon har begått innan han fyllt 15 år.

Frågan om ungdomsbrottsligheten och hur man skall komma till rätta med den är ofta föremål för debatt och påföljdssystemet har under en tid varit föremål för utredning och andra beredningsåtgärder. Ungdomsbrottskommittén föreslog i sitt betänkande *Reaktion mot ungdomsbrott* (SOU 1995:35) att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten skulle utmönstras ur påföljdssystemet. I stället skulle andra straffrättsliga påföljdsformer användas mot unga lagöverträdare och myndigheterna inom rättsväsendet skulle bestämma påföljdernas innehåll och omfatt-

ning. Enligt kommittén är påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten inte förenlig med de principer som bör utmärka påföljdssystemet. I propositionen 1994/95:12 om handläggningen av ungdomsmål redovisade den dåvarande regeringen beredningsläget för arbetet med det framtida påföljdssystemet för unga lagöverträdare och angav därvid utgångspunkterna för detta arbete. I denna proposition framhölls att de principer som ligger till grund för påföljdssystemet för vuxna i ökad utsträckning bör vara vägledande även vid utformandet av påföljder för unga samt att det finns starka skäl som talar för att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten tas bort. Vid riksdagsbehandlingen uttalade Justitieutskottet tveksamhet inför de förda resonemangen. I sitt betänkande (1994/95:JuU1) framhöll utskottet att den särreglering som i dag finns beträffande unga människor som begår brott vilar på erfarenheten att påföljden i dessa fall måste anpassas till den unges personliga mognad och särskilda förhållanden. Grundläggande för utskottets uppfattning var att fängelsestraff motverkar en ung människas möjlighet att föra ett laglydigt liv. Utskottet framhöll att ungdomar som begår brott så långt det är möjligt skall hållas utanför kriminalvården och att huvudansvaret för dem bör ligga hos socialtjänsten även fortsättningsvis.

En av socialtjänstens uppgifter är att främja en gynnsam utveckling av de unga och inom socialtjänsten finns lång erfarenhet och hög kompetens i frågor som rör arbetet med ungdomar och deras problem. Socialtjänsten utgör således en viktig resurs för att motverka ungdomars kriminella utveckling och socialtjänsten måste därmed anses ha större möjligheter än kriminalvården att åstadkomma positiva förändringar. En placering av en ung lagöverträdare inom kriminalvården innebär en ökad risk för att den unge uppfattar denna placering som en bekräftelse av sig själv som kriminell. Regeringen anser i likhet med den stora majoriteten remissinstanser att unga lagöverträdare så långt det är möjligt skall hållas utanför kriminalvården. Principen bör därför även i fortsättningen vara att barn och ungdomar som begår brott i första hand skall vara föremål för åtgärder inom socialtjänsten i stället för att överlämnas till kriminalvården. I linje härmed anser regeringen att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten bör finnas kvar i påföljdssystemet.

Överlämnandepåföljden har emellertid varit föremål för kritik. Påföljden har i vissa sammanhang ansetts vara ineffektiv och det har många gånger varit svårt att på förhand få en uppfattning om påföljdens verkliga innehåll. Utvecklingen inom straffrätten har inneburit ett ökat straffvärdetänkande. Gällande ordning innebär att brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde skall utgöra grunden för påföljdsbestämningen.

Mot bakgrund av den kritik som riktats mot överlämnandepåföljden sammantaget med den utveckling som ägt rum inom straffrätten anser regeringen att överlämnandepåföljden bör förstärkas för att kunna utgöra ett trovärdigt alternativ till övriga påföljder även i framtiden. Detta kan ske genom att låta de straffrättsligt motiverade kraven på förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens få ett större utrymme i förhållande till vad som gäller för närvarande.

I frågan om hur man skall komma till rätta med ungdomsbrottsligheten förtjänar behovet av att utveckla medlingsinstitutet att framhållas. Med

medling avses i detta sammanhang att ett möte kommer till stånd mellan gärningsman och brottsoffer inför en medlare med anledning av ett brott. Enligt regeringens mening kan en utveckling av medlingsinstitutet tjäna såväl som ett sätt att skapa insikt hos den unge av effekten av sina gärningar och därigenom förebygga risken för fortsatt brottslighet som att på ett konstruktivt sätt ge brottsoffret möjlighet att bearbeta sina upplevelser. Regeringen avser att ge Brottsförebyggande rådet och Kommittén för brottsförebyggande arbete i uppdrag att inleda en försöksverksamhet med medling. Regeringen avser vidare att tillkalla en särskild utredare som skall få i uppdrag att ur rättslig synvinkel närmare belysa och analysera inte bara medling utan även andra typer av verksamheter som är nära besläktade med medling.

10.2 Förutsebarhet

Regeringens förslag: De yttranden som avses i 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall ges ett utförligare innehåll. Yttrandena skall innehålla en vårdplan.

Den tidsfrist inom vilken förundersökning skall vara avslutad och åtal väckt beträffande den som är under 18 år skall förlängas.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig i denna del är positiva till förslaget. Det har dock framhållits, särskilt från åklagarmyndigheter och kommuner, att tidsfristen inom vilken åtal skall vara väckt bör utsträckas. *Helsingborgs tingsrätt* och *Brottsförebyggande rådet* anser inte att förutsebarheten ökar med förslaget eftersom insatserna av socialtjänsten när som helst kan ändras utifrån behandlingsbehovet.

Skälen för regeringens förslag: I straffrättsligt hänseende innebär principen om förutsebarhet att en påföljd bör vara utformad så att det redan på förhand står klart vad den kommer att innebära för den som blir dömd.

När domstolen beslutar att någon skall överlämnas till vård som påföljd för brott innebär det att domstolen låter något annat samhällsorgan än kriminalvården ansvara för verkställigheten av påföljden. Samhällets reaktion kommer således att bestå i att lagöverträdaren blir föremål för behandling enligt någon av de vårdlagar som står till buds. Beträffande unga lagöverträdare är det i första hand vård enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) som blir aktuellt.

När socialtjänsten prövar vilka åtgärder som bör aktualiseras för en ung lagöverträdare så saknar det som hänt i det förflutna – däribland brottet – självständig betydelse. Valet av åtgärder sker i stället med utgångspunkt i den unges personliga förhållanden och behov av insatser från socialtjänstens sida vid den aktuella tidpunkten. Som en konsekvens härav är det mycket svårt att förutse vilka åtgärder och insatser som kommer att föreslås från socialnämndens sida i det enskilda fallet.

Överlämnandepåföljden blir därmed mycket svår att förena med principen om förutsebarhet.

Såsom tidigare redovisats anser regeringen att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten skall finnas kvar. Med den utgångspunkten blir det nödvändigt att acceptera att principen om förutsebarhet inte kan tillämpas fullt ut. Däremot kan principen om förutsebarhet få ett betydligt större genomslag i förhållande till vad som gäller i dag. En målsättning bör vara att det vid tidpunkten för huvudförhandlingen skall vara möjligt att i rimlig utsträckning förutse vilken vård eller vilka åtgärder som den unge skall bli föremål för efter ett överlämnande. Detta kan åstadkommas genom att de yttranden som socialnämnden lämnar i ungdomsmål ges ett utförligare innehåll. Ett sådant yttrande bör även innehålla en vårdplan som utvisar vilka åtgärder som socialnämnden avser att vidta. Yttrandet bör således utöver en redogörelse för den unges personliga utveckling och hans levnadsomständigheter i övrigt innefatta en redogörelse för huvuddragen i de åtgärder som socialnämnden planerar att vidta. Särskilt bör åtgärdernas art och omfattning framgå samt såvitt möjligt också varaktigheten av dessa. Uppgifterna bör vara så konkreta som möjligt.

Genom att yttrandena ges ett utförligare innehåll får åklagare och domstol en bättre uppfattning dels om den unges eventuella vårdbehov, dels omfattningen av de åtgärder socialnämnden planerar att vidta för den unge. Framför allt får den unge en bättre uppfattning om vad ett överlämnande till vård inom socialtjänsten kommer att innebära för honom.

Nu gällande ordning innebär att det inte finns någon i författning bestämd tidsfrist inom vilken socialnämnden skall avge yttrande. I stället anges den tid inom vilken yttrandet skall avlämnas i beslutet att inhämta yttrande från socialnämnden. Nämnden skall dock yttra sig inom sådan tid att rätten kan hålla huvudförhandling inom föreskriven tid. Eftersom det finns bestämmelser som anger inom vilken tid en förundersökning skall vara avslutad och åtal väckt, samt bestämmelser som anger inom vilken tid huvudförhandling skall hållas, när det gäller den som är under 18 år om det är fråga om brott på vilket kan följa fängelse i mer än sex månader, är den tid som socialtjänsten har till sitt förfogande begränsad.

Det har påpekats från ett flertal remissinstanser att tidsfristen som anges i 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) kan utgöra ett problem om förslaget genomförs. Bestämmelsen innebär att en förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott för vilket är föreskrivet fängelse i mer än sex månader skall bedrivas med särskild skyndsamhet och att förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom fyra veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke. Tidsfristen får överskridas om det är nödvändigt med hänsyn till utredningen eller det finns andra omständigheter som kräver det. Tidsfristen har emellertid kritiserats dels på grund av att det kan vara svårt att hinna avsluta en förundersökning inom den föreskrivna tiden, dels på grund av att det kan vara svårt för socialnämnderna att få fram yttranden inom den tid som står till deras förfogande.

Förslaget torde innebära att det kommer att ställas ökade krav på socialtjänsten i förhållande till vad som gäller i dag. Uppsala kommun har dock i sitt remissvar framhållit att yttrandena redan för närvarande

vanligtvis innehåller en mycket utförlig redogörelse för både tidigare åtgärder och planerade åtgärder. I detta sammanhang bör också vissa bestämmelser i LUL och socialtjänstlagen framhållas. Av 6 § LUL följer att socialnämnden genast skall underrättas om någon som inte har fyllt 18 år är skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa. Vidare följer av 7 § samma lag att företrädare för socialtjänsten skall närvara vid förhör med den som inte fyllt 18 år och som är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa. Av 50 § socialtjänstlagen följer att det åligger socialnämnden att utan dröjsmål inleda en utredning av vad som kommit till nämndens kännedom och som kan leda till att nämnden vidtar någon åtgärd. I förarbetena till socialtjänstlagen framhålls att det är angeläget att socialnämndens utredning påbörjas så tidigt som möjligt och att nämnden således inte bör vänta med att inleda utredningen till dess åklagaren kommit in med sin begäran om yttrande. Av 50 a § socialtjänstlagen följer vidare att en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd eller stöd skall bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Av 11 § LUL följer att yttrande i fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han fyllt 18 år skall inhämtas av åklagaren innan han fattar beslut i åtalsfrågan om den unge har erkänt gärningen eller om det annars finns skäligen misstanke att han begått brottet. Av dessa bestämmelser följer således att det borde finnas goda möjligheter för socialnämnden att förbereda ett yttrande redan innan en begäran om ett yttrande kommer in till socialnämnden.

Lagändringarna till följd av ungdomsmålsreformen har varit i kraft sedan den 1 mars 1995. Regeringen avser att göra en utvärdering av ungdomsmålsreformen i syfte att följa upp de nya reglerna och ta reda på vilka effekter de har fått och om resultatet av lagändringarna har blivit de som var avsedda med reformen.

Med hänsyn till vad som nu föreslås i fråga om utformningen av yttrandena anser regeringen emellertid att det redan nu finns ett behov av att förlänga tidsfristen i 4 § LUL. Tidsfristen bör utsträckas till sex veckor. Det bör dock i detta sammanhang betonas att mål med unga lagöverträdare alltid bör handläggas skyndsamt. Tiden mellan brottet och reaktionen bör vara så kort som möjligt.

10.3 Proportionalitet

Regeringens förslag: Domstolen skall på ett mer uttalat sätt än för närvarande pröva om socialnämndens planerade insatser är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten skall kunna förenas med ungdomstjänst.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I promemorian föreslås dock att huvudregeln skall vara att ett överlämnande till vård inom socialtjänsten förenas med dagsböter.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser som uttalat sig angående förslaget om att överlämnandepåföljden som huvudregel skall

kombineras med ett bötesstraff är negativa och avstyrker förslaget. Flera remissinstanser är positiva till förslaget om ungdomstjänst. Det har emellertid satts i fråga om inte användningsområdet blir för snävt av de remissinstanser som uppfattat att ungdomstjänst bara skulle kunna komma i fråga i de fall ett fängelsestraff annars hade varit alternativet. *Svea hovrätt* har framhållit att det bör övervägas om inte det bör krävas att socialnämnden i sitt yttrande ger information om den tänkta ungdomstjänstens innehåll för att domstolen skall få tillräckligt underlag för att bedöma om påföljden kan stanna vid ett överlämnande med en sådan föreskrift.

Skälen för regeringens förslag: Principen om proportionalitet innebär att det skall finnas en balans mellan brottet och samhällets reaktion på detta. Straffets stränghet skall bestämmas utifrån brottet svårhet. Ju allvarligare brottet är, desto mer ingripande skall reaktionen vara såväl till sitt innehåll som till sin längd. Överlämnandepåföljden som den är utformad i dag är svår att förena med principen om proportionalitet. Vid ett överlämnande till vård inom socialtjänsten är det de socialrättsliga vårdlagstiftningarna som självständigt avgör vilka behandlingsåtgärder som skall vidtas och hur länge de skall pågå.

Socialnämnden bör även i fortsättningen självständigt bedöma vilka insatser som bör göras för den som skall överlämnas till vård inom socialtjänsten. Det medför en påtaglig begränsning av möjligheten att tillgodose kravet på proportionalitet. Det är emellertid angeläget att principen om proportionalitet får ett visst genomslag även ifråga om denna påföljd. Detta kan ske på två sätt.

För det första kan domstolen beakta brottets svårhet när den tar ställning till om den unge över huvud taget bör överlämnas till vård inom socialtjänsten. Redan vid brottsbalkens införande uttalade departementschefen att domstolen vid sitt val av påföljd har möjlighet att välja någon annan reaktionsform än ett överlämnande till vård om den anser att de föreslagna åtgärderna inte är lämpliga eller att förutsättningar saknas för erforderliga åtgärder (NJA II 1962 s. 384). För att förstärka kravet på proportionalitet i påföljdsvalet anser regeringen att denna bedömning fortsättningsvis skall ske på ett mer uttalat sätt än för närvarande.

Regeringen anser att ett särskilt stadgande bör föras in i 31 kap. 1 § brottsbalken med innebörd att ett överlämnande får ske endast om socialtjänstens planerade åtgärder framstår som tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde och art samt den dömdes tidigare brottslighet. Domstolen skall således bedöma om den av socialnämnden tilltänkta behandlingen kan anses tillräckligt ingripande för att ett överlämnande till vård inom socialtjänsten skall kunna utgöra en tillräcklig reaktion på brottet. Vid denna bedömning bör domstolen bl.a. väga in om de planerade insatserna skall göras med stöd av socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Andra faktorer som bör vägas in är karaktären och omfattningen på vårdinsatserna samt vårdtiden. Dessa omständigheter bör vägas mot brottets straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet. Om de planerade insatserna är begränsade exempelvis till enstaka stödsamtal eller ett förordnande av kontaktperson bör ett överlämnande ske endast vid brottslighet av lindrigare slag. Om de planerade insatserna består i att

den unge – med eller utan samtycke – skall tas om hand för placering exempelvis i familjehem eller i hem för vård eller boende kan ett överlämnande komma i fråga även vid allvarigare eller mer omfattande brottslighet. Bedömningen av dessa faktorer bör i enlighet med nu gällande principer för påföljdsval ske mot bakgrund av den tilltalades ålder. Ju yngre han är, desto större är utrymmet för att välja ett överlämnande till vård inom socialtjänsten som påföljd även för allvarlig brottslighet. Vid denna bedömning skall självfallet även vägas in de eventuella tilläggssanktioner som kan komma i fråga. För att domstolen skall kunna göra denna bedömning är det nödvändigt att domstolen har tillgång till ett utförligt yttrande från socialnämnden. Detta utgör ytterligare ett skäl för att socialnämndens yttrande skall ges ett utförligare innehåll.

För det andra kan proportionalitetskravet tillgodoses inom ramen för påföljden. Det sätt på vilket kravet på proportionalitet i dag kan tillgodoses inom ramen för påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten är att domstolen i samband med överlämnandet kan döma ut dagsböter, högst 200, om brottets straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet påkallar det. Så kan ske oavsett om böter är stadgat för brottet eller inte.

I promemorian har föreslagits att överlämnandepåföljden skall kombineras med böter i större utsträckning än för närvarande och att detta bör ske genom att bestämmelsen utformas på så sätt att ett förordnande om överlämnande som regel skall förenas med ett bötesstraff.

Förslaget i denna del har mött tämligen omfattande kritik från remissinstanserna. Kritiken har i huvudsak gått ut på att unga personer ofta inte har ekonomiska förutsättningar att själva betala böterna och att sanktionen då riskerar att bli utan verkan gentemot den unge. En presumtion för ett bötesstraff innebär därutöver att man avhänder sig möjligheten att kunna använda bötesstraffet som en regulator i de fall socialtjänsten endast anser sig behöva erbjuda begränsade insatser men straffvärdet är sådant att det är motiverat med ett bötesstraff för att ett överlämnande skall kunna komma i fråga. Regeringen anser därför inte att förslaget i denna del bör genomföras.

Möjligheten att kunna förena överlämnandepåföljden med böter är dock inte tillräcklig. För att i möjligaste mån hålla ungdomarna utanför kriminalvården bör ytterligare åtgärder vidtas för att ge påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten ett så brett tillämpningsområde som möjligt. Det bör därför finnas andra möjligheter för domstolen att kunna förstärka påföljden då detta är motiverat. Promemorians förslag om att införa en möjlighet att i vissa fall förordna att den unge under viss angiven tid skall utföra oavlönat arbete eller delta i annan särskilt anordnad verksamhet, vilket fått brett stöd av remissinstanserna, bör därför genomföras. Denna form av tilläggssanktion bör benämnas ungdomstjänst och bör i huvudsak utformas med samhällstjänsten som förebild. Ungdomstjänsten bör dock kunna komma till användning i större utsträckning än samhällstjänst. Villkorlig dom eller skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst skall endast kunna dömas ut i fall där ett fängelsestraff annars skulle komma i fråga. I fråga om ungdomstjänst bör domstolen kunna meddela en föreskrift om ungdomstjänst även om

alternativet inte är ett fängelsestraff. Antalet timmar under vilka den unge skall utföra arbete eller delta i verksamhet bör vara lägre än för vad som gäller i fråga om samhällstjänst och bör fastställas till lägst 20 och högst 100 efter brottets straffvärde.

En förutsättning för att domstolen skall kunna meddela en föreskrift om ungdomstjänst bör vara att den unge samtycker till att följa en sådan föreskrift. Kravet på samtycke är motiverat av samma skäl som i fråga om samhällstjänst. Frågan om samtyckets betydelse har utvecklats närmare under avsnitt 5.5. Domstolen bör vid prövningen av om ungdomstjänst kan komma i fråga bedöma den tilltalades förutsättningar att fullgöra vad som åläggs honom. Är den unges personliga förhållanden sådana att det framstår som mindre troligt att han kommer att kunna klara av att fullgöra ungdomstjänsten, bör domstolen avstå från detta alternativ.

Ungdomstjänst skall således utgöra en tilläggssanktion till överlämnandepåföljden. Det innebär att frågan om ungdomstjänst kan komma att aktualiseras endast om domstolen finner att förutsättningar föreligger i övrigt för ett överlämnande till vård inom socialtjänsten.

Som en följd av att ungdomstjänst skall vara en vid påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten meddelad föreskrift bör ungdomstjänsten administreras av socialtjänsten. Som tidigare framhållits besitter man inom socialtjänsten särskilda erfarenheter och kunskaper i frågor som rör arbete med barn och ungdomar. Socialtjänsten bör därför ha goda förutsättningar att anpassa verksamheten så att den kan fungera även för de allra yngsta lagöverträdarna. Den närmare utformningen av innehållet i ungdomstjänsten bör överlåtas på berörda organ inom socialtjänsten, men inriktningen bör vara att den dömde skall delta i verksamhet som innebär att han utan ersättning utför arbetsuppgifter liknande de som förekommer vid samhällstjänst.

Den allmänt accepterade uppfattningen att unga lagöverträdare skall särbehandlas i straffrättshänseende bör emellertid få visst genomslag även i fråga om ungdomstjänst. Med hänsyn till att det i första hand är fråga om unga personer som kan antas ha ett särskilt behov av fostran och vägledning bör det även vara möjligt att låta ungdomstjänsten bestå i att den dömde skall delta i olika former av program eller utbildning i angelägna frågor. Det viktiga är att den unge ges tillfälle att skaffa sig erfarenhet av samhällsnyttig verksamhet tillsammans med andra människor som inte ingår i hans vanliga umgänge.

Frågan om den unge kan bli föremål för ungdomstjänst bör i förekommande fall väckas så tidigt som möjligt. Det kan lämpligen ske i samband med att socialnämnden upprättar sitt yttrande. Åklagaren bör i sin framställan om yttrande göra socialnämnden uppmärksam på att denna fråga bör behandlas. I ett senare skede bör även domstolen och den tilltalades försvarare kunna ta initiativ i denna fråga. Innehållet i ungdomstjänsten och villkoren för dess genomförande bör bestämmas av socialtjänsten genom upprättandet av en plan. Detta kan ske efter det att domen har meddelats, men domstolen bör redan vid påföljdsvalet kunna bilda sig en uppfattning om vad en föreskrift om ungdomstjänst kan komma att innebära. Socialtjänsten bör därför i sitt yttrande särskilt ange om den anser att ungdomstjänst kan bli aktuellt och vilket innehåll den i så fall kan få. Det bör dock framhållas att bedömningen av huruvida det

är påkallat att förena ett överlämnande till vård inom socialtjänsten med en föreskrift om ungdomstjänst är en fråga för domstolen.

Frågan om i vilken utsträckning överlämnande till vård inom socialtjänsten bör kombineras med dagsböter eller med ungdomstjänst får avgöras efter en avvägning mellan brottets straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet å ena sidan och hans personliga förhållanden och de av socialnämnden planerade åtgärderna å andra sidan. Det är inte möjligt att närmare ange hur denna bedömning skall ske. Är det fråga om relativt lindrig brottslighet torde det inte vara påkallat att kombinera överlämnandepåföljden med någon tilläggsstraffsanktion om de planerade åtgärderna från socialtjänstens sida kan anses tillräckligt ingripande. Är det däremot fråga om allvarigare brottslighet och socialtjänstens planerade åtgärder är av mera begränsad natur torde det vara påkallat att förstärka överlämnandepåföljden för att den skall kunna komma i fråga. Ju yngre lagöverträdare desto större bör utrymmet vara för att välja ett överlämnande till vård inom socialtjänsten som påföljd även för allvarlig brottslighet. Det väsentliga är att den samlade reaktionen på brottsligheten framstår som rimlig och att det finns en balans mellan brottsligheten och samhällets reaktion. Principen om proportionalitet skall självfallet ge utslag i båda riktningar.

Finner domstolen att socialtjänstens insatser – i förekommande fall i förening med dagsböter eller ungdomstjänst – inte kan anses tillräckligt ingripande får domstolen inte besluta att den unge skall överlämnas till vård inom socialtjänsten. I en sådan situation skall – då synnerliga skäl inte föreligger för ett frihetsberövande – domstolen välja någon annan icke frihetsberövande påföljd. Detta följer av de allmänna bestämmelserna om val av påföljd i 30 kap. brottsbalken.

10.4 Påföljdssystemet skall präglas av konsekvens

Regeringens förslag: Domstolen skall i fall då påföljden bestäms till överlämnande till vård inom socialtjänsten och det av vårdplanen framgår att den unge skall bli föremål för vård eller åtgärder enligt socialtjänstlagen (1980:620) meddela en särskild föreskrift om att den unge skall genomgå vård eller annan av socialtjänsten planerad åtgärd. En föreskrift skall också meddelas om den unge skall genomföra ungdomstjänst.

Ett överlämnande till vård inom socialtjänsten skall – utöver vad som gäller i dag – kunna undanröjas i sådana situationer då socialtjänsten ändrat uppfattning om vad som bör göras för den dömde.

Rutinerna för uppföljningen av vad som sker med den unge efter ett överlämnande skall förbättras.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås att socialnämnden fortlöpande skall hålla åklagaren underrättad om vårdens fortgång.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som yttrat sig i denna del är positiva till att domstolen skall kunna meddela en särskild föreskrift som riktar sig till den unge eftersom en sådan föreskrift gör det tydligare för den unge vad som förväntas av honom. *Socialstyrelsen* anser

emellertid att det är principiellt tveksamt att rätten skall kunna föreskriva att den unge skall underkasta sig sådan vård. *Linköpings tingsrätt* anser att socialnämndens möjligheter till ändringar av behandlingsplanen bör vara mer inskränkta. Däremot avstyrker några remissinstanser att undanröjande skall vara möjligt i sådana fall socialnämnden ändrar uppfattning i förhållande till vad som angetts i vårdplanen om vilka insatser som skall göras exempelvis p.g.a. ekonomiska skäl. *Gävle tingsrätt* anser emellertid att det är självklart att ett undanröjande av vård inom socialtjänsten kan ske inte bara i de fall de lagliga förutsättningarna för vården brister utan också i sådana fall där vården av andra skäl rent faktiskt inte kommer till stånd. *Hovrätten för Övre Norrland* och *Domareförbundet* har framhållit att utrymmet för andra påföljder efter ett undanröjande är starkt begränsat. De har föreslagit att man bör överväga att införa en möjlighet att meddela den unge varning eller besluta om ytterligare föreskrifter. Flertalet remissinstanser är kritiska till förslaget om att socialnämnden fortlöpande skall hålla åklagaren underrättad om vårdens fortgång. Det har framhållits att det bör vara tillräckligt att åklagaren underrättas i de fall problem uppkommer vid verkställigheten.

Skälen för regeringens förslag: Det straffrättsliga reaktionssystemet bör präglas av konsekvens. Detta innebär ett krav på att den dömde skall rätta sig efter de regler som gäller och efter de beslut som meddelas och att ett brott mot regeln eller beslutet skall följas av en reaktion. Det är väsentligt för påföljdssystemets trovärdighet att samhällets reaktion på brott följer en konsekvent och fast linje så att systemet inte upplevs som vagt och innehållslöst. Detta gäller inte minst när det är fråga om unga lagöverträdare och kravet på konsekvens bör därför så långt det är möjligt gälla även för påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Det bör understrykas att överlämnandet utgör en brottspåföljd och att samhällets reaktion på brottet i dessa fall till sitt innehåll i huvudsak består av socialtjänstens insatser.

Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten är emellertid behäftad med särskilda svårigheter i fråga om kravet på konsekvens. Socialtjänstens insatser med stöd av socialtjänstlagen förutsätter att den dömde lämnar sitt samtycke till åtgärden. Är den unge under 18 år fordras även vårdnadshavarens samtycke. Samhällets reaktion riskerar att bli utan innehåll om den dömde eller dennes vårdnadshavare efter domstolsförhandlingen återtar sitt samtycke. Socialtjänstens val av åtgärder avgörs dessutom utifrån den dömdes behov vid varje given tidpunkt. Behovet kan komma att förändras och dessutom bedömas på olika sätt av olika beslutsfattare. För tvångsvård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) fordras att förvaltningsdomstol efter överlämnandet prövar och finner att förutsättningar för sådan vård föreligger. Finner förvaltningsdomstolen att förutsättningarna brister så att socialnämndens ansökan om tvångsvård inte kan bifallas, riskerar reaktionen på brottet att helt utebli. Dessa förhållanden innebär en fara för trovärdigheten för påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten och rättsväsendet måste därför ha effektiva medel för att reagera i nu angivna situationer.

Bestämmelsen i 38 kap. 2 § brottsbalken om undanröjande av överlämnandepåföljden är av central betydelse i detta avseende. Enligt nu

gällande bestämmelse kan domstolens förordnande om överlämnande till vård inom socialtjänsten undanröjas och ersättas med annan påföljd för brottet, om det efter domen visar sig att vård av det slag socialnämnden angivit i sitt yttrande inte lagligen kan komma till stånd eller får ett väsentligt ändrat innehåll. Vad som närmast avses är situationer då den tilltänkta vården inte går att genomföra på grund av att någon i socialtjänstlagen eller LVU angiven förutsättning saknas. Ett exempel är att den unge eller hans vårdnadshavare återtar sitt samtycke till vård med stöd av socialtjänstlagen. Ett annat exempel är att socialnämnden finner att åtgärderna med stöd av LVU inte längre behövs eller att länsrätten eller högre instans inte bifaller socialnämndens ansökan om vård enligt denna lag. Överlämnandet kan däremot inte undanröjas när väl de lagliga förutsättningarna för den tilltänkta vården är uppfyllda, men de tilltänkta insatserna inte kommer till stånd på grund av att socialtjänsten finner att någon annan vårdinsats bör ske. Bestämmelsen i 38 kap. 2 § har tillkommit för att förhindra stötande resultat i fall då en åtgärd som domstolen förutsatte skulle komma till stånd inte har kunnat anordnas med följd att reaktionen på brottet uteblir eller får ett väsentligt annat innehåll än vad domstolen förutsatte.

Ett första förutsättning för ett fungerande och konsekvent reaktionssystem är att de inblandade känner till de givna förutsättningarna. För den unge lagöverträdarens del bör krävas att han får ett tydligt besked om vad som förväntas av honom från samhällets sida om påföljden bestäms till ett överlämnande till vård inom socialtjänsten. I dag kan det många gånger vara så att den unge inte har någon närmare uppfattning om vad en dom på överlämnande till vård inom socialtjänsten ställer för krav på honom för egen del. Regeringen anser därför att domstolen – när den bestämmer påföljden till vård inom socialtjänsten – skall meddela en särskild föreskrift i domen som riktar sig till den unge om vad han har att genomgå i fråga om vård och behandling, när den planerade vården eller åtgärderna skall ske med stöd av socialtjänstlagen. På detta sätt blir påföljden tydligare för såväl den unge som samhället i övrigt. Den unge får ett klart besked om vad de rättsvårdande organen förväntar sig av honom efter en dom på överlämnande till vård inom socialtjänsten. Föreskriften bör utformas så att den dömde åläggs att följa den vårdplan som socialnämnden redovisat i sitt yttrande. Detta utgör ytterligare ett skäl för att socialnämndens yttrande skall innehålla en vårdplan. Vårdplanen bör fogas till domen och föreskriften kan då utformas i domslutet så att den unge skall genomgå de åtgärder som framgår av vårdplanen. Det bör dock endast vara möjligt att meddela en föreskrift i de fall det av socialnämndens yttrande framgår att det är aktuellt att vidta åtgärder med stöd av socialtjänstlagen, vilken förutsätter att den dömde samtycker till och medverkar i vården. Domstolen bör av principiella skäl inte kunna föreskriva att den unge skall underkasta sig tvångsvård med stöd av LVU. En sådan föreskrift skulle sakna värde eftersom tvångsvård kan komma i fråga endast när den unge eller, i förekommande fall, hans vårdnadshavare inte medverkar genom att lämna sitt samtycke till vårdinsatserna. Skulle den dömde rätta sig efter en meddelad föreskrift och därmed underkasta sig den erforderliga vården, saknas såväl förutsättningar för som behov av tvångsvård.

Det bör särskilt understrykas att en föreskrift av det slag som nu föreslås inte syftar till att styra socialtjänstens insatser. Socialtjänsten skall även i fortsättningen verka självständigt under de socialrättsliga lagarna. Den av domstolen meddelade föreskriften riktar sig således inte till socialnämnden utan enbart till den dömde.

Bryter den dömde mot föreskriften – vilket innebär att den vård eller de åtgärder som domstolen förutsatte vid överlämnandet inte kommer till stånd – bör det leda till en reaktion från de rättsvårdande organens sida. Ytterst bör det leda till att överlämnandepåföljden undanröjs och ersätts med en annan påföljd. Som framgår ovan är det redan med gällande lagstiftning möjligt att undanröja en dom på överlämnande till vård inom socialtjänsten om den unge eller hans vårdnadshavare återtar sitt samtycke. Genom att införa en möjlighet för domstolen att meddela en föreskrift som riktar sig till den unge blir det dock tydligare att den unge har en skyldighet gentemot de rättsvårdande organen. Som en konsekvens härav bör det också tydligt framgå vad den unge riskerar om han inte följer föreskriften. Ett särskilt stadgande bör därför tas in i 38 kap. 2 § brottsbalken av vilket framgår att påföljden kan undanröjas om den unge inte följer den av domstolen meddelade föreskriften. Detsamma bör gälla om den unge bryter mot en meddelad föreskrift om ungdomstjänst.

Genom föreskriften om vad den unge har att genomgå i fråga om vård och behandling får den unge ett klart besked om vad som förväntas av honom från domstolens sida samtidigt som åklagare och domstol får ett bättre underlag för prövningen om den unge har misskött sig genom att inte rätta sig efter föreskriften, vilket i sin tur underlättar för de rättsvårdande organen att agera konsekvent.

Socialstyrelsen har invänt att det är principiellt tveksamt att rätten skall kunna meddela en sådan föreskrift med hänsyn till att det är fråga om frivillig vård. Frågan om den unge och i förekommande fall hans vårdnadshavare samtycker till vården måste emellertid klargöras redan före domstolsförhandlingen. Den omständigheten att denna reglering skapar en medvetenhet hos den unge om att konsekvensen av ett bristande samtycke kan leda till att påföljden inte kan bestämmas till ett överlämnande bör inte ses som ett påtryckningsmedel som gör att samtycket inte är att anse som reellt utan bör i stället ses som en del av det beslutsunderlag den unge har att utgå ifrån vid ställningstagandet i fråga om samtycke. Lämnar socialnämnden i sitt yttrande uppgift om att den unge skall bli föremål för vård eller åtgärder och att den dömde – i förekommande fall hans föräldrar – samtyckt till åtgärderna har domstolen att utgå ifrån att den planerade vården skall komma till stånd. Föreskriften kan därför ses som ett villkor som domstolen ställer för att överlämnandepåföljden skall bestå. Det står således den unge fritt att ändra sig i förhållande till socialtjänsten och återkalla sitt samtycke. Det skall emellertid inte vara möjligt för den unge att ändra sig i förhållande till domstolen utan att samhället reagerar på de ändrade förhållandena.

Vissa remissinstanser har påtalat att utbudet av påföljder efter ett undanröjande av en dom på överlämnande till vård inom socialtjänsten är begränsat. Detta är i och för sig riktigt. En allmän strävan är också, som tidigare framhållits, att undvika kriminalvårdspåföljder för ungdomar, vilket är det som oftast kan komma i fråga vid ett undanröjande. Detta

talar för att det bör finnas en möjlighet att inte omedelbart besluta om undanröjande vid fall av misskötsamhet från den unges sida. Regeringen anser därför i likhet med *Hovrätten för Övre Norrland* och Domareförbundet att det bör införas en möjlighet för domstolen att meddela den unge en varning på liknande sätt som i fråga om villkorlig dom. Denna möjlighet bör användas i de fall den unge har misskött sig och det finns ett behov av att klargöra allvaret i detta för den unge men då överlämnandepåföljden ändå framstår som den mest adekvata.

För att kravet på konsekvens skall få tillräcklig genomslagskraft anser regeringen att möjligheten att undanröja ett överlämnande till vård inom socialtjänsten bör utvidgas ytterligare. Ett undanröjande bör vara möjligt inte bara såsom i dag, om den vård som socialnämnden redovisat i sitt yttrande inte lagligen kan komma till stånd exempelvis på grund av att länsrätten eller högre instans inte bifaller en ansökan om tvångsvård, utan även i fall då socialtjänsten ändrar uppfattning om vilka insatser som bör göras för den dömda. Om det skulle visa sig att den reaktion som förutsågs av domstolen vid påföljdsvalet uteblir på grund av att socialtjänsten ändrat uppfattning bör detta leda till någon åtgärd från rättsväsendet sida i de fall resultatet annars skulle uppfattas som stötande. Frågan om ett undanröjande bör ske i nu avsedda situationer måste bedömas mot bakgrund härav. Ett undanröjande bör som regel inte komma i fråga om den planerade vården uteblir på grund av att den unges situation har förbättras i sådan grad att vården inte längre behövs.

För att reaktionssystemet skall framstå som konsekvent och trovärdigt är det av avgörande betydelse att uppföljningen av vad som sker med den unge efter överlämnandet fungerar tillfredställande. Nuvarande ordning innebär att det ankommer på åklagaren att inhämta upplysningar om vilken vård som har anordnats. Det kan ifrågasättas om denna ordning är den mest effektiva. I promemorian föreslås att socialnämnden bör åläggas en obligatorisk rapporteringsskyldighet genom att det i socialtjänstlagen införs en särskild bestämmelse om att socialnämnden fortlöpande skall underrätta åklagaren om vårdens fortgång. Regeringen delar den uppfattning som redovisats i promemorian att rutinerna för uppföljningen av vården bör förbättras och att socialnämnden bör åläggas en rapporteringsskyldighet. Det kan däremot ifrågasättas om en så omfattande rapporteringsskyldighet som föreslagits är nödvändig och om den skulle tjäna sitt syfte. Det finns en påtaglig risk för att en sådan ordning skulle innebära en onödig arbetsbelastning för personal såväl inom socialtjänsten som hos åklagarmyndigheterna och att den information som verkligen är av intresse för åklagaren – att den planerade vården inte kommit till stånd – skulle riskera att gå förlorad i den omfattande informationshanteringen. Regeringen delar den uppfattning som framförts från ett flertal remissinstanser att rapporteringsskyldigheten bör kunna begränsas till de fall då den planerade vården enligt vårdplanen inte kommer till stånd.

Regeringens förslag: En ny frihetsberövande påföljd, sluten ungdomsvård, skall införas för brott som någon begått innan han fyllt 18 år. Statens institutionsstyrelse skall ansvara för verkställigheten.

Promemorians förslag överensstämmer i allt väsentligt med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna är positiva till förslaget om en ny frihetsberövande påföljd. Ett flertal remissinstanser har anfört att fängelsestraffet helt bör utmönstras för berörd ålderskategori. *Gävle tingsrätt* avstyrker emellertid förslaget i denna del och anför att ungdomar som gjort sig skyldiga till mycket svåra brott skall dömas till fängelse. Tingsrätten anser emellertid att verkställigheten av fängelsestraff bör kunna ske vid ett särskilt vårdhem som drivs av Statens institutionsstyrelse. *Brottsförebyggande rådet* anser inte att förslaget bör läggas till grund för lagstiftning och anför att det enda bärande skälet för att införa den föreslagna påföljden skulle vara att fängelsestraffet helt avskaffades för den avsedda ålderskategorin, men att detta förutsätter en verkställighetsform som är bättre lämpad för ungdomar än fängelsestraffet och med ett system som kan tillgodose de grundläggande rättigheter och krav på rättssäkerhet som bör tillkomma den dömda, vilket inte är fallet med förslaget. *Socialstyrelsen* och *Akademikerförbundet* anser att den föreslagna påföljden även bör kunna komma ifråga för brott som begåtts av någon som fyllt 18 men inte 21 år. Liknande synpunkter har framförts från *Statens institutionsstyrelse* som emellertid har förståelse för att begränsa påföljden på förslaget sätt i ett första skede. *Västerås kommun* har anfört att den nya påföljden bör användas med största restriktivitet så att den inte blir ett alternativ till insatser enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård för unga (LVU). *Akademikerförbundet* som inlämnat ett yttrande upprättat av *SACO:s* samverkansorgan inom *Kriminalvårdsverket* och *Statens institutionsstyrelse* anser att frågan om huvudmannskap behöver utredas ytterligare.

Skälen för regeringens förslag: Det är sedan en lång tid tillbaka en grundläggande princip inom kriminalpolitiken i vårt land att unga lagöverträdare endast i sällsynta undantagsfall skall dömas till fängelse. Denna princip gäller särskilt beträffande ungdomar under 18 år. Det är också förhållandevis sällan som så unga människor döms till fängelse. Bakgrunden till denna restriktivitet är dels tanken att det inte är rimligt att straffa ungdomar som begår brott lika hårt som vuxna, dels vetskapen om att fängelsestraffet innebär särskilda risker för unga människor. Det råder numera stor enighet om att framför allt långvariga fängelsestraff är förknippade med betydande risker för skadeverkningar för den dömda och att det särskilt gäller för unga människor. Dessa omständigheter talar för att fängelsestraffet helt bör utmönstras när det gäller de yngsta lagöverträdarna. Frågan har varit föremål för överväganden vid ett flertal tillfällen under de senaste decennierna.

Det förekommer emellertid att ungdomar begår så allvarliga brott att samhället måste kunna reagera kraftfullt genom ett frihetsberövande. För att kriminalpolitiken skall kunna fullgöra sin huvuduppgift att motverka brott, måste det inom påföljdssystemet finnas möjlighet att välja en påföljd som i rimlig utsträckning avskräcker från brott, tydligt markerar grundläggande gränser och dessutom motsvarar de krav samhället ställer på rättvisa inom straffrättskipningen. Frihetsberövande påföljder kan därför inte undvaras helt trots att det är fråga om mycket unga personer.

Den enda form av frihetsberövande som dagens påföljdssystem kan erbjuda är fängelse. Regeringens uppfattning är att detta är mycket otillfredsställande eftersom fängelse är en olämplig miljö för barn och ungdomar. Det är därför angeläget att det tillskapas en alternativ form av frihetsberövande som gör det möjligt att hålla de yngsta lagöverträdarna utanför fängelserna. Denna uppfattning har också fått mycket brett stöd av remissinstanserna.

Utformningen av en ny frihetsberövande påföljd och ansvaret för verkställigheten

Utgångspunkterna vid utformningen av en ny frihetsberövande påföljd för de yngsta lagöverträdare bör vara dels att verkställigheten kan ske under sådana former att risken för skadeverkningar minimeras, dels att verkställigheten kan ordnas så att orsakerna till den unges kriminalitet kan angripas så effektivt som möjligt. Samtidigt måste verkställigheten utformas med beaktande av att frihetsberövandet är en straffrättslig reaktion på brott och att verkställigheten måste kunna ske under säkra och betryggande former.

Beträffande den som vid brottet inte fyllt 18 år gäller att fängelse får dömas ut bara om det finns synnerliga skäl. Största möjliga restriktivitet skall alltså iakttas med att döma till fängelse. Det innebär att det endast är ett mindre antal ungdomar mellan 15 och 18 år som döms till fängelse. Följaktligen har man inom kriminalvården begränsade erfarenheter av behandlingen av unga lagöverträdare. Inom kriminalvården har visserligen en utveckling skett och särskilda ungdomsavdelningar har tillskapats. Det finns emellertid ett starkt intresse av att hålla de yngsta lagöverträdarna utanför kriminalvården i allmänhet och fängelserna i synnerhet. Regeringen anser därför att ansvaret för verkställigheten av en ny frihetsberövande påföljd bör anförtros åt något annat organ än kriminalvården, som har bättre förutsättningar att tillgodose de särskilda krav som bör gälla vid verkställighet av frihetsberövanden som döms ut i fråga om så unga lagöverträdare.

Den 1 april 1994 tog Statens institutionsstyrelse över ansvaret för planeringen och driften av de särskilda ungdomshem som avses i 12 § LVU. Det övergripande målet för denna del av institutionsstyrelsens verksamhet är att svara för att de ungdomar som behöver vård vid ett särskilt ungdomshem skall kunna beredas vård av god kvalitet. Statens institutionsstyrelse har till uppgift att bedriva metodutveckling samt stödja forskning och utvecklingsarbete, så att vården får högsta möjliga kvalitet. Vid myndigheten finns en särskild enhet för forsknings- och utvecklingsfrågor samt ett vetenskapligt råd och man erhåller anslag för

forskning och utveckling. Statens institutionsstyrelse skall dessutom tillsammans med kommuner och andra samhällsorgan utveckla nya former för utslussning från de särskilda ungdomshemmen. Institutionsstyrelsen skall vidare verka för ett vårdutbud som med beaktande av närhetsprincipen är differentierat utifrån individuella vårdbehov, vilket innebär att det bl.a. skall finnas särskilda institutioner med hög bevakningsgrad, så att även de ungdomar som kräver särskilt intensiv bevakning skall kunna tas om hand.

Inom den verksamhet som bedrivs av Statens institutionsstyrelse finns således en bred erfarenhet av arbete med sådana ungdomar som kan komma i fråga för frihetsberövande påföljder. Många av ungdomarna finns redan i dag inom den så kallade § 12-vården eller har tidigare erfarenheter av sådan vård. Statens institutionsstyrelse bedriver utifrån sina erfarenheter av dessa ungdomar ett kontinuerligt arbete för att ytterligare höja kompetensen. Under senare år har även tillskapats enheter med särskilt hög bevakningsgrad för att de mest vård- och tillsynskrävande ungdomarna skall kunna tas om hand.

Enligt 12 § socialtjänstlagen skall socialnämnden verka för att barn och ungdomar som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd de behöver. Detta gäller självfallet även de ungdomar som har frihetsberövats på grund av brott. Flertalet av dem som frihetsberövas torde vara i behov av vård och behandling och det är därför av stor vikt att socialtjänsten aktivt medverkar under verkställigheten av ett frihetsberövande. Socialtjänsten har ofta tidigare erfarenheter och kunskaper om den unge, vilket är värdefullt vid behandlingen under verkställigheten av frihetsberövandet. För att behandlingen skall kunna bli framgångsrik krävs i regel kontinuitet och långsiktig planering, vilken ofta bör omfatta även tiden efter frihetsberövandet. Det kan härvid konstateras att det redan i dag finns etablerade former för samverkan mellan de särskilda ungdomshemmen och socialtjänsten.

Mot denna bakgrund måste Statens institutionsstyrelse anses ha goda möjligheter att inom sin organisation kunna ta om hand de unga lagöverträdare som kan komma i fråga för ett frihetsberövande. En sådan lösning ligger dessutom väl i linje med Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter vilken ratificerats av Sverige. Av denna följer bl.a. att alternativ till anstaltsvård skall finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välfärd och som är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet.

Regeringens förslag innebär således att en ny frihetsberövande påföljd skall införas, sluten ungdomsvård. Påföljden skall kunna dömas ut för brott som har begåtts av den som var under 18 år vid brottstillfället. Frihetsberövandet skall verkställas under ledning av Statens institutionsstyrelse. Socialnämnden skall emellertid alltjämt ha det övergripande ansvar för den unge som följer av socialtjänstlagen. Att den unge blir frihetsberövad på straffrättslig grund befriar således inte socialnämnden från detta ansvar.

Regeringens förslag: Om rätten med tillämpning av de allmänna reglerna om påföljdsval finner att det finns synnerliga skäl för att döma en person som begått brott innan han fyllt 18 år till fängelse skall den i stället först pröva om påföljden kan bestämmas till sluten ungdomsvård. Tiden för sluten ungdomsvård skall bestämmas efter brottets straffvärde till lägst fjorton dagar och högst fyra år.

Promemorians förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens. I promemorian förelås dock att tiden för frihetsberövandet skall bestämmas till lägst två månader.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser delar uppfattningen att ett frihetsberövande endast skall kunna komma i fråga om det föreligger synnerliga skäl. *Åklagarmyndigheten i Göteborg* anser att man i förslaget varit alltför återhållsam rörande påföljdens tillämpningsområde. *Statens institutionsstyrelse* har framhållit att två månader är en minimitid för att de särskilda ungdomshemmen skall kunna erbjuda den unge någon meningsfull insats. *Länsrätten i Örebro län* och *Malmö kommun* har anfört att den undre gränsen framstår som anmärkningsvärt kort.

Skälen för regeringens förslag: Av 30 kap. 4 § brottsbalken följer att domstolen vid val av påföljd skall fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse och att domstolen därvid skall beakta sådana förmildrande omständigheter som anges i 29 kap. 5 § brottsbalken och som är att hänföra till brottslingens person eller vad som inträffat efter brottet. Bestämmelsen i 30 kap. 4 § brottsbalken är av allmän karaktär och gäller såväl unga som vuxna lagöverträdare.

I 30 kap. 5 § brottsbalken finns en särskild bestämmelse för användningen av fängelsestraffet beträffande unga lagöverträdare. För brott som någon har begått innan han fyllt 18 år får domstolen döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Av bestämmelsen följer att fängelse får dömas ut endast i sällsynta undantagsfall. I stället bör den unge i första hand överlämnas till vård inom socialtjänsten. Ett sådant överlämnande har i praxis inte ansetts uteslutet ens vid mycket allvarlig brottslighet.

Domstolen skall särskilt beakta den unges ålder vid straffmätningen för brott som har begåtts av den som är under 21 år. Enligt 29 kap. 7 § brottsbalken får domstolen döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet i fråga om den som begått brott innan han fyllt tjuugoett år. Omfattningen av denna så kallade ungdomsrabatt framgår bl.a. av rättsfallet NJA 1989 s. 870. Av 29 kap. 7 § framgår vidare att ingen får dömas till livstidsstraff för brott som han har begått innan han fyllt 21 år.

Frihetsberövanden av unga lagöverträdare bör undvikas så långt det är möjligt. När domstolen bestämmer påföljd för en ung lagöverträdare bör den i första hand överväga om den unge kan överlämnas till vård inom socialtjänsten eller om påföljden kan bestämmas till böter. I andra hand skall domstolen pröva om någon annan icke frihetsberövande påföljd kan komma i fråga. Domstolen skall således först pröva exempelvis om den

unge kan dömas till villkorlig dom eller skyddstillsyn med en föreskrift om samhällstjänst innan frågan om ett frihetsberövande kan aktualiseras. Denna prövning sker i enlighet med brottsbalkens bestämmelser om val av påföljd.

Som framgår ovan anser regeringen att fängelse bör undvikas så långt det är möjligt när det gäller den berörda gruppen av unga lagöverträdare. Genom att införa en ny frihetsberövande påföljd kan fängelse undvikas samtidigt som domstolarna ges möjlighet att döma ut en påföljd som är tillräckligt ingripande med hänsyn till den aktuella brottsligheten.

Det är i detta sammanhang viktigt att framhålla att restriktivitet med att döma till en frihetsberövande påföljd bör gälla oavsett om det är fråga om att döma till fängelse eller sluten ungdomsvård. Förutsättningarna för att domstolen skall kunna döma till sluten ungdomsvård skall därför vara samma som för att döma till fängelse. Av det följer att det även fortsättningsvis skall råda en presumtion mot att frihetsberöva ungdomar för brott som begåtts före 18 års ålder. För att presumtionen skall brytas fordras att det finns synnerliga skäl. De uttalanden som gjordes i påföljdsbestämmningspropositionen (prop. 1987/88:120) i fråga om möjligheten att kunna döma en person som begått brott innan han fyllt 18 år till fängelse bör alltså gälla. Någon ändring av gällande praxis avseende möjligheterna att frihetsberöva ungdomar som begått brott innan de fyllt 18 år är heller inte avsedd med den nu aktuella reformen.

Vid påföljdsbestämningen skall domstolen – om den finner att en ung lagöverträdare har begått så allvarliga brott att påföljden bör bestämmas till fängelse – först pröva om påföljden i stället kan bestämmas till sluten ungdomsvård. Den unges behov av vård skall inte tillmätas någon betydelse vid påföljdsbestämningen. Sluten ungdomsvård skall således kunna dömas ut enbart när detta är motiverat som en reaktion på brottet.

Den unges behov av vård skall däremot tillmätas stor betydelse vid verkställigheten. Det kan på goda grunder antas att de flesta ungdomar som i dag döms till fängelse är i stort behov av vård och behandling. Att tillskapa en påföljd som gör det möjligt att anordna verkställigheten så att den unges kriminalitet kan angripas så effektivt som möjligt är ett av huvudsyftena med regeringens förslag.

Förslaget innebär att den nya påföljden i princip kommer att ersätta fängelsestraffet för de yngsta lagöverträdarna. Det har från några remissinstanser framförts att en ny frihetsberövande påföljd även bör omfatta gruppen av unga lagöverträdare som begått brott efter 18 men före 21 års ålder. En öppning av den nya påföljden för den äldre gruppen av unga lagöverträdare skulle emellertid leda till att åldersstrukturen på de särskilda ungdomshemmen skulle förändras i alltför stor utsträckning vilket i vart fall för närvarande inte kan anses lämpligt. Skälen för att hålla den äldre åldersgruppen utanför kriminalvårdens anstalter är dessutom inte lika starka som för den yngre åldersgruppen.

Sluten ungdomsvård innebär således att den unge blir frihetsberövad. Det är därmed fråga om en mycket ingripande reaktion på brott. Påföljden måste därför vara utformad så att det står klart att den utgör samhällets reaktion på den dömdes brottslighet och att den uppfyller principerna om förutsebarhet och proportionalitet. Sluten ungdomsvård måste därför vara en tidsbestämd påföljd.

I promemorian har föreslagits att minimitiden för sluten ungdomsvård fastställs till två månader med motiveringen att en sådan tid måste anses utgöra ett minimum för att verkställigheten skall kunna fyllas med något meningsfullt innehåll. Några remissinstanser, däribland *Statens institutionsstyrelse*, har instämt i denna bedömning. Några andra remissinstanser, däribland *Riksåklagaren*, anser att det inte bör finnas några begränsningar i tid och att fängelsepåföljden därmed bör kunna utmönstras helt för de yngsta lagöverträdarna.

Som framgår ovan skall den unges behov av vård inte tillmätas någon betydelse vid påföljdsbestämningen i en situation då den unge har gjort sig skyldig till så allvarlig brottslighet att det är aktuellt med ett frihetsberövande. Följaktligen kan den unges behov av vård inte heller tillmätas någon betydelse vid bestämmandet av längden av frihetsberövandet i det enskilda fallet. Det utdömda frihetsberövandets längd skall således vara relaterad till straffvärdet av brottsligheten. Detta innebär dock inte, som framgår ovan, att den unges behov av vård inte skall tillmätas någon betydelse under verkställigheten. Tvärtom skall verkställigheten av sluten ungdomsvård präglas av att den unge blir föremål för adekvat behandling. Med beaktande av de skäl som skall kunna motivera sluten ungdomsvård framstår det dock inte som logiskt att bestämma minimitiden utifrån ett vårdperspektiv. Införandet av den föreslagna minimitiden skulle dessutom få den negativa konsekvensen att domstolen i en situation där en ung lagöverträdare gjort sig skyldig till sådan brottslighet att det föreligger synnerliga skäl för att döma till fängelse men straffvärdet är sådant att det inte är påkallat med fängelse överstigande två månader är tvungen att bestämma påföljden till fängelse i stället för sluten ungdomsvård trots att sistnämnda påföljd i förhållande till fängelse ändå måste anses vara en lämpligare påföljd. Sådana situationer bör undvikas. Regeringen anser därför att minimitiden för sluten ungdomsvård bör motsvara fängelseminimum.

I detta sammanhang bör samtidigt framhållas att behovet av att döma ut kortare frihetsberövanden torde minska dels genom förslaget att kunna förena påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten med en föreskrift om ungdomstjänst, dels förslaget om att kunna förena villkorlig dom med en föreskrift om samhällstjänst.

Som framgår ovan skall verkställigheten av sluten ungdomsvård ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Införandet av den nya påföljden bör inte medföra att åldersstrukturen vid de särskilda ungdomshemmen förändras i alltför stor utsträckning. Det är således inte lämpligt att äldre personer, som åldersmässigt inte passar in vid de särskilda ungdomshemmen, placeras vid dessa hem. Med den utgångspunkten är det nödvändigt att ange en maximitid för frihetsberövandet och att ha särskilda regler om påföljdspreskription.

Maximitiden bör emellertid sättas högt för att påföljden skall kunna omfatta även brottslighet med mycket höga straffvärden. Den övre gränsen bör bestämmas med beaktande av de faktiska verkställighetstider som i dag blir resultatet när ungdomar, som vid tiden för brottet var under 18 år, döms till fängelsestraff i de allra grövsta fallen. Därvid bör uppmärksammas den betydande reduktion som sker vid straffmätningen

med stöd av 29 kap. 7 § brottsbalken. Vidare skall beaktas att villkorlig frigivning inte kommer att förekomma i fråga om denna påföljd. Det faktiska frihetsberövandet bör inte bli längre än vad det skulle ha blivit vid en dom på fängelse. Mot denna bakgrund framstår fyra år som en lämplig övre gräns.

Det kan ibland inträffa att den som begår brott innan han fyllt 18 år lagförs först avsevärt senare. I en situation där lång tid har förflutit mellan brottet och lagföringen kan skälen för särbehandling inte anses vara lika starka som när lagföring sker i nära anslutning till brottet. Om det går så många år innan han döms att han åldersmässigt inte passar in på ett särskilt ungdomshem, där i stort sett alla intagna även i framtiden torde vara under 21 år, bör det vara möjligt att döma en sådan person till fängelse. Det kan även tänkas uppstå andra situationer i vilka det bör vara möjligt att döma den som begått brott före 18 års ålder till fängelse. En sådan situation kan vara om en ung lagöverträdare under en längre period gör sig skyldig till omfattande och allvarlig brottslighet såväl före som efter 18 års ålder.

Den nya påföljden kommer således inte att kunna ersätta fängelsepåföljden fullt ut. Regeringens förslag innebär emellertid att det endast i undantagsfall kommer att bli fråga om att döma någon till fängelse i den aktuella ålderskategorin.

10.7 Verkställigheten

Regeringens förslag: Verkställigheten av sluten ungdomsvård skall ske vid sådant särskilt ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Intagningsförfarandet och beräkningen av verkställighetstiden skall ske på i stort sett motsvarande sätt som vid dom på fängelse och Statens institutionsstyrelse skall i detta sammanhang åläggas motsvarande uppgifter som Kriminalvårdsstyrelsen. De närmare bestämmelserna angående verkställigheten skall intas i lag. Genomförandet av verkställigheten skall ske i nära samarbete med socialtjänsten i den dömdes hemort och med beaktande av de särskilda krav som måste ställas vid utformningen av frihetsberövanden som dömts ut i fråga om barn och ungdomar.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: *Riksdagens ombudsmän (JO)* har påpekat att det i verkställighetslagen bör tas in en bestämmelse som ger Statens institutionsstyrelse möjlighet att besluta i frågor om besök hos en intagen och att det även bör övervägas att reglera en intagens rätt att ringa och ta emot telefonsamtal. *JO* har vidare påtalat att lagstiftningen måste utformas så att det i ett enskilt fall inte kan uppkomma oklarhet om vilken myndighet som ansvarar för olika insatser i fråga om dem som döms till den nya påföljden. *Brottsförebyggande rådet* anser att förslaget till verkställighetslag är fragmentariskt och inte motsvarar de rättigheter och rättssäkerhetsgarantier som regelsystemet i lagen om vård i kriminalvårdsanstalt erbjuder. *Statens institutionsstyrelse* har anfört att det inte är

lämpligt att de intagna flyttas utan att det är bättre att den unge kan bli föremål för åtgärder som innebär att man vidtar någon åtgärd som gör att behandlingen inte enbart sker i låst miljö. *Åklagarmyndigheten i Västerås* tror inte att utslussningsverksamheten kan kompensera avsaknaden av övervakning efter villkorlig frigivning. *Rikspolisstyrelsen* har påpekat att bestämmelser bör införas om skyldighet att underrätta målsäganden om exempelvis rymningar.

Skälen för regeringens förslag: En dom på slutet ungdomsvård innebär ett frihetsberövande och det är således fråga om ett allvarligt ingripande i den enskildes liv. För att tillgodose de grundläggande rättssäkerhetskraven är det nödvändigt att införa vissa bestämmelser angående verkställigheten. Dessa bestämmelser bör tas in i en särskild lag.

Som framgått ovan skall verkställigheten av den nya påföljden ske vid sådant särskilt ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Flertalet av de bestämmelser som reglerar den nuvarande verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen är väl lämpade även för verkställigheten av den nya påföljden och de bör därför föras över till den nya verkställighetslagen. Socialtjänstförordningen innehåller vidare bestämmelser av administrativ art vilka gäller verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen. Dessa bestämmelser förutsätts gälla även i fortsättningen och då även i den del av verksamheten som består i verkställighet av den nu föreslagna påföljden. I flera avseenden behövs dock särskilda bestämmelser för dem som vistas på ett särskilt ungdomshem på straffrättslig grund.

Intagningen

Verkställigheten av en dom på slutet ungdomsvård skall inledas genom att den dömde tas in på särskilt ungdomshem. Som framhållits i flera olika sammanhang är det angeläget att samhällets reaktion på brott sker snabbt och i nära anslutning till brottet. Detta talar för att en dom på slutet ungdomsvård bör kunna gå i omedelbar verkställighet utan hinder av att domen inte vunnit laga kraft. Det finns emellertid starka skäl som talar i motsatt riktning. Som framhålls ovan innebär en dom på slutet ungdomsvård att den dömde blir frihetsberövad och det är sålunda fråga om en mycket ingripande straffrättslig reaktion. Intresset av att domen kan verkställas måste därför vägas mot risken att den dömde berövas sin frihet genom en dom som senare ändras i påföljdsdelen. Starka rättssäkerhetsskäl talar för att domen i princip inte skall kunna gå i verkställighet i påföljdsdelen innan den vunnit laga kraft i denna del. Domen bör dock kunna verkställas såvitt gäller påföljden om den dömde inte inom föreskriven tid har överklagat domen. Detta gäller även om åklagare eller målsägande överklagat domen. En sådan ordning skulle motsvara vad som gäller beträffande dom på fängelse enligt 2 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

En dom på slutet ungdomsvård vinner laga kraft i påföljdsdelen när tiden för överklagande löpt ut utan att domen överklagas i denna del. För att i viss mån tillgodose intresset av att verkställigheten skall kunna inledas så snabbt som möjligt bör det införas en möjlighet för den dömde

att före överklagandetidens utgång avge en så kallad nöjdförklaring. En sådan förklaring innebär att den dömda avstår från möjligheten att överklaga domen såvitt avser den påföljd som dömts ut och att han medger att den får verkställas omedelbart i denna del. Regleringen bör vara utformad på samma sätt som vid dom på fängelse enligt lagen om beräkning av strafftid m.m. Det innebär bl.a. att nöjdförklaring inte får avges innan den dömda haft viss betänketid. Den unge skall vidare under betänketiden beredas tillfälle att samråda med sin försvarare.

När en dom på slutna ungdomsvård vunnit laga kraft skall den verkställas. Regleringen för hur detta skall ske bör vara utformad på samma sätt som vid dom på fängelse. Statens institutionsstyrelse bör i detta avseende åläggas i huvudsak motsvarande funktion som Kriminalvårdsstyrelsen.

När en dom på slutna ungdomsvård får verkställas skall den dömda så snart som möjligt tas in på ett särskilt ungdomshem. Det skall ankomma på Statens institutionsstyrelse att efter samråd med socialtjänsten i den dömdes hemkommun bestämma vid vilket särskilda ungdomshem den dömda skall tas in. Vid placeringen av den dömda skall Statens institutionsstyrelse beakta artikel 37 c i Förenta Nationernas barnkonvention. Av denna artikel följer att varje frihetsberövat barn skall hållas åtskilt från vuxna, om det inte är till barnets bästa att inte göra det. Med barn förstås i konventionen den som är under 18 år. Det innebär att de som är under 18 år och som vistas på särskilt ungdomshem inte får vara placerade tillsammans med dem som är över 18 år om det inte är till deras bästa. Med hänsyn till behandlingsinnehållet och den ändå ringa åldersskillnad som kommer att föreligga mellan de äldsta och de yngsta intagna måste det anses vara till barnets bästa att en nyanserad bedömning görs i denna fråga. Som regel bör det inte anses vara till barnets bästa att den unge inte kan fortsätta den pågående behandlingen i samma miljö och i samma krets av intagna enbart för att någon av de intagna har passerat artonårsgränsen. Det kan ofta anses vara till barnets bästa att vara placerad på en avdelning med lämplig behandlingsmodell även om några intagna är i åldern 18-21 år. Vid bedömningen bör stor vikt läggas vid värdet av kontinuiteten i vården och miljön.

En särskild fråga är huruvida de som tas in på särskilt ungdomshem som påföljd för brott bör hållas åtskilda från dem som tagits in efter beslut i administrativ ordning. Det torde ibland finnas såväl praktiska som behandlingsmässiga motiv att hålla de båda grupperna åtskilda, men behovet kan variera från fall till fall och det kan förändras successivt under verkställigheten. Ibland kan det vara mest ändamålsenligt från behandlingssynpunkt att placera de båda grupperna tillsammans. En bestämmelse om att grupperna inte får blandas skulle kunna innebära svårigheter att erbjuda den placering som är mest ändamålsenlig i det enskilda fallet. Det bör därför överlåtas till Statens institutionsstyrelse att i det enskilda fallet avgöra om den som dömts för brott bör hållas avskild från övriga intagna.

När den dömda inte är häktad eller på annat sätt frihetsberövad när domen får verkställas, skall han av Statens institutionsstyrelse föreläggas att senast viss dag inställa sig vid det särskilda ungdomshem där verkställigheten skall äga rum. Statens institutionsstyrelse bör kunna begära

att polismyndighet skall förpassa den dömda till institutionen, om han inte efterkommer ett föreläggande att inställa sig eller om han inte kan nås av ett sådant föreläggande. Den som skall förpassas till ett särskilt ungdomshem bör tillfälligt kunna förvaras i allmänt häkte eller polisrest om det är nödvändigt för att förpassningen skall kunna genomföras. När den unge förvaras i häkte eller polisrest i väntan på förpassning bör vad som sägs om häktade i lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl. tillämpas.

Om den dömda, när domen på slutna ungdomsvård får verkställas, är häktad eller på annat sätt berövad friheten, skall domen omedelbart verkställas och den dömda skall förpassas till det särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer.

Beräkning av verkställighetstiden

När det gäller beräkning av den tid som verkställigheten skall pågå bör motsvarande bestämmelser i lagen om beräkning av strafftid m.m. gälla i tillämpliga delar. Det innebär att tiden skall räknas på samma sätt som vid dom på fängelse. Beräkning av verkställighetstiden skall göras av Statens institutionsstyrelse. Enligt 25 § ovan nämnda lag skall, om flera fängelsestraff sammanträffar på verkställighetsstadiet, sammanläggning ske. Detsamma bör gälla vid sammanträffande av domar på slutna ungdomsvård. Konkurrensproblem av det slag som uppkommer om en dom på slutna ungdomsvård sammanträffar med en dom på fängelse behandlas nedan i avsnitt 10.8.

Införandet av påföljden slutna ungdomsvård föranleder ändring i bestämmelsen om tillgodoräkning av tid för frihetsberövanden i 33 kap. 5 § brottsbalken. Den som har dömts till slutna ungdomsvård bör få tillgodoräkna sig den tid han varit frihetsberövad på samma sätt som den som dömts till fängelse.

Genomförande av verkställigheten

Som framgår ovan är det förenat med stora risker för skadeverkningar att beröva unga människor deras frihet. Det är sedan länge känt när det gäller fängelsestraffet och utgör ett av motiven till att införa påföljden slutna ungdomsvård. Inom den av Statens institutionsstyrelse bedrivna verksamheten finns goda förutsättningar för att utforma verkställigheten så att risken för skadeverkningar minskar och det är angeläget att dessa möjligheter tas till vara. Ansträngningarna för att minimera skaderiskerna måste emellertid genomföras med beaktande av att slutna ungdomsvård är en frihetsberövande påföljd. Det är väsentligt för tilltron till påföljden att verkställigheten kan genomföras med erforderlig säkerhet och att den dömda kan hindras från att avvika eller på annat sätt hindra verkställigheten. Det måste därför införas bestämmelser i verkställighetslagen som säkerställer detta.

Lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) innehåller mycket detaljerade föreskrifter om en intagens rättigheter och skyldigheter. Något behov av en sådan omfattande reglering torde inte föreligga bland annat med hänsyn till att verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen

bedrivs utifrån andra utgångspunkter och med annan målsättning än den verksamhet som bedrivs inom kriminalvården i anstalt. Ett av skälen för att införa den nya påföljden är som framgår ovan att den dömde skall kunna bli föremål för adekvat vård. Verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen är till skillnad från verksamheten vid kriminalvårdsanstalterna uteslutande inriktad på vård. Vid utformningen av verkställighetsregleringen bör därför i första hand de bestämmelser som reglerar verkställigheten i fråga om dem som är föremål för ett administrativt frihetsberövande med stöd av LVU tjäna som förebild. I verkställighetslagen bör emellertid också vissa bestämmelser tas in motsvarande de som finns i KvaL.

Särskilda befogenheter

I LVU finns bestämmelser som innebär att den unge får hindras från att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. LVU innehåller vidare bestämmelser som möjliggör att rörelsefriheten får inskränkas med hänsyn till andra intagna eller personalens säkerhet. Motsvarande bestämmelse bör införas i verkställighetslagen. LVU innehåller vidare bestämmelser som innebär att den unge inte får inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel eller injektionssprutor, kanyler eller andra liknande föremål. Påträffas sådan egendom får den omhändertas för att förstöras eller säljas enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom. LVU innehåller också bestämmelser som gör det möjligt att låta den unge bli föremål för kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning samt få sin post kontrollerad. Dessa bestämmelser bör gälla även för den som är intagen på det särskilda ungdomshemmet på straffrättslig grund. En hänvisning till dessa bestämmelser i LVU bör därför göras i verkställighetslagen.

Besök och telefon

Som påpekats från JO bör verkställighetsregleringen även innehålla en bestämmelse som ger Statens institutionsstyrelse möjlighet att besluta i frågor om besök hos en intagen i fråga liksom en intagens rätt att ringa och ta emot telefonsamtal.

Bestämmelser som reglerar möjligheterna till inskränkningar av en frihetsberövad persons rätt till kontakter med yttervärlden finns såväl i fråga om dem som är frihetsberövade som en följd av en dom på fängelse som för dem som är föremål för frihetsberövande efter beslut i administrativ ordning.

Utgångspunkten bör vara att den dömde skall få ta emot besök samt ringa och ta emot telefonsamtal i sådan utsträckning som det är praktiskt möjligt på institutionen. Det måste anses vara av stor vikt att den unges kontakter med människor utanför det särskilda ungdomshemmet främjas. Detta gäller särskilt den unges kontakter med föräldrar, syskon och andra som står den unge nära. Det kan emellertid finnas skäl att inte tillåta besök på grund av att säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet kan äventyras eller om vägande behandlingsskäl talar emot det. Det bör

framhållas att möjligheterna att begränsa den unges kontakter med yttrevärlden bör användas restriktivt. Prop. 1997/98:96

Avskiljande

Den som är intagen för vård på särskilt ungdomshem med stöd av LVU får hållas avskild från övriga vid hemmet om det är särskilt påkallat på grund av att han uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han inte kan hållas till ordningen. Han skall då fortlöpande stå under uppsikt av personalen och han får inte hållas i avskildhet längre tid än som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under en längre tid än 24 timmar i följd. En motsvarande bestämmelse bör finnas för dem som intagits på det särskilda ungdomshemmet på straffrättslig grund.

Vistelse under öppnare former och utslussning

Det är väl känt att det ofta är förenat med svårigheter för en intagen att lämna den institution där han varit omhändertagen. Detta torde gälla oavsett om det är fråga om frigivning från kriminalvårdsanstalt eller utskrivning från särskilt ungdomshem. Det är därför angeläget att steget mellan institutionen och omvärlden inte blir alltför stort och det är viktigt att utslussningen sker successivt. Denna skall planläggas i samråd med socialtjänsten i den dömdes hemkommun. Det måste anses vara av största vikt att dessa organ samverkar i detta avseende.

Utslussningen bör vara en normal del av påföljden slutna ungdomsvård. Det är dock viktigt att framhålla att slutna ungdomsvård är en frihetsberövande påföljd och den får inte urholkas så att den får en annan innebörd än vad som avsågs när domstolen beslutade sin dom. Det naturliga är att utrymmet för utslussning ökar i slutet av verkställighetstiden. Utslussningen kan inledas genom att den dömda ges möjlighet till vistelse under öppnare former. Den som vistats under öppnare former bör därefter också ges möjlighet att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i allt större utsträckning. Begreppet vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet används i detta sammanhang som en samlande beteckning för flera olika alternativ. En sådan vistelse kan bestå i en kortare permission vid ett visst tillfälle eller i en sammanhängande permission under flera dygn i sträck. Det kan också vara fråga om att den dömda medges att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet under en viss del av dygnet för att delta i dagliga aktiviteter som kan antas underlätta anpassningen till samhället. Det kan t.ex. vara fråga om behandling, utbildning eller annan liknande verksamhet utanför institutionen.

Det kan även vara fråga om att den dömda placeras utanför det särskilda ungdomshemmet för att han skall kunna bli föremål för särskilda åtgärder som kan antas underlätta anpassningen. En motsvarande möjlighet finns i 34 § KvaL. Det krav som bör ställas är att placeringen är förenad med någon slags strukturerad verksamhet vars syfte är att främja den unges anpassning i samhället. Det bör naturligtvis inte förekomma att den unge placeras i eget boende eller i föräldrahemmet, då en sådan placering skulle urholka påföljdens innehåll. De olika formerna för vistelse utanför hemmet bör regleras i en gemensam bestämmelse i

verkställighetslagen och denna bör utformas så att den ger utrymme för flexibla och ändamålsenliga lösningar. Beslut om när och i vilken utsträckning sådan vistelse skall medges fattas av Statens institutionsstyrelse efter samråd med socialnämnden i den dömdes hemkommun. I fråga om placering utanför det särskilda ungdomshemmet fordras att socialnämnden i den dömdes hemkommun samtycker till en sådan placering eftersom det är kommunen som får svara för kostnaderna för detta. Vid prövningen av huruvida sådan vistelse bör medges skall beaktas vad som anförts ovan om dels intresset av att förbereda den unge inför frigivningen, dels de begränsningar som följer av att sluten ungdomsvård är en frihetsberövande påföljd. Den tid som den dömda ges tillfälle till vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet skall inräknas i verkställighetstiden på motsvarande sätt som gäller i fråga om § 34-placering.

Beslut om vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet bör vid behov kunna förenas med särskilda villkor. Den dömda bör exempelvis kunna åläggas att hålla sig fri från droger och andra berusningsmedel, att underkasta sig erforderlig vård och behandling, att hålla kontakt med viss person vid det särskilda ungdomshemmet, att besöka socialtjänsten eller att delta i utbildning. Det kan inte heller uteslutas att det ibland finns behov av föreskrift om förbud för den dömda att uppehålla sig på viss plats eller att ta kontakt med vissa personer. Behovet av villkor skall prövas av Statens institutionsstyrelse efter samråd med socialnämnden. Det bör självfallet inte finnas något hinder mot att ge den unge särskilda föreskrifter under en redan påbörjad vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet. Det bör betonas att den som medgivits sådan vistelse alltjämt är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård. Han skall snabbt kunna återföras till hemmet om han bryter mot en meddelad föreskrift eller missköter sig på annat sätt. Vistelsen utanför hemmet måste därför anordnas så att företrädare för det särskilda ungdomshemmet kan följa den unges förehavanden.

Som framhålls ovan bör utslussningen planläggas gemensamt av Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten på den unges hemort. Det särskilda ungdomshemmet skall behålla behandlingsansvaret för den unge när han vistas utanför hemmet, men ansvaret för hans omedelbara behov av bostad, ekonomiskt stöd samt sociala och medicinska behandlingsinsatser åvilar då socialtjänsten.

Bestämmelser om hälso- och sjukvård

I KvaL finns bestämmelser om hälso- och sjukvård för intagna i anstalt. En motsvarande bestämmelse i fråga om den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård bör tas in i verkställighetslagen.

LVU innehåller en bestämmelse om att den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem och som får kännedom om att den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt smittskyddslagen (1988:1472) utgör en samhällsfarlig sjukdom skall underrätta föreståndaren för hemmet, om det inte står klart att det inte finns någon risk för smittspridning. En liknande bestämmelse finns i KvaL. En sådan bestämmelse bör finnas även i fråga om den som är

intagen på det särskilda ungdomshemmet på straffrättslig grund. En motsvarande bestämmelse bör därför tas in i verkställighetslagen.

Det kan inte uteslutas att de ungdomar som kan bli föremål för den nya påföljden kan ha så svåra psykiska problem att det är nödvändigt med kvalificerad psykiatrisk vård. Lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård bör därför omfatta även den grupp som blir föremål för den nya påföljden på motsvarande sätt som för den som är intagen i kriminalvårdsanstalt.

Biträde av polis

LVU innehåller bestämmelser som ger den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem rätt att beträffande den som är föremål för omhändertagande enligt LVU under vissa förhållanden begära biträde av polisen. Den som förestår vården kan begära polishandräckning för att efterforska och återhämta en intagen. Biträde kan också lämnas för att ombesörja en förflyttning av den intagne. En motsvarande bestämmelse avseende den nu aktuella gruppen är nödvändig för att säkerställa bland annat att den dömda inte kan hindra verkställigheten. En bestämmelse bör därför föras in i verkställighetslagen som gör det möjligt för den som ansvarar för vården vid det särskilda ungdomshemmet att begära biträde av polisen för att efterforska eller återhämta den som dömts till sluten ungdomsvård om den unge avvikit eller för att ombesörja någon förflyttning av honom.

Underrättelse till målsägande om frihetsberövade personer

Av 35 § KvaL följer att målsäganden skall kunna begära att få bli underrättad om var en intagen befinner sig i vissa angivna fall. Någon motsvarande skyldighet föreligger inte såvitt avser den som undergår vård enligt LVU. Denna fråga har behandlats bl.a. i Socialutskottets betänkande 1993/94 SoU 1 utan att ha erhållit någon lösning. Underlag saknas för att i detta lagstiftningsärende ta ställning till frågan om underrättelse avseende dem som är omhändertagna enligt LVU. Däremot bör en sådan skyldighet införas avseende den som döms till sluten ungdomsvård. Införandet av den nya påföljden sluten ungdomsvård kommer i princip att innebära att de unga lagöverträdare som i dag döms till fängelse i stället kommer att dömas till sluten ungdomsvård. Brottsoffrens ställning bör inte försämrats för att den berörda kategorin döms till en annan frihetsberövande påföljd. Regeringen anser därför att det i verkställighetslagen bör införas en bestämmelse motsvarande den som finns i 35 § KvaL.

Den närmare innebörden och omfattningen av kriminalvårdens underrättelseskyldighet enligt 35 § KvaL har varit föremål för JO:s prövning. JO har konstaterat att ett flertal problem kan uppstå vid tillämpningen av denna bestämmelse och att dessa inte uppmärksammades i samband med att bestämmelsen infördes. Kriminalvårdsstyrelsen har med anledning av tillämpningsproblemen och JO:s beslut kommit in med en framställning till Justitiedepartementet om ändring av reglerna rörande underrättelseskyldigheten till målsäganden enligt 35 § KvaL. Med anledning härav föreslår regeringen i en lagrådsremiss, Ändringar i kriminalvårdslagstift-

ningen m.m., att kriminalvårdens skyldighet att underrätta målsäganden enligt denna paragraf anpassas till sådana fall när den fyller ett verkligt behov.

En bestämmelse om underrättelseskyldighet bör utformas med beaktande av de ändringar regeringen föreslår i fråga om kriminalvårdens underrättelseskyldighet. Det innebär att om den dömda avtjänar sluten ungdomsvård för ett brott som riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, så skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om vid vilket särskilda ungdomshem den dömda befinner sig samt om han förflyttas, vistas utanför det särskilda ungdomshemmet eller rymmer. En underrättelse behöver dock inte lämnas om en underrättelse på grund av beslutad bevakning eller andra förhållanden framstår som uppenbart obehövlig. Detsamma gäller när en underrättelse på goda grunder kan antas allvarligt äventyra den dömdes egen säkerhet. En underrättelse bör lämnas så tidigt som möjligt och bör utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Beslutanderätten i vissa frågor och överklagande av sådana beslut

Som framgår ovan är genomförandet av verkställigheten förenat med flera olika beslut. Beslut enligt den föreslagna verkställighetslagen fattas av Statens institutionsstyrelse. I frågor som av praktiska skäl inte bör fattas på central nivå bör Statens institutionsstyrelse genom interna föreskrifter kunna delegera beslutanderätten till den som förestår vården vid det särskilda ungdomshemmet. Vid behov bör styrelsen även kunna delegera beslutanderätten i sådana frågor till någon annan tjänsteman inom organisationen än den som förestår vården vid det särskilda ungdomshemmet. Beslut i särskilda fall bör få överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd bör krävas vid överklagande till kammarrätten.

Sekretess

Av 7 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100) följer att sekretess gäller på socialtjänstens område. Huvudregeln är att det råder sekretess om den enskildes personliga förhållanden. Av bestämmelsen följer att den verksamhet som bedrivs med stöd av LVU omfattas av sekretessen. Den nya grupp av personer som kommer att vara placerade vid de särskilda ungdomshemmen bör också omfattas av samma sekretessbestämmelser. Ett tillägg bör därför göras till denna paragraf av vilken framgår att bestämmelsen omfattar även denna grupp.

Från huvudregeln görs det viktiga undantaget att beslut om omhändertagande och beslut om vård utan samtycke alltid är offentliga. Detta har motiverats med att ett beslut om frihetsberövande åtgärder är så ingripande att de inte bör vara undantagna från insyn. Detsamma bör gälla i fråga om beslut om sluten ungdomsvård.

De inskränkningar i meddelarfriheten som följer av 16 kap. 1 § sekretesslagen bör – i likhet med vad som gäller i fråga om uppgift om verkställigheten av beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan

10.8 Konkurrensfrågor

Regeringens förslag: Påföljden sluten ungdomsvård skall omfattas av regleringen i 34 kap. brottsbalken.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* har påtalat att det bör vara möjligt att låta en tidigare utdömd sluten ungdomsvård avse nya brott trots att brotten har begåtts efter 18 års ålder.

Skälen för regeringens förslag: Ett införande av påföljden sluten ungdomsvård ger upphov till vissa konkurrensfrågor av det slag som behandlas i 34 kap. brottsbalken. Påföljdens utformning som ett tidsbestämt frihetsberövande påkallar regler för hur domstolen skall hantera påföljdsfrågan när den som dömts till sluten ungdomsvård har begått även annat brott eller har dömts till annan påföljd som skall verkställas samtidigt som sluten ungdomsvård.

Bestämmelsen i 34 kap. 1 § brottsbalken innehåller de centrala reglerna för den konkurrenssituation som föreligger då någon som tidigare dömts till påföljd har begått ytterligare brott. Om den tidigare påföljden är fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn, kan domstolen förordna att den tidigare utdömda påföljden skall avse även det andra brottet, döma särskilt till påföljd för det andra brottet eller undanröja den tidigare påföljden och i stället döma till påföljd av annan art för samtliga brott. Bestämmelsen gäller inte när den tidigare påföljden är överlämnande till särskild vård. Skälet härtill är att de nuvarande överlämnandepåföljderna är sådana att det inte har ansetts föreligga något praktiskt behov av att kunna undanröja det tidigare utdömda överlämnandet (NJA II 1962 s. 522). Det har också framhållits att ett sådant undanröjande inte skulle förhindra kompetenskonflikter vid verkställighet av skilda påföljder, eftersom domstolen inte har möjlighet att besluta om att den vård som ges efter överlämnandet skall upphöra. Förhållandena är annorlunda beträffande påföljden sluten ungdomsvård. Redan den omständigheten att påföljden innebär ett på straffrättslig grund tidsbestämt frihetsberövande innebär att det finns ett praktiskt behov av regler som gör det möjligt att undvika att skilda reaktionsformer samtidigt tillämpas mot den dömd. Det finns dessutom behov av en reglering som ger domstolen möjlighet att undvika otillfredsställande resultat av att åtal som hade kunnat handläggas i ett sammanhang på grund av tillfälligheter handläggs i skilda rättegångar. Det nu sagda innebär att den föreslagna frihetsberövande påföljden i en konkurrenssituation bör kunna hanteras på de sätt som anges i 34 kap. 1 § brottsbalken. Paragrafen bör därför ändras så att den äger tillämpning även när någon som dömts till sluten ungdomsvård skall dömas för ytterligare brott.

För tillämpningen av 34 kap. 1 § brottsbalken finns vissa bestämmelser i kapitlets 2-6 §§. Liknande bestämmelser bör ges för det fallet att den

tidigare påföljden är slutna ungdomsvård. Bestämmelsen härom bör föras in i 34 kap. brottsbalken och ges ett innehåll som i huvudsak motsvarar vad som gäller när den tidigare påföljden är fängelse på viss tid. Det förhållandet att den nya påföljden är förbehållen endast en viss åldersgrupp – de som begått brott innan de fyllt 18 år – samt det förhållandet att tidsbegränsningen för slutna ungdomsvård finns i den särskilda påföljdsbestämmelsen, till skillnad från fängelse där tidsbegränsningen finns i de särskilda straffbuden, leder emellertid till vissa komplikationer. Något hinder mot att förordna att tidigare utdömd slutna ungdomsvård skall avse brott som har begåtts även efter 18 års ålder föreligger inte. Den nya bestämmelsen behandlas närmare i författningskommentaren liksom de ändringar som erfordras i kapitlets övriga paragrafer.

Tillämpningen av konkurrensreglerna i 34 kap. brottsbalken förutsätter att domstolen har kännedom om de påföljder som tidigare dömts ut avseende den unge. Domar avseende slutna ungdomsvård bör därför antecknas i kriminalregistret.

10.9 Förhållandet till lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Regeringens förslag: Aktualitetskravet i 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga tonas ned avseende dem som dömts till slutna ungdomsvård.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Några remissinstanser som yttrat sig är kritiska till att aktualitetskravet tonas ned och har avstyrkt förslaget i denna del. *Brottsförebyggande rådet* har anfört att det bör framgå av lag att huvudregeln bör vara att socialnämnden skall besluta att pågående vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) skall upphöra om den unge döms till den nya frihetsberövande påföljden. *SACO* anser att det inte föreligger något skäl att inte låta vården fortgå utan att det tvärtom blir tydligare för den unge att låta vården bestå. Några remissinstanser har påpekat att det är av största vikt att det i lagtext klagörs vilka regler som gäller vid verkställigheten i de fall den unge är föremål för parallell vård.

Skälen för regeringens förslag: Det kan på goda grunder antas att vissa av de ungdomar som blir föremål för slutna ungdomsvård som påföljd för brott också kan vara aktuella för vård enligt LVU. Det finns därför anledning att något beröra den situationen att en ungdom som undergår vård med stöd av LVU döms för brott till slutna ungdomsvård. När förvaltningsdomstolen har beslutat om vård med stöd av LVU övergår ansvaret för vården på socialnämnden. Av 13 § LVU följer att nämnden noga skall följa vården av den unge och att nämnden fortlöpande skall pröva om vård med stöd av denna lag fortfarande behövs. Så snart de förhållanden som föranlett vården inte längre föreligger, skall nämnden besluta om vårdens upphörande. Detta följer av 21 § LVU.

Den omständigheten att den unge dömts till sluten ungdomsvård som påföljd för brott bör påverka socialnämndens bedömning av huruvida behovet av LVU-vård kvarstår. Det saknas dock anledning att lagstifta om vilka konsekvenser ett sådant överlämnande bör få för LVU-vården. Socialnämnden bör vara fri att besluta efter vad som är mest ändamålsenligt i det enskilda fallet. Det kan inte uteslutas att omständigheterna ibland är sådana att beslutet om LVU-vård bör fortsätta att gälla trots att den unge dömts till sluten ungdomsvård. Så kan exempelvis vara fallet vid relativt korta verkställighetstider och om den unge kan antas vara i behov av fortsatt tvångsvård efter fullgjord verkställighet. Beslutet om LVU-vård bör således kunna bestå, om det bedöms nödvändigt för att säkerställa kontinuiteten och långsiktigheten i vården. En sådan möjlighet kan dessutom bidra till att motverka risken för att den som är föremål för LVU-vård begår brott i syfte att få en tidsbestämd och kanske kortare vårdtid.

När den som överlämnas till vård vid särskilt ungdomshem samtidigt är föremål för LVU-omhändertagande kommer olika regelsystem att gälla under verkställigheten. Eventuella svårigheter härmed skall dock inte överdrivas. Ovan har konstaterats att flertalet av de nuvarande reglerna för genomförandet av LVU-vård vid särskilt ungdomshem också bör gälla för den som döms till sluten ungdomsvård. Om den som döms till sluten ungdomsvård redan är intagen på ett sådant hem till följd av pågående LVU-vård, bör verkställigheten av påföljden räknas som påbörjad först när domen vunnit laga kraft eller annars får verkställas. Statens institutionsstyrelse kan inte ta ut någon avgift från kommunerna för vård enligt LVU under den tid som den unge samtidigt är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Påföljden sluten ungdomsvård aktualiserar en särskild fråga beträffande utformningen av 3 § LVU. Av denna bestämmelse följer att den unge skall beredas vård med stöd av lagen om han utsätter sin egen hälsa eller utveckling för påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. För ett ingripande krävs att det inte är fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge utan om en klar och konkret risk för skada (prop. 1989/90:28 s. 62). Det fordras således att risken har en viss intensitet och aktualitet. Vissa av de ungdomar som döms till sluten ungdomsvård kommer att vara i behov av fortsatt tvångsvård vid verkställighetstidens slut och det kan därför ur ett behandlingsperspektiv vara önskvärt att fortsatt vård får ges med stöd av LVU. Det kan inte uteslutas att främst aktualitetskravet ibland kan begränsa möjligheterna att få till stånd ett beslut om tvångsvård i denna situation, då den unge genom frihetsberövandet varit förhindrad att genom sitt beteende påvisa behovet av tvångsvård. Detta talar för att bestämmelsen i 3 § LVU bör kompletteras så att aktualitetskravet tonas ner beträffande den som dömts till sluten ungdomsvård med stöd av 31 kap. 1 a § brottsbalken.

Motiven för ett sådant tillägg till 3 § LVU är uteslutande behandlingsmässiga. Värdet av tillägget till 3 § LVU ligger i att samhället får bättre möjligheter att säkerställa kontinuiteten i vården av dem som är i behov av tvångsvård under längre tid än vad den utdömda påföljden medger. Samhällets särskilda ansvar för utsatta barn och ungdomar bör inte tillåta

en ordning som ger utrymme för risken att vården kan fortsätta först sedan den unge genom sitt beteende utanför det särskilda ungdomshemmet visat att han är i behov av fortsatt vård. En utökning av möjligheterna till fortsatt tvångsvård av den unge kan dessutom antas ha en viss behandlingsmotiverande effekt genom att den unge riskerar fortsatt tvångsvård om vårdbehovet kvarstår efter fullgjord verkställighet.

För att minimera risken för att skillnaden mellan samhällets straffrättsliga reaktion och LVU-vården suddas ut bör beslutet om tvångsvård föregås av en fullständig prövning av samma slag som vid beslut enligt första stycket i förevarande paragraf. Beslutet bör således fattas av förvaltningsdomstol efter ansökan av socialnämnden i vanlig ordning. Tillägget bör dessutom utformas så att vård får beslutas endast om det vid verkställighetens slut föreligger ett uppenbart behov av LVU-vård för att den dömda inte skall löpa en sådan risk som anges i den nuvarande 3 § LVU. Det måste således även i nu avsedda fall föreligga tungt vägande skäl för att den unge skall underkastas ett beslut om tvångsvård. Det skall föreligga en klar och konkret risk för att den unge annars skulle riskera sin hälsa eller utveckling genom sådant beteende som avses i bestämmelsen.

11 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: De nya reglerna skall träda i kraft den 1 januari 1999. Äldre bestämmelser om villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6 och 6 a §§ brottsbalken skall dock tillämpas beträffande dem som före ikraftträdandet döms till fängelse på viss tid som uppgår till minst tre månader. Beslut om senareläggning av villkorlig frigivning enligt 26 kap. 7 § får endast grundas på förhållanden som har inträffat efter ikraftträdandet. Bestämmelserna i 26 kap. 10 § skall tillämpas i sin äldre lydelse när villkorlig frigivning har ägt rum före ikraftträdandet. Reglerna om förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 34 kap. 4 § skall tillämpas i sin äldre lydelse vid återfall i brott under prövotiden som skett före ikraftträdandet. De nya bestämmelserna om innehållet i påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten görs tillämpliga också i fråga om brott som har begåtts före ikraftträdandet. Detsamma gäller beträffande den nya påföljden slutna ungdomsvård.

Straffsystemkommitténs förslag: Kommittén har förordat att övergångsbestämmelserna utformas på sätt ett som i huvudsak överensstämmer med regeringens förslag. Kommittén har dock inte lagt fram något förslag till författningstext i denna del.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har lämnat utan erinran vad kommittén har anfört beträffande utformningen av övergångsbestämmelserna.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Enligt promemorian behövs dock inte någon uttrycklig övergångsbe-

stämmelse. Vidare skulle enligt promemorieförslaget reformen kunna träda i kraft redan den 1 juli 1998.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal instanser har yttrat sig i denna del. *Länsrätten i Örebro län* påpekar att det måste finnas tid för förberedelsearbete innan en reform träder i kraft. *Rikspolisstyrelsen* framhåller att förslaget till ny påföljd för unga lagöverträdare kräver nämnvärda ändringar av styrelsens registerhållning samtidigt som tillgängliga resurser på detta område behövs bl.a. för att säkerställa sekelskiftesanpassningen. Med hänsyn härtill kan enligt *Rikspolisstyrelsens* uppfattning den nya påföljden inte införas före den 1 januari 2000, om inte styrelsen tillförs extra resurser för ändamålet.

Skälen för regeringens förslag: Straffsystemkommittén har föreslagit en genomgripande reform av straffsystemet som bl.a. innebär att flera nya självständiga påföljder införs. Enligt regeringens uppfattning bör en så genomgripande reform av straffsystemet inte genomföras. De förslag som nu presenteras innebär dock stora förändringar i påföljdssystemet och omfattar, förutom de delar som Straffsystemkommittén behandlat, även förslag till förändringar i påföljdssystemet för de unga lagöverträdarna. Inte minst i denna del, där en ny påföljd föreslås, krävs relativt omfattande förberedelser för att kunna genomföra förändringarna. Med beaktande härav gör regeringen bedömningen att förslagen bör kunna träda i kraft den 1 januari 1999.

Rikspolisstyrelsen har som tidigare nämnts förklarat att ikraftträdandet av ny frihetsberövande påföljd för unga lagöverträdare bör förskjutas ytterligare framåt i tiden för att möjliggöra nödvändiga Anpassningar i registerhänseende. Regeringen har förståelse för de skäl som styrelsen har åberopat härför och instämmer i bedömningen att det för närvarande finns starka skäl att prioritera sådana ändringar av befintliga registersystem som tar sikte på att anpassa dessa inför det nära förestående sekelskiftet. Införandet av en ny påföljd för unga lagöverträdare utgör emellertid en mycket angelägen reform. Det vore enligt regeringens mening orimligt att uppskjuta reformen enbart med anledning av de svårigheter som kan vara förenade med att skapa nya rutiner för registreringen av personer som döms till den. Även om det finns anledning att under den närmaste tiden vara återhållsam med reformer som kräver ändringar i befintliga ADB-system, finner vi med hänsyn härtill att den nya påföljden bör träda i kraft samtidigt med de övriga förslagen.

Övergångsbestämmelser

När det gäller den nya lagstiftningens tillämplighet på brott som har begåtts före ikraftträdande måste 2 kap. 10 § första stycket reformen beaktas. Bestämmelsen innebär bl.a. att svårare brottspåföljd inte får åläggas för en gärning än den som var föreskriven när gärningen begicks. Samma bestämmelse finns i artikel 7 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Denna konvention gäller sedan den 1 januari 1995 som lag i Sverige. Vidare skall bestämmelsen i 5 § andra stycket lagen (1964:163) om införande av brottsbalken beaktas. Där föreskrivs att straff skall bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs men att, om

en annan lag gäller när dom meddelas, den lagen skall tillämpas, om den leder till frihet från straff eller till lindrigare straff. I tidigare lagstiftningsärenden har konstaterats att de nu nämnda bestämmelserna i princip inte torde gälla i fråga om verkställighet av brottspåföljder (jämför t.ex. prop. 1965:159 s. 36 ff och prop. 1987/88:120 s. 113).

De nyss redovisade bestämmelserna avgör alltså om de gamla eller de nya reglerna skall tillämpas t.ex. när det gäller reglerna för straffbestämningen. De avgör även om domstolen efter ikraftträdandet skall döma ut en ny form av straff för brott som har begåtts före den nya lagens ikraftträdande.

Enligt vårt förslag skall möjligheten att förena en frivårdspåföljd med samhällstjänst liksom i dag endast användas när det annars hade varit aktuellt att döma till fängelse. Av 30 kap. 1 § brottsbalken följer att villkorlig dom och samhällstjänst är att anse som lindrigare påföljder än fängelse. Detta innebär att de utvidgningar av möjligheterna att döma till en frivårdspåföljd med föreskrift om samhällstjänst som vi föreslår måste anses leda till en lindrigare påföljdsbestämning. En prövning enligt grunderna för 5 § andra stycket lagen om införande av brottsbalken bör därför resultera i att de nya bestämmelserna om samhällstjänst kan tillämpas även beträffande gärningar som har begåtts före ikraftträdandet. En sådan ordning är också eftersträvansvärd, eftersom som syftet med reformen bl.a. är att minska antalet fängelsestraff. Någon särskild övergångsbestämmelse är därför inte påkallad. I enlighet med vad *Lagrådet* påpekat i anslutning till förslaget till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd bör dock föreskrivas att 4 § i lagen (1989:928) om samhällstjänst skall tillämpas även fortsättningsvis beträffande dem som utför samhällstjänst enligt en föreskrift som meddelats med stöd av den lagen.

Ändringen av bestämmelsen om överlämnande till vård inom socialtjänsten och införandet av den nya påföljden sluten ungdomsvård har till syfte bl.a. att så långt möjligt hålla ungdomar utanför kriminalvården och att inom ramen för påföljdssystemet tillse att ungdomar som begår brott ges möjlighet till adekvat vård. De ändamål som ligger bakom de nya reglerna är sådana att det enligt regeringens mening är angeläget att de ges bredast möjliga tillämpning. Det medför att de i princip bör göras tillämpliga också på sådana gärningar som begåtts före ikraftträdandet.

Överlämnandepåföljderna är inte formellt inordnade i påföljdssystemet på det sättet att det däri direkt framgår om de skall uppfattas som lindrigare eller strängare än andra påföljder. Till följd härav torde inte 5 § lagen om införande av brottsbalken ge någon uttrycklig anvisning vad avser tillämpningen av överlämnandepåföljderna på gärningar begångna före ikraftträdandet.

Den allmänna rättsgrundsats som ligger bakom bestämmelsen i lagen om införande av brottsbalken och som är uttryckligen stadgad i 2 kap. 10 § regeringsformen, nämligen att strängare påföljd inte skall kunna utdömas än den som gällde vid brottet, bör dock givetvis vara vägledande vid utformningen av övergångsregleringen .

Sluten ungdomsvård är utformad som ett alternativ till fängelse. Bestämmelsens utformning är sådan att sluten ungdomsvård inte i något fall torde kunna sägas vara strängare än ett motsvarande fängelsestraff.

Inte heller de nya reglerna om överlämnande till vård inom socialtjänsten kan normalt antas leda till att den samlade reaktionen på brottet blir strängare än den som skulle ha utdömts enligt de nu gällande reglerna. Något hinder mot att ge överlämnandepåföljderna tillämpning också på brott begångna före ikraftträdandet torde därför inte föreligga. En uttrycklig regel härom bör också införas. Vid tillämpningen av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten bör dock de ovan angivna principerna beaktas.

Våra förslag beträffande intensivövervakning med elektronisk kontroll såsom alternativ till fängelse i anstalt avser enbart verkställighet av straff. Därmed torde, i enlighet med vad som tidigare anförts, de principer som ligger till grund för 2 kap. 10 § regeringsformen och 5 § lagen om införande av brottsbalken inte vara tillämpliga. De nya bestämmelserna bör därför kunna börja tillämpas omedelbart. Någon särskild övergångsbestämmelse är inte erforderlig.

Ändringarna av villkorlig frigivning avser också verkställighet av straff. I detta hänseende är det rimligt att de som har dömts före ikraftträdandet inte får avtjäna längre tid i anstalt än enligt de gamla reglerna och inte heller längre tid än de som döms enligt de nya reglerna. De nya reglerna för den minsta tid som skall avtjänas i anstalt innan villkorlig frigivning kan få ske bör därför gälla även dem som enligt den gamla lagstiftningen inte skulle ha frigetts villkorligt. Däremot bör de som enligt de gamla frigivningsreglerna hade möjlighet att frigives före tvåtredjedelsdagen inte behöva avtjäna längre tid än enligt dessa regler. Den förslagna övergångsregleringen innebär att 26 kap. 6 och 6 a och 9 §§ brottsbalken i dess lydelse före ikraftträdandet skall tillämpas beträffande dem som före ikraftträdandet dömts till fängelse på viss tid som uppgår till minst tre månader. Kriminalvårdsstyrelsen skall dock, även om äldre bestämmelser tillämpas, fatta beslut som avses i 26 kap. 6 § femte stycket.

Enligt 26 kap. 7 § brottsbalken i dess nuvarande lydelse finns möjlighet att förskjuta tidpunkten för villkorlig frigivning med beaktande av om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället framstår som ogynnsamma med hänsyn till frigivningsförhållandena, hans uppförande under anstaltsvistelsen eller andra särskilda omständigheter. Bestämmelsen, som endast har tillämpas vid ett fåtal tillfällen varje år, har nästan uteslutande använts för att förlänga anstaltsvistelsen för dem som avtjänar fängelsestraff som understiger två år. Det innebär att bestämmelsen i praktiken har medfört att intagna som skulle frigivits villkorligt enligt 26 kap. 6 § brottsbalken fått sin tid i anstalt förlängd, i vissa fall till tider som överstiger två tredjedelar av strafftiden. Det bör efter genomförandet av de nu föreslagna förändringarna inte vara möjligt att låta personer avtjäna längre tid i anstalt än två tredjedelar av strafftiden, utom vid tillämpning av bestämmelsen om senareläggning på grund av misskötsamhet enligt 26 kap. 7 § brottsbalken i förslaget eller på den dömdes egen begäran. En fortsatt tillämpning av 26 kap. 7 § brottsbalken i dess nuvarande lydelse skapar dessutom tillämpningsproblem beträffande dem som gemensamt avtjänar straff som dömts ut före och efter ikraftträdandet. 26 kap. 7 § brottsbalken i dess nuvarande lydelse bör därför upphöra att gälla vid ikraftträdandet. Beslut som före ikraftträdan-

det meddelats med stöd av 27 kap. 7 § brottsbalken bör dock fortsätta att gälla.

När det gäller provotid bör de nya bestämmelserna vara tillämpliga på dem som frigges villkorligt efter ikraftträdandet. Bestämmelserna om förverkande av villkorligt medgiven frihet bör inte kunna tillämpas beträffande gärningar som begåtts före ikraftträdandet.

Beslut enligt 47 § andra stycket 2 lagen (1974:204) om kriminalvård i anstalt (KvaL) bör dock kunna fattas efter ikraftträdandet om prövningen avser förhållanden som inträffat före den 1 januari 1999. Beslut som före ikraftträdandet fattats enligt 47 kap. andra stycket 2 KvaL bör också fortsätta att gälla.

12 Kostnadseffekter m.m.

Alternativen till kriminalvård i anstalt

Enligt regeringens förslag skall systemet med användning av samhällstjänst som ett alternativ till fängelse permanentas och utvidgas. En föreskift om samhällstjänst skall kunna meddelas vid såväl villkorlig dom som skyddstillsyn. Kriminalvården skall även fortsättningsvis svara för verkställigheten. Förslaget kan antas innebära en besparing för kriminalvårdens del, eftersom samhällstjänst är en betydligt billigare verkställighetsform än fängelse. Det är emellertid svårt att mera exakt förutse i vilken utsträckning det utvidgade tillämpningsområdet kommer att leda till en ökad användning av samhällstjänst. Därför är det inte möjligt att närmare ange hur stor besparingen kommer att bli.

Förslaget att permanenta intensivövervakning genom elektronisk kontroll som en verkställighetsform vid korta fängelsestraff är kostnadsneutralt i förhållande till i dag.

Ändrade regler för villkorlig frigivning

De föreslagna ändringarna i reglerna om villkorlig frigivning innebär att möjligheterna till halvtidsfrigivning avskaffas och att villkorlig frigivning efter två tredjedelar av strafftiden tillämpas generellt. Förslaget innebär också att minimitiden som skall verkställas i anstalt innan villkorlig frigivning kan komma i fråga sänks från två månader till en månad. Sammantaget medför regeringens förslag ett ökat behov av anstaltsplatser. Enligt preliminära bedömningar motsvarar ökningen 145-195 årsplatser. Införandet av villkorlig frigivning efter två tredjedelar av strafftiden medför nämligen ett ökat behov av 180-230 årsplatser medan den sänkta minimitiden innebär ett minskat behov av ca 35 årsplatser. Kostnaden för den ökningen kan uppskattas till 90-120 milj. kr, beräknat utifrån den genomsnittliga dygnskostnaden för en anstaltsplats (1 645 kr). I det beloppet ingår alla kostnader, såväl fasta som löpande.

Behovet av att ta ett ökat antal anstaltsplatser i anspråk kommer att uppstå successivt under en följd av år. Förändringarna skall enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 1999. Det förslås dock övergångsbe-

stämmelser som innebär att äldre bestämmelser skall tillämpas beträffande personer som dömts före ikraftträdandet. Under flera år efter den 1 januari 1999 kommer det därför att finnas en grupp intagna som skall frigges villkorligt enligt de äldre bestämmelserna. Den förslagna minskningen av minimitiden för villkorlig frigivning träder omedelbart i kraft vilket ger en mindre besparing för kriminalvårdens del under 1999, eftersom de löpande kostnaderna för anstaltsplatserna kan beräknas minska med ca 3 milj. kr.

Med hänsyn till att det i dag finns en outnyttjad beläggningsresurs i anstalterna är det inte nödvändigt att tillskapa nya platser för att klara reformen. Kostnadsökningen för kriminalvårdens del motsvaras därför av ökningen av de löpande kostnaderna för 145-195 årsplatser, 15-20 milj. kr, när reformen är genomförd. Regeringen gör bedömningen att kriminalvården kan klara de föreslagna förändringarna i reglerna om villkorlig frigivning utan att tillföras några extra resurser.

Sluten ungdomsvård

Förslaget i denna del syftar till att unga som begår brott inte skall tas om hand inom kriminalvården utan av de sociala myndigheterna. Den som i dag döms till högst sex års fängelse för brott som han begått innan han fyllt 18 år skall i princip inte dömas till fängelse utan i stället till sluten ungdomsvård.

Den genomsnittliga dygnskostnaden för en anstaltsplacering för en ung lagöverträdare uppgick under 1996 till 1 645 kr eller ca 600 000 kr per år. Kostnaden för vård vid särskilt ungdomshem är betydligt högre. Förslaget innebär således att den totala kostnaden för ungdomar i åldersgruppen 15-17 år som måste frihetsberövas ökar.

En viss del av dem som kommer att dömas till den nya påföljden sluten ungdomsvård är sådana som redan varit föremål för vård vid särskilda ungdomshem. Det är inte osannolikt att en stor del av dem som döms till ungdomshemplacering hade placerats på särskilda ungdomshem om de inte blivit dömda. Verkställigheten av sluten ungdomsvård kommer att vara inriktad på vård och behandling av den dömda. Dessa omständigheter talar i och för sig för att kommunerna skall svara för en del av kostnaden för placering i särskilt ungdomshem. Vid påföljdsbestämningen skall emellertid den unges vårdbehov inte tillmätas någon betydelse och kommunerna saknar inflytande i denna del. Det är därför rimligt att staten svarar för hela kostnaden för den nya påföljden sluten ungdomsvård.

Statens institutionsstyrelse skall ha ansvaret för ungdomshemmen. Under 1998 måste styrelsen göra vissa investeringar, utbilda personal och vidta andra förberedande åtgärder för att kunna starta verksamheten 1999. Kostnaden för förberedelserna är enligt styrelsen ca 4,3 miljoner kronor. Enligt styrelsen kommer kostnaderna för verksamheten därefter att uppgå till ca 4 300 kr per dygn och plats eller 1,56 miljoner kronor per plats och år. Beräknat på tio årsplatser krävs således ett resurstillskott till om f.n. 15,6 miljoner kronor per år.

Förslaget torde innebära ett minskat behov av platser på kriminalvårdsanstalt för den berörda gruppen med ca 10 platser per år. Detta innebär

teoretiskt en besparing för kriminalvården med ca 5,5 miljoner kronor inräknat både fasta och löpande kostnader. Besparingen är teoretisk eftersom det minskade behovet av platser för intagna inte kommer att medföra att några hela avdelningar i anstalterna kommer att kunna stängas som en följd av förslaget. De fasta kostnaderna kommer alltså inte att minska. De löpande kostnaderna minskar med knappt 1 miljon kronor.

Regeringen gör bedömningen att kostnaderna för de förberedande åtgärderna kan finansieras genom att medel överförs från kriminalvården till Statens institutionsstyrelse. Även kostnaderna för de tio årsplatserna finansieras genom att medel överförs från kriminalvården.

Överlämnande till vård inom socialtjänsten

De föreslagna ändringarna av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten syftar till att stärka överlämnandepåföljdens ställning i påföljdssystemet. De ökade inslagen av förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens ger påföljden större trovärdighet.

Som framgår under avsnitt 10.2 skall de yttranden som ges in till domstol ges ett utförligare innehåll samt innehålla en vårdplan. För socialnämndernas del innebär detta att de till huvudförhandlingen måste kunna redovisa en vårdplan. Skillnaden i förhållande till vad som gäller i dag torde i huvudsak bestå i att den vård eller de åtgärder som är planerade för den unge skall dokumenteras och redovisas till domstolen. Uppsala kommun har i sitt remissyttrande framhållit att yttrandena redan för närvarande innehåller en mycket utförlig redogörelse för både tidigare och planerade åtgärder. För kommunernas del kan förslaget emellertid innebära en ökad belastning genom att den tid som står till socialnämndens förfogande är begränsad. Som framgår i avsnitt 10.2 föreslår regeringen att den tidfrist som anges i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare förlängs. Härigenom minskas risken för en ökad arbetsbelastning för socialnämnderna. Åtgärden att upprätta en vårdplan måste dessutom anses kunna bidra till en effektiv användning av socialtjänstens resurser vid genomförandet av vården eftersom en målinriktad och långsiktig planering av verksamheten skapar förutsättningar för ett effektivt resursutnyttjande. Förslaget om att socialnämnden skall underrätta åklagarmyndigheten om vården eller de åtgärder som redovisats i vårdplanen inte kommer till stånd torde vara av begränsad betydelse.

När det gäller regeringens förslag om att domstolen skall ges möjlighet att förena överlämnandepåföljden med en föreskrift om ungdomstjänst kan till en början konstateras att flera kommuner redan i dag - inom ramen för sin nuvarande verksamhet - kan erbjuda sådana aktiviteter som kan utgöra innehåll i en ungdomstjänst. I dessa fall torde inte några ökade kostnader uppkomma för kommunernas del. Regeringens förslag innebär inte heller något formellt åläggande för kommunerna att ordna ungdomstjänst. I de fall kommunen inte kan erbjuda ungdomstjänst får domstolen - i de fall socialtjänstens planerade åtgärder inte kan anses utgöra en tillräcklig reaktion på brottsligheten - i stället välja en påföljd inom kriminalvårdens ram. Detta är å andra sidan i strid med avsikten med

reformen. För att ungdomstjänst skall kunna erbjudas i de fall detta framstår som en adekvat åtgärd torde erfordras visst merarbete med därav följande kostnader för kommunerna.

Förslagen i denna del innebär sammantaget att en viss resursförstärkning är påkallad för kommunernas del. Regeringen har efter samråd med Svenska Kommunförbundet gjort bedömningen att kommunerna bör tillföras 8 milj. kr. av statliga medel. Dett bör ske genom en överföring från utgiftsområde 9, Hälsovård, sjukvård och social omsorg.

Uppföljning

Regeringen har för avsikt att utvärdera reformen när den varit i kraft en tid.

13 Författningskommentar

13.1 Förslag till lag om verkställighet av sluten ungdomsvård

1 §

I paragrafen anges lagens tillämpningsområde. Lagens bestämmelser gäller endast i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken som påföljd för brott. Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem med stöd av bestämmelserna i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) eller socialtjänstlagen (1980:620) omfattas således inte av denna reglering. Om den dömde samtidigt är föremål för omhändertagande med stöd av LVU och sluten ungdomsvård och i den mån olika regler gäller för de olika grupperna, har bestämmelserna i verkställighetslagen företräde.

2 §

Paragrafen innehåller den grundläggande bestämmelsen om målsättningen för verkställigheten vid det särskilda ungdomshemmet.

3 §

Av denna paragraf följer att Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten av påföljden sluten ungdomsvård. Statens institutionsstyrelse är central förvaltningsmyndighet för sådana hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. I paragrafen har intagits en bestämmelse om att verkställigheten skall planläggas och genomföras i nära samarbete med socialnämnden i den dömdes hemort. Denna bestämmelse har införts för att betona att socialtjänstens ansvar, som följer av 12 § socialtjänstlagen, gäller även de ungdomar som vistas på de särskilda ungdomshemmen på straffrättslig grund.

4 §

I denna paragraf anges när verkställigheten av slutna ungdomsvård inleds.

5 §

Paragrafen reglerar när verkställigheten av en dom på slutna ungdomsvård får inledas. Innehållet i paragrafen överensstämmer i sak med 2 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

6 §

Av *första stycket* följer att verkställigheten får inledas omedelbart om den dömda lämnar en nöjdförklaring. En nöjdförklaring innebär att den dömda avstår från att överklaga domen i påföljdsdelen och medger att den får verkställas. Verksälligheten får således inledas redan innan överklagandetiden har löpt ut om en sådan förklaring har lämnats. Den dömda är oavsett en nöjdförklaring oförhindrad att överklaga domen i andra avseenden än i fråga om påföljden.

I *andra stycket* anges vem som är behörig att ta emot en nöjdförklaring.

Av *tredje stycket* följer att en nöjdförklaring får avges även inför någon annan tjänsteman än chefen för häktet eller den som som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem. Bestämmelsen har sin grund i att en nöjdförklaring skall kunna mottas under veckans alla dagar.

Av *fjärde stycket* följer att den dömda skall upplysas om att han har rätt att lämna en nöjdförklaring. En sådan upplysning skall lämnas av den tjänsteman som enligt förevarande paragraf har rätt att ta emot en nöjdförklaring. Tjänstemannen skall vidare upplysa den dömda om när och hur det kan ske. Så snart en nöjdförklaring kan lämnas är tjänstemannen skyldig att fråga den dömda om han vill lämna en sådan förklaring.

Bestämmelserna i denna paragraf motsvarar i huvudsak vad som gäller i fråga om nöjdförklaring beträffande dom på fängelse enligt 3, 4 och 6 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om formerna för avgivande av nöjdförklaring. Bestämmelsen motsvarar 7 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

8 §

Av *första stycket* framgår att den dömda måste ha haft betänketid till andra dagen efter den dag då domen avkunnades för honom eller på annat sätt delgavs honom för att en nöjdförklaring skall bli gällande. Om domen inte har avkunnats för den dömda börjar betänketiden löpa först sedan han fått del av domen i dess helhet och alltså inte bara domsbevis.

Den dömde skall ges tillfälle att under betänketiden samråda med sin försvarare.

Av *andra stycket* följer att en nöjdförklaring inte får tas tillbaka. Om den dömde har överklagat domen i fråga om påföljden och lämnar han därefter en nöjdförklaring anses överklagandet återkallat genom nöjdförklaringen.

Av *tredje stycket* följer att den som är behörig att ta emot en nöjdförklaring enligt 6 § andra stycket 1 eller 2 eller sådan tjänsteman som har förordnats att ta emot en sådan nöjdförklaring enligt 6 § tredje stycket omedelbart skall se till att domen verkställs. Om en nöjdförklaring lämnas inför en polismyndighet skall den som tagit emot förklaringen se till att den dömde förpassas till det särskilda ungdomshem där verkställigheten skall ske.

Bestämmelserna i denna paragraf motsvarar i huvudsak vad som gäller i fråga om nöjdförklaring enligt 4 § andra stycket, 8 §, 9 § första stycket och 10 § tredje stycket lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

9 §

Av *första stycket* i denna paragraf följer att Statens institutionsstyrelse skall bestämma vid vilket särskilt ungdomshem verkställigheten skall ske. När domen får verkställas skall Statens institutionsstyrelse förelägga den dömde att inställa sig senast en viss dag vid det särskilda ungdomshem som styrelsen har bestämt. Bestämmelsen gäller då den dömde är på fri fot när domen får verkställas. Statens institutionsstyrelse skall se till att intagning sker så snart det är möjligt efter det att domen får verkställas. Det är angeläget att samhällets reaktion på brottet sker i nära anslutning till brottet. Det bör därför endast undantagsvis komma i fråga att dagen för inställelse fastställs till en dag som inte ligger i nära anslutning till den tidpunkt från vilken domen får verkställas.

Av *andra stycket* följer att Statens institutionsstyrelse kan begära att polismyndigheten skall förpassa den dömde till det anvisade hemmet om den dömde inte rättar sig efter ett föreläggande, eller inte kan nås av ett föreläggande att inställa sig.

Av *sista stycket* följer att den dömde får förvaras i häkte eller i polisrest i väntan på förpassning om det är nödvändigt för att förpassningen skall kunna genomföras.

Bestämmelserna i denna paragraf motsvarar i huvudsak bestämmelserna i 10 § första och andra styckena och 11 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m .

10 §

I denna paragraf regleras situationer då den dömde är häktad eller intagen i ett särskilt ungdomshem när domen får verkställas. I sådana fall skall häktet eller det särskilda ungdomshemmet se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem som styrelsen bestämmer. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak 9 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

I paragrafen behandlas hur beräkningen av verkställighetstiden skall ske. Av bestämmelsen följer att 19, 21–23 och 25 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. skall tillämpas på motsvarande sätt vid beräkning av tiden för verkställighet i fråga om den som är föremål för sluten ungdomsvård enligt denna lag. Statens institutionsstyrelse ansvarar för beräkningen av denna tid.

Så snart domen på sluten ungdomsvård har börjat verkställas skall Statens institutionsstyrelse fastställa dagen för verkställighetens slut. Om avbrott sker i verkställigheten skall en ny slutdag bestämmas. Detsamma gäller om det blir aktuellt med sammanläggning av domar på sluten ungdomsvård.

12 §

Av paragrafen framgår att den dömda skall beredas nödvändig vård och behandling. I paragrafen anges vidare vissa primära rättigheter för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård. Uppräkningen är exemplifierande och inte uttömmande.

13 §

Av denna paragraf följer att den dömdes rörelsefrihet får inskränkas. Sluten ungdomsvård är en frihetsberövande påföljd och det ligger i sakens natur att den dömda inte får röra sig fritt. Av paragrafen följer att den dömda får hindras från att lämna det särskilda ungdomshemmet och i övrigt underkastas den begränsning i friheten som är nödvändig för att verkställigheten skall kunna genomföras. En motsvarande bestämmelse finns i 15 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) till säkerställande av att vården skall kunna genomföras i fråga om dem som vistas på ett särskilt ungdomshem med stöd av LVU.

Tillämpningen av den bestämmelsen bör kunna tjäna som vägledning också till nu föreslagna regler. Vid tillämpningen bör dock beaktas att sluten ungdomsvård är en påföljd för brott och att det med hänsyn till trovärdigheten av påföljden är väsentligt att frihetsberövandet upprätthålls. Av paragrafen följer vidare att inskränkningar får ske i rörelsefriheten också när det är nödvändigt av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

14 §

Av paragrafen följer att verkställigheten av en dom på sluten ungdomsvård skall inledas på en läsbar enhet. Som framgår av den allmänna motiveringen skall den unges behov av vård inte tillmätas någon betydelse vid påföljdsvalet. Under verkställigheten har dock vårdbehovet stor betydelse. Verksälligheten bör som regel inledas med att den dömda blir placerad på en utredningsavdelning. Resultatet av utredningen skall ge underlag för en bedömning av den dömdes vårdbehov och möjliggöra att

verkställigheten kan ordnas så att orsakerna till den unges kriminalitet kan angripas så effektivt som möjligt.

För att minimera risken för de skadeverkningar ett frihetsberövande innebär bör den dömde inte underkastas mer ingripande begränsningar än nödvändigt. Den dömde bör därför ges möjlighet till vistelse under öppnare former så snart säkerhetsaspekten medger det. Frågan om den dömde skall ges möjlighet till vistelse under öppnare former skall prövas fortlöpande av Statens institutionsstyrelse, dock minst en gång varannan månad.

15 §

Av paragrafen framgår att 16, 17, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga gällande bl.a. innehav av narkotika m.m, kroppsvisitering och kroppsbesiktning, övervakning av brev och andra försändelser samt förverkande skall gälla också i fråga om den som är föremål för verkställighet av påföljden slutna ungdomsvård.

16 §

Paragrafen innehåller bestämmelser som gör det möjligt att inskränka den dömdes möjligheter till besök och rätt att ringa och ta emot telefonsamtal. De skäl som kan motivera en inskränkning är att säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet äventyras eller vägande behandlingsskäl. En inskränkning kan även vara motiverad av att det bedöms vara till skada för den dömde eller någon annan. Möjligheterna att begränsa den unges kontakter med yttervärlden bör användas restriktivt.

17 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse om avskiljande. Den innebär att den dömde kan hållas avskild från övriga vid hemmet om han uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han inte kan hållas till ordningen. Ett sådant avskiljande förutsätter att han står under fortlöpande uppsikt av personalen. Ett avskiljande får inte fortgå längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar.

Motsvarande bestämmelse finns i 27 § socialtjänstförordningen avseende dem som är föremål för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

18 §

Av *första stycket* följer att den dömde skall ges tillåtelse att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning kravet på samhällsskydd medger det, om det bedöms lämpligt för att främja hans anpassning i samhället. Statens institutionsstyrelse kan med stöd av denna paragraf bland annat låta den dömde vistas utanför institutionen under en viss del av dygnet. Med stöd av denna bestämmelse kan den dömde även bli placerad utanför det särskilda ungdomshemmet. Det är i sammanhanget

viktigt att framhålla att det är fråga om verkställighet av en frihetsberövande påföljd. Det är därför av största vikt att påföljden inte urholkas så att den får en annan innebörd genom att möjligheterna enligt denna paragraf till vistelse utanför hemmet kommer till användning i alltför stor utsträckning. Av första stycket framgår vidare att vistelse utanför det särskilda hemmet kan medges om det annars finns särskilda skäl. Med särskilda skäl avses situationer i vilka den dömda bör medges vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet på annan grund än främjandet av hans anpassning i samhället, exempelvis för att inställa sig inför domstol eller gå på begravning. Av första stycket andra meningen följer att ett medgivande om vistelse utanför det särskilda hemmet kan förenas med särskilda villkor. Det innebär att den dömda exempelvis kan åläggas att hålla sig fri från droger och andra berusningsmedel, att underkasta sig erforderlig vård och behandling, att hålla kontakt med viss person eller att delta i utbildning. Behovet av villkor skall prövas av Statens institutionsstyrelse i samråd med socialtjänsten. Den som bryter mot ett villkor eller på annat sätt missköter sig skall snabbt kunna återföras till det särskilda ungdomshemmet. Vistelsen utanför hemmet måste därför anordnas så att företrädare för det särskilda ungdomshemmet kan följa den unges förehavanden. Som framgår ovan av 3 § ansvarar Statens institutionsstyrelse för verkställigheten. Det innebär att ansvaret för verkställigheten ligger kvar hos institutionsstyrelsen även när den dömda vistas utanför hemmet.

Av *andra stycket* framgår att tid för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet skall inräknas i verkställighetstiden.

19 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om hälso- och sjukvård. Av *första stycket* följer att en dömd som behöver hälso- och sjukvård skall vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Om nödvändig undersökning och behandling inte kan ske vid det särskilda ungdomshemmet skall den allmänna sjukvården anlitas. Den dömda får även föras över till ett allmänt sjukhus om det behövs. Paragrafen innehåller även en underrättelseskyldighet för hälso- och sjukvårdspersonal som är verksam vid ett särskilt ungdomshem i fråga om sådana smittsamma sjukdomar som avses i smittskyddslagen.

Av *andra stycket* följer att en dömd som vistas utanför det särskilda ungdomshemmet med stöd av denna paragraf får stå under bevakning eller vara underkastad särskilda föreskrifter. Av detta stycke följer vidare att tid för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet med stöd av denna paragraf skall räknas in i verkställighetstiden.

Av *tredje stycket* följer att de föreskrifter som reglerar frågor om användning av olika former av tvångsåtgärder mot en intagen som genomgår psykiatrisk tvångsvård skall tillämpas även beträffande en dömd som har gett sitt samtycke till psykiatrisk vård och som har förts över till en sådan sjukvårdsinrättning som efter regeringens godkännande får ge psykiatrisk tvångsvård åt intagna m.fl. frihetsberövade. Vistelsen för psykiatrisk vård vid den aktuella vårdinrättningen förutsätter den dömdes samtycke. Återtar den dömda sitt samtycke skall han föras tillbaka till det

särskilda ungdomshemmet. Till dess så kan ske har personalen befogenhet att vidta de tvångsåtgärder som följer av bestämmelsen.

Bestämmelsen motsvarar i huvudsak 37 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

20 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse som gör det möjligt för den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem att begära polishandräckning då det är nödvändigt. En motsvarande bestämmelse finns i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Bestämmelsen behövs för att den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem skall kunna begära polishandräckning också i fråga om dem som befinner sig på det särskilda ungdomshemmet på straffrättslig grund.

21 §

Paragrafen reglerar Statens institutionsstyrelses underrättelseskyldighet till målsägande. De närmare skälen för denna bestämmelse har redovisats i avsnitt 10.7. Paragrafen har utformats i huvudsak i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Av *första stycket* följer att om en dömd avtjänar slutet ungdomsvård för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om vid vilket särskilt ungdomshem den dömda befinner sig samt om han förflyttas, vistas utanför det särskilda ungdomshemmet eller rymmer.

Av *andra stycket* följer att det är möjligt att göra undantag från skyldigheten att underrätta målsäganden. Undantagen är avsedda att tillämpas restriktivt. En underrättelse behöver inte lämnas om en sådan underrättelse på grund av beslutad bevakning eller andra förhållanden framstår som uppenbart obehövlig. En underrättelse behöver heller inte lämnas om en sådan underrättelse på goda grunder kan antas allvarligt äventyra den dömdes egen säkerhet.

Av *tredje stycket* följer att en underrättelse skall lämnas så tidigt som möjligt. Vidare följer att informationen till målsäganden t.ex. om tid och plats för vistelsen utanför det särskilda hemmet får modifieras med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

22 §

Av denna paragraf följer att Statens institutionsstyrelse fattar beslut i frågor som rör verkställigheten. I frågor som av praktiska skäl inte bör fattas på central nivå bör Statens institutionsstyrelse genom interna föreskrifter kunna delegera beslutanderätten till den som förestår vården vid det särskilda ungdomshemmet. Som påpekats från *Lagrådet* bör det finnas en möjlighet att kunna delegera beslutanderätten även till annan än den som normalt förutsätts företräda styrelsen då denne inte finns omdelbart tillgänglig. Vid behov bör styrelsen således delegera beslutanderätten i sådana frågor till någon annan tjänsteman inom Statens institutionsstyrelse än den som förestår vården. Också denna fråga bör

regleras inom Statens institutionsstyrelse genom interna föreskrifter. När det gäller frågor om vistelse under öppnare former och i fråga om vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet skall samråd ske med socialnämnden i den dömdes hemort. Samråd bör dock inte ske om det är uppenbart obehövt. Beslut som fattas med stöd av denna lag gäller omedelbart om inte annat förordnas.

23 §

Paragrafen reglerar möjligheten att överklaga de beslut som fattas med stöd av denna lag. Den dömda har rätt att överklaga alla beslut av inskränkande karaktär. Uttryckssättet i särskilda fall har använts i syfte att markera att allmänna ordningsregler inom det särskilda ungdomshemmet inte får överklagas. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

13.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

26 kap.

5 §

I paragrafen finns bestämmelser om att den som dömts till fängelse skall tas in i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet. I bestämmelsen har gjorts ett undantag för de fall annat är särskilt föreskrivet. Ändringen har föranletts av att intensivövervakning med elektronisk kontroll införs permanent som en verkställighetsform för fängelsestraff. I de fall intensivövervakning med elektronisk kontroll används skall den dömda inte tas in i anstalt för verkställighet. Bestämmelser om sådan verkställighet finns i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Paragrafens andra mening har som obehövt tagits bort.

6 §

Paragrafen innehåller den grundläggande bestämmelsen om villkorlig frigivning.

Av *första stycket* framgår att det råder en presumtion för villkorlig frigivning när två tredjedelar av det utdömda straffet har avtjänats men att denna presumtion kan brytas. Bestämmelsen innebär att den dömda skall friges vid den tidigaste tidpunkten för villkorlig frigivning om tidpunkten inte skjuts upp enligt tredje stycket eller senareläggs enligt 26 kap. 7 §. I första stycket görs också en hänvisning till andra stycket som reglerar de tidsbestämda straff som inte omfattas av reglerna om villkorlig frigivning. Vidare framgår att villkorlig frigivning inte får ske innan två tredjedelar av det utdömda straffet har avtjänats och att villkorlig frigivning inte kommer i fråga förrän minst en månad har avtjänats. Enligt 20 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid skall Kriminalvårdsstyrelsen, så snart det kan ske, fastställa dagen för strafftidens slut.

Innehållet i nuvarande 26 kap. 6 § första stycket andra meningen, att fängelse enligt 28 kap. 3 § och förvandlingsstraff för böter inte omfattas av villkorlig frigivning, tas in i *andra stycket*.

Den nuvarande regeln i 26 kap. 6 § femte stycket, att frigivningen får skjutas upp om den dömda begär det, tas in som ett *tredje stycke* i paragrafen. Vissa språkliga justeringar har gjorts.

7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om senareläggning av villkorlig frigivning.

I *första stycket* anges under vilka förutsättningar senareläggning kan komma i fråga.

Senareläggning kan ske när den dömda i väsentlig grad bryter mot vad som gäller för verkställigheten i anstalt. Av detta följer att senareläggning inte kan ske vid verkställighet enligt lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Vid misskötsamhet under sådan verkställighet skall beslutet om verkställighet utanför anstalt upphävas.

Uttrycket ”i väsentlig grad” innebär att senareläggning skall tillgripas endast i de mera flagranta fallen. En mera allmän bedömning som går ut på att den intagne har misskött sig får alltså inte läggas till grund för ett beslut om senareläggning. Bedömningen av vilken typ av misskötsamhet som det skall vara frågan om bör i huvudsak kunna ansluta till de skäl som för närvarande åberopas av kriminalvårdsmyndigheterna för disciplinär bestraffning. Här kan bl.a. hänvisas till Kriminalvårdsstyrelsens Allmänna råd (ARK 1993:1). Det kan således vara frågan om rymningar eller rymningsförsök, arbetsvägran, berusning, befattning med narkotika (som inte föranleder åtal), vägran att lämna urinprov, våld eller hot mot tjänsteman (som inte föranleder åtal), våld eller hot mot medintagen (som inte föranleder åtal) och innehav av otillåtet föremål. Senareläggning skall inte beslutas i de fall misskötsamheten utgör brott och blir föremål för åtal.

Olika former av permissionsmissbruk torde, förutom att påverka möjligheterna till fortsatta permissioner, för närvarande resultera i att tiden enligt 39 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) inte räknas in i verkställigheten. Någon ändring av denna princip bör inte ske. Permissionsmissbruk bör alltså även i fortsättningen hanteras inom ramen för permissionsinstitutet. Detta hindrar inte att det någon gång kan finnas anledning att låta ett missbruk av en permission påverka beslutet om villkorlig frigivning. Så kan vara fallet om misskötsamheten ägt rum på ett så sent stadium av verkställigheten att det inte finns några fler regelbundna permissioner som kan dras in.

I *andra stycket* anges att senareläggning får beslutas med högst 15 dagar varje gång. Vid beslut om senareläggning bör man inte göra någon fingradering längs hela den tillåtna skalan, dvs. från en till 15 dagar, utan man bör hålla sig till vissa schabloner. En lämplig ordning är att ”normalförseelsen” ger tio dagars senareläggning och att man endast för de grövre fallen ger maximum, dvs. 15 dagar. En senareläggning med 15 dagar bör dock även kunna användas när det är fråga om flera förseelser som skall bedömas vid ett och samma tillfälle. För de lindrigaste fallen

bör man ge fem dagar. Senareläggning med mindre än fem dagar bör inte förekomma annat än i undantagsfall. Arbetsvägran bör kunna utgöra ett sådant exempel.

Tredje stycket i paragrafen innebär att det vid prövning av frågan om senareläggning av tidpunkten för villkorlig frigivning skall beaktas, om förseelsen får eller kan bedömas få andra negativa följder för den dömda. Bestämmelsen motsvarar nuvarande 48 § KvaL. Beslut om senareläggning bör fattas i anslutning till den begångna förseelsen men om misskötsamheten aktualiserar frågan om andra följder, t.ex. indragning av en frigång, bör beslutet om detta avvaktas innan beslut fattas rörande den villkorliga frigivningen med anledning av misskötsamheten i fråga. Om flera förseelser skall bedömas samtidigt bör ett gemensamt beslut fattas om senareläggning.

9 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vem det är som skall besluta om att skjuta upp eller senarelägga den villkorliga frigivningen.

Beslutanderätten läggs enligt *första stycket* på Kriminalvårdsstyrelsen.

Enligt *andra stycket* kan dock regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att någon annan kriminalvårdsmyndighet ges rätt att fatta sådana beslut. Detta motsvarar i huvudsak den reglering som för närvarande gäller för beslut om tidstillägg enligt 47 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL). Som anförts i den allmänna motiveringen bör beslut av denna karaktär kunna delegeras till de nya lokala kriminalvårdsmyndigheterna.

Ett beslut om att skjuta upp eller senarelägga den villkorliga frigivningen gäller enligt *tredje stycket* omedelbart. Motsvarande bestämmelse finns i den nuvarande regleringen om tidstillägg (58 § KvaL).

Beslut i fråga om att skjuta upp eller senarelägga villkorlig frigivning kan enligt 38 kap. 14 § överklagas hos förvaltningsdomstol.

Det nuvarande tredje stycket i 26 kap. 9 § tas bort. Av 20 § andra stycket lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m.m. framgår att Kriminalvårdsstyrelsen skall ändra ett beslut om tidpunkten för strafftidens slut, tidpunkten för villkorlig frigivning och tidpunkten för prøvotidens utgång när omständigheterna ger anledning till det.

10 §

Paragrafen, som reglerar vad som gäller i fråga om prøvotid efter villkorlig frigivning, har behandlats under avsnitt 9.5. Bestämmelsen innebär att prøvotiden i större utsträckning anpassas efter längden på reststraffet. Prøvotiden motsvarar den vid frigivningen återstående strafftiden. Den kortaste prøvotiden är ett år.

11–15 §§

Genom en förändring av kriminalvårdsorganisationen har lokala kriminalvårdsmyndigheter inrättats. Inom dessa myndigheter bedrivs verksamhet inom häkte, anstalt och frivård. Till följd härav har i paragraferna

ordet *frivårdsmyndighet* i olika böjningsformer ersatts av den nya benämningen *den lokala kriminalvårdsmyndigheten*. Vidare har språkliga justeringar gjorts.

16 §

I paragrafen finns bestämmelser om vem som får meddela föreskrifter enligt 26 kap. 15 §. I paragrafen har ordet *frivårdsmyndigheten* ersatts av den nya benämningen *den lokala kriminalvårdsmyndigheten* till följd av att den lokala kriminalvårdsorganisationen ändrats. Vidare har andra meningarna i första stycket tagits bort till följd av att Kriminalvårdsnämnden inte längre skall fatta beslut i frågor om villkorlig frigivning.

19 §

I paragrafen finns bestämmelser om förverkande av villkorligt medgiven frihet på grund av misskötsamhet. Paragrafen har i förhållande till dess nuvarande lydelse endast ändrats på så sätt att den tid som varje gång får förklaras förverkad vid misskötsamhet begränsas, från en månad till femton dagar.

27 kap.

2 a §

Paragrafen är ny. I *första stycket* föreskrivs att villkorlig dom kan förenas med en föreskrift om samhällstjänst. Skälen härför har utvecklats närmare i avsnitt 5.1. En förutsättning för att meddela en föreskrift om samhällstjänst är att den tilltalade samtycker till det. Frågan om samtycke har behandlats i avsnitt 5.5. Samtycket måste föreligga innan rätten fattar beslut i påföljdsfrågan. Om den tilltalade återtar sitt samtycke i högre rätt utgör detta hinder mot att fastställa en föreskrift om samhällstjänst som har beslutats av lägre rätt. Rätten har i sådana fall möjlighet att i stället välja fängelse som påföljd (se förslaget till ändring i 51 kap. 25 § rättegångsbalken). Övriga förutsättningar för att döma till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst behandlas i kommentaren till 30 kap. 7 §.

En föreskrift om samhällstjänst skall omfatta skyldighet att utföra oavlönat arbete i lägst 40 och högst 240 timmar. Detta innebär en höjning av de maximala antalet timmar med 40. Antalet timmar samhällstjänst skall stå i proportion till längden på det fängelsestraff som hade dömts ut om fängelse hade valts som påföljd. De principer som bör tillämpas vid bestämmande av antalet timmar samhällstjänst har redovisats i avsnitt 5.3.

I *andra stycket* anges att rätten, när den meddelar en föreskrift om samhällstjänst, skall ange i domslutet hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut om fängelse i stället hade valts som påföljd. Bestämmelsen motsvarar innehållet i 1 § andra stycket i den nuvarande lagen om samhällstjänst.

Enligt *tredje stycket* kan en föreskrift om samhällstjänst ändras eller upphävas på talan av åklagare, när det finns skäl till det. Till skillnad från vad som gäller vid samhällstjänst som föreskrivits i samband med skyddstillsyn tillkommer det alltså rätten och inte övervakningsnämnden att besluta om ändring eller upphävande av samhällstjänst. Detta hänger samman med att det vid villkorlig dom är rätten och inte övervakningsnämnden som beslutar om eventuella åtgärder i anledning av att den dömde inte iakttar vad som åligger honom på grund av domen. Skälen härför har behandlats i avsnitt 5.8 och 5.9. Det torde vara mera sällan som det blir aktuellt att ändra eller upphäva en föreskrift om samhällstjänst, utan att påföljden i dess helhet undanröjs. I avsnitt 5.8 har angetts två exempel på situationer då bestämmelsen kan komma att vara tillämplig. Bestämmelsen ger endast möjlighet att upphäva föreskriften om samhällstjänst eller att minska antalet timmar. Det är således inte möjligt att utöka antalet timmar samhällstjänst med stöd av bestämmelsen. Detta förutsätter en ny dom.

4 §

Första stycket har endast justerats språkligt.

Ett nytt *andra stycke* har lagts till paragrafen. Enligt detta skall samhällstjänst som har föreskrivits vid villkorlig dom fullgöras enligt en arbetsplan som upprättas av den lokala kriminalvårdsmyndigheten. Avsikten är att den lokala kriminalvårdsmyndigheten skall svara för verkställigheten. Regeringen avser att i förordning meddela närmare föreskrifter därom. Frågor om verkställigheten har behandlats i avsnitt 5.8. En arbetsplan skall innehålla uppgifter om var arbetet skall fullgöras, vilka arbetstider som skall gälla, det minsta och det högsta antalet timmar som den dömde får tillgodoräkna sig per vecka eller månad samt de övriga föreskrifter som är nödvändiga för verkställigheten. Arbetsplanen får emellertid endast innehålla föreskrifter som avser fullgörandet av själva samhällstjänsten. Det saknas således stöd för att meddela sådana föreskrifter om den dömdes livsföring som kan meddelas inom ramen för skyddstillsyn.

Genom bestämmelsen görs klart att den dömde måste följa den uppgjorda arbetsplanen för att påföljden skall kunna anses verkställd. Det är alltså inte tillräckligt att den dömde fullgör det föreskrivna antalet timmar i och för sig, utan detta skall ske i enlighet med arbetsplanen och således med beaktande av den s.k. avvecklingstid som kriminalvårdsmyndigheten har bestämt.

Om den dömde inte följer arbetsplanen eller på annat sätt missköter fullgörandet av samhällstjänsten tillämpas 27 kap. 6 §, se vidare avsnitt 5.9.

6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka reaktioner som kan bli aktuella vid misskötsamhet efter villkorlig dom. Dessa bestämmelser blir, i enlighet med vad tidigare sagts, tillämpliga också när den villkorliga domen förenats med en föreskrift om samhällstjänst.

Första och andra styckena har endast justerats språkligt.

Till *tredje stycket* har fogats bestämmelser om vad som skall iakttas när en villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst undanröjs. I ett sådant fall skall rätten, när den bestämmer ny påföljd, beakta såväl eventuella böter som vad den dömde undergått till följd av föreskriften om samhällstjänst. Vidare föreskrivs att rätten får döma till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet samt att rätten, om fängelse väljs som påföljd, skall beakta längden av det i domslutet angivna alternativa fängelsestraffet.

Vid undanröjande av en villkorlig dom med samhällstjänst torde det i första hand bli aktuellt att döma till fängelse. Någon gång kan det emellertid tänkas att skyddstillsyn i stället kommer i fråga, särskilt om den dömde har missbruksproblem och det kan bli aktuellt med kontraktssvård. I sådana fall blir förevarande bestämmelser endast i mindre utsträckning tillämpliga. Om däremot fängelse väljs som ny påföljd är det naturligt att det i domslutet angivna alternativa straffet tas som utgångspunkt vid bestämmande av fängelsestraffets längd. Detta bör sedan minskas om den dömde redan hunnit fullgöra någon del av samhällstjänsten och denna del inte är helt obetydlig. Det är knappast möjligt att ange någon formel för hur denna minskning skall ske, utan en bedömning måste göras i varje enskilt fall, med beaktande av samtliga omständigheter.

28 kap.

2 a §

Paragrafen är ny och reglerar möjligheten att förena skyddstillsyn med en föreskrift om samhällstjänst. Innehållet i paragrafen motsvarar innehållet i 27 kap. 2 a §, som har kommenterats tidigare, utom vad gäller den instans som får ändra eller upphäva en föreskrift om samhällstjänst. Enligt tredje stycket har denna uppgift tilldelats övervakningsnämnden. Detta överensstämmer med vad som gäller enligt 2 § första stycket första meningen i den nuvarande lagen om samhällstjänst.

3 §

I *andra stycket* har lagts till en bestämmelse av innebörd att rätten inte får meddela en föreskrift om samhällstjänst när den dömer till skyddstillsyn i kombination med fängelse med stöd av första stycket i paragrafen. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 5.4.

Tredje stycket har endast justerats språkligt.

5 §

I *andra stycket* har lagts till en hänvisning till 5 a § som är ny och enligt vilken det är möjligt att i vissa fall förlänga övervakningstiden.

Tredje stycket har endast justerats språkligt.

Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om verkställighet av skyddstillsyn med föreskrift om samhällstjänst.

Första stycket motsvarar 27 kap. 4 § andra stycket som har kommenterats tidigare.

Andra stycket innehåller en bestämmelse som gör det möjligt att förlänga övervakningen om detta behövs för att den dömda skall stå under övervakning under hela den tid som han fullgör samhällstjänst. Bestämmelsen motsvarar 2 § andra stycket i den nuvarande lagen om samhällstjänst.

I enlighet med vad som anförts i avsnitt 5.8. om den s.k. avvecklingstiden för samhällstjänsten kommer denna som regel att understiga ett år. Därav följer att den dömda normalt kommer att stå under övervakning under hela den tid som han fullgör samhällstjänst utan att något särskilt beslut behöver fattas om det. Det kan emellertid, på grund av sjukdom eller av annat skäl, uppstå situationer då övervakningen enligt huvudregeln i 5 § kommer att upphöra innan samhällstjänsten fullgjorts. För dessa fall bör övervakningsnämnden liksom i dag ha möjlighet att förlänga övervakningen. Detta bör emellertid inte ske med automatik, utan endast i de fall då övervakningsnämnden anser att det behövs med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden.

6 a §

I första stycket har endast språkliga justeringar gjorts.

Till följd av att kriminalvårdsorganisationen ändrats har i paragrafens *tredje stycke* ordet *frivårdsmyndigheten* ersatts av den nya benämningen *den lokala kriminalvårdsmyndigheten*.

9 §

I första stycket har förts in en hänvisning till 2 a §. Ändringen innebär att rätten, om den undanröjer en skyddstillsyn med samhällstjänst och i stället väljer fängelse som påföljd, vid bestämmande av fängelsestraffets längd skall beakta det alternativa straff som angetts i domslutet. Motsvarande bestämmelse avseende undanröjande av villkorlig dom har kommenterats under 27 kap. 6 §. Bestämmelsen har även justerats språkligt.

Andra stycket har endast justerats språkligt.

30 kap.

5 §

I paragrafen anges under vilka förutsättningar unga lagöverträdare får dömas till fängelse. *I första stycket* har en mening lagts till av vilken följer att rätten, om synnerliga skäl finns att döma den som begått brott innan han fyllt arton år till fängelse, i första hand skall bestämma påföljden till slutet ungdomsvård i stället för fängelse. I paragrafen finns

en hänvisning till 31 kap. 1 a §. På *Lagrådets* inrådan har orden ”i vissa fall” ersatts med orden ”i första hand”. Prop. 1997/98:96

7 §

Ett nytt *andra stycke* har fogats till paragrafen. Enligt lagrummet får rätten såsom särskilda skäl för att döma till villkorlig dom i stället för fängelse beakta att den tilltalade samtycker till att domen förenas med en föreskrift om samhällstjänst och en sådan föreskrift är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter. I bestämmelsen regleras möjligheten att döma till villkorlig dom i förening med samhällstjänst i stället för fängelse. Avsikten är att en föreskrift om samhällstjänst liksom i dag skall meddelas endast när alternativet är att döma till ett fängelsestraff. Detta uttrycks så att rätten får beakta samhällstjänsten såsom ett särskilt skäl att välja villkorlig dom i stället för fängelse. Om det redan vid en första prövning enligt 4 § står klart att det inte finns tillräckliga skäl för att välja fängelse som påföljd för brottsligheten aktualiseras inte möjligheten att meddela en föreskrift om samhällstjänst. I ett sådant fall kan rätten döma till villkorlig dom redan med stöd av första stycket i 7 §.

Om det däremot finns sådana skäl att välja fängelse som anges i 4 § andra stycket kan det förhållandet att förutsättningarna för att meddela en föreskrift om samhällstjänst är uppfyllda utgöra särskilda skäl att välja en villkorlig dom med samhällstjänst som påföljd. För detta krävs naturligtvis även att det i enlighet med vad som sägs i 7 § första stycket saknas särskild anledning att befara att den tilltalade kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet.

En första förutsättning för att meddela en föreskrift om samhällstjänst är att den tilltalade samtycker till det. Detta framgår redan av 27 kap. 2 a §. Därutöver krävs att samhällstjänsten är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter. Härmed avses andra förhållanden än sådana som är hänförliga till brottsligheten. Som angetts i avsnitt 5.6 ankommer det på domstolen att med utgångspunkt i vad som är känt om den tilltalades personliga förhållanden göra en bedömning av hans möjligheter att fullgöra samhällstjänsten. Därvid måste bl.a. eventuella missbruksproblem beaktas även om inte sådana omedelbart bör diskvalificera från samhällstjänst. Det ankommer på domstolen att göra en samlad bedömning i varje enskilt fall. Också den tilltalades tidigare brottslighet är av betydelse vid bedömningen av om det är lämpligt att föreskriva samhällstjänst. Om det är fråga om återfall efter en tidigare dom som innefattat föreskrift om samhällstjänst kan det endast undantagsvis anses lämpligt att på nytt låta samhällstjänst ingå i påföljden. Denna bedömning blir givetvis mera sällan aktuell att göra med utgångspunkt i förevarande lagrum, eftersom återfallet normalt torde medföra att det över huvud taget inte finns förutsättningar att döma till villkorlig dom.

Även om särskilda skäl enligt vad som nu sagts föreligger för att välja villkorlig dom i stället för fängelse innebär detta givetvis inte att påföljdsvalet därmed är klart. De särskilda skälen måste vägas mot de skäl som föreligger enligt 4 § andra stycket för att välja fängelse. När det

gäller de närmare utgångspunkterna för denna bedömning hänvisas till Prop. 1997/98:96 avsnitt 5.6.

8 §

Enligt paragrafen gäller en presumtion för att villkorlig dom skall förenas med dagsböter. Denna presumtion kan brytas av att ett bötesstraff med hänsyn till skyldighet att fullgöra samhällstjänst eller andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt eller av att det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter. Ändringen innebär att det uttryckligen anges även att skyldighet att fullgöra samhällstjänst skall beaktas som ett skäl för att inte döma ut böter med den villkorliga domen. Om rätten avser att förena den villkorliga domen med en föreskrift om samhällstjänst skall det således inte gälla någon presumtion för att domen också skall förenas med ett bötesstraff. I stället skall rätten göra en bedömning i varje enskilt fall om ett bötesstraff är påkallat eller inte. De närmare utgångspunkterna för denna bedömning redovisas i avsnitt 5.4.

9 §

I inledningen till *andra stycket* har orden ”i stället för fängelse” förts in. Detta överensstämmer med vårt förslag till nytt andra stycke till 7 §. Någon saklig ändring är inte avsedd. Redan i dag torde de omständigheter som anges i punkterna 1–3 i andra stycket uteslutande vara av betydelse vid valet mellan skyddstillsyn och fängelse. Om det redan vid en första prövning enligt 4 § står klart att det inte föreligger skäl att välja fängelse framför en icke frihetsberövande påföljd, är det tillräckligt att den förutsättning som anges i 9 § första stycket är uppfylld för att skyddstillsyn skall väljas som påföljd. I ett sådant fall blir det inte aktuellt att bedöma om någon av de omständigheter som anges i andra stycket föreligger.

Till andra stycket har vidare fogats en ny fjärde punkt. Innehållet i denna överensstämmer sakligt sett med förslaget till nytt andra stycke till 7 §. Avsikten är således att möjligheten att föreskriva samhällstjänst skall kunna beaktas som ett särskilt skäl att välja skyddstillsyn som påföljd i stället för fängelse. Beträffande den närmare tillämpningen hänvisas till kommentaren till 7 § och till avsnitt 5.6.

31 kap.

1 §

Paragrafen som innehåller bestämmelser om påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten har kompletterats för att principerna om förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens skall få ökat genomslag även i fråga om denna påföljd. De närmare skälen härför har behandlats i avsnitt 10.2–10.4.

I *första stycket* första meningen har ett tillägg gjorts av vilket framgår att rätten kan föranstalta om erforderlig vård inom socialtjänsten *enligt en för den tilltalade av nämnden uppgjord vårdplan*. Förslaget i denna del

syftar till att öka förutsebarheten. Som redovisats i avsnitt 10.2 har ett tillägg gjorts till 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Tillägget innebär att socialnämndens yttrande, utöver en redogörelse för de åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit beträffande den unge, skall innehålla en redogörelse för planerad vård. Ändringen i förevarande paragraf innebär att det måste finnas en vårdplan tillgänglig i målet för att domstolen skall kunna bestämma påföljden till vård inom socialtjänsten. I första stycket har en andra mening lagts till. Av den följer att domstolen får överlämna den tilltalade till vård inom socialtjänsten endast om socialtjänstens planerade åtgärder – eventuellt i förening med böter eller föreskrift om ungdomstjänst – kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet. Ett överlämnande skall således inte ske, om domstolen finner att det brister i proportionerna mellan brottet och de planerade åtgärderna samt att bristen inte kan läkas med hjälp av böter eller ungdomstjänst enligt tredje stycket. Domstolen måste då välja någon annan påföljd. Förslaget i denna del syftar till att ge principen om proportionalitet ett större genomslag. Utrymmet för att välja ett överlämnande till vård inom socialtjänsten bör vara större för den som vid tiden för brottet nyligen fyllt 15 år än för äldre ungdomar. Kommer den unge att bli föremål för vård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) med placering vid ett § 12-hem bör påföljden kunna bestämmas till vård inom socialtjänsten även vid allvarlig brottslighet. Framgår av vårdplanen att avsikten är att den unge skall bli föremål för åtgärder med stöd av socialtjänstlagen, får domstolen pröva graden av ingripande med ledning främst av arten och omfattningen av vårdinsatserna samt deras varaktighet. De närmare utgångspunkterna för bedömningen har redovisats i avsnitt 10.3.

Ett nytt *andra stycke* har fogats till paragrafen. Av det följer att rätten skall meddela en föreskrift om att den tilltalade skall genomgå vård eller annan av socialtjänsten planerad åtgärd om det av vårdplanen framgår att den unge skall bli föremål för insatser med stöd av socialtjänstlagen. Någon föreskrift skall däremot inte meddelas när det av socialnämndens vårdplan framgår att den unge skall beredas tvångsvård med stöd av LVU. En föreskrift riktar sig enbart till den dömde. Syftet är dels att ge den unge ett tydligt besked om vad som fordras av honom, dels att skapa underlag för prövningen om det finns skäl att meddela den dömde varning eller undanröja överlämnandepåföljden. Beträffande de närmare förutsättningarna för undanröjande av överlämnandepåföljden hänvisas till kommentaren till 38 kap. 2 §. Det är viktigt att rätten utformar föreskriften i domslutet så att det klart framgår vad som förväntas av den unge. Föreskriften bör utformas så att den unge åläggs att genomgå den vård eller de åtgärder som anges i den i målet ingivna vårdplanen, vilken lämpligen kan fogas till domen.

Tredje stycket har kompletterats så att rätten – som ett alternativ till att döma ut dagsböter – ges möjlighet att meddela en särskild föreskrift om ungdomstjänst om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet.

Ungdomstjänsten är konstruerad som en särskild form av föreskrift vid överlämnande till vård inom socialtjänsten och innebär att den dömde

åläggs att utföra oavlönat arbete eller att delta i annan särskilt anordnad verksamhet. Domstolen skall ange det antal timmar som ungdomstjänsten skall omfatta. Antalet timmar under vilken ungdomstjänst skall utföras skall bestämmas till lägst 20 och högst 100 efter brottets straffvärde. En förutsättning för att domstolen skall kunna meddela en föreskrift om ungdomstjänst är att den tilltalade samtycker till det. Domstolen bör vidare göra en bedömning av den tilltalades förutsättningar att fullgöra vad som åläggs honom. Är den unges personliga förhållanden sådana att det inte framstår som troligt att han kommer att kunna klara av att fullgöra ungdomstjänsten, bör domstolen avstå från detta alternativ. Bestämmelsen har kommenterats närmare i avsnitt 10.3.

Förutsättningarna för att kunna meddela en föreskrift om ungdomstjänst är som framgår ovan de samma som för att kunna förena överlämnandepåföljden med böter. Avsikten är att vidga tillämpningsområdet för denna påföljd och ge domstolen ytterligare en möjlighet att göra reaktionen mot brottsligheten mer kännbar för den tilltalade då det är nödvändigt. Ungdomstjänst bör främst komma ifråga då de av socialtjänsten planerade åtgärderna inte ensamma kan anses vara en tillräcklig reaktion på brottet och då alternativet är en påföljd inom kriminalvårdens ram. Det kan dock inte uteslutas att ungdomstjänst kan komma i fråga även i sådana fall då alternativet i det enskilda fallet inte är en påföljd inom kriminalvårdens ram. Det är inte möjligt att förena ett överlämnande till vård inom socialtjänsten med både böter och ungdomstjänst. Möjligheten att meddela en föreskrift om ungdomstjänst bör i princip komma i fråga enbart för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år.

Av *fjärde stycket* följer att en föreskrift om ungdomstjänst får ändras eller upphävas på talan av åklagare, när det finns skäl för det. Denna bestämmelse motsvarar vad som gäller i fråga om föreskrift om samhällstjänst.

Ungdomstjänsten skall administreras av socialtjänsten och den närmare utformningen av dess innehåll, vilken behandlas i den allmänna motiveringen, skall anförtros åt nämnden. Socialnämnden bör i sitt yttrande enligt 11 § LUL lämna en redovisning för hur ungdomstjänsten skulle kunna utformas i det föreliggande fallet. Sedan den tilltalade ålagts ungdomstjänst ankommer det på socialnämnden att snarast upprätta en plan för hur denna skall verkställas. Domstolens föreskrift om ungdomstjänst innebär att den dömde är skyldig att följa den upprättade planen.

Någon bestämmelse om huruvida domstols beslut om överlämnande till vård inom socialtjänsten skall lända till efterrättelse genast eller först sedan domen har vunnit laga kraft finns inte. En sådan bestämmelse har ansetts obehövlig, eftersom socialtjänstens organ oavsett innehållet i domen, självständigt skall vidta de åtgärder som ankommer på dem enligt socialtjänstlagen. I vissa fall – om t.ex. den unge överklagar domen under påstående att han är oskyldig – kan det dock finnas anledning för socialnämnden att avvakta utgången i överrätten. Detta gäller särskilt om överlämnandepåföljden är förenad med en föreskrift om ungdomstjänst.

Paragrafen är ny och innehåller de närmare förutsättningarna för att påföljden sluten ungdomsvård skall komma i fråga.

I *första stycket* stadgas som huvudregel att om rätten med tillämpning av bestämmelserna i 30 kap. finner att någon som begått brott innan han fyllt 18 år bör dömas till fängelse, så skall den i stället bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid. Enligt första stycket andra meningen skall dock rätten inte bestämma påföljden till sluten ungdomsvård om det, med hänsyn till den tilltalade ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl häremot. På *Lagrådets* inrådan har första meningen kompletterats med orden ”under viss tid”.

Den lagtekniska konstruktionen förutsätter att rätten tillämpat bestämmelserna i såväl 29 som 30 kap. och därvid funnit att påföljden bör bestämmas till fängelse av viss längd. Det innebär bl.a. att rätten måste ta hänsyn straffmättningsbestämmelsen i 29 kap. 7 § och till bestämmelsen i 30 kap. 4 § som innebär att rätten först måste ha beaktat de särskilda omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Rätten måste vidare ha kunnat konstatera att det finns synnerliga skäl enligt 30 kap. 5 §. Om rätten herefter gör den bedömningen att påföljden bör bestämmas till fängelse av viss längd skall den i stället för fängelse bestämma påföljden till sluten ungdomsvård om det inte finns särskilda skäl däremot. Här bör anmärkas att rätten även måste ha konstaterat att den tilltalade inte begått det aktuella brottet under påverkan av en sådan allvarlig psykisk störning som avses i 30 kap. 6 §. I sådant fall får den tilltalade inte dömas till fängelse. Rätten får då heller inte bestämma påföljden till sluten ungdomsvård.

Den tilltalades ålder vid lagföringen kan utgöra ett särskilt skäl som talar emot att påföljden bestäms till sluten ungdomsvård. Om det förflutit så lång tid mellan brottet och lagföringen att den tilltalade åldersmässigt inte längre passar in vid ett särskilt ungdomshem bör påföljden i stället bestämmas till fängelse. De ungdomar som vårdas på dessa hem är i regel föremål för vård med stöd av 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Enligt 21 § i nämnda lag skall vården upphöra senast när den unge fyller 21 år. Av ändamålsskäl bör det undvikas att personer som är flera år äldre blir föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård vid särskilda ungdomshem.

En ytterligare omständighet som gör att det kan anses finnas särskilda skäl emot att döma till sluten ungdomsvård kan vara att den tilltalade skall lagföras för allvarlig och omfattande brottslighet som begåtts såväl före som efter 18 års ålder. Har huvuddelen av brottsligheten begåtts efter 18 års ålder bör sluten ungdomsvård inte komma i fråga.

Av *andra stycket* följer att rätten får bestämma tiden för den slutna ungdomsvården till lägst fjorton dagar och högst fyra år. Skälet för att begränsa tiden för sluten ungdomsvård på detta sätt har behandlats i avsnitt 10.6.

I frågan om under vilken tid den tilltalade bör vara frihetsberövad i form av sluten ungdomsvård skall utgångspunkten vara den bedömning rätten gjort när den funnit att påföljden bör bestämmas till fängelse av viss längd. Detta innebär att rätten skall ha tagit hänsyn till samtliga

bestämmelser som är relevanta vid bestämmandet av ett fängelsestraffs längd. Härutöver skall beaktas att den som döms till sluten ungdomsvård inte blir föremål för villkorlig frigivning. Det faktiska frihetsberövandet bör inte bli längre än vad det skulle ha blivit vid dom på fängelse. Finner rätten att tiden för frihetsberövandet kan bestämmas till lägst fjorton dagar och högst fyra år skall huvudregeln vara att påföljden bestäms till sluten ungdomsvård i stället för fängelse. Om rätten finner att straffvärdet avseende den aktuella brottsligheten är så högt att tiden för frihetsberövandet inte kan bestämmas till fyra år eller kortare tid utgör denna omständighet ett särskilt skäl enligt första stycket mot att döma den unge till sluten ungdomsvård.

Det kan inte uteslutas att även andra situationer kan finnas då det måste anses finnas särskilda skäl som gör att påföljden inte skall bestämmas till sluten ungdomsvård. Huvudregeln skall dock vara att sluten ungdomsvård skall dömas ut i stället för fängelse då detta är möjligt.

I detta sammanhang bör påpekas att någon formell inskränkning av möjligheten att döma personer i den nu aktuella åldersgruppen till skyddstillsyn i kombination med fängelse enligt 28 kap. 3 § inte finns. Behovet av att använda denna påföljds kombination för brott som någon har begått innan han fyllt 18 år torde dock minska avsevärt genom förevarande reform av påföljdssystemet för unga lagöverträdare.

33 kap.

5 §

Paragrafen innehåller regler för hur anhållnings- och häktningstid skall tillgodoräknas den som döms till påföljd för brott. I paragrafen har påföljden sluten ungdomsvård lagts till de övriga påföljder som omfattas av bestämmelsen. Ändringarna är påkallade av att den som döms till sluten ungdomsvård i detta avseende bör behandlas på samma sätt som den som döms till fängelse. Det innebär att den som döms till sluten ungdomsvård skall få avräkna den tid under vilken han varit berövad friheten som anhållen eller häktad i målet såvida det inte samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål. Därutöver har vissa språkliga ändringar gjorts.

34 kap.

1 §

Paragrafen innehåller de centrala bestämmelserna för den konkurrenssituation som föreligger då någon som i tidigare rättegång dömts till påföljd har begått annat brott. I *första stycket* har sluten ungdomsvård förts in bland de påföljder som omfattas av bestämmelserna. Det innebär att domstolen har möjlighet att hantera denna påföljd enligt de tre olika alternativ som anges i paragrafens första stycke. Vid valet mellan dessa alternativ bör beaktas dels frihetsberövandets längd, dels hur lång tid som återstår av verkställigheten av domen på sluten ungdomsvård. Med hänsyn bl.a. till att den som dömts till sluten ungdomsvård kommer att bli

föremål för utslussning kan det normalt inte anses lämpligt att döma särskilt till fängelse innan verkställigheten av sluten ungdomsvård har löpt ut, och därigenom åstadkomma att verkställighet av en sluten ungdomsvård direkt åtföljs av ett fängelsestraff. I en sådan situation bör i första hand övervägas att med stöd av första punkten låta tidigare utdömd påföljd avse även det nya brottet eller att med stöd av tredje punkten undanröja den tidigare påföljden och döma till påföljd av annan art. Är det fråga om ett längre fängelsestraff bör i första hand övervägas att med stöd av tredje punkten undanröja den tidigare domen på sluten ungdomsvård och i stället döma till ett gemensamt fängelsestraff för den samlade brottsligheten.

4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser för det fall den som har frigetts villkorligt från fängelse begått nytt brott under prövotiden. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 9.9.

I *första stycket* anges i vilka fall rätten skall förklara villkorligt medgiven frihet förverkad. Till skillnad från för närvarande uttrycks en presumtion för att förverkande av villkorligt medgiven frihet – helt eller delvis – skall ske om brottet har begåtts under prövotiden och inte särskilda skäl talar mot ett förverkande. Har endast delförverkande skett är det, liksom enligt nuvarande reglering, möjligt att i en senare dom avseende ytterligare brott under prövotiden förverka återstoden av den villkorligt medgivna friheten eller en del av denna. I första stycket har även språkliga justeringar gjorts.

I *andra stycket* anges sådana särskilda skäl som rätten kan beakta för att inte förverka eller för att endast förverka del av villkorligt medgiven frihet. Punkten 1 tar upp det fallet att brottsligheten är av lindrig beskaffenhet. Punkten 2 tar upp det fallet där lång tid förflutit mellan brotten. I tredje punkten behandlas de fall där ett förverkande annars skulle framstå som oskäligt.

I *tredje stycket* har orden ”vid frigivningen bestämda tiden” ersatts av en hänvisning till 26 kap. 10 § eftersom prövotidens längd framgår av den paragrafen. Tredje stycket har även justerats språkligt.

Enligt *fjärde stycket* får åtgärd som avses i tredje stycket, dvs. beslut om åtgärd som avses i 26 kap. 18 § eller beslut att förlänga prövotiden, endast fattas före prövotidens utgång. Enligt den nuvarande lydelsen får sådant beslut fattas om frågan uppkommer i ett mål där den frigivne häktats eller fått del av åtalet före prövotidens utgång. Möjligheten till sådant beslut har således inskränkts.

Vidare får förverkande enligt den föreslagna lydelsen beslutas endast om det uppkommer fråga därom i ett mål där den frigivne häktats eller fått del av åtal inom ett år från prövotidens utgång. Jämfört med den motsvarande bestämmelsen i nuvarande 34 kap. 4 § har den senaste tidpunkten ändrats från före prövotidens utgång till inom ett år från prövotidens utgång. Skälen för ändringarna har utvecklats i avsnitt 9.8.

5 §

I paragrafen har två nya stycken förts in vilka i paragrafens nya lydelse kommer att utgöra tredje och femte styckena. Ändringarna är föranledda av att bestämmelserna om samhällstjänst arbetats in i brottsbalken.

I *tredje stycket* har förts in bestämmelser som tar sikte på det fall att någon som har dömts till villkorlig dom visar sig ha begått ytterligare brott före prövotidens början vilka inte omfattas av den första domen. I en sådan situation kan rätten enligt 1 § 1 jämförd med 5 § första stycket förordna att den villkorliga domen också skall omfatta de nya brotten. Det kan emellertid vara så att brottsligheten sammantaget är så omfattande eller allvarlig att en villkorlig dom ensam eller tillsammans med böter inte utgör en tillräckligt ingripande påföljd. För dessa fall ges rätten genom den nya bestämmelsen möjlighet att meddela föreskrift om att den villkorliga domen skall förenas med samhällstjänst, förutsatt att de kriterier som anges i 30 kap. 7 § är uppfyllda. Detta innebär att rätten har möjlighet att åstadkomma samma resultat i påföljdshänseende som om brottsligheten från början hade bedömts i ett sammanhang enligt 30 kap. Om rätten meddelar en föreskrift om samhällstjänst följer det av sista meningen att den skall ange längden av det alternativa straff som hade dömts ut om fängelse hade valts som påföljd. Det förtjänar upprepas att förevarande stycke inte blir tillämpligt om den nya brottsligheten har begåtts efter prövotidens början. I ett sådant fall är det inte möjligt att förordna att den villkorliga domen skall avse även den nya brottsligheten.

I *femte stycket* har förts in bestämmelser om hur rätten skall förfara om en villkorlig dom undanröjs till följd av att den tilltalade har begått ytterligare brott. Innehållet motsvarar i sak den föreslagna nya lydelsen av 27 kap. 6 § andra stycket. Beträffande tillämpningen hänvisas till kommentaren till den bestämmelsen.

Paragrafen har i övrigt justerats språkligt.

6 §

Första stycket i den nuvarande lydelsen har delats upp i två stycken. Mellan dessa har förts in ett nytt andra stycke. Innehållet i detta motsvarar i sak förslaget till nytt tredje stycke i 5 §. Till skillnad från det lagrummet blir emellertid förevarande bestämmelser tillämpliga också när den tilltalade återfallit i brott under prövotiden. Det är således möjligt att med stöd av 1 § 1 förordna att en skyddstillsyn skall omfatta annan brottslighet även om denna har begåtts *efter* prövotidens början. Detta innebär att rätten, i stället för att undanröja skyddstillsynen och döma till ett fängelsestraff vid återfall i brott under prövotiden, har möjlighet att förordna om s.k. fortsatt skyddstillsyn och meddela föreskrift om samhällstjänst. Därvid måste givetvis de kriterier som anges i 30 kap. 9 § andra stycket 4 vara uppfyllda. Vad nu sagts torde överensstämma med vad som redan gäller enligt 1 § i den nuvarande lagen om samhällstjänst. Frågan om användning av samhällstjänst efter återfall i brott har behandlats i avsnitt 5.6.

I *femte stycket* enligt den nya lydelsen har förts in en hänvisning till den föreslagna 28 kap. 2 a §. Rätten skall således, om den undanröjer skyddstillsyn med samhällstjänst och i stället dömer till fängelse, vid bestämmande av fängelsestraffets längd beakta längden av det alternativa

straff som har angetts i domslutet. Den sålunda angivna tiden bör tas som utgångspunkt vid bestämmande av fängelsestraffets längd. Detta bör sedan minskas om den dömde redan hunnit fullgöra någon del av samhällstjänsten och denna del inte är helt obetydlig. Det är knappast möjligt att ange någon formel för hur denna minskning skall ske, utan en bedömning måste göras i varje enskilt fall, med beaktande av samtliga omständigheter.

Tredje och sjätte styckena har ändrats så till vida att hänvisningarna i lagtexten har anpassats till den nya styckeindelningen av paragrafen.

Paragrafen har även justerats språkligt.

7 §

Paragrafen är ny och behandlar den konkurrenssituation som uppkommer om den tidigare ådömda påföljden är sluten ungdomsvård.

Av *första stycket* följer att förordnande enligt 1 § 1 om att den tidigare utdömda påföljden skall avse också det andra brottet får meddelas endast om det är uppenbart att det andra brottet i jämförelse med det förra är utan nämnvärd betydelse för påföljden eller om det annars finns särskilda skäl för ett sådant förordnande. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak vad som gäller om den tidigare påföljden är fängelse på viss tid. Enligt förevarande bestämmelse är det emellertid möjligt att meddela ett förordnande med stöd av 1 § 1 om det annars finns *särskilda* skäl. Särskilda skäl torde kunna anses föreligga i en situation då den tilltalade har begått ett nytt brott innan den utdömda påföljden till fullo verkställts men det förefaller olämpligt i enlighet med vad som sagts i kommentaren till 34 kap. 1 § att döma särskilt till ett kortare fängelsestraff och det inte heller är rimligt att undaröja tidigare utdömd påföljd och döma till påföljd av annan art. Det innebär att ett förordnande enligt 1 § 1 kan användas i något större utsträckning då den tidigare påföljden är sluten ungdomsvård än om den tidigare påföljden är fängelse. Ett förordnande med stöd av denna bestämmelse är möjligt även i fråga om brott som begåtts av den tilltalade efter det att han fyllt arton år.

Andra stycket innehåller regler för hur påföljden skall bestämmas när rätten med stöd av 1 § 2 dömer särskilt till påföljd för brott som har begåtts innan en tidigare dom på sluten ungdomsvård har börjat verkställas. Rätten skall då se till att påföljderna tillsammans inte överstiger vad som skulle ha dömts ut om samtliga brott varit föremål för lagföring vid ett och samma tillfälle. I dessa fall får dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet. Bestämmelsen är avsedd att utgöra en motsvarighet till 3 § andra stycket då den tidigare påföljden är sluten ungdomsvård.

I *tredje stycket* ges bestämmelser för det fall rätten finner att den tidigare domen på sluten ungdomsvård med stöd av 1 § 3 bör undanröjas och att påföljd av annan art i stället bör dömas ut för den samlade brottsligheten. En dom på sluten ungdomsvård får undanröjas endast om dom meddelas innan den fastställda verkställighetstiden löpt ut. Vad som avses är den av domstolen utmätta tiden för frihetsberövandet. Huruvida den dömde medgivits att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet eller inte saknar betydelse i detta sammanhang. Bestäms den nya påfölj-

den till fängelse skall rätten vid straffmätningen beakta vad den unge Prop. 1997/98:96
undergått till följd av domen på slutet ungdomsvård.

10 §

I paragrafen finns bestämmelser om vad som gäller vid ny domstolsprövning vid sammanträffande av brott. I paragrafen har slutet ungdomsvård förts in bland de påföljder som omfattas av bestämmelsen. I övrigt har paragrafen justerats språkligt.

11 §

I paragrafen finns bestämmelser för den konkurrenssituation som uppkommer om det till verkställighet samtidigt föreligger påföljd som innebär långvarigt frihetsberövande och annan i bestämmelsen angiven påföljd. I *första stycket* har påföljden slutet ungdomsvård förts in bland de påföljder som anges i paragrafen och för vilka fängelse på livstid träder i stället.

I *andra stycket* har dom på slutet ungdomsvård i minst två år likställts med dom på fängelse på viss tid i minst två år. En dom på slutet ungdomsvård skall sålunda träda i stället för böter eller förvandlingsstraff för böter under de förutsättningar som anges i bestämmelsen.

35 kap.

10 §

Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om påföljdspreskription beträffande påföljden slutet ungdomsvård.

Av *första stycket* framgår att slutet ungdomsvård bortfaller om den inte har börjat verkställas innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft. Femårsgränsen skall gälla oavsett påföljdens längd.

I *andra stycket* behandlas den situationen att avbrott sker i påbörjad verkställighet. Preskriptionstiden börjar löpa från den dag då avbrottet skedde och har verkställigheten inte återupptagits inom fem år därefter är dom på slutet ungdomsvård till återstående tid preskriberad.

37 kap.

7 §

I paragrafen finns bestämmelser om prövning av frivårdsmyndighets eller övervakningsnämnds beslut. Till följd av att kriminalvårdsorganisationen ändrats har i *första stycket* ordet *frivårdsmyndigheten* ersatts av den nya benämningen *den lokala kriminalvårdsmyndigheten*. Första stycket har även justerats språkligt. Vidare har tredje stycket tagits bort till följd av att Kriminalvårdsnämnden inte längre skall fatta beslut i frågor om villkorlig frigivning.

I paragrafen har ordet *frivårdsmyndigheten* ersatts av den nya benämningen *den lokala kriminalvårdsmyndigheten*. Vidare har språkliga justeringar gjorts.

38 kap.

1 §

I *första* och *andra styckena* har språkliga justeringar gjorts.

I *tredje stycket* har ett tillägg gjorts. Av det framgår att det är särskilt stadgat angående nöjdförklaring när det gäller slutna ungdomsvård.

2 §

I denna paragraf finns bestämmelser om undanröjande av förordnande om överlämnande till vård inom socialtjänsten. *Första stycket* har omarbetats. Ett nytt *andra stycke* har fogats till paragrafen. *Tredje stycket* har kompletterats. Paragrafen är utformad i enlighet med *Lagrådets* förslag. Skälen för ändringarna är föranledda av kravet på konsekvens och har motiverats närmare i avsnitt 10.3.

Av *första stycket* följer att rätten kan undanröja överlämnandepåföljden om den dömde bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 31 kap. 1 § andra eller tredje stycket 2. Undanröjande av en överlämnandepåföljd bör inte komma i fråga vid alla fall av avvikelser från en föreskrift. Endast i fall då den dömde i väsentlig grad bryter mot en föreskrift bör ett undanröjande bli aktuellt. Om rätten undanröjer ett förordnande om överlämnande till vård inom socialtjänsten som kombinerats med en föreskrift om ungdomstjänst omfattar undanröjandet även föreskriften om ungdomstjänst.

Om rätten undanröjer ett förordnande om överlämnande till vård inom socialtjänsten skall skälig hänsyn tas till böter som har dömts ut enligt 31 kap. 1 § tredje stycket 1 samt till vad den dömde undergått till följd av en föreskrift enligt 31 kap 1 § tredje stycket 2.

En överlämnandepåföljd bör undanröjas om den dömde genom sitt agerande tydligt visar att han inte har för avsikt att underkasta sig vad som förutsattes vid överlämnandet. Mindre allvarliga avvikelser från vårdplanen eller mindre allvarlig misskötsamhet vid utförandet av ungdomstjänsten vid något eller några enstaka tillfällen bör däremot inte föranleda ett undanröjande.

Av *andra stycket* följer att rätten i stället för att undanröja överlämnandepåföljden kan besluta att varning skall meddelas den dömde, om detta är en tillräcklig åtgärd. Denna bestämmelse är ny. En motsvarande bestämmelse finns bl.a. beträffande villkorlig dom. I 38 kap. 10 § finns en bestämmelse om sättet för meddelande av sådan varning. Möjligheten att meddela varning bör komma till användning då den dömde brutit mot föreskriften i sådan grad att det finns anledning att klargöra allvaret i detta för den unge men då överlämnandepåföljden ändå framstår som den mest adekvata påföljden. Som *Lagrådet* framhållit innebär den föreslagna regleringen att en åklagare inte får begränsa en ansökan enligt första

stycket till att bara gälla att den dömde skall tilldelas en varning. Liksom tidigare kan domstolen även avböja att undanröja ett förordnande. Någon ändring i sak är härvid inte avsedd.

Tredje stycket har kompletterats med en ny första mening. I första meningen i behandlas den situation som uppstår om den vård som socialnämnden angivit i sin vårdplan inte kommer till stånd eller får ett väsentligt annat innehåll på grund av någon omständighet som inte är att hänföra till den dömde. Första meningen motsvarar närmast innehållet i första stycket i dess nuvarande lydelse. Innehållet i sak är ändrat på så sätt att bestämmelsen är tillämplig inte bara om de lagliga förutsättningarna brister för den planerade vården utan även om avvikelser i vårdplanen beror på att socialnämnden efter rättens val av påföljd ändrat uppfattning i fråga om vilka insatser som skall göras för den dömde. Vad som avses är en situation då den planerade vården uteblir eller får ett väsentligt annat innehåll på grund av att företrädare för socialtjänsten efter rättens val av påföljd ändrat uppfattning i fråga om vilken vård som den unge bör bli föremål för. Det kan exempelvis vara så att socialnämnden inte längre anser att det är nödvändigt med åtgärder enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller att en viss planerad behandling inte längre anses lämplig. Socialnämnden skall visserligen göra en självständig bedömning av den unges vårdbehov och är inte skyldig att vidta de åtgärder som redovisats för rätten i vårdplanen, men utgångspunkten måste vara att nämnden bör verka för att de i planen angivna åtgärderna verkligen kommer till stånd. Syftet med bestämmelsen är att förhindra att det uppkommer resultat som kan uppfattas som stötande. Ett undanröjande bör som regel inte komma i fråga om den planerade vården uteblir på grund av att den unges situation har förbättrats i sådan grad att vården inte längre behövs.

2 a §

I *andra stycket* har första meningen kompletterats så att bestämmelsen även avser villkorlig dom. Om rätten undanröjer en villkorlig dom med stöd av första stycket skall den således vid straffmätningen beakta vad den dömde undergått till följd av den villkorliga domen. Ändringen är främst avsedd att få betydelse i de fall då den villkorliga domen har förenats med en föreskrift om samhällstjänst. I andra meningen har påföljden sluten ungdomsvård förts in vid sidan av fängelse. Det innebär att rätten om den undanröjer en dom på sluten ungdomsvård skall beakta den tid under vilken denna påföljd har verkställts på motsvarande sätt som i fråga om fängelse.

3 §

Paragrafen innehåller vissa forumregler.

Första stycket har kompletterats. Av kompletteringen följer att frågan om att upphäva eller ändra en föreskrift om samhällstjänst eller ungdomstjänst skall tas upp i den tingsrätt som först avgjort det mål i vilket den aktuella påföljden dömts ut. Detta gäller även om tingsrätten har dömt till annan påföljd i målet.

6 §

Paragrafen innehåller domförhetsregler för vissa fall.

Första stycket har justerats språkligt.

Andra stycket har kompletterats. Av kompletteringen följer att tingsrätten är domför med en lagfaren domare när det gäller frågan om att upphäva eller ändra en föreskrift om samhällstjänst eller ungdomtjänst.

8 §

Första stycket har kompletterats så att det även omfattar fråga om ändring eller upphävande av en föreskrift om samhällstjänst eller ungdomstjänst.

Andra stycket har justerats språkligt.

9 §

I de fall som behandlas i paragrafen gäller rättens beslut omedelbart om något annat inte förordnas.

Paragrafen har kompletterats. Härav följer att detta gäller även i fråga om beslut om upphävande eller ändring av föreskrift om samhällstjänst eller ungdomstjänst. Paragrafen har vidare justerats språkligt.

12 §

I paragrafen har ordet *frivårdsmyndigheter* ersatts av den nya benämningen *lokala kriminalvårdsmyndigheter*. Vidare har vissa språkliga justeringar gjorts.

13 §

I paragrafens *första stycke* har ordet frivårdsmyndighet ersatts av den nya benämningen *en lokal kriminalvårdsmyndighet*. I *andra stycket* har på *Lagrådets* inrådan en hänvisning till 26 kap. 6 § tredje stycket och 7 § införts.

14 §

I paragrafen, som är ny, föreskrivs i *första stycket* att Kriminalvårdsstyrelsen får ändra beslut som efter bemyndigande har meddelats av någon annan kriminalvårdsmyndighet. Vidare föreskrivs att den som beslutet angår får begära styrelsens prövning av beslutet, om det gått honom emot. Motsvarande bestämmelser beträffande det nuvarande s.k. tidstillägget finns i 61 § första stycket lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

I *andra stycket* föreskrivs att Kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt 26 kap. 6 § tredje stycket och 7 § får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Den första domstolsprövningen av ett sådant beslut skall alltså

göras i länsrätt. Detta överensstämmer med vad som i allmänhet gäller beträffande kriminalvårdsfall. Prop. 1997/98:96

I *tredje stycket* anges att det krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

15 §

Paragrafen är ny. I paragrafens *första stycke* regleras Kriminalvårdsstyrelsens möjlighet att överta lägre myndighets uppgift att föra det allmännas talan i länsrätt och kammarrätt. I 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) föreskrivs att om en enskild överklagar en förvaltningsmyndighets beslut skall den myndighet som först beslutade i saken vara den enskildes motpart. Om beslutanderätten i frågor om att skjuta upp eller senarelägga den villkorliga frigivningen med stöd av 26 kap. 9 § delegerats till annan kriminalvårdsmyndighet än Kriminalvårdsstyrelsen skall styrelsen ha rätt att träda in som motpart i stället för den kriminalvårdsmyndighet som först beslutade i saken.

Av *andra stycket* följer att Kriminalvårdsstyrelsen alltid skall föra det allmännas talan i Regeringsrätten. Motsvarande bestämmelse finns i 59 a § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

16 §

Paragrafen är ny och innehåller ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om ersättning från staten för skada som orsakas av den som fullgör samhällstjänst eller ungdomstjänst. Bestämmelsen motsvarar i princip 5 § lagen (1989:928) om samhällstjänst.

Övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i brottsbalken

I *punkten 1* föreskrivs att de nya bestämmelserna träder i kraft den 1 januari 1999.

Punkten 2 reglerar införandet av de nya bestämmelserna om villkorlig frigivning. Den nya minimtiden för villkorlig frigivning om en månad gäller omedelbart medan den längre tiden i anstalt som kan bli aktuell med reglerna om frigivning efter två tredjedelar av strafftiden inte skall gälla dem som dömts före ikraftträdandet. Grundtanken bakom detta är att de som dömts innan de nya reglerna har trätt i kraft inte genom dessa skall drabbas av en förlängd anstaltsvistelse men däremot komma i åtnjutande av en förkortad sådan. Övergångsbestämmelserna omfattar endast dem som dömts till fängelse på viss tid vilket innebär att de nya reglerna skall tillämpas beträffande den som dömts till fängelse på livstid och efter ikraftträdandet genom nåd får sitt livstidsstraff omvandlat till en tidsbestämd påföljd. Bestämmelsen har utformats så att Kriminalvårdsnämnden alltjämt skall pröva frågan om de som före ikraftträdandet dömts till strafftider på två år eller mer skall frigges efter att halva strafftiden har avtjänats eller om de med tillämpning av nuvarande 26 kap. 6 a § skall avtjäna två tredjedelar av strafftiden innan villkorlig

frigivning skall få ske. Kriminalvårdsnämnden skall inte pröva frågor om att skjuta upp den villkorliga frigivningen på den dömdes begäran. Detta framgår av punkten 2, första stycket andra meningen. Nämnden skall inte heller pröva frågor om senareläggning på grund av misskötsamhet enligt 26 kap. 7 § i dess lydelse efter ikraftträdandet. Dessa frågor prövas av Kriminalvårdsstyrelsen eller den kriminalvårdsmyndighet som styrelsen utser, även när det gäller dem som dömts före ikraftträdandet. Bestämmelserna skall, enligt andra stycket i punkten 2, tillämpas även när fängelse verkställs samtidigt med fängelse som dömts ut efter ikraftträdandet.

Beslut enligt 26 kap. 7 § i dess nya lydelse får endast grundas på förhållanden som inträffat efter ikraftträdandet. Detta framgår av *punkten 3* i övergångsbestämmelserna. Bestämmelsen i 26 kap. 7 § i dess nuvarande lydelse upphävs vid ikraftträdandet. Beslut som före ikraftträdandet meddelats med stöd av 26 kap. 7 § skall dock fortfarande gälla.

Punkten 4 och 5 har införts efter förslag från *Lagrådet*. Av punkten 4 framgår att de nya bestämmelserna om prøvotid endast skall tillämpas beträffande den som frigges villkorligt efter ikraftträdandet och av punkten 5 framgår att de nya reglerna om förverkande av villkorligt medgiven frihet inte skall tillämpas beträffande gärningar som begåtts före ikraftträdandet.

I *punkten 6* föreskrivs att bestämmelserna om överlämnande till vård inom socialtjänsten och slutna ungdomsvård skall tillämpas i sin nya lydelse även på gärningar som begåtts före ikraftträdandet. Skälet härför, vilka närmare utvecklats i den allmänna motiveringen är i huvudsak att bestämmelserna, med hänsyn till sitt ändamål, bör ges vidast möjliga tillämpning. Med beaktande av de rättsgrundsatser som ligger till grund för regleringen i 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken bör dock vid tillämpningen av 31 kap. 1 § brottsbalken tillses att domstolen i det enskilda fallet inte utmäter en reaktion på brottet som sammantaget kan uppfattas som strängare än den som skulle ha följt av en tillämpning av påföljdsreglerna i sin äldre utformning.

Enligt *punkten 7* upphävs lagen (1989:928) om samhällstjänst. Bestämmelserna om samhällstjänst har arbetats in i balken. När det gäller verkställigheten av samhällstjänst som utgör en föreskrift vid skyddstillsyn föreslås ingen ändring i sak. De nya bestämmelserna bör därför kunna tillämpas även beträffande en föreskrift om samhällstjänst som har meddelats med stöd av den nuvarande lagen. I enlighet med *Lagrådets* påpekande föreskrivs dock i andra meningen att 4 § lagen om samhällstjänst skall fortsätta att gälla beträffande den som utför samhällstjänst enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av den lagen. Därigenom klargörs att personskadeskyddet även omfattar dem som dömts till skyddstillsyn med samhällstjänst före ikraftträdandet men utför det oavlönade arbetet därefter.

29 kap.

2 §

Paragrafen innehåller regler för hur omröstning skall ske i brottmål.

I *tredje stycket* anges att rätten skall rösta särskilt i frågan om den tilltalade bör överlämnas till särskild vård. Genom tillägget i tredje stycket undantas slutna ungdomsvård från övriga vårdpåföljder. Detta är motiverat av att slutna ungdomsvård – till skillnad från övriga vårdpåföljder – går att jämföra med andra påföljder i svårhetshänseende. Vid en jämförelse mellan slutna ungdomsvård och fängelse bör beaktas att villkorlig frigivning inte förekommer vid slutna ungdomsvård.

30 kap.

6 §

Paragrafen behandlar möjligheterna att utfärda dom i förenklad form. I *första stycket* har ett tillägg gjorts. Av det följer att dom inte får utfärdas i förenklad form om påföljden bestäms till slutna ungdomsvård.

48 kap.

4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om föreläggande av böter eller villkorlig dom genom strafföreläggande.

Andra stycket har kompletterats med en bestämmelse om att villkorlig dom inte får föreläggas genom strafföreläggande om det finns skäl att förena den villkorliga domen med en föreskrift om samhällstjänst. Härav följer att en föreskrift om samhällstjänst endast kan meddelas av domstol.

51 kap.

13 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om när hovrätten får avgöra brottmål utan att hålla huvudförhandling.

Till *andra stycket* har fogats en ny mening. Av denna följer att hovrätten inte får döma till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst utan att hålla huvudförhandling i målet.

25 §

Två nya stycken har fogats till paragrafen. Andra stycket har formulerats med beaktande av *Lagrådets* synpunkter. Av *andra stycket* följer att hovrätten vid tillämpningen av första stycket skall jämställa slutna ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § med fängelse. Härav följer att slutna

ungdomsvård undantas från övriga vårdpåföljder i första styckets andra mening. Sluten ungdomsvård är således jämställt med fängelse vid tillämpningen av denna paragraf. Det innebär bl.a. att hovrätten, när tingsrätten dömt den tilltalade till villkorlig dom eller skyddstillsyn, inte får döma till sluten ungdomsvård. Har tingsrätten överlämnat den tilltalade till vård inom socialtjänsten är hovrätten emellertid oförhindrad att döma till sluten ungdomsvård. Med den föreslagna regleringen finns inte heller något hinder mot att hovrätten bestämmer påföljden till sluten ungdomsvård när tingsrätten dömt till fängelse eller att hovrätten bestämmer påföljden till fängelse när tingsrätten dömt till sluten ungdomsvård. Hovrätten bör dock inte bestämma påföljden så att det faktiska frihetsberövandet blir längre än vad det skulle ha blivit om tingsrättens dom inte hade överklagats.

Ett nytt *tredje stycke* har fogats till paragrafen. I bestämmelsen görs undantag från förbudet mot reformatio in pejus i första stycket för det fall tingsrätten förenat en villkorlig dom eller en skyddstillsyn med en föreskrift som förutsätter samtycke och samtycket inte längre föreligger vid hovrättens prövning av målet. Eftersom samtycke är en nödvändig förutsättning för att meddela en föreskrift om samhällstjänst är rätten i en sådan situation förhindrad att fastställa den överklagade domen. Avsikten är att högre rätt i ett sådant fall skall ha möjlighet att döma till en mer ingripande påföljd, trots att den tilltalade ensam har överklagat domen. I annat fall skulle rätten av processuella skäl vara tvungen att mildra påföljden även i fall där detta inte är sakligt motiverat. Även när en dom på skyddstillsyn förenats med s.k. kontraktsvård kan motsvarande situation uppstå (se t.ex. RH 1997:36). Genom den nya lydelsen omfattas även det fallet av undantaget från förbudet mot reformatio in pejus. Bestämmelsen är avsedd att kunna tillämpas både i fall där den tilltalade i högre rätt återtar sitt samtycke och i fall då han hävdar att han aldrig lämnat något samtycke.

13.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

19 §

Ändringen i första stycket är föranledd av att en dom på sluten ungdomsvård får verkställas utan hinder av att åklagaren eller målsäganden fullföljt talan mot domen, om den dömde inte inom föreskriven tid överklagat såvitt gäller påföljden. Den dömde skall i angivna avseende anses som häktad för brottet.

13.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister

Prop. 1997/98:96

2 §

Sluten ungdomsvård har förts in bland de påföljder som enligt *första stycket* första punkten skall antecknas i kriminalregistret. En sådan anteckning är nödvändig för att domstolen skall kunna tillämpa bestämmelserna i 34 kap. brottsbalken i fråga om denna påföljd.

4 §

I paragrafen anges vad som skall antecknas i kriminalregistret i fråga om verkställighet av påföljder. En *tredje punkt* har fogats till paragrafen av vilken följer att registret skall innehålla anteckning om verkställighetens början och slut beträffande den som dömts till sluten ungdomsvård.

13.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

4 §

I paragrafen har endast gjorts den ändringen att den tid inom vilken förundersökning skall vara avslutad och åtal väckt har ändrats från fyra till sex veckor. Skälen för ändringen har redovisats i avsnitt 10.2.

11 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om när yttranden från socialnämnden skall inhämtas och vad yttrandet skall innehålla samt om socialnämndes upplysningsskyldighet i övrigt.

Andra stycket har kompletterats. Av detta stycke följer att socialnämndens yttrande skall innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit beträffande den unge. Socialnämnden bör redovisa alla uppgifter som är relevanta och erforderliga för att rätten skall kunna bilda sig en uppfattning om vad som, i förekommande fall, tidigare förevarit i kontakterna mellan socialtjänsten och den unge. Yttrandet skall vidare innehålla en plan för de åtgärder som nämnden avser att vidta, varvid arten, omfattningen och varaktigheten skall framgå. Sådana uppgifter lämnas redan i många fall, men genom lagändringen åläggs socialnämnderna att i samtliga yttranden redovisa planerade åtgärder i form av en vårdplan. Vårdplanen kan utformas på i stort sett samma sätt som vid s.k. kontraktsvård. Av 31 kap. 1 § första stycket brottsbalken följer att det måste finnas en sådan plan tillgänglig i målet för att domstolen skall kunna bestämma påföljden till vård inom socialtjänsten.

13.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:202) om
beräkning av strafftid

Prop. 1997/98:96

20 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om fastställande av dagen för strafftidens slut, tidigaste tidpunkten för villkorlig frigivning och tidpunkten för prøvotidens utgång. *Första stycket* har ändrats till följd av att minimitiden för villkorlig frigivning sänkts från två månader till en månad. Ändringen innebär att Kriminalvårdsstyrelsen, om strafftiden uppgår till mer än en månad – till skillnad från tidigare två månader – skall fastställa den preliminära tidpunkten för villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6 § brottsbalken. Tredje meningen i första stycket har tagits bort till följd av att 26 kap. 9 § brottsbalken getts ett ändrat innehåll.

13.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:203) om
kriminalvård i anstalt

1 §

I paragrafen har ett nytt *tredje stycke* förts in. I tredje stycket görs en hänvisning till lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll. I den angivna lagen finns bestämmelser som skall tillämpas när ett fängelsestraff verkställs utanför anstalt i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. Bestämmelserna innebär att lagen om kriminalvård i anstalt inte är tillämplig vid sådan verkställighet för tiden fram till dess att villkorlig frigivning sker. Vidare har andra stycket justerats språkligt.

30 §

I paragrafen har i *första stycket* införts en hänvisning till 49 § i stället för tidigare hänvisning till disciplinärende. Genom ändringen framgår att bestämmelsen är tillämplig i ärenden om senareläggning av villkorlig frigivning enligt 26 kap. 7 § brottsbalken och varning enligt 49 §. Vidare har paragrafen justerats språkligt.

35 §

I *första stycket* har en hänvisning till 33 § tagits bort till följd av att möjligheten till frigivningspermission enligt 33 § avskaffats. Vidare har paragrafen justerats språkligt.

36 §

Paragrafen reglerar de intagnas rätt att överlägga med anstaltsledningen. Till följd av en förändring av den lokala kriminalvårdsorganisationen skall verksamhet inom anstalt bedrivas inom lokala kriminalvårdsmyndigheter. Paragrafen har justerats i enlighet härmed.

I paragrafen har hänvisningar till 33 och 38 §§ tagits bort, den första till följd av att den paragrafen upphävs och den andra till följd av att paragrafen inte längre är gällande. Vidare har paragrafen justerats språkligt.

49 §

I paragrafen har en hänvisning till föreskrifterna om senareläggning av villkorlig frigivning i 26 kap. 7 § brottsbalken tagits in. I denna paragraf har också tagits in en bestämmelse om varning som tidigare reglerades i 47 §, som nu upphävs. Varning kan enligt bestämmelsen tilldelas en intagen på samma grunder som gäller för senareläggning av villkorlig frigivning, alltså om en intagen i väsentlig grad bryter mot vad som gäller för verkställigheten. Varningsinstitutet skall användas när det inte finns tillräckliga skäl för en senareläggning och det inte bedöms räcka med en tillsägelse.

50 §

I paragrafen har införts en hänvisning till 49 § i stället för tidigare hänvisning till disciplinärende. Genom ändringen framgår att bestämmelsen är tillämplig i ärenden om senareläggning av villkorlig frigivning enligt 26 kap. 7 § brottsbalken och varning enligt 49 §. Vidare har paragrafen justerats språkligt.

51 §

I paragrafen har införts en hänvisning till 49 § i stället för tidigare hänvisning till disciplinärende. Genom ändringen framgår att bestämmelsen är tillämplig i ärenden om senareläggning av villkorlig frigivning enligt 26 kap. 7 § brottsbalken och varning enligt 49 §. Vidare har paragrafen justerats språkligt.

54 §

I paragrafen föreskrivs att frågor om vistelse utanför anstalt med stöd av 34 § prövas av Kriminalvårdsnämnden om den intagne dömts till fängelse i lägst två år och i övriga fall av den övervakningsnämnd, till vars verksamhetsområde anstalten hör. Paragrafens första mening, som reglerade prövning av frågor om frigivningspermission enligt 33 §, har tagits bort eftersom möjligheten till frigivningspermission avskaffas. Vidare har paragrafen justerats språkligt.

55 §

I paragrafen har en hänvisning till 33 § tagits bort till följd av att den paragrafen upphävs. Vidare har paragrafen justerats språkligt.

I paragrafen har en hänvisning till 33 § tagits bort till följd av den paragrafen upphävs. Vidare har paragrafen justerats språkligt.

59 §

I paragrafen regleras frågan om talan mot Kriminalvårdsstyrelsen beslut. Första stycket har justerats språkligt. Ett nytt *tredje stycke* har förts till paragrafen. I det tredje stycket finns en hänvisning till 38 kap. brottsbalken beträffande överklagande av beslut som avses i 49 § första meningen, dvs. beslut i fråga om senareläggning av den villkorliga frigivningen. I fråga om beslut som avses i 49 § andra meningen, dvs. beslut om varning, tillämpas bestämmelserna i denna paragraf.

61 §

I paragrafen regleras Kriminalvårdsstyrelsens rätt att ändra ett beslut som med stöd av bemyndigande meddelats av en annan kriminalvårdsmyndighet och rätten att påkalla styrelsens prövning av ett sådant beslut. Beträffande beslut i fråga om att skjuta upp eller senarelägga en villkorlig frigivning har en motsvarande bestämmelse införts i 38 kap. 14 § brottsbalken.

Första stycket har endast justerats språkligt.

Paragrafens *andra stycke* har tagits bort. I andra stycket reglerades skyldigheten att anmäla ett beslut enligt 47 § andra stycket 2 till Kriminalvårdsstyrelsen i de fall annan kriminalvårdsmyndighet hade meddelat ett sådant beslut. Någon motsvarande skyldighet har här inte införts i de fall annan kriminalvårdsmyndighet än Kriminalvårdsstyrelsen med stöd av bemyndigande meddelar beslut om att senarelägga den villkorliga frigivningen enligt 26 kap. 7 § brottsbalken.

63 §

Orden kriminalvårdsanstalten, i *andra stycket*, och anstaltens, i *femte stycket*, har bytts ut mot den nya benämningen den lokala kriminalvårdsmyndigheten i motsvarande böjningsformer. Vidare har vissa språkliga justeringar gjorts i andra, tredje och femte styckena.

64 §

Ordet kriminalvårdsanstalt har bytts ut mot den nya benämningen den lokala kriminalvårdsmyndigheten. Vidare har vissa språkliga justeringar gjorts.

13.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetskränkning

Prop. 1997/98:96

2 §

I paragrafen har påföljden sluten ungdomsvård förts in vid sidan av fängelse. Det innebär att den som varit föremål för sluten ungdomsvård har rätt till ersättning i samma utsträckning som övriga frihetsberövade enligt denna paragraf.

13.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl.

17 §

I paragrafen anges för vilka andra än häktade personer som lagens bestämmelser är tillämpliga. En ny *femte punkt* har fogats till paragrafen. Som framgår av 9 § i den föreslagna lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård skall den som dömts till sluten ungdomsvård kunna förvaras i allmänt häkte eller i polisarrest i väntan på att polismyndighet skall förpassa honom till det särskilda ungdomshemmet. Genom tillägget i förevarande paragraf kommer lagens bestämmelser att gälla även för den som förvaras i allmänt häkte eller polisarrest i väntan på sådan förpassning.

13.11 Förslag till ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

1 §

Tre nya punkter, 4–6 har lagts till paragrafen. Genom dessa görs lagen tillämplig på den som utför samhällstjänst, ungdomstjänst eller sådant oavlönat arbete som kan föreskrivas inom ramen för intensivövervakning med elektronisk kontroll. Såvitt avser samhällstjänst motsvaras bestämmelsen av innehållet i 4 § lagen (1989:928) om samhällstjänst.

4 §

Ett nytt *andra stycke* har lagts till paragrafen. Detta reglerar omfattningen av personskadeskyddet för den som fullgör samhällstjänst, ungdomstjänst eller sådant oavlönat arbete som kan föreskrivas inom ramen för intensivövervakning med elektronisk kontroll. Med platsen för verksamheten avses den plats där arbetet skall utföras enligt den lokala kriminalvårdsmyndighetens eller – såvitt avser ungdomstjänst – socialnämndens beslut.

13.12 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

7 kap.

4 §

I *första stycket* andra meningen har beslut om sluten ungdomsvård undantagits från sekretess på samma sätt som gäller i fråga om beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke.

I *tredje stycket* har ett tillägg gjorts som innebär att verksamhet som enligt lag handhas av Statens institutionsstyrelse även omfattas av sekretess enligt denna paragraf. Ändringen innebär att samma sekretessbestämmelser gäller för den som är föremål för vård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga som för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård vid ett särskilt ungdomshem.

19 §

I *första stycket* tredje punkten har ett tillägg gjorts. Det innebär att sekretess gäller hos polismyndighet för sådan uppgift om enskilda personliga förhållanden som hänför sig till ärende om handräckning enligt lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård. Ändringen är föranledd av att den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem enligt 20 § i den föreslagna lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård har rätt att begära polishandräckning om det är nödvändigt. En liknande rätt för Statens institutionsstyrelse finns i 9 § andra stycket i nysnämnda lag.

16 kap.

1 §

I denna paragraf anges vilka tystnadsplikter som har företräde framför principen om meddelarfrihet. I *tredje punkten* har ett tillägg gjorts av vilket följer att uppgift om verkställighet av beslut om sluten ungdomsvård – i likhet med vad som gäller i fråga om verkställighet av beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke – undantas från begränsningen i meddelarfriheten.

13.13 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)

65 a §

Paragrafen är ny. Av *första stycket* följer att socialnämnden, i fråga om den som överlämnats till vård inom socialtjänsten som påföljd för brott, är skyldig att underrätta åklagaren om vården eller de åtgärder som redovisats i vårdplanen inte kommer till stånd. Med vårdplan avses den plan som socialnämnden skall redovisa i sitt yttrande enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Under rättelseskyldigheten gäller oavsett om vården ges med stöd av socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Av *andra stycket* följer att socialnämndens underrättelskyldighet gäller även i fråga om den som bryter mot en föreskrift om ungdomstjänst som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken.

Underrättelsen till åklagaren bör ske i skriftlig form. Den bör vidare innehålla de uppgifter som erfordras för att åklagaren skall kunna bilda sig en uppfattning om huruvida det finns anledning att med stöd av 38 kap. 2 § brottsbalken ansöka om undanröjande av rättens förordnande om överlämnande till vård inom socialtjänsten.

13.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

3 §

Paragrafen har kompletterats med ett *andra stycke*. Av det följer att det skall vara möjligt att besluta om vård i fråga om den som dömts till sluten ungdomsvård med stöd av 31 kap 1 a § brottsbalken om den dömden vid verkställighetstidens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård enligt 3 §. Att detta inte kan bli aktuellt i fråga om den som har fyllt 20 år följer av 1 §. Beslut fattas av förvaltningsdomstol efter ansökan av socialnämnden i vanlig ordning. Syftet med ändringen är att tona ned kravet som följer av första stycket på att risken för skada skall ha viss aktualitet, i fråga om dem som dömts till sluten ungdomsvård och har behandlats närmare i avsnitt 10.9. Ändringen innebär att beslut om vård skall fattas om det är uppenbart att den unge efter utskrivningen från det särskilda ungdomshemmet annars skulle riskera att skada sin hälsa eller utveckling genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Härigenom skapas bättre förutsättningar för att säkerställa kontinuiteten i vården av de unga som är i behov av vård under längre tid än vad domstolen dömt ut genom domen på sluten ungdomsvård. Beslut om vård skall fattas oavsett om behovet gäller fortsatt vård vid särskilt ungdomshem eller någon annan form av tvångsvård.

13.15 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Prop. 1997/98:96

1 §

En ny punkt har fogats till paragrafen. Av *fjärde punkten* följer att lagen om rättspsykiatrisk vård gäller den som är intagen på ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken.

4 §

Första stycket har kompletterats så att även de som avses 1 § fjärde punkten får ges rättspsykiatrisk vård i enlighet med denna paragraf.

5 §

Tredje stycket har kompletterats på så sätt att den som är intagen på ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken omfattas av paragrafens tredje stycke. Härav följer att något vårdintyg inte erfordras för den som är intagen på ett särskilt ungdomshem och som förts över till en sjukvårdsinrättning för frivillig psykiatrisk vård. Motsvarande gäller för den som är intagen i kriminalvårdsanstalt.

6 §

Första stycket andra meningen har kompletterats till följd av att 1 § första stycket har utökats med en fjärde punkt.

8 §

I paragrafen regleras frågor om behandlingen av patienter på vårdinrättningen. I *andra stycket* har införts en bestämmelse som innebär att Statens institutionsstyrelse i särskilda fall får besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att samtala i telefon med utomstående, om det är påkallat från ordnings- eller säkerhetssynpunkt. Kriminalvårdsstyrelsen har motsvarande befogenhet i fråga om den som är intagen i kriminalvårdsanstalt. Av första stycket framgår vidare att brev som avses i 19 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, skall vidarebefordras utan föregående granskning.

I paragrafen regleras frågan om vistelse utanför sjukvårdsinrättningens område. Paragrafen har kompletterats så att även den som är föremål för sluten ungdomsvård omfattas av bestämmelsen. Av andra stycket följer att en fråga om tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område avgörs av Statens institutionsstyrelse efter ansökan av chefsöverläkaren eller patienten.

15 §

Paragrafen har kompletterats med en *fjärde punkt*. Av den följer att rättspsykiatrisk vård beträffande den som är intagen på ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § upphör senast vid verkställighetens slut.

19 §

Paragrafen har kompletterats. Av kompletteringen följer att beslut som fattas av Statens institutionsstyrelse enligt 8 § andra stycket första meningen eller 11 § andra stycket får överklagas av patienten hos kammarrätten.

29 §

Till paragrafen har fogats ett nytt *andra stycke*. Av detta stycke följer att en chefsöverläkare är skyldig att lämna uppgifter till Statens institutionsstyrelse beträffande den som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande skall förpassas till ett särskilt ungdomshem. Motsvarande skyldighet gäller för chefsöverläkare gentemot kriminalvården.

13.16 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:451) om försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll

2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en ansökan om verkställighet av ett fängelsestraff genom intensivövervakning skall avslås samt vissa bestämmelser om verkställigheten.

Första stycket har endast justerats språkligt.

Ett nytt *andra stycke* har fogats till paragrafen. Av detta följer att en ansökan om verkställighet av ett fängelsestraff genom intensivövervakning skall avslås om sökanden tidigare undergått sådan verkställighet och det inte därefter förflutit en period av minst tre år under vilken den dömda avhållit sig från att begå brott. Därvid skall dock bortses från sådana brott som endast föranlett böter. Skälen för bestämmelsen har behandlats i avsnitt 8.3. Bestämmelsen innebär alltså att en person som undergått intensivövervakning med elektronisk kontroll på nytt kan

komma i fråga för denna verkställighetsform endast om han därefter under en period av minst tre år avhåller sig från att begå brott som föranleder strängare påföljd än böter. Treårsperioden behöver inte infalla omedelbart efter den första intensivövervakningen. Det är tillräckligt att det någon gång efter den första intensivövervakningen har förflutit en sammanhängande tid under vilken den dömde inte begått något brott som lett till strängare påföljd än böter. Om så är fallet torde framgå av kriminalregistret.

I *tredje stycket* har hänvisningen till 26 kap. 5 § tagits bort. Den paragrafen föreslås ändrad så att det därav framgår att en dom på fängelse inte alltid behöver medföra intagning i kriminalvårdsanstalt. Dessutom har hänvisningen till 26 kap. 7 § brottsbalken tagits bort eftersom de nuvarande bestämmelserna i den paragrafen, vilka avser senareläggning i vissa fall av tidpunkten för villkorlig frigivning, föreslås upphäva.

Nuvarande fjärde stycket har tagits in som en andra mening i tredje stycket. Vidare har bestämmelsen ändrats på så sätt att ordet frivårdsmyndigheten har bytts ut mot den nya benämningen den lokala kriminalvårdsmyndigheten.

Fjärde stycket motsvarar andra meningen i tredje stycket i dess nuvarande lydelse.

6 §

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om verkställigheten av intensivövervakningen.

Första stycket har dels justerats så att det tydligare framgår att noggrann tillsyn skall utövas över den dömde, dels kompletterats med en bestämmelse om att den lokala kriminalvårdsmyndigheten skall förmedla stöd och hjälp till den dömde och därmed verka för att denne inte fortsätter att begå brott. Skälen för ändringen har redovisats i avsnitt 8.3. Av särskild betydelse är att hjälpa den dömde med att komma till rätta med eventuella missbruksproblem. Det kan t.ex. handla om att motivera den dömde till att påbörja behandling samt att upplysa om vilka möjligheter som står till buds i detta hänseende. Den lokala kriminalvårdsmyndigheten bör också kunna hjälpa till med att knyta den första kontakten med de olika vårdinrättningar eller andra organ som kan vara av betydelse för den dömdes långsiktiga rehabilitering.

Tredje stycket har endast ändrats på så sätt att ordet frivårdsmyndigheten har bytts ut mot den nya benämningen den lokala kriminalvårdsmyndigheten.

Första stycket i paragrafens nuvarande lydelse har arbetats in i lagen (1977:265) om statlig personskadeskydd. Andra stycket har justerats i enlighet härmed.

Övergångsbestämmelsen

I övergångsbestämmelsen har bestämmelsen om tidsbegränsad giltighet samt de bestämmelser som föranleds av tidsbegränsningen tagits bort.

Bakgrund

Brottsbalken innehöll när den trädde i kraft år 1965 ett påföljdssystem som till stora delar byggde på andra idéer än de som präglade den gamla strafflagen. Tyngdpunkten vid påföljdsbestämningen blev nu att välja en påföljd som tillgodosåg den tilltalades behov av vård och behandling i det enskilda fallet. Valet skulle grundas på en prognostisk bedömning av detta vårdbehov, hur stort det var och hur det lämpligen borde mötas. Den brottsliga gärningen och dess straffvärde sköts därmed i bakgrunden och tillmättes i många fall liten betydelse när det gällde det straffrättsliga ingripandet.

Redan i samband med tillkomsten av brottsbalken fanns kritik mot behandlingstanken. Denna kritik växte sig sedan allt starkare. Den fick stöd i forskningsrapporter som visade att de behandlingsinriktade påföljderna inte gav de förväntade resultaten. Man kunde också påvisa att det faktiskt inte var möjligt att med någon större säkerhet ställa prognoser i enskilda fall. Ett system som byggde på behandlingstanken framstod därför allt mer som inkonsekvent och orättvist samt saknade trovärdighet.

Kritiken kom till samlat uttryck i rapporten *Nytt straffsystem (1977:7)*, som presenterades av en arbetsgrupp inom BRÅ. I rapporten skisserades också en annan ordning som grundades bl.a. på sådana principer som att man inte straffas för att man behöver vård utan därför att man har begått ett brott samt att straffet skall vara förutsebart och stå i rimlig proportion till brottet. Arbetsgruppens betoning av rättvisa, förutsebarhet, likhet inför lagen och krav på proportionalitet mellan brott och straff blev vägledande för den fortsatta straffrättspolitiken. Uppgiften att föreslå förändringar av det straffrättsliga påföljdssystemet lades därefter på Fängelsestraffkommittén och Frivårdskommittén. I sitt betänkande *Påföljd för brott (SOU 1986:13–15)* förordade Fängelsestraffkommittén bl.a. nya regler för straffmätning och påföljdsval. Dessa förslag ledde till lagstiftning år 1989. Därigenom fördes de nya kriminalpolitiska idéerna in i BrB. Ändringarna var emellertid inte heltäckande och delar av påföljdssystemet kom fortfarande att präglas av behandlingstanken.

Frivårdskommitténs huvuduppgift var att finna effektiva alternativ till frihetsstraff. Kommitténs arbete resulterade bl.a. i att kontraktsvård infördes som en möjlig föreskrift vid skyddstillsyn. År 1989 påbörjades också ett försök med samhällstjänst. Även samhällstjänst, som fortfarande är föremål för en försöksverksamhet, kan meddelas som en föreskrift vid skyddstillsyn.

Vårt uppdrag har varit att göra en genomgripande översyn av BrB:s påföljdssystem. Därvid har vi tagit avstånd från den behandlingstanke och det prognostänkande som tidigare präglade detta system. Vi har ansett det vara ett övergripande mål att se till att påföljdssystemet tillgodoser de krav på proportionalitet, rättvisa, klarhet, förutsebarhet och

konsekvens som måste ställas samt att det präglas av humanitet. En utgångspunkt har således varit att fortsätta på den väg som stakades ut genom 1989 års påföljdsbestämmningsreform.

Givetvis är det angeläget att påföljdssystemet är utformat på ett sådant sätt att brottslighet motverkas. Därför måste allmänpreventiva överväganden beaktas. Vi menar att detta skall ske på lagstiftningsnivå, t.ex. vid beslut om kriminalisering. Någon gång kan det också finnas skäl för Högsta domstolen att vid sin prejudikatbildning beakta allmänpreventiva skäl. Vid bestämmandet av straff i det enskilda fallet, dvs. vid val av straff och vid straffmätningen, bör dock i övrigt inga allmänpreventiva överväganden göras av domstolarna. Detta hänger samman bl.a. med att enskilda domar som regel antas sakna allmänpreventiv betydelse.

Ett viktigt mål för en reform av straffsystemet är att skapa ett sammanhållet system med olika straff vilkas användning i det enskilda fallet styrs av samma typ av kriterier.

Att minska användningen av fängelsestraff är ett annat viktigt mål. Fängelse är ett straff som allmänt sett har negativa effekter på den som drabbas av det. Inlåsningsen innebär att den dömda isoleras, anstaltsanpassas och många gånger får svårt att återgå till ett normalt samhällsliv. Fängelse är också från samhällsekonomisk synpunkt mycket dyrt. För användning av fängelse anförs ofta allmänpreventiva skäl eller inkapaciteringsskäl. Det finns dock inga belägg för att fängelse generellt sett skulle ha bättre allmänpreventiva verkningar än andra straff. Undersökningsresultat visar också att inkapaciteringseffekterna av fängelse är blygsamma. Det krävs en avsevärd ökning av fängelseanvändningen om man skall nå annat än marginella resultat.

Under lång tid har det funnits en ambition att minska användningen av fängelse. Utvecklingen har emellertid gått i motsatt riktning, även om antalet fängelsestraff under år 1994 sjönk något jämfört med föregående år. Det krävs enligt vår bedömning kraftfulla åtgärder, om målsättningen att påtagligt minska åtminstone de korta fängelsestraffen skall nås. Detta förutsätter att man kan anvisa bärkraftiga alternativ till fängelse. Men minst lika viktigt är att det i lagstiftningen finns tydliga kriterier som klargör i vilka situationer domstolen skall använda de olika straffen. Särskilt försöksverksamheten med samhällstjänst har visat behovet av sådana. Trots att inställningen till samhällstjänsten genomgående är positiv har samhällstjänst använts i liten omfattning.

Alternativen till fängelse (kap. 5)

En förutsättning för att det skall vara möjligt att nedbringa antalet fängelsestraff är således att det finns bärkraftiga alternativ till fängelse. Vårt förslag innebär att straffsystemet liksom nu bör erbjuda domstolarna möjligheter att döma både till straff som verkställs med kontroll i frihet och till straff som saknar detta inslag. Vidare bör samhällstjänst och elektronisk övervakning införas som självständiga straff i det ordinarie straffsystemet. Också kontraktsvård bör utformas som ett självständigt straff. Genom de olika alternativen till fängelse kan man åstadkomma reaktioner som såväl allmänheten som de dömda kan uppfatta som så

ingripande att de kan jämföras med även en längre tids fängelsestraff. Samtidigt blir straffsystemet humanare. Dessutom kan betydande samhällsekonomiska besparingar göras.

När det gäller straffsystemets uppbyggnad måste en grundläggande regel vara att systemet tillgodoser berättigade krav på klarhet och enkelhet. Man kan generellt tycka att ett system, som anvisar många olika straff på olika nivåer och med olika grader av tvång, kan verka komplicerat. Det förutsätts nämligen att man bestämmer kriterier för tillämpningen av de olika straffen och reglerar hur straffen skall förhålla sig till varandra. En tanke som därför har förts fram har varit att man bara skall ha två straff i systemet, nämligen fängelse och böter. Det skulle dock inte vara nödvändigt att i varje särskilt fall låta ett fängelsestraff gå i verkställighet. I stället kunde man döma till *villkorligt fängelse*. Verkställigheten skulle därmed kunna anstå, om den dömda underkastade sig vissa ingripanden i frihet, t.ex. övervakning, samhällstjänst eller elektronisk övervakning.

Vi har under utredningsarbetet ingående diskuterat ett sådant straffsystem. Man kan likna det vid en "hatt" som träs över de icke frihetsberövande straffen medan fängelse och böter står kvar utanför "hatten". När domstolen dömda till fängelse skulle den samtidigt bestämma, om straffet skulle vara villkorligt och i så fall vilka ingripanden i frihet som den dömda under en viss bestämd prøvotid skulle underkastas. Bröt den dömda mot de villkor som gällde under prøvotiden, skulle fängelsestraffet i princip gå i verkställighet.

En ordning av detta slag, som mycket påminner om den som tillämpades på den gamla strafflagens tid, kan vid ett första påseende förefalla bestickande enkel, lättöverskådlig och värd att pröva. När det gäller att se hur "hattmodellen" skulle komma att fungera i praktiken uppkommer dock en rad skäl som talar mot den.

Man kan till en början fråga sig, om det verkligen är nödvändigt att i alla fall, där varken brottets straffvärde eller art eller återfallssituationen talar för fängelse, likväl döma till detta straff. För den som för första gången och kanske aldrig mer gör sig skyldig till brott av inte alltför allvarlig beskaffenhet, förefaller fängelse vara ett alltför drastiskt straff, låt vara att det kan bli villkorligt.

För att straffsystemet skall uppfattas som trovärdigt måste man hålla fast vid kravet att den som inte uppfyller de villkor som bestämts för prøvotiden får underkasta sig det utmätta straffet. Eftersom återfallsfrekvensen är och även i framtiden kan förväntas vara förhållandevis hög, kommer detta i praktiken innebära att "hattmodellen" leder till ett ökat bruk av fängelse i anstalt. Inte minst för de yngre lagöverträdarna skulle den innebära en kortare väg mot fängelse. Detta är ett ytterligare skäl som talar mot att införa en sådan form av villkorligt fängelse.

Det förhåller sig inte heller så att villkorligt fängelse enligt denna modell blir så enkelt och lättöverskådligt som det vid ett första påseende kan förefalla. Avsikten är ju att "hatten" skall rymma alla de icke frihetsberövande straff som kan vara alternativ till fängelse. Domstolen kan alltså inte nöja sig med att döma till villkorligt fängelse utan måste bestämma vilken annan reaktion som skall ersätta straffet under prøvotiden. Skall domstolen förordna om övervakning, samhällstjänst eller

elektronisk övervakning? Och vad bör närmare gälla för verkställigheten? Hur skall de olika formerna av villkorligt fängelse förhålla sig till varandra? Hur skall domstolen förfara om den dömde missköter sig - skall detta alltid leda till ovillkorligt fängelse eller skall man i vissa fall kunna "se mellan fingrarna"? I vad mån skall domstolen ta hänsyn till att en del av straffet verkställts innan det blir tal om ett ovillkorligt fängelsestraff? Det uppkommer en rad sådana frågor som måste besvaras och som kräver lagreglering, om inte det villkorliga fängelset skall bli svåröverskådligt och strida mot principerna om förutsebarhet och konsekvens.

Vi har under utredningsarbetet undersökt om det är möjligt att i olika hänseenden modifiera "hattmodellen" för att därmed undgå de allvarigaste bristerna med denna. En möjlighet att minska behovet av omvandling till ovillkorligt fängelsestraff skulle kunna vara att förkorta prøvotiden, så att den svarade mot det utmätta fängelsestraffets längd. Men inte heller denna väg skulle enligt vår uppfattning lösa problemen. Undersökningar visar nämligen att återfall i mycket stor utsträckning inträffar under början av en prøvotid. Det kan inte heller anses meningsfullt att förordna om övervakning under så korta prøvotider - ofta en eller ett par månader - som det i regel skulle bli fråga om.

Vår slutsats har blivit att en "hattmodell" med villkorligt fängelse är förbunden med så allvarliga svagheter att en sådan inte bör förordas.

Vi har i stället övervägt ett införande av villkorligt fängelse enligt andra modeller. En sådan skulle kunna vara att konstruera villkorligt fängelse som ett självständigt straff som kunde tillämpas först när andra icke frihetsberövande straff redan prövats eller ett fängelsestraff annars framstod som ofrånkomligt. Domstolen skulle i så fall kunna döma till villkorligt fängelse samt förordna att den dömde under en prøvotid skulle underkasta sig samhällstjänst eller kontraktsvård. Ett annat alternativ är att låta intensivövervakning med elektroniska hjälpmedel omfattas av villkorligt fängelse. Vi menar dock att det är avsevärt bättre att göra samhällstjänst och kontraktsvård till självständiga straff där ett alternativt fängelsestraff anges i domen samt intensivövervakning med elektroniska hjälpmedel till en form av fängelse.

Vi har sålunda kommit fram till att straffsystemet inte bör innefatta villkorligt fängelse. I stället förordar vi att i straffsystemet skall ingå de självständiga straffen böter, prøvotidsstraff, övervakningsstraff, samhällstjänst, fängelse och kontraktsvård. När rätten dömer till fängelse skall den bestämma om straffet skall verkställas genom elektronisk övervakning eller i anstalt. Prövotidsstraff och övervakningsstraff svarar mot de nuvarande påföljderna villkorlig dom respektive skyddstillsyn.

Straffbestämningsprinciper (kap. 6)

Inledande synpunkter

Man bör av flera skäl vara försiktig när det gäller att ändra grunderna för reglerna om straffbestämning. De ändringar som genomfördes år 1989 har mottagits väl och bör i stora delar ligga fast. Det finns trots detta

anledning att genomföra en rad olika reformer. Det är sålunda ologiskt att prognosbetonade och behandlingsinriktade skäl alltjämt är bestämmande för tillämpningen av villkorlig dom och skyddstillsyn, sedan de på goda grunder avskaffats för fängelse. Vidare krävs det delvis andra regler för straffbestämningen, om man verkligen skall kunna ersätta fängelsestraff med alternativa reaktioner. När samhällstjänst och fängelse genom elektronisk övervakning införs i straffsystemet måste det dessutom finnas klara kriterier för användningen av dessa straff, så att de inte i praktiken kommer att ersätta prøvotidsstraff eller övervakningsstraff.

Kriterier för straffbestämningen m.m.

Vårt förslag innebär att i princip samma kriterier - brottets straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet - kommer att styra valet av samtliga straff. Prognostiska och behandlingsinriktade kriterier som tar sikte på lagöverträdarens behov av straff och dess verkan i framtiden anser vi av flera skäl vara olämpliga. Kriminologisk forskning har nämligen visat både att det faktiskt inte är möjligt att i det enskilda fallet göra träffsäkra prognoser om skötsamhet och "välförhållanden" (återfallsrisker) och att de individualpreventiva verkningarna av olika straffrättsliga ingripanden i hög grad är osäkra.

Begreppet straffvärde bör således behållas och liksom nu utgöra grunden för valet av straff. Brottets art kan enligt nuvarande ordning medföra att domstolen bestämmer straffet till fängelse trots att varken brottets straffvärde eller den tilltalades tidigare brottslighet motiverar ett sådant straff. Vårt förslag innebär att det även i fortsättningen skall vara möjligt att vid straffbestämningen särbehandla vissa brott med hänvisning till arten. Vi framhåller emellertid vikten av att en helhetsbedömning av brottets straffvärde och art görs. Resultatet av denna samlade bedömning benämner vi brottets *karaktär*.

Att de prognostiska behovskriterierna tas bort innebär inte att personliga omständigheter skall sakna betydelse för straffbestämningen. Hänsyn till lagöverträdarens personliga förhållanden, hans agerande efter brottet m.m. skall tas framför allt genom beaktande av s.k. billighetsskäl (nuvarande 29 kap. 5 § BrB). Vi föreslår också att billighetsskälens utvidgas med ytterligare en punkt, som innebär att hänsyn vid straffbestämningen skall kunna tas till att den tilltalade genomgår eller har genomgått behandling för missbruk som har samband med brottsligheten. För närvarande kan en omständighet av detta slag åberopas endast som ett särskilt skäl för skyddstillsyn.

Tidigare brottslighet (återfall) skall också kunna tillmätas vikt vid straffbestämningen (se nedan). Har sådan förekommit skall detta kunna medföra att domstolen väljer ett strängare straff än brottets karaktär motiverar.

Sammanfattningsvis innebär vårt förslag att brottets karaktär utgör utgångspunkten för straffvalet. Billighetsskäl kan medföra att ett lindrigare straff kan komma i fråga medan återfall i brott pekar i motsatt riktning.

Som en konsekvens av de enhetliga kriterierna för straffvalet föreslår vi att de normala reaktionerna mot brott genomgående benämns *straff*. Av samma skäl föreslår vi att de olika straffen rangordnas i stränghets-

hänseende efter graden av ingripande som de innebär. Straffen skall vara att bedöma i ordningen böter, prøvotidsstraff, övervakningsstraff, samhällstjänst, fängelse genom elektronisk övervakning och fängelse i anstalt. Kontraktsvård skall utgöra ett alternativ till samhällstjänst och de två formerna av fängelse. I stränghetshänseende bör därför kontraktsvården inte graderas på annat sätt än att den anses som strängare än övervakningsstraff.

Närmare om valet av de olika straffen

När det gäller tillämpningsområdet för de olika straffen anser vi att böter bör ha en viktig position i straffsystemet. Böter bör således tillämpas i stor utsträckning. Är böter inte ett tillräckligt ingripande straff, aktualiseras i första hand prøvotidsstraff eller övervakningsstraff. Dessa straff kan emellertid inte anses tillräckligt ingripande vid hur allvarlig brottslighet som helst. För närvarande råder en presumtion för fängelse, om straffvärdet uppgår till fängelse i ett år eller mer. Är straffvärdet lägre har en icke frihetsberövande påföljd företräde. Vi har bedömt att ettårsgränsen bör finnas kvar. Är straffvärdet ett år eller mer rör det sig om så allvarlig brottslighet att fängelse i anstalt normalt bör dömas ut.

Kritik har riktats mot att ettårsgränsen skapar en tröskel som kan ge otillfredsställande resultat. Den som begår ett brott vilket bedöms ha ett straffvärde på t.ex. fängelse i tio månader kan sålunda få villkorlig dom medan ett bara något högre straffvärde medför ett fängelsestraff på ett år. För att mildra denna tröskeffekt föreslår vi att samhällstjänst skall fogas in som ett steg mellan, å ena sidan, prøvotidsstraff och övervakningsstraff och, å andra sidan, fängelse. Är straffvärdet högre än fängelse i åtta månader men lägre än ett år bör samhällstjänst ha företräde vid straffvalet. Den övre gränsen för prøvotidsstraff och övervakningsstraff kommer alltså normalt att gå vid ett straffvärde motsvarande åtta månaders fängelse. Föreligger billighetsskäl skall som regel hänsyn först tas till dessa innan domstolen bedömer vilket straff som har företräde. Är brottets art sådan att det finns starkare skäl för fängelse än annars, sänks de angivna gränserna.

Avgörande för valet mellan prøvotidsstraff och övervakningsstraff blir om den tilltalade tidigare har gjort sig skyldig till brott. Ett sådant återfallskriterium ansluter ganska väl till den nuvarande tillämpningen. Vi menar dock att det i vissa fall bör vara möjligt för domstolen att döma till övervakningsstraff även om den tilltalade inte tidigare har dömts till prøvotidsstraff. Så kan vara fallet, om den tilltalade tidigare har meddelats ett antal åtalsunderlåtelse eller om han skall lagföras för en större mängd brott.

Som tidigare nämnts kan brottets art enligt nuvarande ordning medföra att den tilltalade döms till fängelse trots att varken brottets straffvärde eller den tilltalades tidigare brottslighet motiverar ett sådant straff. Straffbestämmelser vid vilkas tillämpning domstolarna i dag åberopar brottets art vid påföljdsbestämningen är t.ex. grovt rattfylleri, våld eller hot mot tjänsteman, narkotikabrott samt oprovocerad gatumisshandel. I dessa fall skall domstolen enligt vårt förslag, med hänvisning till brottets karaktär, normalt döma till fängelse genom elektronisk övervakning.

Detta straff kommer således att få ett stort tillämpningsområde vid s.k. artbrottslighet. Men även samhällstjänst kan här komma i fråga. Vårt förslag innebär inte att de nuvarande möjligheterna att vid artbrottslighet döma till samhällstjänst blir mindre. Vi föreslår vidare att samhällstjänst skall vara normalstraffet vid brott mot totalförsvarsplikten.

Återfall får den betydelsen för straffvalet att den som upprepade gånger döms för brott efter hand skall dömas till allt strängare straff.

Vårt förslag innebär att de särskilda begränsningar som för närvarande gäller för samhällstjänst tas bort. Även i fortsättningen skall dock krävas samtycke från den tilltalade. Ett sådant krav har vi också ställt upp för fängelse genom elektronisk övervakning. För unga lagöverträdare skall inte finnas några särskilda begränsningar i fråga om dessa straff förutom att det, liksom för närvarande vid fängelse, skall krävas synnerliga skäl för dem som är 15-17 år och särskilda skäl för dem som är 18-20 år för att domstolen skall kunna döma ut de straffen. Detta hänger samman bl.a. med att fängelse i anstalt blir följderna om den unge inte samtycker till samhällstjänst eller elektronisk övervakning.

Någon bedömning av den tilltalades förutsättningar att genomföra verkställigheten skall alltså normalt inte göras, vare sig vid samhällstjänst eller vid fängelse genom elektronisk övervakning. Men om den tilltalade uppfyller förutsättningarna för kontraktsvård, skall han i regel dömas till detta straff i stället. Kontraktsvård skall utgöra ett alternativ till såväl samhällstjänst och fängelse genom elektronisk övervakning som till fängelse i anstalt med strafftider upp till två år. Domstolen skall välja kontraktsvård om missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande föreligger som påkallar vård eller annan behandling och som har bidragit till att brottet har begåtts. Givetvis krävs liksom för närvarande samtycke från den tilltalade.

Övrigt

Den nuvarande möjligheten enligt 28 kap. 3 § BrB att kombinera skyddstillsyn med fängelse skall med vårt förslag upphävas. Däremot skall vid flerfaldig brottslighet möjlighet finnas att döma till någon form av fängelse för ett eller flera brott och samtidigt döma till prøvotidsstraff eller övervakningsstraff för brottsligheten i övrigt.

Prövotidsstraff och övervakningsstraff skall kunna kombineras med böter. Någon möjlighet att kombinera de andra straffen med böter föreslår vi inte. Vi föreslår vidare en starkare presumtion än den som nu gäller för att prøvotidsstraff skall kombineras med böter. Detta medför bl.a. att domstolarna inte, såsom nu ibland sker, skall kunna underlåta att döma ut böter därför att den tilltalade i domen ålagts att betala skadestånd som motsvarar hans vinning av brottet.

Verkan av tidigare brottslighet (kap. 7)

Tidigare brottslighet skall enligt vårt förslag, liksom för närvarande, kunna beaktas både vid valet av straff, vid straffmätningen och genom förverkande av villkorlig frihet. Vi föreslår vissa ändringar för att dessa

regler skall bli tydligare. Ändringarna ansluter i huvudsak till den nuvarande rättstillämpningen.

Vi anser det viktigt att slå fast i vilken utsträckning de olika formerna för återfallsskärpning skall användas. När det gäller förverkande av villkorlig frihet vid nya brott skall det enligt vår mening närmast råda en presumtion för att förverkande skall ske. Däremot skall i fråga om skärpt straffmätning vid återfall det omvända gälla. Endast i sista hand skall således högre straff mätas ut på grund av återfall. För skärpt val av straff på grund av tidigare brottslighet skall det visserligen inte råda en presumtion för att så skall ske, men å andra sidan inte heller krävas särskilt starka skäl för det. Man kan här tala om ett "mellanläge".

Vad därefter gäller frågan, vilka omständigheter domstolen skall beakta vid bedömningen av om tidigare brottslighet skall medföra återfallsskärpning, anser vi att nuvarande domstolspraxis bör vara vägledande. Vi framhåller vikten av att domstolen gör en samlad bedömning av de skäl som talar för respektive emot en återfallsskärpning. Hänsyn skall tas till brottslighetens omfattning och typ samt till den tid som har förflutit sedan det tidigare brottet begicks. Vid bedömningen av den tidigare brottslighetens betydelse bör frågan, om brottsligheten från mera formella utgångspunkter är likartad eller ej, tillmätas mindre betydelse. I stället bör man fästa avseende vid om brotten rent allmänt tyder på att den tilltalade systematiskt sätter sig över centrala normer i samhället. Liksom för närvarande bör man både vid straffmätningen och vid förverkande av villkorlig frihet väga in brottslighetens allvar.

Böter (kap. 8)

Vi föreslår en vidgad användning av böter genom att gränsen mellan den lägre graden och normalgraden vid de centrala förmögenhetsbrotten och häleribrottet höjs. Vidare föreslår vi att brottsbeteckningarna snatteri, bedrägligt beteende och undandräkt utmönstras och att den lägre graden av de aktuella brotten får samma beteckning som normalgraden av respektive brott samt att beteckningen häleriförseelse reserveras för häleribrott som inte är uppsåtligt. Enligt vår bedömning kan detta medföra en påtaglig ökning av bötesstraffets användning samtidigt som de lindriga formerna av de aktuella brotten tillmäts ett mer rimligt straffvärde.

Från och med år 1992 har genomgripande förändringar genomförts i fråga om bötesstraffets storlek. Böterna får nu anses ligga på en hög nivå och vi föreslår bara på en punkt ändring av nuvarande ordning. Enligt vår uppfattning är skillnaderna i levnadsstandard och betalningsförmåga, bl.a. till följd av de sociala trygghetssystemen, i realiteten ofta mindre än vad de skillnader i inkomst och andra förhållanden som läggs till grund för dagsbotsberäkningen kan ge sken av. Vi föreslår därför att skillnaden mellan det lägsta och det högsta dagsbotsbeloppet minskas genom en höjning av det lägsta dagsbotsbeloppet från 30 till 50 kr.

Vi anser att det nuvarande systemet för förvandling av böter bör behållas med den ändringen att förvandling i första hand skall ske till samhällstjänst i stället för till fängelse i anstalt.

För straffsystemets klarhet och tydlighet är det viktigt att de olika straffen har benämningar som ger besked om det centrala innehållet i dem. Detta är ett skäl till att benämningen villkorlig dom ersätts med prøvotidsstraff och skyddstillsyn med övervakningsstraff. Samhällstjänst och kontraktsvård är inarbetade begrepp. De bör användas även inom ramen för ett reformerat straffsystem.

Att det nuvarande systemet innehåller olika övervaknings- och prøvotider upplevs av många som svårbegripligt. De flesta återfallen sker inom ett år och vi anser bl.a. av detta skäl att längre prøvotider inte behövs. Vi föreslår därför att en ettårig prøvotid skall gälla vid prøvotidsstraff och att en lika lång verkställighetstid skall gälla för övervakningsstraff, samhällstjänst och kontraktsvård. Vid kontraktsvård skall det dock vara möjligt för rätten att förordna om en längre verkställighetstid, längst två år. Under hela verkställighetstiden skall den som dömts till övervakningsstraff, samhällstjänst eller kontraktsvård stå under övervakning. Därigenom slipper man den nuvarande ordningen med en särskild övervakningstid som tidsmässigt skiljer sig från prøvotiden.

För närvarande gäller vid skyddstillsyn, och därmed även vid samhällstjänst och kontraktsvård, att domen går i verkställighet omedelbart. Detta hänger samman med att man ansett det betydelsefullt att övervakningen kommer igång genast. Vi anser emellertid att den allmänna rättsprincipen att den dömda inte skall behöva undergå något straff innan domen har vunnit laga kraft väger tyngre. Det är därvid att märka att det regelmässigt har förflutit en inte obetydlig tid mellan brottstillfället och domstolsförhandlingen. Vi föreslår därför för samtliga alternativ till fängelse att verkställigheten inte skall påbörjas förrän domen har vunnit laga kraft, antingen genom att den inte överklagas eller genom att den dömda förklarar sig nöjd.

Undantag från den nu angivna ordningen bör kunna ske vid kontraktsvård. När rätten dömer till kontraktsvård finns därför enligt vårt förslag möjlighet att i vissa fall förordna om omedelbar verkställighet.

Ändringarna av kriterierna för straffvalet och utformningen av de olika straffen gör att behovet av personutredning förändras. Normalt kommer domstolen inte att behöva någon sådan utredning för att kunna döma till prøvotidsstraff eller övervakningsstraff. Är något av de andra straffen aktuellt, kommer domstolen emellertid i regel att behöva en personutredning. Det domstolen behöver veta är i första hand, om förutsättningar föreligger för kontraktsvård. I så fall behövs en kontraktsvårdsutredning. Bedömer övervakningsmyndigheten – som vi föreslår att frivårdsmyndigheten skall benämnas – att den tilltalade inte har sådana problem som aktualiserar kontraktsvård, återstår för myndigheten att informera om vad samhällstjänst och fängelse genom elektronisk övervakning allmänt sett innebär. Vidare skall myndigheten utröna den tilltalades inställning till dessa straff och rapportera detta till domstolen.

Prövotidsstraff motsvarar således den nuvarande villkorliga domen med den ändringen att prøvotiden kortas från två till ett år. Vi föreslår också att det i lagen uttryckligen skall anges att straffet skall bestämmas

till övervakningsstraff när ett prøvotidsstraff undanröjs till följd av misskötsamhet.

Det grundläggande innehållet i motsvarigheten till skyddstillsyn - *övervakningsstraff* - skall även i fortsättningen vara övervakning. Denna skall fortgå under hela den ettåriga verkställighetstiden. Som en ytterligare åtgärd för att öka tydligheten och ge övervakningsstraffet ett strukturerat grundinnehåll föreslår vi att deltagande i påverkansprogram skall vara obligatoriskt. Sådana påverkansprogram kan rikta sig mot dem som döms för trafiknykterhetsbrott, våldsbrott eller sexualbrott. En annan målgrupp kan vara narkotikamissbrukare. Påverkansprogrammen kan emellertid också ha ett mer generellt innehåll. I övrigt innebär vårt förslag att övervakningsstraffets innehåll i huvudsak skall vara oförändrat. Som en konsekvens av införandet av benämningen övervakningsstraff, men också i syfte att förtydliga, föreslår vi som tidigare nämnts att beteckningen frivårdmyndighet byts till övervakningsmyndighet.

Samhällstjänst skall, liksom för närvarande, innebära att den dömda åläggs att utföra oavlönat arbete. Verkställigheten i övrigt skall i princip vara densamma som vid övervakningsstraff. Den som döms till samhällstjänst skall åläggas att utföra oavlönat arbete i lägst 40 och högst 240 timmar. Domstolen skall ange ett alternativt fängelsestraff när den dömer till samhällstjänst. En månads alternativstraff skall motsvara 40 timmar samhällstjänst och varje ytterligare månad ett tillägg med 20 timmar. En samhällstjänstplats behöver inte vara ordnad redan när domstolen dömer till samhällstjänst. I stället blir det en uppgift för övervakningsmyndigheten att efter domen bestämma var samhällstjänsten skall utföras. Det vidgade tillämpningsområdet för samhällstjänst leder till ett ökat platsbehov. Även om ideell verksamhet alltså i huvudsak bör användas vid verkställighet av samhällstjänst, föreslår vi därför att även offentlig verksamhet skall kunna komma i fråga.

Kontraktsvård skall, som nämnts, utgöra ett självständigt straff och tillgripas när rätten annars skulle ha dömt till samhällstjänst eller till någon av de två formerna av fängelse. Det alternativa fängelsestraffets längd skall alltid anges. Det förberedande arbetet bör kunna utföras på i princip samma sätt som i dag. Ett problem är dock finansieringen av kontraktsvården. Vi föreslår att kostnadsfrågan under den fortsatta beredningen av vårt förslag ges en lösning som innebär att finansieringen inte får utgöra ett hinder för domstolen att döma till kontraktsvård. De behandlingsformer som kan användas i dag skall kunna användas även i fortsättningen. Verkställighetsinnehållet och reaktionerna vid misskötsamhet överensstämmer även i övrigt med vad som gäller för närvarande.

Fängelse genom elektronisk övervakning (kap. 12)

Fängelse skall alltså finnas i två former - fängelse genom elektronisk övervakning och fängelse i anstalt. Detta innebär att fängelse genom elektronisk övervakning skall vara en form av straff som döms ut av domstol. Även för fängelse genom elektronisk övervakning gäller att praktiska hinder inte får finnas för att domstolen skall kunna döma den som uppfyller de legala förutsättningarna till detta straff. Det skall därför

ankomma på övervakningsmyndigheten att se till att förutsättningar i det enskilda fallet finns för att genomföra verkställigheten. Myndigheten skall också ansvara för verkställigheten.

Det grundläggande innehållet i fängelse genom elektronisk övervakning skall utgöras av en intensiv övervakning av den dömda och ett förbud för honom att vistas utanför sin bostad annat än på särskilt angivna tider. Övervakningen skall alltså, på samma sätt som under den försöksverksamhet som bedrivits med elektronisk övervakning, vara väsentligt intensivare än den som för närvarande förekommer vid skyddstillsyn. Under hela verkställigheten skall elektroniska hjälpmedel användas för kontroll av att utgångsförbudet efterlevs. Deltagande i påverkansprogram skall utgöra ett obligatoriskt inslag i verkställigheten.

Verkställigheten skall pågå under den i domen angivna strafftiden. Vi har övervägt om någon motsvarighet till institutet villkorlig frigivning bör införas vid fängelse genom elektronisk övervakning, men funnit att ett sådant system skulle ha alltför stora nackdelar. Vi föreslår därför i stället att utgångsförbudet, vid längre strafftider, efter hand skall kunna lindras något.

Under verkställigheten skall den dömda vara underkastad ett krav på fullständig avhållsamhet från varje form av berusningsmedel. Någon avgift motsvarande den som gäller under försöksverksamheten skall inte tas ut av den som döms till fängelse genom elektronisk övervakning. De rättviseskäl som motiverade en sådan avgift under försöksverksamheten har inte bärighet när elektronisk övervakning införs som en permanent del av straffsystemet. I vissa avseenden skall det vara obligatoriskt att meddela den dömda beslut om vad han skall iaktta under verkställigheten. Det gäller t.ex. bostad under verkställigheten, sysselsättning och tider under vilka han tillåts att vistas utanför sin bostad.

Villkorlig frigivning, m.m. (kap. 14)

Reglerna för villkorlig frigivning har särskilt under de senaste årtiondena varit föremål för åtskilliga förändringar. Vårt uppdrag har varit att från grunden pröva om systemet med villkorlig frigivning skall behållas och hur det i så fall skall vara utformat. Tanken är att man skall kunna finna en varaktig lösning, så att frågan om den villkorliga frigivningen under en längre tid skall kunna avföras från den straffrättspolitiska dagordningen.

Villkorlig frigivning ger möjligheter att skapa ett system dels för övergången från vistelsen i anstalt till livet i frihet, dels för reaktionerna vid återfall i brott. Villkorlig frigivning finns i alla andra länder som har ett utbyggt straffsystem och ett slopande av detta institut utan kompensationsåtgärder skulle innebära en oacceptabel ökning av fängelsepopulationen. Då sådana åtgärder - främst straffskaleändringar - är svåra att genomföra, har vi funnit att övervägande skäl talar för att behålla ett system med villkorlig frigivning. Däremot anser vi att det finns skäl till betydande ändringar i den ordning som nu gäller. Vår målsättning har varit att skapa ett system som är enkelt och lättöverskådligt och som kan accepteras av alla. Det skall finnas en rimlig överensstämmelse mellan

den utdömda och den avtjänade strafftiden. Och de regler som skall styra frigivningen skall vara sådana att de verkligen är tillämpbara i praktiken. Sist men inte minst bör den villkorliga frigivningen konstrueras så att den möjliggör en lämplig övergång från anstaltsvistelsen till livet i frihet.

Vid en prövning av om regelsystemet för den villkorliga frigivningen bör vara obligatoriskt eller fakultativt har vi funnit att obligatoriska regler har fördelar, t.ex. när det gäller rättssäkerhet, förutsebarhet och rättslig likabehandling. Å andra sidan är det högst tvivelaktigt om en helt obligatorisk villkorlig frigivning är befogad. Den framstår ju då endast som ett sätt att korta ned anstaltstiderna. Det är också rimligt att den dömdes uppförande på något sätt skall kunna påverka frigivningstidpunkten. Våra överväganden har lett fram till att den villkorliga frigivningen i betydande utsträckning bör styras av obligatoriska regler men att den också bör ha ett fakultativt inslag. Detta skall bestå i att tidpunkten för den villkorliga frigivningen får senareläggas, om den intagne missköter sig under anstaltstiden. Beslut om senareläggning skall fattas av kriminalvårdsanstalten omedelbart efter misskötsamheten. Vid varje beslutstillfälle skall senareläggningen kunna uppgå till högst 15 dagar. Anstaltens beslut skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Förslaget innebär att tidstillägg som en form för disciplinär bestraffning slopas.

Vi föreslår att villkorlig frigivning skall kunna ske tidigast när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats och att endast denna kvotdel skall förekomma. Den tid som minst måste avtjänas i anstalt innan villkorlig frigivning får ske skall enligt förslaget vara 20 dagar i stället för nuvarande två månader. Samtidigt föreslår vi att allmänna fängelseminimum höjs från 14 dagar till en månad. Härigenom kommer i princip alla som döms till fängelse att vara aktuella för villkorlig frigivning. Vi ser flera fördelar med detta. Man kommer ifrån den nuvarande ordningen, att den som döms till fängelse i två månader i princip får samma verkställighetstid i anstalt som den som döms till tre månaders fängelse. Vidare öppnar sig en generell möjlighet till förverkande av villkorlig frihet vid återfall i brott. Genom att villkorlig frigivning kommer att kunna ske även från fängelsestraff på en månad kommer höjningen av allmänna fängelseminimum att innebära att tiden för den kortaste anstaltsvistelsen höjs från 14 till 20 dagar. Villkorlig frigivning skall inte kunna ske från förvandlingsstraff för böter och inte heller vid förverkande av villkorlig frihet som beslutats på grund av misskötsamhet.

Vi har diskuterat om någon kategori av dömda, t.ex. ungdomar eller de som första gången döms till fängelse eller de som i domen också blir utvisade, skall särbehandlas när det gäller tidpunkten för villkorlig frigivning, men kommit fram till att så inte bör ske. Det är svårt att göra en sådan reglering någorlunda enkel. Men även andra skäl emot finns. Ungdomar särbehandlas redan vid straffbestämningen, t.ex. genom att de får kortare fängelsestraff än vuxna och det är inte lämpligt att samma omständighet också skall påverka frigivningstidpunkten.

Vid villkorlig frigivning skall en prøvotid, liksom för närvarande, börja löpa. Den skall vara lika lång som reststraffet, dock minst ett år. Någon övre gräns för prøvotiden föreslår vi inte. Även i fortsättningen skall den frigivne kunna ställas under övervakning. Men någon bedömning av

behovet av övervakning i det enskilda fallet skall inte längre göras. Vi menar att det finns lika goda skäl att undvika ett prognos- och behovstänkande vid beslut om övervakning efter villkorlig frigivning som vid domstolens straffbestämning. En fast regel om i vilka fall övervakning skall ske krävs därför. Vi har konstruerat den så att alla frigivna som undergått fängelsestraff på sex månader eller mer eller, om den frigivne är under 21 år, fyra månader eller mer generellt skall ställas under övervakning. Vår bedömning är att detta innebär att övervakningsresurserna sätts in i de fall där övervakning typiskt sett är mest motiverad. Liksom för närvarande skall övervakningen pågå under ett år.

I fråga om reaktionerna vid misskötsamhet föreslår vi två ändringar. Den längsta tid som vid ett tillfälle skall kunna förklaras förverkad på grund av misskötsamhet föreslår vi sänkt från en månad till 15 dagar. Vidare föreslår vi att förverkande av villkorlig frihet på grund av brott som har begåtts under prövotiden skall kunna ske under längre tid än för närvarande. Om den frigivne häktas eller får del av åtal under eller *inom ett år* från prövotidens utgång skall förverkandemöjligheten stå öppen. Den nuvarande ordningen att häktning eller delgivning av åtal måste ske inom prövotiden medför nämligen att det inte sällan blir omöjligt att förverka trots att brottet har begåtts under prövotiden.

Som en följd av våra ändringar avseende beslutsordningen vid villkorlig frigivning föreslår vi att Kriminalvårdsnämnden upphör och att dess återstående uppgifter fördelas mellan kriminalvården och allmän domstol.

Vi anser det angeläget att en ordning införs som innebär att den sista delen av ett fängelsestraff avtjänas utanför anstalten genom elektronisk övervakning (s.k. back door-system). Vi lägger emellertid inte fram ett konkret förslag härom. De personer som skulle omfattas av en sådan ordning kan nämligen förväntas ge upphov till annorlunda krav på verkställighetens utformning än de som man stött på under den nuvarande försöksverksamheten. Vi menar att man bör inleda en försöksverksamhet med "back door". Försöket skulle kunna läggas upp på det viset att den som varit skötsam och avtjänat en viss minsta del av strafftiden, skulle kunna få lämna anstalten för att avtjäna återstående del fram till frigivningstidpunkten under elektronisk övervakning. Genom sådan övervakning skulle det vara möjligt att i viss mån upprätthålla den frihetsinskränkning och kontroll som tidigare skett innanför anstaltsmurarna.

Kostnader (kap. 16)

Som ett av flera skäl för att minska användningen av fängelse har framhållits, att man därmed skulle kunna göra besparingar. Vi har därför ansett det angeläget att göra en kostnadsberäkning som så långt det är möjligt beskriver utfallet av det reformerade straffsystem som vi föreslår.

Vid våra beräkningar har vi försökt att väga in samtliga förslag med kostnadseffekter. Störst genomslagskraft har den minskade användningen av fängelse till förmån för elektronisk övervakning och samhällstjänst. Här blir det fråga om stora besparingar. Även den villkorliga frigivningen

är viktig. Förslaget i den delen innehåller emellertid såväl kostnadsbesparande som kostnadsdrivande förslag.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 1

Vi beräknar att den av oss föreslagna utformningen av straffsystemet medför en årlig besparing med drygt 200 miljoner kr.

Ikraftträdandet

Den reform av straffsystemet som vi föreslår kräver naturligtvis en hel del förberedande åtgärder innan förslaget kan genomföras. Vi har dock bedömt att man i stor utsträckning skall kunna bygga på den grund som redan är lagd under de senaste årens kriminalpolitiska utvecklingsarbete. Det finns skäl att samordna reformverksamheten med de förslag till ändringar i straffsystemet som nyligen lagts fram i andra sammanhang, t.ex. av Ungdomsbrottskommittén. Härigenom skapas förutsättningar för ett väl sammanhållet straffsystem.

Enligt vår uppfattning bör de förändringar som föreslås i BrB och i till balken angränsande lagar kunna träda i kraft senast den 1 januari 1998.

Remissinstanserna - Ett reformerat straffsystem (SOU 1995:91)

Efter remiss har yttranden över betänkandet Ett reformerat straffsystem (SOU 1995:91, Del I-III) avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Hovrätten för Övre Norrland, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Malmö tingsrätt, Falu tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Norrtälje tingsrätt, Umeå tingsrätt, Östersunds tingsrätt, Kammarrätten i Jönköping, Länsrätten i Kalmar län, Länsrätten i Malmöhus län, Länsrätten i Norrbottens län, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Kriminalvårdsnämnden, Övervakningsnämnden i Örebro, Göteborgs första övervakningsnämnd, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Datainspektionen, Försvarsmakten, Överstyrelsen för civil beredskap, Statens räddningsverk, Socialstyrelsen, Jämställdhetsombudsmannen, Statens institutionsstyrelse, Post- och telestyrelsen, Riksskatteverket, Riksrevisionsverket, Generaltullstyrelsen, Statskontoret, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ungdomsstyrelsen, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Svenska Kommunförbundet, Tjänstemännens centralorganisation, Svenska polisförbundet, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Styresmän och Assistenten inom Kriminalvården, Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän, Svenska fängvårdssällskapet, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare, Brottsofferjourernas riksförbund (BOJ), Riksorganisationerna för Kvinnojouren i Sverige (ROKS), Akademikerförbundet SSR, Svenska Skyddsförbundet, Sveriges Försäkringsförbund, Svenska Röda Korset, Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL) och Sveriges Kristna Råd (SKR).

Riksåklagaren har till sitt remissvar fogat yttranden från Statsåklagarmyndigheten för speciella mål, från regionåklagarmyndigheterna i Göteborg, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Linköping, Malmö, Stockholm, Umeå och Västerås samt från åklagarmyndigheterna i Enköping, Göteborg, Halmstad, Huddinge, Karlskrona, Kungälv, Köping, Luleå, Malmö, Mölndal, Nacka, Norrtälje, Oskarshamn, Sala, Stockholm, Tierp, Uddevalla, Uppsala, Umeå, Varberg, Visby, Västerås och Växjö.

Försvarsmakten har till sitt remissvar fogat yttrande från Föreningen Sveriges Auditörer.

Riksskatteverket har till sitt remissvar fogat yttranden från skattemyndigheterna i Kopparbergs län och Malmöhus län.

Sveriges Akademikers Centralorganisation(SACO), som inbjudits att lämna synpunkter, har skickat in yttranden från Sveriges Psykologförbund och SACO:s samverkansorgan inom kriminalvården.

Landstingsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige har inbjudits att lämna synpunkter men avstått från att yttra sig.

Vidare har skrifter inkommit från enskilda.

Sammanfattning - departementspromemorian Påföljder för unga lagöverträdare (Ds 1997:32)

Prop. 1997/98:96
Bilaga 3

Påföljdssystemet för unga lagöverträdare bygger på principen att barn och ungdomar som har begått brott i första hand skall bli föremål för insatser inom socialtjänsten. De bör så långt det är möjligt hållas utanför kriminalvården i allmänhet och fängelserna i synnerhet. I denna promemoria lämnas förslag som syftar till att denna ordning skall kunna bibehållas. I kapitel 4 föreslås förändringar av påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Avsikten är att strama upp utformningen av denna påföljd, så att den kan utgöra ett trovärdigt alternativ även i framtiden. I kapitel 5 lämnas förslag till en ny frihetsberövande påföljd i syfte att drastiskt minska användningen av fängelsestraff för de yngsta lagöverträdarna.

En av grundpelarna i påföljdssystemet för unga lagöverträdare är bestämmelsen i 31 kap. 1 § BrB, enligt vilken den som är under 21 år kan överlämnas till vård inom socialtjänsten som påföljd för brott. Påföljden är alltså utformad på i stort sett samma sätt som vid brottsbalkens införande 1965, trots att betydande förändringar därefter har ägt rum inom såväl straffrätten som socialrätten. Förändringarna är sådana att påföljdens närmare utformning nu bör ses över. Utgångspunkten är att påföljden skall finnas kvar och att de straffrättsligt motiverade kraven på förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet skall få ett större utrymme.

För att i ökad utsträckning tillgodose kravet på förutsebarhet föreslås att de yttranden som socialnämnden lämnar i ungdomsmål skall ges ett utförligare innehåll. Socialnämnden skall ge ett tydligt besked om vilka insatser som nämnden planerar för den unge och i yttrandet skall en vårdplan redovisas.

För att tillgodose kravet på konsekvens föreslås en effektivare ordning för att ompröva valet av påföljd när den planerade vård som socialnämnden angett i sitt yttrande inte kommer till stånd efter domstolens överlämnande till vård inom socialtjänsten. Framgår av socialnämndens yttrande att vården av den unge skall ske på frivillig grund med stöd av socialtjänstlagen, skall domstolen vid överlämnandet meddela en särskild föreskrift om att den unge skall underkasta sig den av socialnämnden planerade vården. Härigenom erhålls ett bättre underlag för prövningen av om överlämnandet bör undanröjas och ersättas med någon annan påföljd med stöd av bestämmelsen i 38 kap. 2 § BrB. Samtidigt får den dömde ett tydligt besked om vad som förväntas av honom för att valet av påföljd inte skall undanröjas. En föreskrift av det slag som nu föreslås syftar inte till att domstolen skall styra socialtjänstens insatser. Socialtjänsten skall även i fortsättningen verka självständigt under de socialrättsliga lagarna. Föreskriften riktar sig således enbart till den dömde. Om han inte följer den meddelade föreskriften, riskerar han att överlämnandet undanröjs och ersätts av någon annan påföljd.

Ett överlämnande till vård inom socialtjänsten skall liksom tidigare kunna undanröjas när det efter överlämnandet visar sig att den vård som socialnämnden angett i sitt yttrande inte lagligen kan komma till stånd.

Ett undanröjande skall dessutom kunna ske när den planerade vården uteblir på grund av att socialtjänsten ändrat uppfattning om vilka insatser som bör göras för den dömda. Rutinerna för rättsväsendets kontroll av vad som sker efter överlämnandet stramas upp genom att socialnämnden åläggs att fortlöpande hålla åklagaren underrättad om vårdens fortgång.

För att åstadkomma ett större mått av proportionalitet föreslås att domstolen på ett mer uttalat sätt än för närvarande skall pröva om socialnämndens planerade insatser är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens karaktär. Ett större mått av proportionalitet skall åstadkommas också genom att ett överlämnande till vård inom socialtjänsten i större utsträckning förenas med dagsböter. Dessutom införs en möjlighet att meddela en särskild föreskrift om ungdomstjänst. Avsikten är att vidga tillämpningsområdet för överlämnandepåföljden, särskilt i de fall alternativet är en frihetsberövande påföljd. Ungdomstjänsten skall dömas ut i form av en särskild föreskrift vid överlämnande till vård inom socialtjänsten. Föreskriften innebär att den unge åläggs att utföra oavlönat arbete eller att delta i särskilt anordnad verksamhet under ett visst antal timmar. Ungdomstjänsten skall administreras av socialtjänsten.

I kapitel 5 lämnas förslag till en ny frihetsberövande påföljd, vilken skall kunna dömas ut för brott som någon har begått innan han fyllt 18 år. Syftet är att dessa lagöverträdare skall kunna hållas utanför kriminalvårdens anstalter och att frihetsberövandet skall verkställas med beaktande av de särskilda hänsyn som måste tas vid frihetsberövanden av barn och ungdomar. Verkställigheten skall utformas så, att risken för skadeverkningar av frihetsberövandet minimeras samtidigt som möjligheterna att ge en kvalificerad vård och behandling tas tillvara. Verkställigheten måste dock ske under sådana former att frihetsberövandet kan genomföras med en tillräcklig grad av säkerhet.

Den föreslagna påföljden benämns överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem. Ansvaret för verkställigheten skall anförtros åt Statens institutionsstyrelse, vilken skall genomföra den i nära samarbete med socialtjänsten i den dömdes hemkommun.

Domstolen får bestämma påföljden till överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem endast om det föreligger synnerliga skäl. Vad som i första hand kan utgöra ett sådant skäl är att brottet har ett mycket högt straffvärde, men även upprepade återfall i allvarlig brottslighet kan i vissa fall motivera att påföljden bestäms till överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem. Påföljden skall tidsbestämmas av domstolen i brottmålet efter brottets straffvärde till lägst två månader och högst fyra år. Den unges behov av vård skall inte tillmätas någon betydelse vid påföljdsbestämningen.

Verkställigheten skall ske vid ett sådant särskilt ungdomshem som avses i 12 § LVU och den skall regleras i en särskild lag. Flertalet av de regler som gäller för LVU-vård vid särskilt ungdomshem skall gälla även för dem som överlämnas till vård vid sådant hem i den nu föreslagna ordningen, men i vissa avseenden skall särskilda regler gälla. Det gäller bl. a. möjligheten till inlåsning.

1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 30 kap. 5 §, 31 kap. 1 §, 33 kap. 5 §, 34 kap. 1, 6, 10 och 11 §§ samt 38 kap. 2 och 2a §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i balken skall införas tre nya paragrafer, 31 kap. 1 a §, 34 kap. 7 § och 35 kap. 10 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

30 kap.

5 §⁴²

För brott som någon begått innan han fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl.

För brott som någon begått innan han fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl *för ett frihetsberövande och överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem inte kan komma i fråga*

För brott som någon begått efter det att han fyllt arton men innan han fyllt tjuogoett år får rätten döma till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det.

31 kap.

1 §⁴³

Kan den som är under tjuogoett år och som begått brottslig gärning bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga får rätten överlämna åt socialnämnden att föranstalta om erforderlig vård inom socialtjänsten.

Kan den som är under tjuogoett år och som begått brottslig gärning bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga får rätten överlämna åt socialnämnden att föranstalta om erforderlig vård inom socialtjänsten *enligt en för den tilltalade uppgjord vårdplan. Överlämnande får ske endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med böter eller med särskild föreskrift om ungdomstjänst enligt tredje eller fjärde stycket, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet.*

⁴² Senaste lydelse 1988:942

⁴³ Senaste lydelse 1991:240

Framgår av den upprättade planen att den tilltalade skall vårdas med stöd av socialtjänstlagen, skall rätten meddela föreskrift om att han skall underkasta sig vård enligt planen.

Om brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet påkallar det, får jämte överlämnande till vård inom socialtjänsten dömas till dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller inte.

Överlämnande till vård inom socialtjänsten skall förenas med dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller inte, om inte ett bötesstraff planerade åtgärder eller andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt eller om det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter.

Om det är påkallat med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet, får rätten meddela särskild föreskrift om att den tilltalade skall utföra ungdomstjänst i lägst tjugo och högst etthundra timmar. Detta gäller dock endast under förutsättning att den tilltalade förklarat sig villig att följa en sådan föreskrift

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den dömdes anpassning i samhället, får rätten, i samband med överlämnande enligt första stycket, föreskriva att den dömda på tid och sätt som anges i domen skall biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

1 a §

För brott som någon har begått innan han fyllt arton år får rätten överlämna till vård vid särskilt ungdomshem, om synnerliga skäl enligt 30 kap. 5 § första stycket föreligger. Rätten skall bestämma tiden för intagningen på det särskilda ungdomshemmet till lägst två månader och högst fyra år. Härvid skall vad som föreskrivs i 29 kap. tillämpas.

33 kap.

5 §⁴⁴

Prop. 1997/98:96

Bilaga 4

Dömes någon till fängelse på viss tid eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder *icke* samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen *angiva* det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, *må* förordnas att *fängelsestraffet* skall anses helt *verkställt* genom frihetsberövandet.

Döms någon till fängelse på viss tid *eller överlämnas han till vård vid särskilt ungdomshem* eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder *inte* samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden verkställts i anstalt *eller vid särskilt ungdomshem*. Domstolen skall i domen *ange* det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed påföljden överstiger frihetsberövandet ringa, *får* förordnas att *påföljden* skall anses helt *verkställd* genom frihetsberövandet.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och *dömes* i stället till fängelse på viss tid, äger, i den mån tillgodoräknande inte skett enligt första eller tredje stycket, första stycket tillämpning även i fråga om

Undanröjs villkorlig dom eller skyddstillsyn och *döms* i stället till fängelse på viss tid *eller överlämnas till vård vid särskilt ungdomshem*, äger, i den mån tillgodoräknande inte skett enligt första eller tredje stycket, första stycket tillämpning även i fråga om

1. frihetsberövande som föregått den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn,
2. frihetsberövande som föregått dom genom vilken förordnats att den villkorliga domen eller skyddstillsynen skall avse ytterligare brott samt
3. sådant omhändertagande som avses i 28 kap. 6 b § eller 11 § tredje stycket

Dömes någon till böter och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i

Döms någon till böter och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i

⁴⁴ Senaste lydelse 1992:373.

målet, varit berövad friheten på sätt målet, varit berövad friheten på sätt som *angives* i första stycket, *må* som *anges* i första stycket, *får* förordnas att påföljden skall anses förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet. frihetsberövandet.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

34 kap.

1 §⁴⁵

Finnes den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn *ha* begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller *eljest* upphört, *må* rätten, med iakttagande av vad för vissa fall är föreskrivet i 2-6 §§, efter omständigheterna

Har den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn *eller överlämnats till vård vid särskilt ungdomshem* begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller *annars* upphört, *får* rätten, med iakttagande av vad för vissa fall är föreskrivet i 2-7 §§, efter omständigheterna

1. förordna att den tidigare ådömda påföljden skall avse jämväl det andra brottet,

2. döma särskilt till påföljd för detta brott, eller

3. *därest* den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den ådömda påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

3. *om* den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den ådömda påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

Har jämte skyddstillsyn ådömts fängelse enligt 28 kap. 3 §, skall vid tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel den ådömda fängelsepåföljden anses som en del av skyddstillsynen.

6 §⁴⁶

Är den tidigare påföljden skyddstillsyn, får rätten vid tillämpning av 1 § 1, om den nya brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet påkallar det, även döma till dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller inte. Är fängelse föreskrivet för det nya brottet och kan, med hänsyn till sådana omständigheter som i 30 kap. 11 § sägs, 1 § 1 inte tillämpas med mindre än att sådant förordnande förenas med frihetsberövande, får rätten i stället för att döma till böter döma till fängelse enligt 28 kap. 3 §.

Tillämpas 1 § 1 eller 2 får rätten besluta åtgärd som avses i 28 kap. 9 § eller förlänga prøvotiden till högst fem år. Har den dömde åtagit sig att följa en sådan behandlingsplan som avses i 30 kap. 9 § andra stycket 3, tillämpas bestämmelserna i 28 kap. 6 a §.

Döms den tilltalade med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall när *straffets* längd bestäms hänsyn tas till vad han har undergått

Döms den tilltalade med tillämpning av 1 § 3 till fängelse *eller överlämnas han till vård vid särskilt ungdomshem*, skall när

⁴⁵ Senaste lydelse 1981:211.

⁴⁶ Senaste lydelse 1991:240.

till följd av domen på skyddstillsyn och till vad han har avtjänat av fängelse som dömts ut enligt första stycket eller 28 kap. 3 § liksom till böter som dömts ut enligt första stycket eller 28 kap. 2 §. I fall som här avses får fängelse dömas ut på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har uppgift som avses i 28 kap. 6 a § första stycket lämnats i domen skall, om fängelse döms ut, detta beaktas, när straffets längd bestäms.

Fängelse enligt första stycket får inte dömas ut och beslut enligt andra stycket eller beslut om undanröjande av skyddstillsyn får inte meddelas, i annat fall än när fråga därom uppkommer i mål vari den dömde häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

7 §

Är den tidigare påföljden vård vid särskilt ungdomshem, får förordnande enligt 1 § 1 meddelas endast om det är uppenbart, att det nya brottet med hänsyn till påföljden är utan nämnvärd betydelse i jämförelse med det förra eller det annars finns synnerliga skäl för det. Döms med tillämpning av 1 § 2 till påföljd för brott som begåtts innan den tidigare domen börjat verkställas, skall vid påföljdens bestämmande iakttas, att påföljderna tillsammans inte överstiger vad som skulle ha dömts ut för båda brotten. I dessa fall får dömas till lindrigare påföljd än vad som är föreskrivet för brottet.

Döms den tilltalade med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall när straffets längd bestäms skälig hänsyn tas till vad han har undergått till följd av förordnandet om överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem. Beslut om undanröjande av sådant förordnande får ske endast om dom meddelas innan den fastställda verkställighetstiden har löpt ut.

10 §⁴⁷

Har med tillämpning av 1 § 1 genom lagakraftvunnen dom förordnats, att fängelse, villkorlig dom *eller* skyddstillsyn som ådömts i tidigare mål skall avse ytterligare brott, och ändras den tidigare ådömda påföljden av högre rätt genom dom som vinner laga kraft, skall frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare *ånyo* prövas av domstol. Detsamma skall gälla, när *straff* bestäms med tillämpning av 3 § andra stycket och det tidigare ådömda *straffet* ändras.

Finnes, när dom *å* fängelse på viss tid skall verkställas, att den dömde begått brottet innan *sådant* straff som ådömts honom för annat brott börjat verkställas, och framgår *ej* av domarna att *det* andra *straffet* beaktats, skall sedan domarna vunnit laga kraft domstol, efter anmälan av åklagare, med tillämpning av 3 § andra stycket bestämma *det straff* den dömde skall undergå till följd av den dom, som sist förekommer till verkställighet

Har med tillämpning av 1 § 1 genom lagakraftvunnen dom förordnats, att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn *eller vård vid särskilt ungdomshem* som ådömts i tidigare mål skall avse ytterligare brott, och ändras den tidigare ådömda påföljden av högre rätt genom dom som vinner laga kraft, skall frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare *på nytt* prövas av domstol. Detsamma skall gälla, när *påföljd* bestäms med tillämpning av 3 § *andra* stycket eller 7 § andra stycket och den tidigare ådömda *påföljden* ändras.

Finnes, när dom på fängelse *på viss tid eller förordnande om överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem* skall verkställas, att den dömde begått brottet innan *sådan påföljd* som ådömts honom för annat brott börjat verkställas, och framgår *inte* av domarna att *den* andra *påföljden* beaktats, skall sedan domarna vunnit laga kraft domstol, efter anmälan av åklagare, med tillämpning av 3 § andra stycket eller 7 § *andra stycket* bestämma *vad* den dömde skall undergå till följd av den dom, som sist förekommer till verkställighet.

⁴⁷ Senaste lydelse 1981:211

11 §⁴⁸

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom *eller* skyddstillsyn, skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn *eller överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem*, skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter *eller* förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan det förstnämnda *fängelsestraffet* har börjat avtjänas, skall *det straffet* träda i ställe för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år *eller på förordnande om överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem i minst två år* och en dom på böter *eller* förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan *den* förstnämnda *påföljden* har börjat avtjänas, skall *den* påföljden träda i stället för den andra påföljden.

35 kap.

10 §

Förordnande om överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem bortfaller, om domen inte börjat verkställas innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft.

Avbryts verkställigheten av en sådan dom som avses i första stycket skall vad som där sägs tillämpas på motsvarande sätt i fråga om den fortsatta verkställigheten. Tiden skall räknas från den dag avbrottet skedde.

38 kap.

2 §⁴⁹

Har domstol med stöd av 31 kap. 1 § överlämnat någon till vård inom socialtjänsten *men finnes därefter att vården ej kan genomföras med den dömdes samtycke eller, vid prövning i därför stadgad ordning, att i lag angivna förutsättningar*

Har domstol med stöd av 31 kap. 1 § överlämnat någon till vård inom socialtjänsten *och bryter därefter den dömden i väsentlig mån mot föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § andra eller fjärde stycket*, får efter ansökan av

⁴⁸ Senaste lydelse 1986:645.

⁴⁹ Senaste lydelse 1994:97.

brister för vård av det slag som socialnämnd i yttrande till domstolen förklarar sig ämna anordna, äger efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet.

åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet. *Detsamma gäller om den planerade vård som socialnämnden redovisat i yttrande enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare inte kommer till stånd eller om vården i väsentlig mån avviker från den redovisade planen.*

Vad nu har sagts gäller på motsvarande sätt när domstolen har överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 § och den vård som socialnämnden i yttrande till domstolen har förklarar sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas.

2 a §⁵⁰

Har vid straffmätning eller val av påföljd enligt vad som framgår av domen särskilt beaktats huruvida den tilltalade till följd av brottet kan komma att drabbas av avskedande eller uppsägning från arbetsanställning och har det antagande som i detta hänseende legat till grund för domen visat sig felaktigt, får den rätt som först dömt i målet efter ansökan av åklagaren eller den dömde undanröja den ådömda påföljden och döma till ny påföljd för brottet. Detta gäller dock endast om den tidigare ådömda påföljden inte har till fullo verkställts. Görs en sådan ansökan, får rätten förordna att den tidigare ådömda påföljden tills vidare inte får verkställas.

Är den tidigare påföljden skyddstillsyn och bestäms den nya påföljden till fängelse, skall vid straffets bestämmande skälig hänsyn tas till vad den dömde undergått till följd av domen på skyddstillsyn. Härvid får dömas till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Undanröjs fängelse och dömer rätten till *nytt fängelsestraff*, skall den tid under vilken *det* tidigare straffet verkställts anses som verkställighet av *det* nya straffet. Rätten skall i beslutet ange den sålunda verkställda tiden.

Är den tidigare påföljden skyddstillsyn och bestäms den nya påföljden till fängelse *eller vård vid särskilt ungdomshem*, skall vid påföljdens bestämmande skälig hänsyn tas till vad den dömde undergått till följd av domen på skyddstillsyn. Härvid får dömas till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Undanröjs fängelse *eller vård vid särskilt ungdomshem* och dömer rätten till *ny påföljd av nu angiven art*, skall den tid under vilken *den* tidigare påföljden verkställts anses som verkställighet av *den nya påföljden*. Rätten skall i beslutet ange den sålunda verkställda tiden.

Denna lag träder i kraft den

⁵⁰ Senaste lydelse 1990:36.

2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken att 29 kap. 2 § och 51 kap. 25 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 kap.

2 §⁵¹

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Över frågor som avser ansvar skall röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, skall dock röstas särskilt angående

1. frågan om den tilltalade begått gärningen och hur denna i sådant fall skall bedömas,

2. frågor om åtgärder, som inte avser påföljd men som har omedelbar betydelse för bestämmande av påföljd,

3. frågan om påföljd, utom såvitt gäller storleken av dagsbot, föreskrifter, varning, övervakning, förlängning av provotid eller verkställighet av påföljd,

4. återstående frågor som avser ansvar.

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård *av annat slag än som avses i 31 kap. 1 a § brottsbalken*, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

51 kap.

25 §⁵²

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till hans förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock besluta om överlämnande till särskild vård eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till hans förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock besluta om överlämnande till särskild vård *av annat slag än som avses i 31 kap. 1 a § brottsbalken*. Om tingsrätten beslutat om särskild vård enligt 31 kap. brottsbalken, får hovrätten döma till annan påföljd.

⁵¹ Senaste lydelse 1988:1369.

⁵² Senaste lydelse 1994:1034.

Hovrätten får inte heller med anledning av ett överklagande som anges i första stycket besluta om utvisning, om tingsrätten inte har meddelat ett sådant beslut, eller bestämma längre tid än tingsrätten gjort för förbud för den tilltalade att återvända till Sverige.

Prop. 1997/98:96

Bilaga 4

Denna lag träder i kraft den

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §⁵³

Har någon genom dom, som får verkställas, trots att den inte äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i kriminalvårdsanstalt, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. Detsamma gäller i fråga om den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han intagen i anstalt som avses i första stycket, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid betalas av staten. Även kostnad för annan rättshjälp åt den dömde skall betalas av staten.

Har någon genom dom, som får verkställas, trots att den inte äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i kriminalvårdsanstalt *eller sådant särskilt ungdomshem som avses i 31 kap. 1 a § brottsbalken*, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. Detsamma gäller i fråga om den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är *han för verkställighet av påföljd* intagen i anstalt *eller hem* som avses i första stycket, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid betalas av staten. Även kostnad för annan rättshjälp åt den dömde skall betalas av staten.

⁵³ Senaste lydelse 1987:763.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §⁵⁴

Den som har undergått fängelse, förvandlingsstraff för böter eller utgångsförbud enligt lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådöms eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjs utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har genomgått rättspsykiatrisk vård.

Den som har undergått fängelse, förvandlingsstraff för böter eller utgångsförbud enligt lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådöms eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjs utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol har genomgått vård vid särskilt ungdomshem enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken eller rättspsykiatrisk vård enligt 31 kap. 3 § brottsbalken.

⁵⁴ Senaste lydelse 1991:1146.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 2 och 4 §§ lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §⁵⁵

Registret skall innehålla uppgifter angående dem som av domstol i riket

1. dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn;
2. överlämnats till rättspsykiatri- eller vård eller, om för brottet är föreskrivet fängelse, till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall; eller

3. ålagts förvandlingsstraff för böter.

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn eller villkorlig dom enligt domen begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning, skall detta särskilt anmärkas i registret.

2. överlämnats till *vård vid särskilt ungdomshem*, rätts-psykiatrisk vård eller, om för brottet är föreskrivet fängelse, till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall; eller

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn *eller villkorlig dom eller överlämnats till vård vid särskilt ungdomshem*, enligt domen begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning, skall detta särskilt anmärkas i registret.

I registret skall antecknas brottet samt uppgift om verkställd personutredning och om domen eller beslutet.

4 §⁵⁶

Registret skall innehålla anteckning om

1. verkställighetens början beträffande den som dömts till fängelse eller ålagts förvandlingsstraff för böter samt frigivning från sådana straff, med angivande vid villkorlig frigivning av prøvotiden och den återstående strafftiden;

2. förordnande om anstånd med övervakning eller om att vidare verkställighet ej får äga rum beträffande den som dömts till skyddstillsyn.

Registret skall innehålla anteckning om

1. verkställighetens början beträffande den som dömts till fängelse eller ålagts förvandlingsstraff för böter samt frigivning från sådana straff, med angivande vid villkorlig frigivning av prøvotiden och den återstående strafftiden;

2. förordnande om anstånd med övervakning eller om att vidare verkställighet ej får äga rum beträffande den som dömts till skyddstillsyn; samt

⁵⁵ Senaste lydelse 1991:1141.

⁵⁶ Senaste lydelse 1983:357.

3. verkställighetens början och slut beträffande den som överlämnats till vård vid särskilt ungdomshem. Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Denna lag träder i kraft den

6 Förslag till förordning om ändring i kriminalregisterkungörelsen (1973:58)

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall ha följande lydelse.

3 §⁵⁷

Utdrag av kriminalregistret skall inhämtas när framställning om häktning görs samt innan någon

1. döms till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn,
2. överlämnas till rätts- 2. överlämnas till *vård vid särskild ungdomshem*, rätts-psykiatrisk vård eller, om fängelse är föreskrivet för brottet, till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, eller
3. åläggs förvandlingsstraff.

Denna förordning träder i kraft den

⁵⁷ Senaste lydelse 1992:291.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §⁵⁸

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han fyllt arton år skall åklagaren, innan han fattar beslut i åtalsfrågan, inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (1980:620) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skälig misstanke att han har begått brottet. Yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för åtalsunderlåtelse eller det annars är obehövligt.

Ett yttrande enligt första stycket skall *avse frågan om nämnden har vidtagit eller avser att vidta någon åtgärd beträffande den unge och om en sådan åtgärd enligt nämndens mening är den lämpligaste för honom.* Yttrandet skall, om åklagaren begär det eller nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och hans levnadsomständigheter i övrigt.

Ett yttrande enligt första stycket skall *innehålla en redogörelse för de åtgärder som nämnden tidigare vidtagit och har vidtagit samt en plan för de åtgärder som nämnden avser att vidta, varvid arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna skall framgå.* Yttrandet skall, om åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och hans levnadsomständigheter i övrigt.

Nämnden skall även i samband med yttrande lämna åklagaren de upplysningar som denne begär i fråga om den unge.

Denna lag träder i kraft den

⁵⁸ Senaste lydelse 1994:1760.

8 Förslag till förordning om ändring i förordningen
(1994:1763) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträ-
dare

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 5 § förordningen (1994:1763) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Har domstol överlämnat någon till vård inom socialtjänsten, skall åklagaren inhämta upplysning om vilken vård som har anordnats.

Uppkommer fråga om att ådöma annan påföljd enligt 38 kap. 2 § brottsbalken skall åklagaren genast vidta de åtgärder som är nödvändiga.

Uppkommer fråga om att ådöma annan påföljd enligt 38 kap. 2 § brottsbalken skall åklagaren genast vidta de åtgärder som är nödvändiga.

Denna förordning träder i kraft den

9 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §⁵⁹

Vad som sägs i denna lag om häktad har motsvarande tillämpning på

1. den som anhållits eller gripits på grund av misstanke om brott,
2. den som har intagits i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt,
3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 23 § tredje stycket, 43 § första stycket tredje meningen eller 50 § tredje meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt och
4. den som har omhändertagits enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken i avvaktan på att beslut om undanröjande av skyddstillsyn vinner laga kraft.

3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 23 § tredje stycket, 43 § första stycket tredje meningen eller 50 § tredje meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,

4. den som har omhändertagits enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken i avvaktan på att beslut om undanröjande av skyddstillsyn vinner laga kraft, och

5. den som intagits i häkte eller polisarrest för förpassning till särskilt ungdomshem med stöd av 9 § tredje stycket lagen (1997:000) om verkställighet av dom på överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem.

Denna lag tillämpas inte på den som har gripits enligt 34 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Denna lag träder i kraft den

⁵⁹ Senaste lydelse 1994:1761.

10 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 1 och 4 §§ lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §⁶⁰

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller inställer sig till mönstring, eller annan uttagning enligt den lagen eller till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning,

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med räddningskår enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller inställer sig till mönstring, eller annan uttagning enligt den lagen eller till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning,

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med räddningskår enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,

4. den som utför ungdomstjänst på grund av föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § fjärde stycket brottsbalken.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som i annat fall än som avses i första stycket frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret eller i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

4 §

⁶⁰ Senaste lydelse 1994:2073.

Personskadeskyddet inträder när den första färden påbörjas till verksamhet eller intagning som avses i 1 § och gäller till dess sista färden från verksamheten eller intagningen avslutats.

Personskadeskyddet inträder när den första färden påbörjas till verksamhet eller intagning som avses i 1 § 1–3 och gäller till dess sista färden från verksamheten eller intagningen avslutats.

Vid sådan verksamhet som avses i 1 § 4 inträder personskadeskyddet när den dömden påbörjar en resa till platsen för verksamheten i enlighet med den av socialnämnden uppgjorda planen och upphör när resa från platsen avslutats.

Denna lag träder i kraft den

11 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)

Prop. 1997/98:96

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att det i socialtjänstlagen (1980:620) skall införas en ny paragraf, 65 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

65 a §

Har någon som påföljd för brott överlämnats till vård inom socialtjänsten, skall socialnämnden fortlöpande underrätta åklagaren om vårdens fortgång. Sådan underrättelse skall lämnas minst en gång varannan månad så länge vården pågår enligt den uppgjorda vårdplanen.

Har den som överlämnats till vård inom socialtjänsten ålagts att utföra ungdomstjänst med stöd av 31 kap. 1 § fjärde stycket brottsbalken, skall socialnämnden i underrättelsen till åklagaren redogöra för den dömdes fullgörande av ungdomstjänsten.

Denna lag träder i kraft den

12 Förslag till förordning om ändring i socialtjänstförordningen (1981:750)

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 25 § socialtjänstförordningen (1981:750) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 §⁶¹

Statens institutionsstyrelse anger vilka av de hem som avses i 23 a § socialtjänstlagen (1980:620) som utgör hem för särskild tillsyn.

Föreskrifterna i 26–28 §§ gäller dem som vårdas i ett sådant hem.

Föreskrifterna i 26–28 §§ gäller dem som vårdas i ett sådant hem *på någon annan grund än domstols förordnande enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken om vård vid särskilt ungdomshem.*

Beslut i de frågor som avses i 26–28 §§ fattas av föreståndaren, som underrättar huvudmannen om besluten.

Denna förordning träder i kraft den

⁶¹ Senaste lydelse 1993:751.

13 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Vård skall också beslutas om den som överlämnats till vård vid särskilt ungdomshem enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.

Denna lag träder i kraft den

14 Förslag till förordning om ändring i förordningen
(1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att det i förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m. införs en ny paragraf, 19 a §, av följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 a §

Om domstolen beslutar att den tilltalade skall överlämnas till vård vid särskilt ungdomshem med stöd av 31 kap. 1 a § brottsbalken, skall en kopia av domen samma dag sändas till socialnämnden och Statens institutionsstyrelse. Till domen skall fogas handlingar som anges i 3 § jämte yttrande enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Är den dömda häktad, skall en kopia av domen samma dag sändas till häktet.

Vad som föreskrivs i första och andra styckena gäller även i fråga om dom varigenom domstolen förordnat att tidigare ådömt överlämnande enligt 31 kap. 1 a § skall avse ytterligare brott.

Om en högre rätt ändrar en dom som anges i första eller tredje stycket såvitt rör påföljden, skall en kopia av den högre rättens dom samma dag sändas till socialnämnden och Statens institutionsstyrelse.

I stället för domen får domsbevis sändas, varvid 2 § andra stycket tillämpas.

Denna förordning träder i kraft den

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag avser verkställighet av dom på överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken.

2 § Verkställigheten skall utformas så att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas och så att den dömdes anpassning i samhället främjas.

3 § Statens institutionsstyrelse leder och har inseende över verkställigheten, vilken skall planläggas och genomföras i samarbete med socialnämnden i den dömdes hemort.

Intagningen m.m.

4 § Verkställigheten skall inledas genom att den dömden tas in på ett sådant särskilt ungdomshem som anges i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Statens institutionsstyrelse skall anvisa plats vid ett sådant hem. Intagningen skall ske utan dröjsmål så snart domen får verkställas enligt 5 eller 6 §.

5 § Verkställigheten får inledas när domen har vunnit laga kraft. Verkställigheten får inledas även om åklagaren eller målsägande har överklagat domen, såvida den dömden inte inom föreskriven tid har överklagat domen beträffande påföljden.

6 § Verkställigheten får inledas omedelbart, om den dömden före överklagandet utgår avger förklaring att han avstår från att överklaga domen beträffande påföljden och medger att den får verkställas (nöjdförklaring).

Nöjdförklaring får avges inför

1. chefen för allmänt häkte, av den som är häktad,
2. föreståndaren för ett sådant särskilt ungdomshem som avses i denna lag, av den som är intagen vid sådant hem,
3. polismyndighet.

Den som får ta emot nöjdförklaring enligt andra stycket 1 eller 2 skall så snart det kan ske erinra den dömden om hans rätt att avge sådan förklaring samt upplysa den dömden om när och hur det kan ske. Det åligger honom vidare att den dag, då nöjdförklaring först kan avges, efterhöra om den dömden vill avge sådan förklaring.

7 § När nöjdförklaring avges skall vittne närvara. Den som har mottagit förklaringen skall göra anteckning därom på domen eller på rättens bevis

om målets utgång, såvitt rör den dömde (domsbevis). Anteckningen skall undertecknas av mottagaren, den dömde och vittnet.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 4

8 § Nöjdförklaring gäller endast om den dömde har haft betänketid till andra dagen efter den dag då domen avkunnades för honom vid rätten eller på annat sätt delgavs honom och om den som skall ta emot förklaringen har tillgång till domen eller domsbevis. Den dömde skall beredas tillfälle att under betänketiden samråda med sin försvarare.

Nöjdförklaring som har avgivits enligt denna lag får inte återkallas. Har den dömde överklagat domen såvitt angår påföljden, skall överklagandet anses återkallat genom nöjdförklaringen.

Avger den dömde nöjdförklaring inför sådan befattningshavare som anges i 6 § andra stycket 1 eller 2, skall denne omedelbart befordra domen till verkställighet. Avger den dömde nöjdförklaring inför polismyndighet, skall den som tar emot förklaringen se till att den dömde förpassas till särskilt ungdomshem.

9 § När domen får verkställas skall Statens institutionsstyrelse utan dröjsmål förelägga den dömde att senast viss dag inställa sig vid det särskilda ungdomshem där domen skall verkställas.

Om den dömde inte rättar sig efter eller inte kan nås av föreläggande enligt första stycket, skall polismyndigheten i den ort där han vistas på begäran av Statens institutionsstyrelse förpassa honom till hemmet.

Den dömde får i väntan på förpassning förvaras i allmänt häkte eller i polisarrest, om det är nödvändigt för att förpassningen skall kunna säkerställas.

10 § Är den dömde när domen får verkställas häktad eller intagen på särskilt ungdomshem med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, skall häktet eller det särskilda ungdomshemmet omedelbart befordra domen till verkställighet och den dömde skall omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem där verkställigheten skall ske.

11 § I fråga om beräkning av den tid som verkställigheten skall pågå, skall 19, 21–23 och 25–26 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m gälla i tillämpliga delar.

Så snart den dömde påbörjat verkställighet av ett förordnande om överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem, skall Statens institutionsstyrelse fastställa dagen för verkställighetens slut.

Genomförandet av verkställigheten

12 § Den dömde får hindras att lämna det särskilda ungdomshemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att verkställigheten skall kunna genomföras. Den dömdes rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

13 § Verkställigheten skall inledas på en låsbar enhet. Så snart förhållandena medger det, skall den dömda överföras till vistelse under öppnare former.

Frågan om den dömda kan överföras från låsbar enhet skall prövas fortgående, dock minst en gång varannan månad.

14 § Bestämmelserna i 16, 17, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall tillämpas även för den som verkställer förordnande om överlämnande till vård vid särskilt ungdomshem.

15 § Om det är särskilt påkallat av att den dömda uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han inte kan hållas till ordningen, får han hållas avskild från de övriga vid hemmet under förutsättning att han står under fortlöpande uppsikt av personalen. Han får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

16 § Den dömda skall tillåtas att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning som kravet på samhällsskydd medger, om det bedöms lämpligt för att främja hans anpassning i samhället. Därvid skall de villkor ställas som kan anses erforderliga.

Övriga bestämmelser

17 § Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. I frågor som avses i 13 och 16 §§ skall samråd ske med socialnämnden i den dömdes hemort.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att föreståndaren för det särskilda ungdomshemmet får meddela beslut enligt 13 och 16 §§ beträffande viss intagen.

18 § Beslut av Statens institutionsstyrelse i frågor som avses i 4, 9 och 11 §§ får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Ett beslut av föreståndaren för det särskilda ungdomshem där den dömda tagits in får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om beslutet avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den

Remissinstanser- Påföljder för unga lagöverträdare (Ds 1997:32)

Prop. 1997/98:96
Bilaga 5

Efter remiss har yttranden över departementspromemorian Påföljder för unga lagöverträdare, Ds 1997:32, avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Övre Norrland, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Göteborgs tingsrätt, Handens tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Eskilstuna tingsrätt, Linköpings tingsrätt, Gävle tingsrätt, Kammarrätten i Jönköping, Länsrätten i Örebro län, Länsrätten i Södermanlands län, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, Svenska Kommunförbundet, Malmö kommun, Växjö kommun, Uppsala kommun, Västerås kommun, Umeå kommun, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän, Akademikerförbundet SSR, Barnombudsmannen, Ungdomsstyrelsen, Organisationen för barnens rätt i samhället, Rädda Barnens riksförbund, Riksorganisationen för anhöriga till våldsdödade ungdomar samt Riksorganisationen för Hvb-hem.

Riksåklagaren har till sitt yttrande fogat remissyttranden från åklagarmyndigheterna i Stockholm, Linköping, Malmö, Göteborg, Västerås, Sundsvall och Umeå. Dessa myndigheter i vissa fall i sin tur inhämtat yttranden från de lokala åklagarkamrarna.

SACO har lämnat ett yttrande från medlemsförbundet Sveriges psykologförbund. TCO har lämnat ett yttrande från Statstjänstemannaförbundet. Akademikerförbundet SSR har ingett ett yttrande från SACOs samverkansorgan inom KVV och SIS som sitt eget yttrande.

Falu kommun, Landstingsförbundet, Svenska arbetsgivarföreningen, Landsorganisationen i Sverige och Riksförbundet för hem och skola har inbjudits att lämna synpunkter men har avstått från att yttra sig. Barn- och ungdomsdelegationen kommer att beredas tillfälle att yttra sig i särskild ordning.

Vidare har professor Nils Jareborg, Uppsala universitet, inkommit med synpunkter på förslaget.

Den utvidgade försöksverksamheten med intensivövervakning med elektronisk kontroll

Prop. 1997/98:96
Bilaga 6

Sammanfattning

Den 1 januari 1997 utvidgades försöksverksamheten med intensivövervakning med elektronisk kontroll till att gälla hela landet och till att omfatta fängelsestraff på högst tre månader. Föreliggande rapport är en delredovisning av ett regeringsuppdrag att utvärdera den fortsatta försöksverksamheten. Undersökningen omfattar vissa delar av verksamheten under det första halvåret 1997.

I den första delen av undersökningen redogörs för flödet av ärenden, från dom till fullföljd verkställighet. Sammanfattningsvis visar undersökningen följande:

- Under verksamhetens sex första månader erbjöds 4.269 personer att ansöka om att avtjäna det utdömda fängelsestraffet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. Den yngste som erbjöds var 18 år gammal, den äldste 77 år. Två av tre har tidigare lagförts för brott och nästan hälften har tidigare dömts till fängelse.

- Nästan hälften av de som erbjöds delta var dömda för trafikonykterhetsbrott och en av fem var dömd för misshandel. Den "nya" gruppen dömda, de som dömts till fängelse i tre månader, utgjorde 418 personer, eller knappt tio procent av samtliga som erbjöds ansöka. De som dömts till fängelse i en månad dominerar, de utgjorde 64 procent av samtliga.

- Cirka 30 procent av dem som erbjöds att ansöka om att delta i försöksverksamheten valde att inte ansöka. Personer med tidigare kriminell belastning ansökte i mindre utsträckning än andra, äldre ansökte något oftare än yngre och benägenheten att ansöka om att delta var lägre bland dem som dömts för narkotikabrott eller stöldbrott än bland andra.

- Visserligen ansökte de med längre strafftider i mindre utsträckning än andra, men detta hänger samman med att de som dömts till två eller tre månaders fängelse skiljer sig från övriga med avseende på bland annat ålder, tidigare kriminell belastning och typ av brott i den aktuella domen. Strafftiden hade i sig ingen betydelse för om den dömde skulle ansöka eller inte.

- Lite drygt 12 procent av ansökningarna om att delta avslogs. Vanligaste orsaken till att ansökan avslogs var att den dömde inte medverkat i den utredning som skall föregå verkställigheten. Den näst vanligaste orsaken till avslag var att den dömde ej bedömdes som lämplig att delta, på grund av drogmissbruk eller att den dömde uppträdde aggressivt under utredningen. Ofta anges fler än ett skäl till avslag. Det är t.ex. sällan som den dömdes missbruk ensamt är orsak till att ansökan avslås, vanligtvis är

detta kombinerat med något annat skäl, som att den dömde obstruerar eller på annat sätt inte medverkar under utredningen.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 6

- I vart femte avslag (vilket motsvarar 2,6 procent av samtliga beslut som tagits) anförs som skäl att den dömde inte hade eller kunnat ordna lämplig sysselsättning eller bostad. Även detta skäl förekommer ofta i kombination med någon annan orsak, som att den dömde ej medverkat under utredningen.

- Sannolikheten för avslag samvarierar med den dömdes tidigare kriminella belastning, med typ av brott i aktuell dom och med den utdömda strafftiden. Ansökningar från dem som tidigare lagförts för brott beviljas något mer sällan än andras. Så är också fallet för dem som dömts till två eller tre månaders fängelse och för dem som dömts för narkotikabrott eller stöldbrott. Detta hänger främst samman med att dessa personer oftare än andra inte medverkar i frivårdens utredning.

- Andelen som ansöker om att delta och andelen som beviljas delta varierar mellan olika frivårdsmyndigheter. I ett av de 43 distrikt som handlägger dessa ärenden är andelen så låg som 48 procent och i ett annat så hög som 91 procent. Vad gäller andelen som beviljas varierar denna mellan 70 och 98 procent.

- Den främsta orsaken till de stora variationerna i andelen som ansöker och andelen som beviljas delta, är att klientsammansättningen skiljer sig mellan olika distrikt. Genomgående gäller att i storstadsdistrikten, där andelen av de dömda som är tidigare kriminellt belastade är jämförelsevis hög, är andelen av de som erbjuds som påbörjar verkställighet i intensivövervakning lägre än på andra orter.

- I undersökningen framhålls dock att det kan finnas andra orsaker som bidrar till de stora variationerna. Bland annat nämns möjligheten att förmågan och beredvilligheten att ordna sysselsättning till dem utan arbete och tålmod med dem som missköter sig under utredningen, kan variera mellan olika frivårdsmyndigheter.

- Under verkställigheten har frivården (eller någon av frivården anlitat biträde) gjort i genomsnitt 2,6 oanmälda hembesök i veckan hos de dömda och i genomsnitt genomfört 2,9 utandningsprov i veckan för att kontrollera efterlevnaden av förbudet att använda alkohol.

- Andelen verkställigheter som avbrutits p.g.a. den dömdes misskötsamhet uppgick till fem procent. Det vanligast förekommande skälet till avbrott var att den dömde använt alkohol. Det föreligger ett visst samband mellan strafftidens längd och sannolikheten för att intensivövervakningen skall avbrytas. De som dömts till tre månaders fängelse missköter sig i något högre utsträckning än andra, men även bland dem fullföljer mer än 90 procent verkställigheten tiden ut.

I undersökningen redovisas också vissa resultat från en enkätundersökning som syftar till att mäta inställningen till olika delar av verkställig-

heten hos dem som avtjänar straffet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll. Av denna redovisning framgår bl.a. följande:

Prop. 1997/98:96
Bilaga 6

- Mycket få av de som verkställt straffet i intensivövervakning ångrar sitt beslut och nästan alla skulle rekommendera en vän i samma situation att ansöka om att delta. Majoriteten av de som svarat anser att intensivövervakning är i stort sett lika strängt som ett fängelsestraff.

- Skillnaden i inställningen till påföljdens straffvärde mellan dem som dömts till ett kort och dem som dömts till ett något längre fängelsestraff är liten.

- Mycket få upplever att risken för upptäckt om man bryter mot utgångsförbudet är liten. Den stora majoriteten upplever i stället risken som mycket eller extremt stor. Risken för upptäckt om man bryter mot förbudet att använda alkohol upplevs som något mindre, men majoriteten upplever risken som mycket eller extremt stor också då. Upptäcktsrisken om man lämnar sysselsättningsplatsen utan tillstånd upplevs av mindre än hälften som stor och av 13 procent som mycket liten.

I den avslutande delen av undersökningen redovisas resultat från en delundersökning om syftar till att närmare belysa orsakerna till varför relativt många inte ansöker om att delta i försöksverksamheten med elektronisk kontroll. Där framgår bl.a. följande:

- Det absolut vanligast förekommande skälet för att inte ansöka om att delta i försöksverksamheten, är att man uppfattar verkställighet i anstalt som mindre betungande än verkställighet i det egna hemmet. Många pekar på de oanmälda hembesöken och känslan av ensamhet som huvudorsak till att de valt att inte ansöks.

- Undersökningen pekar också på att det finns de som inte ansökt därför att de uppfattat informationen från frivårdsmyndigheterna så att de inte ansett det vara ide att ens ansöka. Bland annat pekar somliga på att de inte tror sig ha råd att betala avgiften om 50 kronor per dag under verkställigheten och några menar att de inte ansökt därför att de saknat ordnad sysselsättning.

I utvärderingen har ännu inte funnits tid till att närmare analysera kostnaderna för elektronisk övervakning. I en tidigare rapport⁶² gjordes bedömningen att den faktiska kostnaden per övervakningsdygn och person inte skulle behöva överstiga 450 kronor.

Förutsättningarna för att kostnaden skulle stanna vid denna nivå var att antalet övervakade klienter per dygn i relation till antalet personer som anställdes med anledning av försöksverksamheten, var minst åtta. Detta är av allt att döma också Kriminalvårdsstyrelsens bedömning. I deras

⁶² Andersson, J & Grevholm, E (1997): *Intensivövervakning med elektronisk kontroll - en sammanställning av utvärderingsresultaten*. Brottsförebyggande rådet. Stencil.

budgetanalys inför den utvidgade försöksverksamheten används just denna personaltäthet (minst åtta klienter per frivårdsinspektör) som nyckeltal för de ekonomiska bedömningarna. Prop. 1997/98:96
Bilaga 6

Det finns dock skäl att anta att de faktiska kostnaderna, i vart fall under de sex första månaderna av den utvidgade försöksverksamheten, varit något högre än vad som initialt beräknats. Det finns flera skäl för detta antagande och här pekas på två:

- Vid många av frivårdsmyndigheterna har antalet klienter per frivårdsinspektör genomsnittligt varit betydligt lägre än vad som angetts som det optimala, dvs. minst åtta. Visserligen är det nödvändigt att bygga upp en basorganisation vid var och en av myndigheterna för denna verksamhet, även i de distrikt där klientunderlaget är förhållandevis litet, men med mer samarbete och samordning mellan frivårdsmyndigheter med närliggande verksamhetsområden kan det antas att effektiviteten hade kunnat vara större.

- Den tekniska utrustningen, som inköptes inför den utvidgade försöksverksamheten, har inte fungerat tillfredsställande. Problemen har dock inte varit av den natur att den dömde lämnats obevakad i bostaden. I stället har antalet falsklarm och larm om att delar av den tekniska utrustningen behöver bytas ut, förekommit relativt ofta. Detta har i sin tur lett till att frivårdspersonal har tvingats göra onödiga, ibland mycket tidskrävande, resor för att kontrollera att tekniken fungerat hos den dömde.

Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs följande.

Allmänna bestämmelser

1 § Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken. Verkställigheten av sluten ungdomsvård skall ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

2 § Verkställigheten av sluten ungdomsvård skall utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas.

3 § Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten. Verkställigheten skall planläggas och genomföras i nära samarbete med socialnämnden i den dömdes hemort.

Intagning m.m.

4 § Verkställigheten inleds genom att den dömda tas in på ett sådant särskilt ungdomshem som avses i 1 §.

5 § Verkställigheten får inledas om den dömda inte inom föreskriven tid har överklagat domen när det gäller påföljden. Detta gäller även om åklagaren eller målsäganden har överklagat domen.

6 § Verkställigheten får inledas omedelbart, om den dömda före överklagandetidens utgång förklarar att han avstår från att överklaga domen när det gäller påföljden och medger att den får verkställas (nöjdförklaring).

Nöjdförklaring får lämnas inför

1. chefen för häktet, av den som är häktad,
2. den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem, av den som är intagen vid ett sådant hem,
3. en polismyndighet.

Nöjdförklaring enligt andra stycket 1 eller 2 får lämnas även inför en annan tjänsteman vid ett häkte eller ett särskilt ungdomshem som har förordnats att ta emot en sådan förklaring.

En tjänsteman som avses i andra stycket 1 eller 2 eller tredje stycket skall så snart det kan ske upplysa den dömda om att han har rätt att lämna

en sådan förklaring samt om när och hur det kan ske. En sådan tjänsteman är vidare skyldig att den dag, då nöjdförklaring först kan lämnas, fråga om den dömde vill lämna en sådan förklaring.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 7

7 § När nöjdförklaring lämnas skall ett vittne närvara. Den som har tagit emot förklaringen skall anteckna detta på domen eller på rättens bevis om målets utgång, såvitt rör den dömde (domsbevis). Anteckningen skall undertecknas av mottagaren, den dömde och vittnet.

8 § En nöjdförklaring gäller endast om den dömde har haft betänketid till andra dagen efter den dag då domen avkunnades för honom vid rätten eller på annat sätt delgavs honom och om den som skall ta emot förklaringen har tillgång till domen eller domsbevis. Den dömde skall ges tillfälle att under betänketiden samråda med sin försvarare.

En nöjdförklaring som har lämnats enligt denna lag får inte tas tillbaka. Har den dömde överklagat domen när det gäller påföljden, skall överklagandet anses återkallat genom nöjdförklaringen.

Lämnar den dömde nöjdförklaring inför en sådan tjänsteman som avses i 6 § andra stycket 1 eller 2 eller tredje stycket, skall denne omedelbart se till att domen verkställs. Lämnar den dömde nöjdförklaring inför en polismyndighet, skall den som tar emot förklaringen se till att den dömde transporteras till det särskilda ungdomshem där verkställigheten skall ske.

9 § När domen får verkställas skall Statens institutionsstyrelse förelägga den dömde att senast en viss dag inställa sig vid det särskilda ungdomshem som styrelsen bestämmer. Statens institutionsstyrelse skall se till att intagning sker så snart som möjligt efter det att domen får verkställas.

Om den dömde inte rättar sig efter eller inte kan nås av ett föreläggande enligt första stycket, skall polismyndigheten i den ort där han vistas på begäran av Statens institutionsstyrelse transportera honom till hemmet.

Den dömde får i väntan på transport förvaras i häkte eller i polisarrest, om det är nödvändigt för att transporten skall kunna säkerställas.

10 § Är den dömde, när domen får verkställas, häktad eller intagen på ett särskilt ungdomshem med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, skall häktet eller det särskilda ungdomshemmet omedelbart se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart transporteras till det särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse betämmer.

11 § I fråga om beräkning av den tid som verkställigheten skall pågå, skall 19, 21–23 och 25 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. tillämpas på motsvarande sätt.

Så snart domen på slutet ungdomsvård har börjat verkställas, skall Statens institutionsstyrelse fastställa dagen för verkställighetens slut. Styrelsen skall fastställa en ny sådan slutdag om omständigheterna ger anledning till det.

12 § Den dömda skall ges nödvändig vård och behandling och ges tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus.

13 § Den dömda får hindras att lämna det särskilda ungdomshemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att verkställigheten skall kunna genomföras. Den dömdes rörelsefrihet får också inskränkas, när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

14 § Verkställigheten skall inledas på en låsbar enhet. Så snart förhållandena medger det, skall den dömda ges möjlighet till vistelse under öppnare former.

Frågan om den dömda kan ges möjlighet till vistelse under öppnare former skall prövas fortlöpande, dock minst en gång varannan månad.

15 § Vad som sägs i 16, 17, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall gälla även för den som är föremål för verkställighet av slutna ungdomsvård.

16 § Den dömda har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal och ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Den dömda får dock förvägras telefonsamtal och besök, om det kan äventyra säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan.

17 § Om det är särskilt påkallat av att den dömda uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han inte kan hållas till ordningen, får han hållas avskild från de övriga vid hemmet under förutsättning att han står under fortlöpande uppsikt av personalen. Han får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

18 § Den dömda skall tillåtas att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning som krävs på samhällsskydd medger, om det bedöms lämpligt för att främja hans anpassning i samhället eller det annars finns särskilda skäl. Därvid skall de villkor ställas som kan anses nödvändiga.

Tid för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet enligt första stycket skall räknas in i verkställighetstiden.

Bestämmelser om hälso- och sjukvård

19 § Om den dömda behöver hälso- och sjukvård, skall han vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Kan nödvändig undersökning och behandling inte lämpligen genomföras vid det särskilda ungdomshemmet, bör den allmänna sjukvården anlitas. Om det behövs, får den dömda föras över till ett allmänt sjukhus. Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att den dömda har en sådan smittsam sjukdom som enligt smittskyddslagen (1988:1472) utgör en samhällsfarlig sjukdom, skall den som förestår hemmet underrättas, om det inte står klart att det inte finns risk för smittspridning. Föreskrifter om psykiatrisk tvångsvård ges i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Om det finns anledning till det, skall den som enligt första stycket vistas utanför det särskilda ungdomshemmet stå under bevakning eller vara underkastad särskilda föreskrifter. Tiden för sådan vistelse skall räknas in i verkställighetstiden.

I fråga om behandlingen av den som har förts över till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket andra meningen lagen om rättspsykiatrisk vård för frivillig psykiatrisk vård, tillämpas föreskrifterna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård samt bestämmelserna i 8 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk vård om befogenhet för Statens institutionsstyrelse att besluta om särskilda restriktioner.

Polishandräckning

20 § Polismyndigheten skall på begäran av den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem lämna biträde för att söka efter och hämta tillbaka den som dömts till slutna ungdomsvård om den dömda avvikit eller för att ombesörja förflyttning av honom.

Underrättelse till målsägande

21 § Om den dömda undergår slutna ungdomsvård för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om vid vilket särskilt ungdomshem den dömda befinner sig samt om han förflyttas, vistas utanför det särskilda ungdomshemmet eller rymmer.

Har målsäganden begärt underrättelse skall den lämnas så tidigt som möjligt. Underrättelsen skall utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i varje enskilt fall.

Underrättelse behöver inte lämnas om den kan befaras medföra fara för den dömdes liv eller hälsa. Detsamma gäller om en vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet på grund av bevakning eller omständigheterna i övrigt har en sådan utformning att en underrättelse framstår som uppenbart obehövlig.

Övriga bestämmelser

Prop. 1997/98:96

Bilaga 7

22 § Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. I frågor som avses i 14 och 18 §§ skall samråd ske med socialnämnden i den dömdes hemort om det inte är uppenbart obehövt.

Beslut i frågor enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas.

23 § Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag i särskilda fall får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att nio nya paragrafer skall införas 27 kap. 2 a §, 28 kap. 2 a och 5 a §§, 31 kap. 1 a §, 34 kap. 7 §, 35 kap. 10 § samt 38 kap. 14, 15 och 16 §§,

dels att 26 kap. 5, 6, 7, 9–16 och 19 §§, 27 kap. 4 och 6 §§, 28 kap. 3, 5, 6 a och 9 §§, 30 kap. 5 och 7–9 §§, 31 kap. 1 §, 33 kap. 5 §, 34 kap. 1, 4–6, 10 och 11 §§, 37 kap. 7 och 10 §§ samt 38 kap. 1, 2, 2 a, 3, 6, 8, 9, 12, och 13 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 kap.

5 §⁶³

Den som dömts till fängelse skall för verkställighet av straffet *intagas* i kriminalvårdsanstalt. *Härom är särskilt stadgat.*

Den som dömts till fängelse skall för verkställighet av straffet *tas in* i kriminalvårdsanstalt *om inte annat är särskilt föreskrivet.*

6 §⁶⁴

Den som avtjänar fängelse på viss tid *får medges villkorlig frigivning*. Villkorlig frigivning får dock inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.

Den som avtjänar fängelse på viss tid *skall, om inte annat följer av andra eller tredje stycket eller av 7 §, friges villkorligt när två tredjedelar av strafftiden, dock minst en månad, har avtjänats.*

Om strafftiden är högst ett år, får villkorlig frigivning ske tidigast när två tredjedelar av strafftiden, dock minst två månader, har avtjänats.

Villkorlig frigivning får inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § eller från ett förvandlingsstraff för böter.

Om strafftiden är längre än ett år men kortare än två år, får villkorlig frigivning ske tidigast när åtta månader samt en tredjedel av den tid som överstiger ett år har avtjänats.

Om strafftiden är två år eller mer och annat inte följer av 6 a §, får villkorlig frigivning ske tidigast när halva strafftiden har avtjänats.

Om den dömde begär det, *kan* frigivningen *uppskjutas* till senare tidpunkt än som följer av *andra- fjärde styckena*.

Om den dömde begär det, *får den villkorliga frigivningen skjutas upp till en senare tidpunkt än den som följer av första stycket eller av 7 §.*

7 §⁶⁵

⁶³ Senaste lydelse 1974:205.

⁶⁴ Senaste lydelse 1983:240 och 1993:201.

⁶⁵ Senaste lydelse 1993:201.

Vid prövning av frågan, om den villkorliga frigivningen bör ske senare än vid den tidigaste tidpunkt som anges i 6 eller 6 a §, skall det särskilt beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället framstår som speciellt ogynnsamma med hänsyn till frigivningsförhållandena, uppförande under anstaltsvistelsen eller andra särskilda omständigheter.

Bryter den dömden i väsentlig utsträckning mot vad som gäller för verkställigheten i anstalt, får tidpunkten för villkorlig frigivning senareläggas.

Senareläggning får ske med högst femton dagar varje gång.

Vid prövning av frågan om senareläggning skall beaktas om förseelsen får eller kan bedömas få andra negativa följder för den dömden.

9 §⁶⁶

Beträffande den som har dömts till fängelse i lägst två år prövar Kriminalvårdsstyrelsen beslut i fråga om att skjuta upp den villkorliga frigivningen enligt 6 § från straffet tredje stycket och att senarelägga eller, om annat straff samtidigt verkställs, från den sammanlagda strafftiden.

Kriminalvårdsstyrelsen eller som regeringen bestämmer får annan som styrelsen efter regeringens föreskriva att någon annan ens bemyndigande föreskriver får kriminalvårdsmyndighet än påkalla att Kriminalvårdsnämnden Kriminalvårdsstyrelsen får fatta även i annat fall prövar frågan om beslut i fråga om att skjuta upp villkorlig frigivning. Påkallas inte eller att senarelägga den villkorliga prövning skall den dömden frigis vid frigivningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att någon annan ens bemyndigande föreskriver får kriminalvårdsmyndighet än påkalla att Kriminalvårdsnämnden Kriminalvårdsstyrelsen får fatta även i annat fall prövar frågan om beslut i fråga om att skjuta upp villkorlig frigivning. Påkallas inte eller att senarelägga den villkorliga prövning skall den dömden frigis vid frigivningen.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller direkt om inte något annat förordnas.

Beslut om villkorlig frigivning som inte har gått i verkställighet kan ändras, om den dömden begär att frigivningen skall uppskjutas eller det annars föranleds av ändrade förhållanden.

10 §⁶⁷

För den som villkorligt frigis gäller en prøvotid av ett år. I beslut om villkorlig frigivning som meddelas av Kriminalvårdsnämnden kan dock fastställas en längre prøvotid, högst tre år.

Efter den villkorliga frigivningen gäller en prøvotid som motsvarar den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst ett år.

11 §⁶⁸

⁶⁶ Senaste lydelse 1993:201.

⁶⁷ Senaste lydelse 1983:240.

⁶⁸ Senaste lydelse 1993:201.

I anslutning till att villkorlig frigivning äger rum eller senare kan beslutas att den villkorligt frigivne skall stå under övervakning, om det bedöms som påkallat. Beslut om övervakning meddelas av *frivårdsmyndighet i Kriminalvårdsverket*. Har övervakning beslutats men bedöms därefter att övervakningen inte längre är påkallad, får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Övervakningen skall utan något särskilt beslut upphöra sedan ett år av prövotiden har förflutit, om inte annat följer av 18 §.

Det kan i anslutning till att villkorlig frigivning äger rum eller senare beslutas att den villkorligt frigivne skall stå under övervakning, om det bedöms som påkallat. Beslut om övervakning meddelas av *den lokala kriminalvårdsmyndigheten*. Har övervakning beslutats men bedöms därefter att övervakningen inte längre är påkallad, får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Övervakningen skall utan något särskilt beslut upphöra sedan ett år av prövotiden har förflutit, om inte annat följer av 18 §.

12 §⁶⁹

Övervakningen och kriminalvården i frihet i övrigt bedrivs under ledning av *frivårdsmyndigheten*. Myndigheten förordnar också övervakare och kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid övervakningen.

Övervakningen och kriminalvården i frihet i övrigt bedrivs under ledning av *den lokala kriminalvårdsmyndigheten*. Myndigheten förordnar också övervakare och kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid övervakningen.

13 §⁷⁰

Den frigivne skall, om han står under övervakning, hålla övervakaren underrättad om sin bostad, sin arbetsanställning och andra förhållanden av betydelse för övervakningen, på kallelse inställa sig hos övervakaren och i övrigt enligt hans anvisningar upprätthålla förbindelse med honom. I den mån *frivårdsmyndigheten* har bestämt det, gäller vad som nyss har sagts om övervakaren även tjänsteman vid *frivårdsmyndigheten* eller annan person.

Den frigivne skall, om han står under övervakning, hålla övervakaren underrättad om sin bostad, sin arbetsanställning och andra förhållanden av betydelse för övervakningen, på kallelse inställa sig hos övervakaren och i övrigt enligt hans anvisningar upprätthålla förbindelse med honom. I den mån *den lokala kriminalvårdsmyndigheten* har bestämt det, gäller vad som nyss har sagts om övervakaren även tjänsteman vid *den lokala kriminalvårdsmyndigheten* eller annan person.

14 §⁷¹

Den frigivne skall under prövotiden *iaktta skötsamhet*, efter

Den frigivne skall under prövotiden *vara skötsam*, efter förmåga

⁶⁹ Senaste lydelse 1990:1009.

⁷⁰ Senaste lydelse 1990:1009.

⁷¹ Senaste lydelse 1990:1009.

förmåga söka försörja sig samt i försöka försörja sig samt i övrigt
övrigt ställa sig till efterrättelse vad rätta sig efter vad som åligger
som åligger honom enligt denna balk eller enligt
balk eller enligt föreskrift eller föreskrifter eller anvisningar som
anvisning som meddelats med stöd meddelats med stöd av den. Han är
därav. Han är skyldig att på kallelse skyldig att på kallelse inställa sig
inställa sig hos frivårdsmyndig- hos den lokala kriminalvårdsmyndig-
heten. Har han förpliktats ersätta digheten. Har han förpliktats att
genom brottet uppkommen skada, ersätta genom brottet uppkommen
skada, skall han göra vad i hans förmåga skada, skall han göra vad han kan
står att fullgöra denna skyldighet. för att fullgöra denna skyldighet.

När den frigivne står under När den frigivne står under
övervakning, skall frivårdsmyndig- övervakning, skall den lokala
heten genom tillsyn och förmedling kriminalvårdsmyndigheten genom
av stöd och hjälp verka för att tillsyn och förmedling av stöd och
denne inte återfaller i brott och för hjälp verka för att den frigivne inte
att hans anpassning i samhället återfaller i brott och för att hans
även i övrigt främjas. Frivårds- anpassning i samhället även i övrigt
myndigheten skall för detta ändamål främjas. Den lokala kriminalvårds-
fortlöpande hålla sig underrättad myndigheten skall för detta ändamål
om den frigivnes livsföring och om fortlöpande hålla sig underrättad
hans förhållanden i övrigt. om den frigivnes livsföring och om
hans förhållanden i övrigt.

När den frigivne står under När den frigivne står under
övervakning, skall den lokala övervakning, skall den lokala
kriminalvårdsmyndigheten genom kriminalvårdsmyndigheten genom
tillsyn och förmedling av stöd och tillsyn och förmedling av stöd och
hjälp verka för att den frigivne inte hjälp verka för att den frigivne inte
återfaller i brott och för att återfaller i brott och för att hans
hans anpassning i samhället även i övrigt anpassning i samhället även i övrigt
främjas. Den lokala kriminalvårds- främjas. Den lokala kriminalvårds-
myndigheten skall för detta ändamål myndigheten skall för detta ändamål
fortlöpande hålla sig underrättad fortlöpande hålla sig underrättad
om den frigivnes livsföring och om om den frigivnes livsföring och om
hans förhållanden i övrigt. hans förhållanden i övrigt.

15 §⁷²

När det finns skäl att anta att den När det finns skäl att anta att den
frigivne för sin anpassning i frigivne för sin anpassning i
samhället behöver stöd av en samhället behöver stöd av en
särskild föreskrift om vad han har särskild föreskrift om vad han
iaktta under prøvotiden, får en iaktta under prøvotiden, får en
sådan föreskrift meddelas för viss sådan föreskrift meddelas för en
tid eller tills vidare. Särskild viss tid eller tills vidare. Särskild
föreskrift får avse föreskrift får avse

1. vistelseort eller bostad under 1. vistelseort eller bostad under
viss tid, högst ett år åt gången, viss tid, högst ett år åt gången,
2. arbetsanställning, annan för- 2. arbetsanställning, annan för-
värvsverksamhet eller utbildning, värvsverksamhet eller utbildning,
3. läkarvård, nykterhetsvård eller 3. läkarvård, nykterhetsvård eller
annan vård eller behandling i eller annan vård eller behandling i eller
utom sjukhus eller annan dylik utanför sjukhus eller annan dylik
inrättning. inrättning.

Om den frigivne skall undergå vård eller behandling enligt första
stycket 3, får det föreskrivas att han därvid skall vara skyldig att lämna
blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av att han inte är påverkad
av beroendeframkallande medel.

Har den frigivne förpliktats ersätta genom brottet uppkommen
skada, må meddelas föreskrifter

När det finns skäl att anta att den När det finns skäl att anta att den
frigivne för sin anpassning i frigivne för sin anpassning i
samhället behöver stöd av en samhället behöver stöd av en
särskild föreskrift om vad han skall särskild föreskrift om vad han
iaktta under prøvotiden, får en iaktta under prøvotiden, får en
sådan föreskrift meddelas för en sådan föreskrift meddelas för en
viss tid eller tills vidare. Särskild viss tid eller tills vidare. Särskild
föreskrift får avse föreskrift får avse

1. vistelseort eller bostad under 1. vistelseort eller bostad under
viss tid, högst ett år åt gången, viss tid, högst ett år åt gången,
2. arbetsanställning, annan för- 2. arbetsanställning, annan för-
värvsverksamhet eller utbildning, värvsverksamhet eller utbildning,
3. läkarvård, nykterhetsvård eller 3. läkarvård, nykterhetsvård eller
annan vård eller behandling i eller annan vård eller behandling i eller
utanför sjukhus eller annan dylik utanför sjukhus eller annan dylik
inrättning. inrättning.

Om den frigivne skall undergå vård eller behandling enligt första
stycket 3, får det föreskrivas att han därvid skall vara skyldig att lämna
blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av att han inte är påverkad
av beroendeframkallande medel.

Har den frigivne förpliktats att ersätta genom brottet uppkommen
skada, får föreskrifter meddelas om

⁷² Senaste lydelse 1993:209.

rörande tid och sätt för skadeståndsskyldighetens fullgörande i den mån sådana föreskrifter ej med hänsyn till den frigivnes ekonomiska situation och övriga omständigheter kan *antagas* motverka hans anpassning i samhället.

Om den frigivne står under övervakning, får särskild föreskrift meddelas om vad som skall gälla för *denna*. I sådan föreskrift får anges på vilket sätt och i vilken omfattning den frigivne skall hålla kontakt med övervakaren eller *frivårdsmyndigheten*. Vidare får föreskrivas skyldighet för den frigivne att lämna underrättelse till övervakaren eller *frivårdsmyndigheten* om *utevaro* från arbetsplats, skola eller annan i föreskriften angiven verksamhet eller inrättning.

tid och sätt för skadeståndsskyldighetens fullgörande i den mån sådana föreskrifter *inte utsträckning* sådana föreskrifter *inte* med hänsyn till den frigivnes ekonomiska situation och övriga omständigheter kan *antas* motverka hans anpassning i samhället.

Om den frigivne står under övervakning, får särskild föreskrift meddelas om vad som skall gälla för *övervakningen*. I *en* sådan föreskrift får anges på vilket sätt och i vilken omfattning den frigivne skall hålla kontakt med övervakaren eller *den lokala kriminalvårdsmyndigheten*. Vidare får föreskrivas skyldighet för den frigivne att lämna underrättelse till övervakaren eller *den lokala kriminalvårdsmyndigheten* om *att han uteblivit* från *en* arbetsplats, skola eller annan i föreskriften angiven verksamhet eller inrättning.

16 §⁷³

Föreskrift enligt 15 § meddelas av övervakningsnämnd. *Frivårdsmyndigheten* får meddela sådan föreskrift för tiden intill dess nämnden har beslutat i frågan. *Vidare får kriminalvårdsnämnden meddela sådan föreskrift i beslut om villkorlig frigivning.*

Om den frigivnes utveckling och personliga förhållanden i övrigt föranleder det, får övervakningsnämnden ändra eller upphäva meddelad föreskrift eller meddela ny föreskrift.

19 §⁷⁴

Har den frigivne allvarligt åsidosatt sina åligganden och kan det antas att han inte kommer att låta rätta sig genom någon annan åtgärd som övervakningsnämnden kan vidta, får nämnden förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad till en tid av högst *en månad* varje gång.

Har den frigivne allvarligt åsidosatt sina åligganden och kan det antas att han inte kommer att låta rätta sig genom någon annan åtgärd som övervakningsnämnden kan vidta, får nämnden förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad till en tid av högst *femton dagar* varje gång.

⁷³ Senaste lydelse 1990:1009.

⁷⁴ Senaste lydelse 1983:240.

27 kap.

2 a §

Villkorlig dom får, om den tilltalade samtycker till det, förenas med en föreskrift om samhällstjänst. En sådan föreskrift skall avse skyldighet att utföra oavlönat arbete i lägst fyrtio och högst tvåhundrafyrtio timmar.

När rätten meddelar en föreskrift om samhällstjänst skall den i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

En föreskrift om samhällstjänst får ändras eller upphävas på talan av åklagare, när det finns skäl till det.

4 §⁷⁵

Den dömde skall under prövotiden *iakttaga skötsamhet* och efter *vara skötsam* och efter förmåga förmåga *söka försörja sig*.

Om den villkorliga domen har förenats med samhällstjänst skall den dömde fullgöra samhällstjänsten enligt en arbetsplan som upprättas av den lokala kriminalvårdsmyndigheten.

6 §⁷⁶

Iakttag den dömde icke vad som åligger honom *till följd av den villkorliga domen, må domstol, om åklagare före prövotidens utgång anhängiggör talan därom, efter omständigheterna*

1. besluta att varning skall meddelas den dömde,
2. meddela föreskrift enligt 5 § eller ändra tidigare meddelad föreskrift,
3. undanröja den villkorliga domen och bestämma annan påföljd för brottet.

Om den dömde inte iakttar vad som åligger honom enligt den villkorliga domen, får domstolen, under förutsättning att en åklagare före prövotidens slut har begärt det, efter omständigheterna

1. besluta att varning skall meddelas den dömde,
2. meddela föreskrift enligt 5 § eller ändra tidigare meddelad föreskrift,
3. undanröja den villkorliga domen och bestämma annan påföljd för brottet.

⁷⁵ Senaste lydelse 1973:918.

⁷⁶ Senaste lydelse 1975:1395.

Åtgärd enligt första stycket 1 eller 2 *må ej* beslutas efter prövotidens utgång.

Undanröjes den villkorliga domen, skall vid påföljdens bestämmande skälig hänsyn *tagas* till böter som *å dömts* enligt 2 § och 34 kap. 5 §.

Åtgärd enligt första stycket 1 eller 2 *får inte* beslutas efter prövotidens utgång.

Undanröjs den villkorliga domen, skall vid påföljdens bestämmande skälig hänsyn *tas* till böter som *dömts ut* enligt 2 § och 34 kap. 5 § *samt till vad den dömde undergått till följd av föreskrift om samhällstjänst. Härvid får dömas till fängelse på kortare tid än som är föreskrivet för brottet. Har uppgift som avses i 2 a § andra stycket lämnats i domen skall, om fängelse döms ut, detta beaktas när straffets längd bestäms.*

28 kap.

2 a §

Skyddstillsyn får, om den tilltalade samtycker till det, förenas med en föreskrift om samhällstjänst. En sådan föreskrift skall avse skyldighet att utföra oavlönat arbete i lägst fyrtio och högst tvåhundrafyrtio timmar.

När rätten meddelar en föreskrift om samhällstjänst skall den i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

Övervakningsnämnden får ändra eller upphäva en föreskrift om samhällstjänst, när det finns skäl till det.

3 §⁷⁷

Skyddstillsyn får förenas med fängelse i lägst fjorton dagar och högst tre månader.

Om rätten *dömer till* fängelse *jämte skyddstillsyn* får den inte samtidigt döma till böter enligt 2 §.

Om rätten *förenar skyddstillsyn med* fängelse, får den inte samtidigt döma till böter enligt 2 § *eller meddela föreskrift om samhällstjänst.*

Om förhållandena *påkallar* det, får rätten förordna att domen på fängelse skall gå i verkställighet

Om förhållandena *kräver* det, får rätten förordna att domen på fängelse skall gå i verkställighet

⁷⁷ Senaste lydelse 1988:942.

utan hinder av att den inte har trots att den inte har vunnit laga vunnit laga kraft. kraft.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 7

5 §⁷⁸

Skyddstillsyn skall vara förenad med övervakning från dagen för domen. Rätten får dock förordna att övervakningen skall anstå till dess domen har vunnit laga kraft mot den dömde. Om domen överklagas, kan högre rätt förordna att vidare verkställighet inte får äga rum.

Övervakningen skall upphöra utan något särskilt förordnande när ett år av prövotiden har förflutit, om inte annat följer av fjärde stycket eller av 7 eller 9 §.

Har verkställigheten avbrutits till följd av beslut av högre rätt men döms den tilltalade därefter ändå till skyddstillsyn, skall den tid under vilken verkställighet *ej* ägt rum inte räknas in i prövotiden eller den tid som anges i andra stycket.

Har skyddstillsyn förenats med behandlingsplan som den dömde har åtagit sig att följa, får rätten i domen förordna om längre övervakningstid än vad som anges i andra stycket. Tiden får dock inte sättas längre än vad som behövs för att behandlingen skall kunna slutföras och får inte överstiga prövotiden.

5 a §

Har skyddstillsyn förenats med en föreskrift om samhällstjänst skall den dömde fullgöra samhällstjänsten enligt en arbetsplan som upprättas av den lokala kriminalvårdsmyndigheten.

Om det behövs för att den dömde skall stå under övervakning till dess samhällstjänsten fullgjorts, får övervakningsnämnden besluta om övervakning av den dömde under viss tid efter det att ett år av prövotiden har förflutit, dock längst till prövotidens utgång.

6 a §⁷⁹

I fall som avses i 30 kap. 9 § andra stycket 3 skall rätten, om den planerade behandlingen är avgörande betydelse för att döma

⁷⁸ Senaste lydelse 1987:761.

⁷⁹ Senaste lydelse 1993:209.

till skyddstillsyn, i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha *ådömts*, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

I sådant fall skall vidare i domen behandlingsplan som den dömde har åtagit sig att följa.

I samband med en sådan behandlingsplan får föreskrivas att den som ansvarar för behandlingen skall anmäla till frivårdsmyndigheten och åklagaren om den dömde allvarligt åsidosätter sina åligganden enligt planen.

till skyddstillsyn, i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha *dömts ut*, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

I sådant fall skall vidare i domen behandlingsplan som den dömde har åtagit sig att följa.

I samband med en sådan behandlingsplan får föreskrivas att den som ansvarar för behandlingen skall anmäla till *den lokala kriminalvårdsmyndigheten* och åklagaren, om den dömde allvarligt åsidosätter sina åligganden enligt planen.

9 §⁸⁰

Undanröjs skyddstillsynen, skall rätten bestämma annan påföljd för brottet. Därvid skall skälig hänsyn tas till vad den dömde har undergått till följd av domen på skyddstillsyn samt till böter eller fängelse som *ådömts* enligt 2 eller 3 § eller 34 kap. 6 §. I fall som här avses får fängelse *ådomas* på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har uppgift som avses i 6 a § första stycket lämnats i domen skall, om fängelse *ådoms*, detta *beaktas* när straffets längd bestäms.

Finnas tillräckliga skäl *ej föreligga* att undanröja skyddstillsynen, må rätten i stället besluta åtgärd som avses i 7 §. Sådan åtgärd *må ej* beslutas efter provotidens utgång.

Undanröjs skyddstillsynen, skall rätten bestämma annan påföljd för brottet. Därvid skall skälig hänsyn tas till vad den dömde har undergått till följd av domen på skyddstillsyn samt till böter eller fängelse som *dömts ut* enligt 2 eller 3 § eller 34 kap. 6 §. I fall som här avses får *dömas till* fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har uppgift som avses i 2 a § *andra stycket* eller 6 a § första stycket lämnats i domen skall *rätten*, om *den dömer till* fängelse, *beakta* detta när straffets längd bestäms.

Om det inte finns tillräckliga skäl *får* rätten i stället besluta *om en* åtgärd som avses i 7 §. *En* sådan åtgärd *får inte* beslutas efter provotidens utgång.

30 kap.

5 §⁸¹

För brott som någon begått innan han fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl.

För brott som någon begått innan han fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. *Att rätten därvid i vissa fall skall bestämma påföljden till slutet ungdomsvård i stället för fängelse framgår av 31 kap. 1 a §.*

⁸⁰ Senaste lydelse 1988:942.

⁸¹ Senaste lydelse 1988:942.

För brott som någon begått efter det att han fyllt arton men innan han fyllt tjuogoett år får rätten döma till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 7

7 §⁸²

Vid val av påföljd skall rätten som skäl för villkorlig dom beakta om det saknas särskild anledning att befara att den tilltalade kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet.

Såsom särskilda skäl för villkorlig dom i stället för fängelse kan rätten beakta, om den tilltalade samtycker till att domen förenas med en föreskrift om samhällstjänst och en sådan föreskrift är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter.

8 kap.⁸³

Villkorlig dom skall förenas med dagsböter, om inte ett bötesstraff med hänsyn till andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt eller om det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter.

Villkorlig dom skall förenas med dagsböter, om inte ett bötesstraff med hänsyn till *skyldighet att fullgöra samhällstjänst eller andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt eller om det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter.*

9 §

Vid val av påföljd skall rätten som skäl för skyddstillsyn beakta om det finns anledning att anta att denna påföljd kan bidra till att den tilltalade avhåller sig från fortsatt brottslighet.

Som särskilda skäl för skyddstillsyn kan rätten beakta

Som särskilda skäl för skyddstillsyn *i stället för fängelse* kan rätten beakta

1. om en påtaglig förbättring skett av den tilltalades personliga eller sociala situation i något hänseende som kan antas ha haft samband med hans brottslighet,
2. om den tilltalade undergår behandling för missbruk eller annat förhållande som kan antas ha samband med hans brottslighet *eller*
3. om missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande som *påkallar* vård eller annan behandling i väsentlig grad har bidragit till

1. om en påtaglig förbättring skett av den tilltalades personliga eller sociala situation i något hänseende som kan antas ha haft samband med hans brottslighet,

2. om den tilltalade undergår behandling för missbruk eller annat förhållande som kan antas ha samband med hans brottslighet,

3. om missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande som *kräver* vård eller annan behandling

⁸² Senaste lydelse 1988:942.

⁸³ Senaste lydelse 1988:942.

att brottet har begåtts och den i väsentlig grad har bidragit till att tilltalade förklarar sig villig att brottet har begåtts och den tilltalade *undergå* lämplig behandling som förklarar sig villig att *gå igenom* enligt en för honom uppgjord plan lämplig behandling som enligt en kan anordnas i samband med för honom uppgjord plan kan verkställigheten. anordnas i samband med verkställigheten *eller*

4. om den tilltalade samtycker till att skyddstillsynen förenas med en föreskrift om samhällstjänst och en sådan föreskrift är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter.

31 kap.

1 §⁸⁴

Kan den som är under tjuogoett år och som begått *brottslig gärning* bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga får rätten överlämna åt socialnämnden att föranstalta om *erforderlig* vård inom socialtjänsten.

Kan den som är under tjuogoett år och som begått *brott* bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga får rätten överlämna åt socialnämnden att föranstalta om *nödvändig* vård inom socialtjänsten *enligt en för den tilltalade uppgjord vårdplan. Överlämnande får ske endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med böter eller med särskild föreskrift om ungdomstjänst enligt tredje stycket, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet.*

Framgår det av den upprättade planen att den tilltalade skall bli föremål för vård eller annan åtgärd med stöd av socialtjänstlagen, skall rätten meddela föreskrift om att han skall genomgå vård eller annan av socialtjänsten planerad åtgärd.

Om brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet *påkallar det*, får *jämte* överlämnande till vård inom socialtjänsten *dömas till* dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter har

Om *det behövs med hänsyn till* brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet, får rätten *före*na ett överlämnande till vård inom socialtjänsten *med*

⁸⁴ Senaste lydelse 1991:240.

föreskrivits för brottet eller inte.

1. dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller inte, *eller*

2. *en särskild föreskrift om att den tilltalade skall utföra oavlönat arbete eller delta i annan särskilt anordnad verksamhet (ungdomstjänst) i lägst tjugo och högst etthundra timmar, om den tilltalade samtycker till det.*

En föreskrift om ungdomstjänst får ändras eller upphävas på talan av åklagare, när det finns skäl till det.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den dömdes anpassning i samhället, får rätten, i samband med överlämnande enligt första stycket, föreskriva att den dömda på tid och sätt som anges i domen skall biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

1 a §

Har någon begått brott innan han fyllt 18 år och finner rätten med tillämpning av 30 kap. att påföljden bör bestämmas till fängelse, skall den i stället bestämma påföljden till slutet ungdomsvård. Detta gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl däremot.

Rätten får bestämma tiden för slutet ungdomsvård till lägst fjorton dagar och högst fyra år.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (1998:000) om verkställighet av slutet ungdomsvård.

33 kap.

5 §⁸⁵

Döms någon till fängelse på viss tid eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan *Döms någon till fängelse på viss tid eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan*

⁸⁵ Senaste lydelse 1992:373.

brott, och har den dömde med påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, skall tiden för frihetsberövandet, till den del *därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, vilken inte samtidigt en dom i ett annat mål verkställts*, anses som tid under vilken den *åtdömda* påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen *angiva* det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid *varmed* ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, *må* förordnas att *fängelsestraffet* skall anses helt *verkställt* genom frihetsberövandet.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid, äger, i den mån tillgodoräknande inte skett enligt första eller tredje stycket, första stycket tillämpning även i fråga om *Undanröjs villkorlig dom eller skyddstillsyn och döms i stället till fängelse på viss tid eller till slutet ungdomsvård, skall, om tillgodoförsta eller tredje stycket, första stycket tillämpas* även i fråga om

1. frihetsberövande som föregått den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn,
2. frihetsberövande som föregått dom genom vilken förordnats att den villkorliga domen eller skyddstillsynen skall avse även ytterligare brott samt
3. sådant omhändertagande som avses i 28 kap. 6 b § eller 11 § tredje stycket.

Dömes någon till böter och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, varit berövad friheten på sätt som *angives* i första stycket, *må* förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Döms någon till böter och har han med anledning av misstanke om brott som prövats genom dom i målet varit berövad friheten på sätt som *anges* i första stycket, *får* förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

34 kap.

1 §⁸⁶

Finnes den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn *ha* begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller *eljest* upphört, *må* rätten, med iakttagande av vad för vissa fall är föreskrivet i 2-6 §§, efter omständigheterna

1. förordna att den tidigare *ådömda* påföljden skall avse *jämväl* det andra brottet,

2. döma särskilt till påföljd för detta brott, eller

3. *därest* den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den *ådömda* påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

Har *jämte* skyddstillsyn *ådömts* fängelse enligt 28 kap. 3 §, skall vid tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel den *ådömda* fängelsepåföljden anses som en del av skyddstillsynen.

Har den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn *eller slutet ungdomsföre* begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller *annars* upphört, *får* rätten, med iakttagande av vad för vissa fall är föreskrivet i 2-7 §§, efter omständigheterna

1. förordna att den tidigare *utdömda* påföljden skall avse *också* det andra brottet,

3. *om* den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den *utömda* påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

Har *en* skyddstillsyn *förenats med* fängelse enligt 28 kap. 3 §, skall vid tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel den *utdömda* fängelsepåföljden anses som en del av skyddstillsynen.

4 §⁸⁷

Tillämpas 1 § 1 eller 2 *beträffande* någon som villkorligt frigivits från fängelse, *må*, om brottet begåtts under prövotiden, den villkorligt medgivna friheten eller del *därav* förklaras förverkad.

Vid bedömande av om förverkande bör beslutas och i så fall av hur stor del av den villkorligt medgivna friheten som skall förklaras förverkad skall tid beaktas, om den tidigare och den nya brottsligheten är likartade, om brottsligheten i båda fallen är allvarlig samt om den nya brottsligheten är svårare eller lindrigare än den tidigare. Vidare skall beaktas den tid som förflutit mellan brotten.

Tillämpas 1 § 1 eller 2 *i fråga om* någon som villkorligt frigivits från fängelse, *skall*, om brottet begåtts under prövotiden *och inte särskilda skäl talar mot det*, den villkorligt medgivna friheten eller *en del av denna* förklaras förverkad.

Såsom särskilda skäl för att inte förverka eller för att förverka endast en del av villkorligt medgiven frihet kan rätten beakta

1. *om den nya brottsligheten i förhållande till den tidigare är av lindrig beskaffenhet,*
2. *om lång tid har förflutit mellan brotten, eller*
3. *om ett förverkande annars skulle framstå som oskäligt.*

⁸⁶ Senaste lydelse 1981:211.

⁸⁷ Senaste lydelse 1988:942.

Beslutas *ej* förverkande enligt första stycket, *äger* rätten besluta åtgärd som avses i 26 kap. 18 § eller förlänga prövotiden med högst ett år utöver den *vid frigivningen bestämda tiden*.

Förverkande *eller* åtgärd som *nyss sagts må ej* beslutas, *med mindre* fråga därom uppkommer i mål *vari* den frigivne häktats eller *erhållit* del av åtal *före* prövotidens utgång.

Beslutas *inte* förverkande enligt första stycket, *får* rätten besluta *en* åtgärd som avses i 26 kap. 18 § eller förlänga prövotiden med högst ett år utöver den *tid som följer av 26 kap. 10 §*.

En åtgärd enligt tredje stycket *får endast* beslutas *före* prövotidens utgång. Förverkande *får beslutas endast om* fråga därom uppkommer i *ett* mål *där* den frigivne häktats eller *fått* del av åtal *inom ett år från* prövotidens utgång.

5 §⁸⁸

Är den tidigare påföljden villkorlig dom, får förordnande enligt 1 § 1 meddelas endast för brott som begåtts före prövotidens början.

Meddelas förordnande enligt 1 § 1, får rätten, om den nya brottslighetens straffvärde eller art påkallar det, även döma till dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller inte.

Om det behövs för att rätten skall kunna tillämpa 1 § 1 i stället för att undanröja den villkorliga domen enligt 1 § 3 och döma till fängelse, får rätten, om det finns sådana särskilda skäl som anges i 30 kap. 7 § andra stycket, meddela föreskrift om att den villkorliga domen skall förenas med samhällstjänst. Meddelas en sådan föreskrift skall rätten tillämpa 27 kap. 2 a § andra stycket.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, får rätten besluta åtgärd *som sägs i 27 kap. 6 § 1 eller 2* eller förlänga prövotiden till tre år, dock endast om fråga därom uppkommer i mål *vari* den dömde häktats eller fått del av åtal före prövotidens utgång.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, får rätten besluta *en* åtgärd enligt 27 kap. 6 § 1 eller 2 eller förlänga prövotiden till tre år, dock endast om fråga därom uppkommer i mål *där* den dömde häktats eller fått del av åtal före prövotidens utgång.

Undanröjs en villkorlig dom med stöd av 1 § 3 skall rätten, när den bestämmer ny påföljd, ta skäligen hänsyn till böter som har dömts ut enligt andra stycket eller 27 kap. 2 § samt till vad den dömde undergått till följd av föreskrift om samhällstjänst. Härvid får dömas till fängelse på kortare tid än vad

⁸⁸ Senaste lydelse 1991:240.

som är föreskrivet för brottet. Har en uppgift som avses i 27 kap. 2 a § andra stycket lämnats skall, om fängelse döms ut, detta beaktas när straffets längd bestäms.

Undanröjande av villkorlig dom enligt 1 § 3 får inte ske, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den dömde häktats eller erhållit del av åtal inom ett år från prövotidens utgång.

En villkorlig dom får undanröjas enligt 1 § 3 endast om fråga därom uppkommer i mål där den dömde häktats eller fått del av åtal inom ett år från prövotidens utgång.

6 §⁸⁹

Är den tidigare påföljden skyddstillsyn, får rätten vid tillämpning av 1 § 1, om den nya brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet påkallar det, även döma till dagsböter, högst tvåhundra, vare sig böter är föreskrivet för brottet eller inte. Är fängelse föreskrivet för det nya brottet och kan, med hänsyn till sådana omständigheter som i 30 kap. 11 § sägs, 1 § 1 inte tillämpas med mindre än att sådant förordnande förenas med frihetsberövande, får rätten i stället för att döma till böter döma till fängelse enligt 28 kap. 3 §.

Är den tidigare påföljden skyddstillsyn, får rätten vid tillämpning av 1 § 1, om den nya brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet kräver det, även döma till dagsböter, högst tvåhundra, oavsett om böter är föreskrivet för brottet eller inte.

Om det behövs för att rätten skall kunna tillämpa 1 § 1 i stället för att undanröja skyddstillsynen med stöd av 1 § 3 och döma till fängelse, får rätten, om det finns sådana särskilda skäl som anges i 30 kap. 9 § andra stycket 4, besluta att skyddstillsynen skall förenas med en föreskrift om samhällstjänst. Meddelas en sådan föreskrift skall rätten tillämpa 28 kap. 2 a § andra stycket.

Är fängelse föreskrivet för det nya brottet och kan, med hänsyn till omständigheter som i 30 kap. 11 § sägs, 1 § 1 inte tillämpas utan att sådant förordnande förenas med frihetsberövande, får rätten i stället

⁸⁹ Senaste lydelse 1991:240.

för att döma till böter *enligt första stycket* döma till fängelse enligt 28 kap. 3 §.

Tillämpas 1 § 1 eller 2 får rätten besluta åtgärd som avses i 28 kap. 9 § eller förlänga prövotiden till högst fem år. Har den dömde åtagit sig att följa en sådan behandlingsplan som avses i 30 kap. 9 § andra stycket 3, tillämpas bestämmelserna i 28 kap. 6 a §.

Döms den tilltalade med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall när straffets längd bestäms skälig hänsyn tas till vad han har undergått till följd av domen på skyddstillsyn och till vad han har avtjänat av fängelse som dömts ut enligt första stycket eller 28 kap. 3 § liksom till böter som dömts ut enligt första stycket eller 28 kap. 2 §. I fall som här avses får fängelse dömas ut på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har uppgift som avses i 28 kap. 6 a § första stycket lämnats i domen skall, om fängelse döms ut, detta beaktas, när straffets längd bestäms.

Fängelse enligt *första stycket* får inte dömas ut och *beslut* enligt andra stycket eller beslut om undanröjande av skyddstillsyn får inte meddelas, i annat fall än när fråga därom uppkommer i mål vari den dömde häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

Tillämpas 1 § 1 eller 2 får rätten besluta *en* åtgärd som avses i 28 kap. 9 § eller förlänga prövotiden till högst fem år. Har den dömde åtagit sig att följa en sådan behandlingsplan som avses i 30 kap. 9 § andra stycket 3, tillämpas bestämmelserna i 28 kap. 6 a §.

Döms den tilltalade med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall, när straffets längd bestäms, skälig hänsyn tas till vad han har undergått till följd av domen på skyddstillsyn och till vad han har avtjänat av fängelse som dömts ut enligt första stycket eller 28 kap. 3 § liksom till böter som dömts ut enligt första stycket eller 28 kap. 2 §. I fall som här avses får fängelse dömas ut på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har *en* uppgift som avses i 28 kap. 2 a § *andra stycket* eller 6 a § första stycket lämnats i domen skall, om fängelse döms ut, detta beaktas, när straffets längd bestäms.

Fängelse enligt *tredje stycket* får inte dömas ut och *föreskrift* enligt andra stycket, *beslut enligt fjärde stycket* eller beslut om undanröjande av skyddstillsyn får inte meddelas, i annat fall än när fråga därom uppkommer i mål vari den dömde häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

7 §

Är den tidigare påföljden sluten ungdomsvård får förordnande enligt 1 § 1 meddelas endast om det är uppenbart, att det nya brottet i jämförelse med det förra är med hänsyn till påföljden utan nämnvärd betydelse, eller det annars finns särskilda skäl för det.

Döms med tillämpning av 1 § 2 till påföljd för brott som begåtts

innan den tidigare domen börjat verkställas, skall vid påföljdens bestämmande iakttas att påföljderna tillsammans inte överstiger vad som skulle ha dömts ut för båda brotten. I dessa fall får dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

Döms den tilltalade med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall, när straffets längd bestäms, skälig hänsyn tas till vad han har undergått till följd av domen på sluten ungdomsvård. Beslut om undanröjande av slutan ungdomsvård får ske endast om dom meddelas innan den fastställda verkställighetstiden har löpt ut.

10 §⁹⁰

Har med tillämpning av 1 § 1 genom lagakraftvunnen dom förordnats, att fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn som ådömts i tidigare mål skall avse ytterligare brott, och ändras den tidigare ådömda påföljden av högre rätt genom dom som vinner laga kraft, skall frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare ånyo prövas av domstol. Detsamma skall gälla, när straff bestäms med tillämpning av 3 § andra stycket och det tidigare ådömda straffet ändras.

Har med tillämpning av 1 § 1 genom lagakraftvunnen dom förordnats, att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller slutan ungdomsvård som dömts ut i tidigare mål skall avse ytterligare brott, och ändras den tidigare påföljden av högre rätt genom dom som vinner laga kraft, skall frågan om påföljd för sagda brott efter anmälan av åklagare på nytt prövas av domstol. Detsamma skall gälla, när påföljd bestäms med tillämpning av 3 § andra stycket eller 7 § andra stycket och den tidigare påföljden ändras.

Finnes, när dom å fängelse på viss tid skall verkställas, att den dömde begått brottet innan sådant straff som ådömts honom för annat brott börjat verkställas, och framgår ej av domarna att det andra straffet beaktats, skall sedan domarna vunnit laga kraft domstol, efter anmälan av åklagare, med tillämpning av 3 § andra stycket bestämma det straff den dömde skall undergå till följd av den dom,

⁹⁰ Senaste lydelse 1981:211.

som sist förekommer till verkställighet.

bestämna vad den dömde skall undergå till följd av den dom som sist skall verkställas.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 7

11 §⁹¹

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom eller skyddstillsyn, skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn eller slutet ungdomsvård, skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan det förstnämnda fängelsestraffet har börjat avtjänas, skall det straffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år eller slutet ungdomsvård i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan de förstnämnda påföljderna har börjat verkställas, skall fängelsestraffet eller utdömd slutet ungdomsvård träda i stället för den andra påföljden.

35 kap.

10 §

Sluten ungdomsvård bortfaller, om domen inte börjat verkställas innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft.

Avbryts verkställigheten av dom på slutet ungdomsvård skall vad som sägs i första stycket tillämpas på motsvarande sätt i fråga om den fortsatta verkställigheten. Tiden skall räknas från dagen för avbrottet.

37 kap.

7 §⁹²

Den som har dömts till fängelse får begära prövning av en fri-vårdsmyndighets beslut enligt 26 kap. 11 §, 12 § andra meningen eller 13 § andra meningen hos den övervakningsnämnd inom vars

Den som har dömts till fängelse får begära prövning av den lokala kriminalvårdsmyndighetens beslut enligt 26 kap. 11 §, 12 § andra meningen eller 13 § andra mening hos den övervakningsnämnd

⁹¹ Senaste lydelse 1986:645.

⁹² Senaste lydelse 1990:1009.

verksamhetsområde *frivårdsmyndigheten* är verksam. Nämnden får också självmant ta upp ett sådant beslut till omprövning och i övrigt fatta beslut i ett ärende, vars avgörande enligt någon av de bestämmelser som har angetts nu *ankommer på frivårdsmyndigheten*. *Frivårdsmyndigheten* kan hänskjuta ett sådant ärende till nämnden för avgörande.

inom vars verksamhetsområde *den lokala kriminalvårdsmyndigheten* är verksam. Nämnden får också självmant ta upp ett sådant beslut till omprövning och i övrigt fatta beslut i ett ärende vars avgörande enligt någon av de bestämmelser som har angetts nu *är den lokala kriminalvårdsmyndighetens uppgift*. *Den lokala kriminalvårdsmyndigheten* kan överlämna ett sådant ärende till nämnden för avgörande.

Om den som har dömts till fängelse inte är nöjd med ett beslut av en övervakningsnämnd enligt 26 kap. 11, 15, 18, 19 eller 22 § får han hos kriminalvårdsnämnden begära prövning av beslutet.

Kriminalvårdsnämnden kan i samband med beslut om villkorlig frigivning enligt 26 kap. 9 § meddela sådant förordnande om övervakning som enligt 11 § samma kapitel ankommer på frivårdsmyndigheten.

10 §⁹³

Frivårdsmyndighets och övervakningsnämnds beslut som avses i 7 och 8 §§ länder omedelbart till efterrättelse, såvida ej annorlunda förordnas.

Den lokala kriminalvårdsmyndighetens och övervakningsnämndens beslut som avses i 7 och 8 §§ gäller omedelbart, om inte något annat förordnas.

38 kap.

1 §⁹⁴

Den som har dömts till villkorlig dom får före *fullföljstidens* utgång avge förklaring, att han är nöjd med domen *i vad* gäller den *å dömda* påföljden. Sådan förklaring skall avse även böter, som å dömts med stöd av 27 kap. 2 §. Förklaringen avges i den ordning regeringen föreskriver.

Den som har dömts till villkorlig dom får före *överklagandetidens* utgång lämna förklaring, att han är nöjd med domen *när det* gäller den *ut dömda* påföljden. En sådan förklaring skall avse även böter, som å dömts med stöd av 27 kap. 2 §. Förklaringen avges i den ordning regeringen föreskriver.

Förklaring som *avgivits* i föreskriven ordning, må icke återtagas. Har den dömde *fullföljt talan mot* domen, skall hans talan *vad angår* påföljd för brottet anses återkallad genom förklaringen.

En förklaring som *lämnats* i föreskriven ordning *får inte tas tillbaka*. Har den dömde *överklagat* domen, skall hans talan *när det* gäller påföljden för brottet anses återkallad genom förklaringen.

⁹³ Senaste lydelse 1990:1009.

⁹⁴ Senaste lydelse 1983:240.

Angående nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse är särskilt stadgat.

Angående nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse och dom på sluten ungdomsvård är särskilt stadgat.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 7

2 §⁹⁵

Har domstol med stöd av 31 kap. 1 § överlämnat någon till vård inom socialtjänsten *men finnes därefter att vården ej kan genomföras med den dömdes samtycke eller, vid prövning i därför stadgad ordning, att i lag angivna förutsättningar brister för vård av det slag som socialnämnd i yttrande till domstolen förklarar sig ämna anordna*, äger efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet.

Har domstol med stöd av 31 kap. 1 § överlämnat någon till vård inom socialtjänsten *och bryter därefter den dömdes i väsentlig utsträckning mot en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § andra eller tredje stycket*, får efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet. Därvid *skall skälig hänsyn tas till böter som har dömts ut enligt 31 kap. 1 § tredje stycket 1 och till vad den dömdes undergått till följd av en föreskrift om ungdomstjänst enligt 31 kap. 1 § tredje stycket 2.*

Rätten kan, i stället för att undanröja förordnandet enligt första stycket, besluta att varning skall meddelas den dömdes, om detta är en tillräcklig åtgärd.

Första stycket tillämpas på motsvarande sätt om den planerade vården eller åtgärderna som socialnämnden redovisat i yttrande enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare inte kommer till stånd eller om vården i väsentlig utsträckning avviker från den i yttrandet redovisade planen.

Vad nu har sagts gäller på motsvarande sätt när domstolen har överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 § och den vård som socialnämnden i yttrande till domstolen har förklarar sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas.

Vad som sagts i första stycket gäller på motsvarande sätt när domstolen har överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 § och den vård som socialnämnden i yttrande till domstolen har förklarar sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas.

2 a §⁹⁶

⁹⁵ Senaste lydelse 1994:97.

Har vid straffmätning eller val av påföljd enligt vad som framgår av domen särskilt beaktats huruvida den tilltalade till följd av brottet kan komma att drabbas av avskedande eller uppsägning från arbetsanställning och har det antagande som i detta hänseende legat till grund för domen visat sig felaktigt, får den rätt som först dömt i målet efter ansökan av åklagaren eller den dömde undanröja den ådömda påföljden och döma till ny påföljd för brottet. Detta gäller dock endast om den tidigare ådömda påföljden inte har till fullo verkställts. Görs en sådan ansökan, får rätten förordna att den tidigare ådömda påföljden tills vidare inte får verkställas.

Är den tidigare påföljden *Är den tidigare påföljden villkor-* skyddstillsyn och bestäms den nya *lig dom eller* skyddstillsyn och påföljden till fängelse, skall vid bestäms den nya påföljden till straffets bestämmande skälig fängelse, skall vid straffets bestämmade skälig hänsyn tas till vad den dömde undergått till följd av domen på vad den dömde undergått till följd skyddstillsyn. Härvid får dömas till av *den villkorliga domen* eller fängelse på kortare tid än vad som domen på skyddstillsyn. Härvid får är föreskrivet för brottet. Undanröjs dömas till fängelse på kortare tid än fängelse och dömer rätten till *nytt* vad som är föreskrivet för brottet. *fängelsestraff*, skall den tid under Undanröjs fängelse *eller slutet* vilken det tidigare *straffet* verkställdes anses som verkställighet av *ny påföljd av nu angiven art*, skall *det* nya *straffet*. Rätten skall i den tid under vilken den tidigare påföljden verkställts anses som verkställighet av *den nya påföljden*. Rätten skall i beslutet ange den *sålunda* verkställda tiden.

3 §⁹⁷

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 5 § tredje stycket eller 6 § *upptages* av den rätt som först avgjort det mål *vari* meddelats villkorlig dom.

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § *tredje stycket*, 5 § tredje stycket eller 6 § *tas upp* av den rätt som först avgjort det mål *där* villkorlig dom meddelats. *Fråga om åtgärd enligt 31 kap. 1 § fjärde stycket tas upp av den rätt som först avgjort det mål i vilket dömts till överlämnande till vård inom socialtjänsten.*

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam, eller vid den rätt som först avgjort det mål *vari* skyddstillsyn *å dömts*.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid den tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam, eller vid den rätt som först avgjort det mål *där* skyddstillsyn *dömts ut*.

Mål som avses i denna paragraf *må ock upptagas* av domstol, där

Mål som avses i denna paragraf *får också tas upp* av en domstol, där

⁹⁶ Senaste lydelse 1988:942 och 1990:36.

⁹⁷ Senaste lydelse 1987:761.

brottmål mot den dömde är brottmål mot den dömde är anhängigt, eller av rätten i den ort, anhängigt, eller av rätten i den ort, där den dömde mera varaktigt där den dömde mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt. finner det lämpligt.

6 §⁹⁸

Nämndemän skall *deltaga vid* Nämndemän skall *delta när en underrätts avgörande av fråga, som tingsrätt avgör en fråga, som avses avses i 2 eller 2 a § eller i 27 kap. i 2 eller 2 a § eller i 27 kap. 6 §, 28 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra andra stycket eller 18 §. Detsamma stycket eller 18 §. Detsamma skall skall gälla i fråga om undanröjande gälla i fråga om undanröjande av av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.*

Vid avgörande av en fråga som avses i 27 kap. 5 § tredje stycket eller 28 kap. 11 § första och andra styckena, är *underrätt* domför med en lagfaren domare.

Vid avgörande av en fråga som avses i 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena eller 31 kap. 1 § fjärde stycket, är *en tingsrätt* domför med en lagfaren domare.

8 §⁹⁹

I mål om åtgärd enligt 2 eller 2 a § eller 27 kap. 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket skall *under rätt lämna* den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att *bliva muntligen* hörd, skall tillfälle *därtill beredas honom*. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde *lämnas* tillfälle att yttra sig *där så* är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

I mål om åtgärd enligt 2 eller 2 a § eller 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 31 kap. 1 § fjärde stycket eller 34 kap. 10 § andra stycket skall *tingsrätten ge* den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att *bli hörd muntligen*, skall *han ges* tillfälle *till det*. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde *ges* tillfälle att yttra sig, *om det* är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Åtgärd enligt 28 kap. 11 § första och andra styckena får beslutas utan att *tillfälle bereds* den dömde att yttra sig.

En åtgärd enligt 28 kap. 11 § första och andra styckena får beslutas utan att den dömde *ges tillfälle* att yttra sig.

⁹⁸ Senaste lydelse 1988:942.

⁹⁹ Senaste lydelse 1988:942.

9 §¹⁰⁰

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § *länder omedelbart till efterrättelse om ej annorlunda förordnas*. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prøvotid.

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § *tredje stycket eller* 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena, 31 kap. 1 § *fjärde stycket eller* 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § *gäller omedelbart, om inte något annat förordnas*. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prøvotid.

12 §¹⁰¹

Det åligger polismyndighet att lämna domstol, övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden och frivårdsmyndighet handräckning för den dömdes inställande i mål eller ärende enligt denna balk eller för hans omhändertagande enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 6 b § eller 11 §.

Polismyndigheten skall lämna domstolar, övervakningsnämnder, kriminalvårdsnämnden och lokala kriminalvårdsmyndigheter handräckning för den dömdes inställelse i mål eller ärende enligt denna balk eller för hans omhändertagande enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 6 b § eller 11 §.

13 §¹⁰²

Kriminalvårdsstyrelsen eller, efter styrelsens bemyndigande, chefen för kriminalvårdsregionen, kan ändra vad en *frivårdsmyndighet* har beslutat enligt denna balk. Styrelsens beslut i en sådan fråga kan inte överklagas. Detsamma gäller i fråga om regionchefens beslut, som dock kan ändras av styrelsen.

Kriminalvårdsstyrelsen eller, efter styrelsens bemyndigande, chefen för kriminalvårdsregionen, kan ändra vad en *lokal kriminalvårdsmyndighet* har beslutat enligt denna balk. Styrelsens beslut i en sådan fråga kan inte överklagas. Detsamma gäller i fråga om regionchefens beslut, som dock kan ändras av styrelsen.

Första stycket gäller inte beslut som avses i 26 kap. 11 §, 12 § andra meningen, 13 § andra meningen eller 16 § första stycket andra meningen.

14 §

Kriminalvårdsstyrelsen kan ändra ett beslut i fråga om att skjuta upp eller senarelägga villkorlig frigivning som enligt bemyndigandet i 26 kap. 9 § andra stycket meddelats av en annan

¹⁰⁰ Senaste lydelse 1987:761.

¹⁰¹ Senaste lydelse 1993:207.

¹⁰² Senaste lydelse 1990:1009.

kriminalvårdsmyndighet. Den som beslutet angår får begära styrelsens prövning av ett sådant beslut, om det har gått honom emot.

Kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt 26 kap. 6 § tredje stycket och 7 § får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

15 §

Kriminalvårdsstyrelsen får överta uppgiften enligt 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) att i länsrätt och kammarrätt föra det allmännas talan.

Kriminalvårdsstyrelsen för det allmännas talan i Regeringsrätten.

16 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som har orsakats av den dömda vid sådant oavlönat arbete som avses i 27 kap. 2 a § första stycket, 28 kap. 2 a § första stycket samt 31 kap. 1 § tredje stycket 2.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2. Bestämmelserna i 26 kap. 6 , 6 a , och 9 §§ skall tillämpas i sin äldre lydelse i fråga om den som före ikraftträdandet dömts till fängelse på viss tid, lägst tre månader. Beslut som avses i 6 § femte stycket skall dock fattas av Kriminalvårdsstyrelsen.

Första stycket tillämpas även på fängelse som verkställs gemensamt med fängelse som dömts ut efter ikraftträdandet.

3. Beslut enligt 26 kap. 7 § i dess nya lydelse får endast grundas på förhållanden som har inträffat efter ikraftträdandet.

4. Bestämmelserna i 31 kap. 1 § och 1 a § i deras nya lydelse skall tillämpas också på gärningar som begåtts före ikraftträdandet.

5. Genom denna lag upphävs lagen (1989:928) om samhällstjänst.

Härigenom föreskrivs att 29 kap. 2 §, 30 kap. 6 §, 48 kap. 4 § samt 51 kap. 13 och 25 §§ rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 kap.

2 §¹

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Över frågor som avser ansvar skall röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, skall dock röstas särskilt angående

1. frågan om den tilltalade begått gärningen och hur denna i sådant fall skall bedömas,

2. frågor om åtgärder, som inte avser påföljd men som har omedelbar betydelse för bestämmande av påföljd,

3. frågan om påföljd, utom såvitt gäller storleken av dagsbot, föreskrifter, varning, övervakning, förlängning av prøvotid eller verkställighet av påföljd,

4. återstående frågor som avser ansvar.

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård *av annat slag än som avses i 31 kap. 1 a § brottsbalken*, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

30 kap.

6 §²

Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, högst sex månader, får domen varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.

Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse *eller slutet ungdomvård* eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.

Förs i målet talan om enskilt anspråk i anledning av brott, gäller vad som sägs i första stycket första meningen endast om den tilltalade medger anspråket eller om rätten finner saken vara uppenbar.

¹ Senaste lydelse 1988:1369.

² Senaste lydelse 1981:1093.

48 kap.

4 §³

Bötesstraff får föreläggas genom strafföreläggande beträffande brott, för vilket böter ingår i straffskalan, dock inte normerade böter. Det finns särskilda bestämmelser om föreläggande av bötesstraff för brott som har begåtts av någon som är under arton år. Bestämmelsen i 34 kap. 1 § första stycket 2 brottsbalken är tillämplig vid föreläggande av bötesstraff.

Villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter får föreläggas genom strafföreläggande i fall då det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. *Vad nu sagts* gäller dock inte beträffande brott som har begåtts av någon som inte har fyllt 18 år.

Villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter får föreläggas genom strafföreläggande i fall då det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. *Detta gäller dock inte för brott som har begåtts av någon som inte har fyllt 18 år eller om det finns anledning att förena den villkorliga domen med en föreskrift om samhällstjänst.*

51 kap.

13 §⁴

Hovrätten får avgöra målet utan huvudförhandling,

1. om åklagaren har överklagat endast till den tilltalades förmån,
2. om endast den tilltalade överklagat och hans ändringsyrkande godtas av motparten,
3. om det är uppenbart att överklagandet är ogrundat, eller
4. om det inte finns anledning att döma den tilltalade till ansvar *eller* döma den tilltalade till ansvar, *att ådöma* honom påföljd, *eller* döma honom till annan påföljd än böter *eller* villkorlig dom eller sådana böter *eller* villkorlig dom *utan* påföljder i förening.

Med de påföljder som anges i första stycket 4 likställs vite och, om det inte samtidigt är fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet från fängelsestraff, förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken.

Har i fall som avses i första stycket en part begärt huvudförhandling, skall sådan hållas, om det inte är uppenbart obehövligt.

Avser överklagandet även annat än ansvar, får målet avgöras utan huvudförhandling endast om denna talan enligt 50 kap. 13 § får prövas utan huvudförhandling.

För prövning som inte avser själva saken behöver huvudförhandling inte hållas.

³ Senaste lydelse 1996:1462.

⁴ Senaste lydelse 1994:1034.

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till hans förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock besluta om överlämnande till särskild vård *eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd.*

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till hans förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock besluta om överlämnande till särskild vård *av annat slag än som avses i 31 kap. 1 a § brottsbalken. Om tingsrätten beslutat om särskild vård enligt 31 kap. brottsbalken, får hovrätten döma till annan påföljd.*

Har tingsrätten förenat villkorlig dom eller skyddstillsyn med en föreskrift som föutsätter samtycke och samtycker den dömde inte längre till föreskriften, får hovrätten trots första stycket döma till en mer ingripande påföljd.

Hovrätten får inte heller med anledning av ett överklagande som anges i första stycket besluta om utvisning, om tingsrätten inte har meddelat sådant beslut, eller bestämma längre tid än tingsrätten gjort för förbud för den tilltalade att återvända till Sverige.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

⁵ Senaste lydelse 1988:943 och 1994:1034.

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

19 §¹

Har någon genom dom, som får verkställas, trots att den inte äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i kriminalvårdsanstalt, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. Detsamma gäller i fråga om den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han intagen i anstalt som avses i första stycket, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid betalas av staten. Även kostnad för annan rättshjälp åt den dömde skall betalas av staten.

Har någon genom dom, som får verkställas, trots att den inte äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i kriminalvårdsanstalt *eller särskilt ungdomshem enligt i 31 kap. 1 a § brottsbalken*, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. Detsamma gäller i fråga om den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han *för verkställighet av påföljd* intagen i anstalt *eller särskilt ungdomshem* som avses i första stycket, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid betalas av staten. Även kostnad för annan rättshjälp åt den dömde skall betalas av staten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1987:763.

Härigenom föreskrivs att 2 och 4 §§ lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Registret skall innehålla uppgifter angående dem som av domstol i riket

1. dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn;
2. överlämnats till rättspsykiatrisk vård eller, om för brottet är föreskrivet fängelse, till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall; eller
3. ålagts förvandlingsstraff för böter.

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn eller villkorlig dom, enligt domen begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning, skall detta särskilt anmärkas i registret.

Vad som sägs i första och andra stycket gäller även dem som förelagts villkorlig dom enligt 48 kap. rättegångsbalken.

I registret skall antecknas brottet samt uppgift om verkställd personutredning och om domen, beslutet eller föreläggandet.

4 §²

Registret skall innehålla anteckning om

1. verkställighetens början beträffande den som dömts till fängelse eller ålagts förvandlingsstraff för böter samt frigivning från sådana straff, med angivande vid villkorlig frigivning av prövotiden och den återstående strafftiden; *samt*
2. förordnande om anstånd med övervakning eller om att vidare verkställighet ej får äga rum beträffande den som dömts till skyddstillsyn; *samt*
3. verkställighetens början och slut för den som dömts till slutet ungdomsvård.

1. verkställighetens början beträffande den som dömts till fängelse eller ålagts förvandlingsstraff för böter samt frigivning från sådana straff, med angivande vid villkorlig frigivning av prövotiden och den återstående strafftiden; *samt*

2. förordnande om anstånd med övervakning eller om att vidare verkställighet ej får äga rum beträffande den som dömts till skyddstillsyn; *samt*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1996:1463.

² Senaste lydelse 1983:357.

Härigenom föreskrivs att 4 och 11 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom *fyra* vckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Tidsfristen får överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom *sex* veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Tidsfristen får överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

11 §²

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han fyllt arton år skall åklagaren, innan han fattar beslut i åtalsfrågan, *inhämta* yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (1980:620) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skälig misstanke att han har begått brottet. Yttrande behöver inte *inhämtas* om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt.

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han fyllt arton år skall åklagaren, innan han fattar beslut i åtalsfrågan, *hämta in* yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (1980:620) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skälig misstanke att han har begått brottet. Yttrande behöver inte *hämtas in* om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt.

Ett yttrande enligt första stycket skall *avse frågan om nämnden har vidtagit eller avser att vidta någon åtgärd beträffande den unge och om en sådan åtgärd enligt näm-*

Ett yttrande enligt första stycket skall *inhålla en redogörelse för de åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en plan för de åtgärder som*

¹ Senaste lydelse 1994:1760.

² Senaste lydelse 1994:1760.

dens mening är den lämpligaste för nämnden avser att vidta, varvid honom. Yttrandet skall, om arten, omfattningen och varaktig- åklagaren begär det eller om heten av åtgärder skall framgå. nämnden finner det nödvändigt, Yttrandet skall, om åklagaren begär även innehålla en redogörelse för det eller om nämnden finner det den unges personliga utveckling nödvändigt, även innehålla en och hans levnadsomständigheter i redogörelse för den unges personli- ga utveckling och hans levnadsom- ständigheter i övrigt.

Nämnden skall även utan samband med yttrande lämna åklagaren de upplysningar som denne begär i fråga om den unge.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

Härigenom föreskrivs att 20 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §¹

För den som har börjat avtjäna fängelse på viss tid skall Kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. Om strafftiden *överstiger två månader* skall styrelsen därvid även fastställa den tidigaste tidpunkt då villkorlig frigivning kan komma i fråga samt tidpunkten för prøvotidens utgång. *Är det fråga om ett sådant fall som avses i 26 kap. 9 § första stycket brottsbalken, skall i stället den eller de dagar anges, som är av betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om sådan frigivning, samt den strafftid som då återstår.*

För den som har börjat avtjäna fängelse på viss tid skall Kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. Om strafftiden *uppgår till mer än en månad* skall styrelsen därvid även fastställa den tidigaste tidpunkten då villkorlig frigivning kan komma i fråga samt tidpunkten för prøvotidens utgång.

När omständigheterna ger anledning till det, skall ett beslut enligt första stycket ändras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1993:202.

Härigenom föreskrivs ifråga om lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt¹ skall ha följande lydelse.

dels att 33, 47 och 48 §§ skall upphöra att gälla

dels att 1, 30, 35, 36, 39, 49-51, 54-56, 59, 61, 63 och 64 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag avser kriminalvård i anstalt efter dom på fängelse.

Vad som *föreskrives* i lagen om den som dömts till fängelse gäller även den som ålagts fängelse som förvandlingsstraff för böter.

Vad som *föreskrivs* i lagen om den som dömts till fängelse gäller även den som ålagts fängelse som förvandlingsstraff för böter.

Bestämmelser om verkställighet av fängelsestraff i vissa fall finns i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

30 §

Telefonsamtal mellan intagna och personer *utom* anstalten får äga rum i den utsträckning det lämpligen kan ske. En intagen kan förvägras telefonsamtal som är *ägnat* att äventyra säkerheten i anstalten eller som kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan. Om en intagen under utredningen av *ett disciplinärende* hålls avskild från andra intagna, får han också hindras från kontakter med andra personer genom telefonsamtal i den *mån* det är *oundgängligen* nödvändigt för att syftet med utredningen inte skall äventyras.

Telefonsamtal mellan intagna och personer *utanför* anstalten får äga rum i den utsträckning det lämpligen kan ske. En intagen kan förvägras telefonsamtal som är *ägnade* att äventyra säkerheten i anstalten eller som kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan. Om en intagen under utredningen av *frågor som avses i 49 §* hålls avskild från andra intagna, får han också hindras från kontakter med andra personer genom telefonsamtal i den *utsträckning* det är *absolut* nödvändigt för att syftet med utredningen inte skall äventyras.

Beträffande den som den intagne önskar samtala med kan sådan kontroll som avses i 29 § andra stycket göras i den *mån* det anses behövligt.

I fråga om den som den intagne önskar samtala med kan sådan kontroll som avses i 29 § andra stycket göras i den *utsträckning* det anses behövligt.

¹ Lag omtryckt 1990:1011
senaste lydelse av 33 § 1993:203

Om det är *påkallat* med hänsyn till säkerheten, skall tjänsteman på lämpligt sätt avlyssna telefonsamtal. Avlyssning får *äga rum endast med den intagnes vetskap*. Telefonsamtal med advokat som biträder den intagne i rättslig angelägenhet får *icke* avlyssnas utan den intagnes medgivande.

Om det är *nödvändigt* med hänsyn till säkerheten, skall *en* tjänsteman på lämpligt sätt avlyssna telefonsamtal. Avlyssning får *endast ske om den intagne känner till det*. Telefonsamtal med advokat som biträder den intagne i *en* rättslig angelägenhet får *inte* avlyssnas utan den intagnes medgivande.

35 §²

Om en intagen avtjänat straff för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om i vilken *kriminalvårdsanstalt* den intagne befinner sig, den *intagnes förflyttning* till *öppen anstalt, permissioner och vistelser utanför anstalten* enligt 32–34 §§, *frigivning, rymning och uteblivande* efter permission.

Om en intagen avtjänat straff för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om *följande*:

- i vilken *anstalt* den intagne befinner sig,
- om den *intagne förflyttas* till *öppen anstalt*,
- om den *intagne får permission enligt 32 §*,
- om den *intagne vistas utanför anstalt enligt 34 §*,
- om den *intagne frigives*,
- om den *intagne rymmer, och*
- om den *intagne uteblir* efter permission.

Har målsäganden begärt under rättelse, skall den *lämnas beträffande* frigivning lämplig tid före frigivningen och i andra fall så tidigt som möjligt.

Har målsäganden begärt under rättelse, skall den *vid* frigivning *lämnas i* lämplig tid före frigivningen och i andra fall så tidigt som möjligt.

36 §

Med de begränsningar som följer av gällande bestämmelser och avtal för verksamheten inom kriminalvården har de intagna rätt att i lämplig ordning överlägga med *anstaltsledningen* i frågor som är av gemensamt intresse för de intagna. De har också rätt att i lämplig ordning sammanträda med varandra för överläggning i sådana frågor. Intagen som hålls avskild från

Med de begränsningar som följer av gällande bestämmelser och avtal för verksamheten inom kriminalvården har de intagna rätt att i lämplig ordning överlägga med *ledningen för den lokala kriminalvårdsmyndigheten* i frågor som är av gemensamt intresse för de intagna. De har också rätt att i lämplig ordning sammanträda med varandra för överläggning i sådana

² Senaste lydelse 1994:422.

andra intagna får dock deltaga i frågor. Intagen som hålls avskild överläggning eller sammanträde från andra intagna får dock deltaga i endast om det kan ske utan olägenhet. överläggning eller sammanträde endast om det kan ske utan olägenhet.

39 §

Tid för vistelse utanför anstalt enligt 11 §, 14 § andra stycket eller 32, 33, 34 eller 37 § eller enligt bestämmelse som avses i 38 § *inräknas* i verkställighetstiden, om inte särskilda skäl talar mot det. Tid för vistelse utanför anstalt enligt 11 §, 14 § andra stycket eller 32, 34 eller 37 § *räknas in* i verkställighetstiden, om inte särskilda skäl talar mot det.

49 §

Föreligger flera förseelser skall disciplinär bestraffning bestämmas av tidpunkten för villkorlig frigivning av en intagen som i väsentlig utsträckning bryter mot vad som gäller för verkställigheten finns i 26 kap. 7 § brottsbalken. Om det inte finns tillräckliga skäl att senarelägga den villkorliga frigivningen av en sådan intagen, får han, om det bedöms att han inte kommer att rätta sig av en tillsägelse, tilldelas en varning.

Genom upprepade förordnanden enligt 47 § andra stycket 2 får den tid som inte skall *inräknas* i verkställighetstiden ej överstiga, *finns tillräckliga skäl att senarelägga den villkorliga frigivningen av en sådan intagen, får han, om det bedöms att han inte kommer att rätta sig av en tillsägelse, tilldelas en varning.*

1. *beträffande den som undergår fängelse i högst en månad sammanlagt tio dagar,*

2. *beträffande den som undergår fängelse i mer än en men högst fyra månader sammanlagt femton dagar samt*

3. *beträffande den som undergår fängelse på längre tid än fyra månader sammanlagt fyrtiofem dagar.*

50 §

Under utredningen av *ett disciplinärende* får en intagen tillfälligt hållas avskild från andra intagna i den mån det är *oundgängligen* nödvändigt för att syftet med utredningen *ej* skall äventyras. Åtgärden får *i intet fall* bestå längre än fyra dygn. Kan den intagne inte hållas avskild på anstalten, får han placeras i allmänt häkte, om detta är lämpligare än att han förs över till en annan anstalt. Den intagne skall få den lättnad i avskildheten som är möjlig. Under utredningen av *frågor som avses i 49 §* får en intagen tillfälligt hållas avskild från andra intagna i den *utsträckning* det är *absolut* nödvändigt för att syftet med utredningen *inte* skall äventyras. Åtgärden får *inte* bestå längre än fyra dygn. Kan den intagne inte hållas avskild på anstalten, får han placeras i allmänt häkte, om detta är lämpligare än att han förs över till en annan anstalt. Den intagne skall få den lättnad i avskildheten som är möjlig.

51 §

Disciplinärenden skall avgöras *Frågor som avses i 49 §* skall skyndsamt. Innan beslut meddelas avgöras skyndsamt. Innan beslut skall förhör hållas med den intagne. meddelas skall förhör hållas med Över vad som förekommit vid den intagne. Över vad som föreförhör och annan undersökning kommit vid förhör och annan skall *protokoll föras*. undersökning skall *föras protokoll*.

54 §

Frågor som avses i 33 § prövas *Frågor enligt 34 §* prövas av av *kriminalvårdsnämnden*. *Det* *Kriminalvårdsnämnden*, om den *samma gäller frågor som avses i* intagne har dömts till fängelse i 34 §, om den intagne har dömts till lägst två år. fängelse i lägst två år. Övriga frågor Övriga frågor enligt 34 § prövas enligt 34 § prövas av den övervakningsnämnd till vars verksamhetsområde anstalten hör.

55 §

Regeringen kan förordna att tillämpningen av 33 och 34 §§ får *överflyttas* från *överflyttas* från kriminalvårdsnämnden till den övervakningsnämnd, till vars verksamhetsområde anstalten hör.

56 §

Intagen får hos kriminalvårdsnämnden *påkalla* prövning av *En* intagen får hos *Kriminalvårdsnämnden* *begära* prövning av övervakningsnämndens beslut i övervakningsnämndens beslut i frågor som avses i 33 och 34 §§. frågor som avses i 34 §.

59 §³

Kriminalvårdsstyrelsens beslut i *särskilt* fall enligt denna lag får *särskilda* fall enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Beslut i fråga om vistelse *utom* anstalt för en intagen vistelse *utanför* anstalt för en *beträffande* vilken regeringen har intagen *för* vilken regeringen har meddelat förordnande enligt 31 § meddelat förordnande enligt 31 § överklagas dock hos regeringen. överklagas dock hos regeringen. Detsamma gäller andra beslut av styrelsen enligt denna lag än som nu har angetts.

³ Senaste lydelse 1994:440.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

I fråga om överklagande av beslut som avses i 49 § första meningen finns bestämmelser i 38 kap. brottsbalken.

61 §

Kriminalvårdsstyrelsen kan ändra beslut i andra frågor än som avses i 54–56 §§ som efter bemyndigande enligt 60 § har meddelats av en annan kriminalvårdsmyndighet. Den som beslutet angår får *påkalla* styrelsens prövning av ett sådant beslut, om det har gått honom emot.

Har till följd av en föreskrift enligt 60 § någon annan kriminalvårdsmyndighet än kriminalvårdsstyrelsen meddelat beslut enligt 47 § andra stycket 2 om disciplinär åtgärd, skall beslutet omedelbart anmälas för kriminalvårdsstyrelsen.

63 §

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel får omhändertaras,

1. om de påträffas hos en intagen,
2. om en intagen får dem sig tillsända,
3. om de medförs av någon som skall tas in i kriminalvårdsanstalt, eller
4. om de annars påträffas inom anstalt och det inte finns någon känd ägare till dem.

Kriminalvårdsanstalten skall låta förstöra eller försälja den omhändertagna egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

Den lokala kriminalvårdsmyndigheten skall låta förstöra eller sälja den omhändertagna egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

Bestämmelserna i första och andra styckena tillämpas även i fråga om *injektionsspruta* eller *kanyl* som kan användas för insprutning i människokroppen eller i fråga om andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika.

Bestämmelserna i första och andra styckena tillämpas även i fråga om *injektionssprutor* eller *kanyler* som kan användas för insprutning i människokroppen eller i fråga om andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika.

Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagna egendom, tillfaller staten.

Pengar, som påträffas hos eller ankommer till en intagen i strid med vad som är särskilt föreskrivet om intagnas rätt att inneha pengar, skall omhändertas, om det inte är uppenbart oskäligt. Omhändertagna pengar skall genom *anstaltens* försorg göras räntebärande men får *ej* disponeras av den intagne förrän vid *anstaltsvårdens* slut, om det inte *föreligger* särskilda skäl.

Pengar som påträffas hos eller ankommer till en intagen i strid med vad som är särskilt föreskrivet om intagnas rätt att inneha pengar, skall omhändertas, om det inte är uppenbart oskäligt. Omhändertagna pengar skall genom *den lokala kriminalvårdsmyndighetens* försorg göras räntebärande men får *inte* disponeras av den intagne förrän vid *anstaltsvistelsens* slut, om det *inte finns* särskilda skäl.

64 §

Anträffas i andra fall än som avses i 63 § inom anstalten egendom som kan antas bli tagen i beslag, får *kriminalvårdsanstalten* omhänderta egendomen i avvaktan på beslut därom. Omhändertagandet skall så snart *det kan ske* anmälas till den som får besluta om beslag.

Anträffas i andra fall än som avses i 63 § inom anstalten egendom som kan antas bli tagen i beslag, får *den lokala kriminalvårdsmyndigheten* omhänderta egendomen i avvaktan på beslut *i frågan*. Omhändertagandet skall så snart *som möjligt* anmälas till den som får besluta om beslag.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2. Bestämmelserna i 47 § skall även fortsättningsvis gälla i fråga om förhållanden som har inträffat före ikraftträdandet.

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §²

Den som har undergått fängelse, förvandlingsstraff för böter eller utgångsförbud enligt lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådöms eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjs utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har genomgått rättspsykiatrisk vård.

Den som har undergått fängelse, *sluten ungdomsvård*, förvandlingsstraff för böter eller utgångsförbud enligt lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådöms eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjs utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har genomgått rättspsykiatrisk vård.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Lagen omtryckt 1980:422.

² Senaste lydelse 1991:1146.

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Vad som sägs i denna lag om häktad *har motsvarande tillämpning* på

Vad som sägs i denna lag om häktad *skall också tillämpas på*

1. den som anhållits eller gripits på grund av misstanke om brott,

1. den som anhållits eller gripits på grund av misstanke om brott,

2. den som har *intagits* i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt,

2. den som har *tagits in* i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt,

3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 23 § tredje stycket, 43 § första stycket tredje meningen eller 50 § tredje meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt och

3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 23 § tredje stycket, 43 § första stycket tredje meningen eller 50 § tredje meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,

4. den som har omhändertagits enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken i avvaktan på att beslut om undanröjande av skyddstillsyn vinner laga kraft.

4. den som har omhändertagits enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken i avvaktan på att beslut om undanröjande av skyddstillsyn vinner laga kraft, *och*

5. den som tagits in i häkte eller polisarrest för transport till särskilt ungdomshem med stöd av 9 § tredje stycket lagen (1998:000) om verkställighet av dom på slutet ungdomsvård.

Denna lag tillämpas inte på den som har gripits enligt 34 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1994:1761.

Härigenom föreskrivs att 1 och 4 §§ lagen (1977:265) om statligt
personskadeskydd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller inställer sig till mönstring, eller annan uttagning enligt den lagen eller till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning,

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med räddningskår enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

4. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,

5. den som utför ungdomstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken,

6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som i annat fall än som avses i första stycket frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret eller i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

¹ Senaste lydelse 1994:2073.

Personskadeskyddet inträder när den första färden påbörjas till verksamhet eller intagning som avses i 1 § och gäller till dess sista färden från verksamheten eller intagningen avslutats.

Personskadeskyddet inträder när den första färden påbörjas till verksamhet eller intagning som avses i 1 § 1–3 och gäller till dess sista färden från verksamheten eller intagningen avslutats.

Vid sådan verksamhet som avses i 1 § 4–6 inträder personskadeskyddet när den dömden påbörjar resa till platsen för verksamheten och upphör när resa från platsen avslutats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

² Senaste lydelse 1994:2073.

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 och 19 § samt 16 kap 1 § sekretesslagen (1980:100)¹ skall ha följande lydelse.

7 kap.

4 §²

Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. Sekretessen gäller dock inte beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke. Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild som uppnått myndig ålder om förhållanden av betydelse för att denne skall få vetskap om vilka hans biologiska föräldrar är.

Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. Sekretessen gäller dock inte beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke *eller beslut om slutet ungdomsvård*. Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild som uppnått myndig ålder om förhållanden av betydelse för att denne skall få vetskap om vilka hans biologiska föräldrar är.

Inom kommunal familjerådgivning gäller sekretess för uppgift som enskild har lämnat i förtroende eller som har inhämtats i samband med rådgivningen.

Med socialtjänst förstås verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst och den särskilda lagstiftningen om vård av unga och av missbrukare utan samtycke samt verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd. Till socialtjänst räknas också verksamhet hos annan myndighet som innefattar omprövning av socialnämnds beslut eller särskild tillsyn över nämndens verksamhet samt verksamhet hos kommunal invandrarbyrå. Med socialtjänst jämställs ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlänningar, ärenden om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar, ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade samt verksamhet enligt lagstiftningen om stöd

Med socialtjänst förstås verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst och den särskilda lagstiftningen om vård av unga och av missbrukare utan samtycke samt verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd *eller av Statens institutionsstyrelse*. Till socialtjänst räknas också verksamhet hos annan myndighet som innefattar omprövning av socialnämnds beslut eller särskild tillsyn över nämndens verksamhet samt verksamhet hos kommunal invandrarbyrå. Med socialtjänst jämställs ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlänningar, ärenden om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar, ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade samt verksam-

¹ Lagen omtryckt 1992:1474.

² Senaste lydelse 1997:738.

och service till vissa funktionshindrade.

het enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 7

Sekretess gäller i verksamhet som avser omhändertagande av personakt enligt 70 c § socialtjänstlagen (1980:620) för uppgift om enskilda personliga förhållanden. Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till socialnämnd om uppgiften behövs för handläggning av ärende eller genomförande av beslut om stödinsatser, vård eller behandling och det är av synnerlig vikt att uppgiften lämnas.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Sekretess enligt första stycket gäller inte

1. beslut i ärenden om ansvar eller behörighet för personal inom kommunal hälso- och sjukvård, eller

2. beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt.

Beträffande anmälan i ärende om ansvar eller behörighet för personal inom kommunal hälso- och sjukvård gäller sekretess om det kan antas att den som uppgiften rör eller någon honom närstående lider betydande men om uppgiften röjs.

19 §

Sekretess gäller hos polismyndighet för sådan uppgift om enskilda personliga förhållanden som hänför sig till

1. verksamhet som enbart innefattar hjälp eller annat bistånd åt enskild,

2. ärende om omhändertagande eller handräckning enligt lagstiftningen om psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård eller om vård av missbrukare utan samtycke inom socialtjänsten,

3. ärende om handräckning enligt lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda eller vård av unga utan samtycke inom socialtjänsten,

3. ärende om handräckning enligt lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda eller vård av unga utan samtycke inom socialtjänsten *eller lagen (1998:000) om verkställighet av slutet ungdomsvård,*

4. ärende som avses i 21 kap. föräldrabalken, eller

5. verksamhet som innefattar handräckning enligt smittskyddslagstiftningen eller annat bistånd åt smittskyddsläkare, om det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs.

Sekretess gäller i ärende enligt lagen (1988:688) om besöksförbud för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs. Sekretessen gäller inte beslut i ärendet.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

16 kap.

1 §

Prop. 1997/98:96

Bilaga 7

Nuvarande lydelse

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1–8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

2. 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen

3. denna lag enligt

2 kap. 1 § såvitt avser uppgift vars röjande kan antas sätta rikets säkerhet i fara eller annars skada landet allvarligt

3 kap. 1 § såvitt avser uppgift hos Riksbanken

5 kap. 1 § såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare

5 kap. 2–4 §§
7 kap. 1 § såvitt avser uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke

7 kap. 2 § såvitt avser uppgift i anmälan till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd

7 kap. 4 § såvitt avser uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande eller beslut om

vård utan samtycke

Prop. 1997/98:96

Bilaga 7

7 kap. 6 §

7 kap. 9 §

såvitt avser uppgift som hänför sig till annat än ärende om tillrättaförande av elev eller skiljande av elev från vidare studier

7 kap. 11 § första eller andra stycket, 12 § andra stycket eller 14 § första stycket

7 kap. 21 §

såvitt avser uppgift vars röjande kan antas medföra fara för att någon utsätts för våld eller annat allvarligt men

7 kap. 29 §

7 kap. 34 §

7 kap. 37 §

8 kap. 3 §, 5 § första stycket 2, 6 § första stycket 2

8 kap. 6 andra stycket

såvitt avser uppgift om andra ekonomiska eller personliga förhållanden än affärs- eller driftförhållanden för den som trätt i affärsförbindelse eller liknande förbindelse med den som är föremål för myndighetens verksamhet

8 kap. 7 § första stycket 2 eller 8 § första stycket

8 kap. 8 § andra stycket

såvitt avser uppgift som hänför sig till myndighets affärsmässiga utlåningsverksamhet

8 kap. 9 §, 12 § första stycket, 13 § eller 15 §

8 kap. 21 §

såvitt avser uppgift om enskilda personliga förhållanden vars röjande kan vålla allvarligt men

8 kap. 23 § första stycket 2

9 kap. 1–4 §§

9 kap. 6 §

såvitt avser uppgift om registrerads förhållanden

9 kap. 7 §, 8 § första eller andra stycket, 9 § eller 10 § första stycket

1

9 kap. 11 §

såvitt avser uppgift som hänför sig till ärende om annat än ekonomiskt bistånd till enskild

Prop. 1997/98:96
Bilaga 7

12 kap. 5 eller 7 §

Föreslagen lydelse

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1--8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

2. 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen

3. denna lag enligt

2 kap. 1 §

såvitt avser uppgift vars röjande kan antas sätta rikets säkerhet i fara eller annars skada landet allvarligt

3 kap. 1 §

såvitt avser uppgift hos Riksbanken

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare

5 kap. 2-4 §§

7 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke

7 kap. 2 §

såvitt avser uppgift i anmälan till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd

7 kap. 4 §	såvitt avser uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande eller beslut om vård utan samtycke <i>eller beslut om slutet ungdomsvård</i>	Prop. 1997/98:96 Bilaga 7
7 kap. 6 § 7 kap. 9 §	såvitt avser uppgift som hänför sig till annat än ärende om tillrättaförande av elev eller skiljande av elev från vidare studier	
7 kap. 11 § första eller andra stycket, 12 § andra stycket eller 14 § första stycket		
7 kap. 21 §	såvitt avser uppgift vars röjande kan antas medföra fara för att någon utsätts för våld eller annat allvarligt men	
7 kap. 29 § 7 kap. 34 § 7 kap. 37 §		
8 kap. 3 §, 5 § första stycket 2, 6 § första stycket 2 8 kap. 6 andra stycket	såvitt avser uppgift om andra ekonomiska eller personliga förhållanden än affärs- eller driftförhållanden för den som trätt i affärsförbindelse eller liknande förbindelse med den som är föremål för myndighetens verksamhet	
8 kap. 7 § första stycket 2 eller 8 § första stycket 8 kap. 8 § andra stycket	såvitt avser uppgift som hänför sig till myndighets affärsmässiga utlåningsverksamhet	
8 kap. 9 §, 12 § första stycket, 13 § eller 15 §		
8 kap. 21 §	såvitt avser uppgift om enskilda personliga förhållanden vars röjande kan vålla allvarligt men	
8 kap. 23 § första stycket 2		
9 kap. 1–4 §§ 9 kap. 6 §	såvitt avser uppgift om registrerads förhållanden	

9kap. 7 §, 8 § första eller andra
stycket, 9 § eller 10 § första stycket
1

9 kap. 11 §

såvitt avser uppgift som hänför
sig till ärende om annat än ekono-
miskt bistånd till enskild

12 kap. 5 eller 7 §

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

Härigenom föreskrivs att det i socialtjänstlagen (1980:620) skall införas en ny paragraf, 65 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

65 a §

Har någon som påföljd för brott överlämnats till vård inom socialtjänsten, skall socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten, om vården eller de andra åtgärder som redovisats i vårdplanen inte kommer till stånd.

Detsamma gäller om den som överlämnats till vård inom socialtjänsten bryter mot en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Vård skall också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

Härigenom föreskrivs att 1, 4, 5, 8, 11, 15, 19 och 29 §§ lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård skall ha följande lydelse.

1 §

Föreskrifter om psykiatrisk vård som är förenad med frihetsberövande och annat tvång i andra fall än som avses i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (rättspsykiatrisk vård) ges i denna lag.

Lagen gäller den som

1. efter beslut av domstol skall ges rättspsykiatrisk vård,	
2. är anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning <i>eller</i>	2. är anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning,
3. är intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt.	3. är intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt <i>eller</i>
	4. är intagen på ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken.

4 §

Den som avses i 1 § andra stycket 2 eller 3 får ges rättspsykiatrisk vård om

1. han lider av en allvarlig psykisk störning,
2. han med hänsyn till sitt psykiska tillstånd och sina personliga förhållanden i övrigt har behov av psykiatrisk vård, som kan tillgodoses genom att han är intagen på en sjukvårdsinrättning, och
3. han motsätter sig sådan vård eller till följd av sitt psykiska tillstånd uppenbart saknar förmåga att ge uttryck för ett grundat ställningstagande i frågan.

Om någon som vårdas enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård anhålls, häktas, tas in på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning eller tas in i eller förpassas till kriminalvårdsanstalt, skall beslutet om sådan vård anses som ett beslut om rättspsykiatrisk vård.

5 §

Beslut om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket fattas av en chefsöverläkare vid en enhet som avses i 6 § första stycket andra meningen eller andra stycket. För ett sådant beslut krävs att ett vårdintyg har utfärdats av någon annan läkare. Beträffande vårdintyg och undersökning för vårdintyg gäller därvid bestämmelserna i 4 § första och andra styckena, 5 § och 6 § första stycket tredje meningen lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård i tillämpliga delar.

En fråga om intagning för rättspsykiatrisk vård enligt 4 § första stycket skall avgöras skyndsamt efter undersökning av patienten.

Om rätten har fattat beslut om rättspsykiatrisk undersökning och den misstänkte har tagits in på

undersökningsenheten, krävs inte något vårdintyg för beslut om rättspsykiatrisk vård. Detsamma gäller den som är anhållen, häktad eller intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt och som förts till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket andra meningen för frivillig psykiatrisk vård.

undersökningsenheten, krävs inte något vårdintyg för beslut om rättspsykiatrisk vård. Detsamma gäller den som är anhållen, häktad, intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt *eller som är intagen på ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken* och som förts till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket andra meningen för frivillig psykiatrisk vård.

8 §

Vid rättspsykiatrisk vård gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

Beträffande den som är anhållen, häktad eller intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt får kriminalvårdsstyrelsen i särskilda fall, om det är påkallat från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att samtala i telefon med utomstående. Brev som avses i 9 § första stycket första meningen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. från den som är häktad eller anhållen liksom brev som avses i 25 § första stycket första meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt från den som är intagen skall dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

Beträffande den som är anhållen, häktad eller intagen i eller skall förpassas till kriminalvårdsanstalt får kriminalvårdsstyrelsen i särskilda fall, om det är påkallat från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att samtala i telefon med utomstående. *Beträffande den som är intagen på ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut.* Brev som avses i 9 § första stycket första meningen lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. från den som är häktad eller anhållen, brev som avses i 25 § första stycket första meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt från den som är intagen *liksom brev som avses i 19 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* skall dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

Beträffande den som ges rättspsykiatrisk vård efter beslut av domstol eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt får regeringen i särskilda fall,

om det är påkallat med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att denne under vistelsen på sjukvårdsinrättningen medverkar till brott som innefattar användande av våld, hot eller tvång för politiska syften, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller samtala i telefon med utomstående.

11 §

Den som är intagen i kriminalvårdsanstalt och som genomgår rättspsykiatrisk vård får ges tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Därvid gäller bestämmelserna i 25 § första stycket andra meningen och andra stycket lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

En fråga om tillstånd enligt första stycket avgörs av kriminalvårdsstyrelsen efter ansökan av chefsöverläkaren eller patienten. Om ansökan har gjorts av patienten, skall yttrande inhämtas från chefsöverläkaren.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får genom föreskrifter eller beslut i särskilda fall flytta över kriminalvårdsstyrelsens befogenhet enligt andra stycket till någon annan kriminalvårdsmyndighet än styrelsen eller till tjänstemän inom kriminalvården.

15 §

Rättspsykiatrisk vård enligt 4 § skall upphöra senast

1. beträffande den som är anhållen eller häktad, när beslutet om frihetsberövande upphört att gälla,
2. beträffande den som är intagen med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, när denne inte längre får hållas kvar på undersökningsenheten,
3. beträffande den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, när frigivning sker.

Den som är intagen i kriminalvårdsanstalt *eller på ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken* och som genomgår rättspsykiatrisk vård får ges tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Därvid gäller bestämmelserna i 25 § första stycket andra meningen och andra stycket lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

En fråga om tillstånd enligt första stycket avgörs av kriminalvårdsstyrelsen *i fråga om den som är intagen i kriminalvårdsanstalt och av Statens institutionsstyrelse i fråga om den som är intagen på ett särskilt ungdomshem* efter ansökan av chefsöverläkaren eller patienten. Om ansökan har gjorts av patienten, skall yttrande inhämtas från chefsöverläkaren.

3. beträffande den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, när frigivning sker,

4. beträffande den som är intagen på ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken,

19 §

Kriminalvårdsstyrelsens beslut om att överklagas av patienten hos kammarrätten och Statens institutionsstyrelses beslut om att överklagas av patienten hos kammarrätten enligt 8 § andra stycket första meningen eller 11 § andra stycket första meningen eller 8 § andra stycket första meningen eller 11 § andra stycket första meningen.

29 §¹

Utöver vad som annars följer av lag eller förordning är chefsöverläkaren skyldig att till kriminalvården lämna ut uppgift om en patient som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande skall förpassas till häkte eller kriminalvårdsanstalt, om uppgiften behövs inom kriminalvården.

Motsvarande skyldighet att lämna uppgifter gäller för chefsöverläkaren i förhållande till Statens institutionsstyrelse beträffande den som efter den rättspsykiatriska vårdens upphörande skall förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på slutet ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Senaste lydelse 1991:1968.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:451) om försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll¹

dels att i 7, 8, 10, 13, 15, 16, 18 och 18 a §§ ordet "frivårdsmyndigheten" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "den lokala kriminalvårdsmyndigheten" i motsvarande form,

dels att rubriken, 2, 6 och 20 §§ samt punkt 1 i övergångsbestämmelserna skall ha följande lydelse.

Lag om intensivövervakning med elektronisk kontroll

Nuvarande lydelse

I fall som avses i 1 § får, på ansökan av den dömde, beslutas att fängelsestraffet skall verkställas utanför anstalt. En ansökan får inte bifallas om den dömde är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som ansökan avser eller om särskilda skäl annars talar mot verkställighet utanför anstalt.

Föreslagen lydelse

2 §²

I fall som avses i 1 § får, på ansökan av den dömde, beslutas att fängelsestraffet skall verkställas utanför anstalt. En ansökan får inte bifallas, om den dömde är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som ansökan avser eller om särskilda skäl annars talar mot verkställighet utanför anstalt.

Har den dömde tidigare undergått verkställighet utanför anstalt i form av intensivövervakning, får en ansökan bifallas endast om det därefter förflutit en period av minst tre år under vilken den dömde inte begått något brott som har föranlett strängare påföljd än böter.

Beträffande verkställigheten utanför anstalt skall, *i stället för bestämmelserna i 26 kap. 5 § brottsbalken och lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt*, gälla vad som föreskrivs i denna lag. Äger villkorlig frigivning rum, skall denna lag inte tillämpas på den fortsatta verkställigheten av fängelsestraffet. *Vad som gäller för intagna enligt 26 kap. 7 § brotts-*

För verkställigheten utanför anstalt skall gälla vad som föreskrivs i denna lag. Verksamheten bedrivs under ledning av den *lokala kriminalvårdsmyndighet* inom vars verksamhetsområde den dömde har sin bostad.

Äger villkorlig frigivning rum, skall *bestämmelserna i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt* tillämpas på den fortsatta verkställigheten av fängelsestraffet.

¹ Senaste lydelse av 16 § 1996:784.

Senaste lydelse av 18 a § 1996:784.

² Senaste lydelse 1996:784.

balken gäller också för dem som undergår verkställighet utanför anstalt.

Verkställighet utanför anstalt bedrivs under ledning av den frivårdsmyndighet inom vars verksamhetsområde den dömden har sin bostad.

6 §

Frivårdsmyndigheten skall under anstalt pågå utöva tillsyn över den dömden och fortlöpande hålla sig underrättad om hans förhållanden.

Den lokala kriminalvårdsmyndigheten skall under den tid verkställigheten utanför anstalt pågår utöva noggrann tillsyn över den dömden och fortlöpande hålla sig underrättad om hans förhållanden. Myndigheten skall också genom förmedling av stöd och hjälp verka för att den dömden inte fortsätter att begå brott och för att hans anpassning i samhället även i övrigt främjas.

Frivårdsmyndigheten kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen.

Den lokala kriminalvårdsmyndigheten kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen.

20 §

Lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall tillämpas på den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 denna lag. I stället för vad som föreskrivs om skyddstid i 4 § lagen om statligt personskadeskydd gäller att personskadeskyddet inträder när den dömden påbörjar en resa till arbetsplatsen i enlighet med föreskriften och upphör när en resa från arbetsplatsen avslutas.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som orsakats av den dömden vid sådant arbete som avses i första stycket.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som orsakats av den dömden vid oavlönat arbete som utförts enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2.

1. Denna lag träder i kraft den 1 augusti 1994 *och upphör att gälla vid utgången av år 1998. Lagen skall dock även därefter tillämpas på verkställighet utanför anstalt som pågår eller om vilken beslut föreligger när lagen upphör att gälla. En ansökan enligt 9 § första stycket som har gjorts innan lagen upphört att gälla skall prövas enligt lagen. Beslutas det i sådant fall om verkställighet utanför anstalt skall lagen fortsätta att tillämpas på denna verkställighet.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 augusti 1994.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1998-02-06

Närvarande: f.d. justitierådet Per Jermsten, regeringsrådet Sigvard Holstad, justitierådet Ingegerd Westlander.

Enligt en lagrådsremiss den 15 januari 1998 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om verkställighet av sluten ungdomsvård,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i rättegångsbalken,
4. lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken,
5. lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister,
6. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
7. lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.,
8. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
9. lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning,
10. lag om ändring i lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl.,
11. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
12. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
13. lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
14. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
15. lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
16. lag om ändring i lagen (1994:451) om försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Anders Perklev samt hovrättsassessorerna Agneta Bäcklund och Monika Sörbom.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslag till lag om verkställighet av sluten ungdomsvård

8-10 §§

I dessa paragrafer ingår på skilda ställen föreskrifter i vilka det anges att den dömda skall "transporteras" till särskilt ungdomshem, i väntan på "transport" skall förvaras i häkte eller polisarrest eller där orden "transportera" och "transporten" annars används.

Det har vid föredragningen inför Lagrådet upplysts att nämnda ord av språkliga skäl ansetts lämpligare än motsvarande böjningsformer av ordet förpassa.

I 11 § i förevarande lagförslag finns bestämmelser om beräkning av den tid som verkställigheten av en ådömd slutet ungdomsvård skall pågå. Där hänvisas till vissa paragrafer i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., bl.a. till 19 §. Av den paragrafens första stycke framgår bl.a. att utgångsdagen vid en sådan beräkning kan vara den dag då vederbörande "omhändertages av polismyndighet för förpassning".

För undvikande av onödiga missförstånd bland berörda myndigheter torde det vara en klar fördel om man även i förevarande lag använder den vedertagna terminologin på området, dvs. tillämpliga varianter av ordet förpassa.

14 §

I första styckets första mening anges att verkställigheten av påföljden skall inledas på "låsbar" enhet.

Det har under föredragningen upplysts, att den angivna beskrivningen av vad det uppenbarligen är fråga om, nämligen en slutet eller låst enhet, har hämtats från 26 § i socialtjänstförordningen (1981:750). Det oaktat kan Lagrådet inte underlåta notera, att även öppna utrymmen normalt torde vara försedda med låsbara dörrar.

21 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om underrättelse i vissa fall till målsägande angående den dömdes förhållanden under verkställigheten.

I tredje stycket anges under vilka förutsättningar en av målsäganden begärd underrättelse inte behöver lämnas, nämligen om underrättelsen "kan befaras medföra fara för den dömdes liv eller hälsa".

Enligt Lagrådets mening borde de med ifrågavarande något drastiska ordval uttryckta farhågorna, i vart fall i förevarande sammanhang, kunna bli tillräckligt tydligt markerade om de föreslagna andra och tredje styckena ersätts av bestämmelser med följande lydelse.

"Underrättelse behöver inte lämnas angående en planerad vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet när en underrättelse på grund av beslutad bevakning eller andra förhållanden framstår som uppenbart obehövlig. Detsamma gäller när en underrättelse på goda grunder kan antas allvarligt äventyra den dömdes egen säkerhet.

Underrättelse till målsägande skall lämnas så tidigt som möjligt och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet."

22 §

Med tanke främst på tillfällena då den av Statens institutionsstyrelse tillsatte chefen för ett särskilt ungdomshem, i lagtexten betecknad som "den som förestår vården vid ett särskilt ungdomshem" (jfr bl.a. 6 § andra stycket 2), inte finns omedelbart tillgänglig kan ifrågasättas om inte

förevarande paragraf bör kompletteras med en möjlighet för styrelsen att delegera till annan än den som normalt förutsätts företräda styrelsen att fatta beslut i vissa frågor.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 8

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Inledande synpunkter

De föreslagna ändringarna i brottsbalken gäller i huvudsak samhällstjänstens ställning i påföljdssystemet, institutet villkorlig frigivning samt en reformering av bestämmelserna om överlämnande till särskild vård, såvitt avser unga lagöverträdare. Den klart uttalade målsättningen med förslagen angående samhällstjänst och unga lagöverträdare är att mot bakgrund av fängelsestraffets ofta negativa verkningar söka ytterligare minska användningen av denna påföljd, i synnerhet för ungdomar. Samma insikt finns bakom den i remissen likaledes behandlade frågan om en permanentning av den försöksverksamhet under vilken kortare fängelsestraff kunnat verkställas genom intensivövervakning med elektronisk kontroll. Förslagen angående den villkorliga frigivningen avviker därmed rätt markant från de övriga förslagen genom att de sannolikt får till följd att ett inte obetydligt antal dömda på grund av samma brottslighet kommer att bli intagna i kriminalvårdsanstalt under längre tid än för närvarande. Vad som nu sagts gäller särskilt dem som är dömda till långa fängelsestraff och som återfaller i brottslighet.

Vid sin granskning har Lagrådet inte funnit anledning till andra invändningar eller erinringar än som redovisas nedan i anslutning till skilda bestämmelser i lagförslaget.

26 kap. 7 §

I paragrafen införs bestämmelser om det föreslagna nya institutet "senareläggning av tidpunkten för villkorlig frigivning" på grund av bristande skötsamhet under anstaltsvistelsen.

Av den allmänna motiveringen framgår bl.a. att institutet inte avses bli använt i anledning av "den intagnes uppförande i största allmänhet". Det skall i det enskilda fallet vara fråga om att den intagne "klart och på ett allvarligt sätt brutit mot de regler och anvisningar som gällt".

I lagtexten preciseras ifrågasättande krav med uttrycket att den dömde i "väsentlig utsträckning" bryter mot vad som gäller för verkställigheten i anstalt. I författningskommentaren sägs att nämnda uttryck innebär att senareläggning skall tillgripas endast i "de mera flagranta fallen".

Enligt Lagrådets mening kan det ifrågasättas om det sålunda valda uttryckssättet står i god överensstämmelse med de nyss återgivna motivuttalandena. "Utsträckning" leder tanken snarare till omfattning än svårhetsgrad. Uttrycket "i väsentlig utsträckning" bör därför lämpligen ersättas med "på allvarligt sätt" eller någon liknande formulering som tydligare betonar regelbrottets förutsatta allvarliga karaktär.

27 kap. 4 §

I ett föreslaget nytt andra stycke anges att samhällstjänst som föreskrivits vid villkorlig dom skall fullgöras enligt en arbetsplan som upprättats av den lokala kriminalvårdsmyndigheten.

Enligt författningskommentaren "verkställs alltså" föreskriften om samhällstjänst av den angivna myndigheten.

Lagrådet vill i anledning av de citerade orden påpeka att den föreslagna lagtexten i andra stycket endast reglerar den lokala kriminalvårdsmyndighetens befattning med arbetsplanen.

28 kap. 5 a §

Vad Lagrådet anfört i anslutning till andra stycket i 27 kap. 4 § är även tillämpligt beträffande det föreslagna första stycket i förevarande paragraf.

30 kap. 5 §

I denna paragrafs nuvarande första stycke finns regeln om att rätten, för brott som någon begått innan han fyllt arton år, får döma till fängelse endast om det finns "synnerliga skäl". I en ny andra mening sägs att rätten därvid "i vissa fall" i stället skall bestämma påföljden till slutet ungdomsvård samt hänvisas till bestämmelserna därom i 31 kap. 1 a §.

Av motiveringen i lagrådsremissen framgår klart att avsikten med den nya påföljden slutet ungdomsvård är att den skall tillgripas i stället för fängelse så snart detta är möjligt. Lagtexten i 31 kap. 1 a § ger också uttryck för att huvudregeln är, att rätten när synnerliga skäl att döma till fängelse föreligger i stället skall döma till slutet ungdomsvård.

Mot angivna bakgrund bör orden "i vissa fall" i den föreslagna nya andra meningen lämpligen bytas ut mot "i första hand" eller "i regel".

31 kap. 1 a §

Paragrafen innehåller bestämmelser om den föreslagna nya påföljden slutet ungdomsvård.

Lagrådet föreslår att den första meningen i första stycket kompletteras med orden "under viss tid".

38 kap. 2 §

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser angående undanröjande av förordnanden om överlämnande till vård enligt 31 kap. 1 § eller 2 §. Enligt förslaget behandlas i första stycket det fallet att en dömd i "väsentlig utsträckning" bryter mot föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § andra eller tredje stycket. Det citerade uttrycket återfinns också i förslaget till ett nytt tredje stycke.

Lagrådet hänvisar i denna del till vad som tidigare anförts om motsvarande uttryck i 26 kap. 7 § första stycket.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 8

I ett nytt andra stycke föreslås bestämmelser om möjlighet för rätten att meddela den dömda varning. Lagrådet noterar här att den föreslagna lagtexten klargör, att en åklagare inte får begränsa en ansökan enligt första stycket till att bara gälla att den dömda skall tilldelas en varning.

I de föreslagna tredje och fjärde styckena ges bestämmelser om undanröjande av förordnande om överlämnande till vård enligt 31 kap. 1 § respektive 2 § av anledningar som är helt frikopplade från den dömdes eget agerande. Dessa förhållanden skulle enligt Lagrådets mening bli tydligare markerade om förevarande båda stycken förs samman till ett nytt tredje stycke med följande lydelse:

"Även om fall som avses i första stycket inte föreligger skall bestämmelserna där tillämpas på motsvarande sätt om den planerade vården eller åtgärderna som socialnämnden redovisat i yttrande enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare inte kommer till stånd eller om vården i väsentlig utsträckning avviker från den i yttrandet redovisade planen. Detsamma gäller när domstolen har överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 § och den vård som socialnämnden i yttrande till domstolen har förklarat sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas."

38 kap. 13 §

Lagrådet förordar att andra stycket i paragrafen, som undantar vissa beslut från första styckets tillämpningsområde, kompletteras med hänvisning även till 6 § tredje stycket och 7 § i 26 kap.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Som redan har berörts inledningsvis innebär de föreslagna ändringarna angående villkorlig frigivning en del inte obetydliga skärpningar av den nuvarande ordningen.

För närvarande gäller enligt 26 kap. 6 § brottsbalken att villkorlig frigivning vid strafftider på högst ett år får ske tidigast då två tredjedelar av strafftiden, dock minst två månader, har avtjänats. Vid längre strafftider på upp till två år samt på två år eller mer får villkorlig frigivning ske tidigast, i första fallet sedan åtta månader samt en tredjedel av den tid som överstiger ett år har avtjänats samt i det andra fallet sedan hälften av strafftiden har avtjänats. Vid strafftider på mer än två år avseende särskilt allvarlig brottslighet av kvalificerat slag får villkorlig frigivning i vissa fall enligt 26 kap. 6 a § brottsbalken inte ske förrän två tredjedelar av strafftiden avtjänats.

Enligt förslaget till ny lydelse av 26 kap. 6 § brottsbalken skall villkorlig frigivning normalt ske när två tredjedelar, dock minst en månad, av strafftiden har avtjänats. 26 kap. 6 a § brottsbalken föreslås upphävd.

I övergångsbestämmelserna 2. föreskrivs att bestämmelserna i 26 kap. 6 § och 6 a § brottsbalken skall tillämpas enligt de äldre lydelseerna i fråga om dem som före ikraftträdandet dömts till fängelse på viss tid, lägst tre månader. Det innebär att den nya minim tiden för villkorlig frigivning om en månad gäller omedelbart för de som dömts till fängelse under tre månader. För övriga kommer prövningen av frågan om villkorlig frigivning att ske i samma ordning och enligt samma materiella bestämmelser som gäller nu, dvs. med möjlighet för den som dömts till fängelse för längre tid än ett år att kunna bli villkorligt frigiven innan två tredjedelar av straffet har avtjänats.

Den som vid ikraftträdandet har begått brott för vilka han riskerar ett fängelsestraff på mer än ett år men då ännu inte dömts kommer alltså, bortsett från sådana fall då 26 kap. 6 a § brottsbalken skulle ha tillämpats, att kunna gå miste om tidigare nämnda möjlighet till frigivning innan två tredjedelar av straffet har verkställts. Det kan diskuteras om lagöverträdaren härigenom kan sägas bli ådömd en brottspåföljd som är svårare än den som var föreskriven då gärningen begicks.

Emellertid är det här inte fråga om att den enskilde kan ådömas en svårare brottspåföljd än den som var föreskriven då gärningen begicks utan om att han på grund av att reglerna för verkställigheten av påföljden ändrats kan få avtjäna en större andel av det ådömda straffet än som skulle ha följt av de äldre reglerna. Som anges i lagrådsremissen har i tidigare lagstiftningsärendet också uttalats att bestämmelserna i 2 kap. 10 § regeringsformen, artikel 7 i Europakonventionen och 5 § andra stycket lagen (1964:163) om införande av brottsbalken i princip inte torde gälla i fråga om verkställighet av brottspåföljder. I sammanhanget bör också beaktas att nuvarande regler innebär en möjlighet men inte en rätt till villkorlig frigivning tidigare än enligt de nya bestämmelserna och att det enligt nuvarande regler är möjligt att den villkorliga frigivningen sker senare än när två tredjedelar av straffet har avtjänats. Lagrådet finner mot den nu angivna bakgrunden inte att det föreligger något avgörande hinder mot att övergångsbestämmelserna i nu avsett hänseende utformas i enlighet med förslaget.

Vid misskötsamhet från den intagnes sida under anstaltsvistelsen kan enligt 47 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt förordnas att viss bestämd tid, högst tio dagar, inte skall inräknas i verkställighetstiden. Av 49 § samma lag framgår att sådana förordnanden sammanlagt får avse högst tio dagar om strafftiden är högst en månad, högst 15 dagar om strafftiden är högst fyra månader och högst 45 dagar vid strafftider härutöver.

Enligt förslaget till ny lydelse av 26 kap. 7 § brottsbalken får, om den intagne missköter sig under anstaltsvistelsen, tidpunkten för den villkorliga frigivningen senareläggas med högst 15 dagar vid varje beslutstillfälle. Det innebär, som en yttersta konsekvens, att en intagen genom

senareläggningsbeslut kan komma att få avtjäna hela strafftiden i anstalt utan att komma i åtnjutande av någon villkorlig frigivning.

Prop. 1997/98:96
Bilaga 8

I övergångsbestämmelserna 3. föreskrivs att beslut enligt 26 kap. 7 § brottsbalken i lagrummets föreslagna nya lydelse endast får grundas på förhållanden som har inträffat efter ikraftträdandet. Även här gäller således för den som före ikraftträdandet har begått brott att verkställigheten av det ådömda fängelsestraffet kan komma att skärpas i förhållande till vad som skulle ha varit möjligt, om de regler som gällde vid brottets begående fortfarande hade gällt.

Om de nya föreslagna reglerna skall komma att tillämpas eller ej i ett enskilt fall beror emellertid enbart på hur den intagne själv väljer att förhålla sig under anstaltsvistelsen eller dess fortsättning. Genom att inte bryta mot vad som gäller för verkställigheten undgår han att få den villkorliga frigivningen senarelagd. Lagrådet finner därför inte heller i denna del anledning att göra någon invändning mot de föreslagna övergångsbestämmelserna.

För den som villkorligt frigives gäller för närvarande enligt 26 kap. 10 § brottsbalken normalt en prøvotid av ett år. För den som har dömts till fängelse i lägst två år och även i vissa andra fall prövar Kriminalvårdsnämnden frågan om villkorlig frigivning och kan därvid fastställa en längre prøvotid, högst tre år.

Enligt förslaget till ny lydelse av 26 kap. 10 § brottsbalken gäller efter villkorlig frigivning en prøvotid motsvarande den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst ett år. Detta torde innebära att prøvotiden efter långa fängelsestraff inte sällan kan bli avsevärt längre än f.n.

Med remissens förslag till övergångsbestämmelser kan tvekan uppstå vad som avses gälla när de nya bestämmelserna innebär att prøvotiden efter en villkorlig frigivning förlängs. Det kan i sådant fall inte rimligen godtas att en redan vid ikraftträdandet utgången prøvotid "återuppstår". Till yttermera visso saknas föreskrifter om hur "mellantiden" därvid skulle tas med i beräkningen. Det kan också ifrågasättas om det är lämpligt att en redan fastställd prøvotid, till synes utan orsak, plötsligt förlängs. Mot bakgrund härav förordar Lagrådet att det i övergångsbestämmelserna föreskrivs, att de nya bestämmelserna i 26 kap. 10 § inte skall tillämpas i fall då en villkorlig frigivning ägt rum före lagens ikraftträdande.

Begår den som villkorligt frigivits från fängelse nytt brott under prøvotiden kan rätten enligt 34 kap. 1 § 1 eller 2 brottsbalken förordna att det tidigare ådömda fängelsestraffet skall avse också det nya brottet eller döma särskilt till påföljd för detta samt enligt 4 § samma kapitel förklara den villkorligt medgivna friheten helt eller delvis förverkad. Förverkande får beslutas endast om fråga därom uppkommer i ett mål vari den frigivne häktats eller fått del av åtal före prøvotidens utgång.

Enligt förslaget till ny lydelse av 34 kap. 4 § brottsbalken kommer det till skillnad från vad som nu gäller att föreligga en presumtion för att förverkande av villkorligt medgiven frihet helt eller delvis skall ske om brottet har skett under prøvotiden och inte särskilda skäl talar mot förverkande. Härtill kommer att den tid under vilken förverkande kan ske har förlängts med ett år på så sätt att förverkande får beslutas om fråga därom uppkommer i ett mål där den frigivne häktats eller fått del av åtal inom ett år från prøvotidens utgång. Några särskilda övergångsbestämmelser har inte föreslagits.

Av vad nyss anförts framgår att de föreslagna ändringarna avseende villkorlig frigivning innebär, att den som återfaller i brott under prøvotiden under längre tid än f.n. riskerar att få återstoden av strafftiden förverkad. Enligt Lagrådets mening kan det under sådana förhållanden starkt ifrågasättas om inte grunderna bakom bestämmelsen i 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken i detta sammanhang bör leda till att det i övergångsbestämmelserna även föreskrivs, att de nya reglerna om förverkande av villkorlig frigivning inte skall tillämpas i anledning av brott som har begåtts före ikraftträdandet.

Lagrådet återkommer till förevarande övergångsbestämmelser i anslutning till sitt yttrande angående förslaget till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

51 kap. 25 §

Enligt första stycket första meningen får hovrätten inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till den tilltalades förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande än den som tingsrätten dömt till. I andra meningen görs det undantaget att hovrätten får besluta om överlämnande till särskild vård eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd. I författningskommentaren framhålls att undantaget är ett uttryck för att överlämnandepåföljderna inte kan jämföras med övriga påföljder i svårhetshänseende. Vidare sägs att detta inte gäller påföljden slutna ungdomsvård (se förslaget till 31 kap. 1 a § brottsbalken).

Mot den nu angivna bakgrunden har undantagsregeln i andra meningen delats upp i två meningar. Enligt den nya andra meningen får hovrätten besluta om överlämnande till särskild vård av annat slag än som avses i 31 kap. 1 a § brottsbalken. I den nya tredje meningen föreskrivs att hovrätten, om tingsrätten beslutat om särskild vård enligt 31 kap. brottsbalken, får döma till annan påföljd.

Som förslaget är avfattat synes det innebära att hovrätten vid överklagande som här avses inte har möjlighet att, när tingsrätten dömt till fängelse, ändra påföljden till slutna ungdomsvård. En sådan ordning torde inte vara avsedd.

Enligt Lagrådets mening bör en annan utformning av förslaget väljas. En lösning som bättre överensstämmer med intentionerna bakom förslaget om införande av påföljden sluten ungdomsvård skulle vara att inte göra någon ändring i första stycket men i stället i ett nytt andra stycke föreskriva att sluten ungdomsvård, vid tillämpning av första stycket, skall jämföras med fängelse. Med en sådan bestämmelse blir hovrätten i det nyssnämnda fallet oförhindrad att döma till sluten ungdomsvård. Vidare klargörs att en tilltalad som i tingsrätten dömts till villkorlig dom eller skyddstillsyn inte får dömas till sluten ungdomsvård. Dessutom framgår bl.a. att hovrätten, när tingsrätten dömt till fängelse viss tid inte får döma till sluten ungdomsvård under längre tid.

Lagrådet förordar att paragrafen ändras i enlighet med det anförda.

Förslag till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

49 §

I första meningen ges en hänvisning till bestämmelserna om senareläggning av tidpunkten för villkorlig frigivning i 26 kap. 7 § brottsbalken. I texten ingår därvid uttrycket "väsentlig utsträckning" som Lagrådet berört i anslutning till nämnda lagrum.

Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

1 §

Till paragrafens första stycke har förts tre nya punkter, varav den första (4.) gäller den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken. En motsvarighet till sistnämnda bestämmelse finns f.n. i lag (1989:928) om samhällstjänst, vilken lag nu föreslås upphävd under 5. i övergångsbestämmelserna till förslag om ändring i brottsbalken. I 1989 års lag finns även en bestämmelse (4 §) med samma innebörd som den föreslagna 4. i förevarande paragraf.

Med tanke på fall då någon, på grund av föreskrift som meddelats före nu aktuella lagändringars ikraftträdande, därefter utför arbete i form av samhällstjänst bör 5. i övergångsbestämmelserna till förslag om ändring i brottsbalken kompletteras med en föreskrift som anger, att den upphävda lagens bestämmelser i 4 § fortfarande gäller i sådana fall.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 2 mars 1998

Närvarande: statsrådet Hjelm-Wallén, ordförande, och statsråden, Peterson, Freivalds, Tham, Åsbrink, Schori, Ulvskog, Johansson, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros

Föredragande: Laila Freivalds

Regeringen beslutar proposition 1997/98:96 Vissa reformer av påföljds-systemet